

Vol. XXXVIII

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

PARAMATTHADIPANI

OR

THE COMMENTARY TO THE

PANCAPPAKARANA

OF THE

ABHIDHAMMA PITAKA

(PART - I)

පරමසූදිපනී

නාම

පඤ්චපපකරණට්ඨකථා

(පටිමොභාශො)

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රිත්වර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ 10.

බු.ව 2554

ක්‍රි.ව 2010

මිල රු. 140/=

පරමසිද්ධිපති

නාම

පඤ්චප්පකරණට්ඨකථා

(පටිමොහාගො)

PARAMATTHADIPANI
OR
THE COMMENTARY TO THE
PANCAPPAKARANA

OF THE
ABHIDHAMMA PITAKA

PART - I

REVISED AND EDITED BY
Van'ble Abhidhammikacariya
RERUKANE ARIYANANA THERA

*Sri Vinayalankararamaya.
Suduvella, Colombo.*

S&S Printers
No. 49, Jayanthaweerasekara Mawatha,
Colombo 10.
011 2 384028.

B. E. 2554

C. E. 2010

I වන මුද්‍රණය 1000 (1936)

II වන මුද්‍රණය 1000 (1989)

III වන මුද්‍රණය 500 (2010)

(තිපිටකමුද්‍රණයෙන් අවධානයට යොමු කළ))

හදනතාවරිය බුද්ධඝෝෂ මහාථෙරවරපපණිතා

පරමසුද්ධිපති

නාම

පඤ්චප්පකරණවද්‍යාව

(පටිපාටිකාව)

කොළඹදිව්‍යසිරිපායාලයේ සිටින ස්වාමිතුරු මාධ්‍යවිද්‍යා
ආගමිකවරිය

රේරුකානේ අරියඤ්ඤාණසෝරෙන

සංසාධනාගාරිකාව ව

සයිමන් භේවානාරණ මහාසයාණන

සොගන

එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්

නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,

කොළඹ 10.

දුරකථන. 011 2 384028

මු.ව 2554

මු.ව 2010

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaikie
Nanda Amerasinghe
Parinda Ranasinghe

20 August 2010.
Somawathie Hewavitarane Trust,
130, Rev.
Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,
Colombo 10,
Sri Lanka..

PREFATORY NOTE.

I have much pleasure in placing before the public the "Pañcappakaraṇa Aṭṭhakathā" Part I, the 38th volume of the Simon Hewavitarne Bequest Series, comprising of Dhātu Kathā, Puggala Paññatti, and Kathā Vatthu, three of the divisions which form the Abhidhamma Sattappakarana dealing with the Philosophical analysis and fundamental principles of the higher Doctrine of the Buddha.

The editing of this volume was entrusted to Rev. Weboda Sangharatana Thera of Bôdhirāja Pirivena, Bellanwila, who supplied the copies, manuscripts and the final proofs and corrections were revised by Rev. Rérūkāné Ariyañāṇa Thera of the Sri Vinayāḷankārārāmaya, Suduwella, Colombo.

The want of good manuscripts made itself felt at this stage as the nature of the book involved many references, but this difficulty was to a certain extent overcome by the Burmese manuscripts which were in the possession of the learned Editor. My sincerest thanks are due to the two Rev. Editors, for the laborious work which they have undertaken.

The remaining two books Yamaka and Paṭṭhāna Aṭṭhakathās of Pañcappakaraṇa Part II, are well in hand and will be out during the course of the next few months. The other publications which are partly printed are Jātaka Aṭṭhakathā Part 6, Atthasālini and Apadāna Part 2.

S. K. Moonesinghe.

25th December 2480
1936

Tripitaka Publication Office,
Colombo, Ceylon.

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)
Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864.

DIED 29TH APRIL, 1933

PREFACE.

සිරිසතසමාසමබ්‍රදේනා'මාතං ජාතනා පසානා පරමන්වර
 ධම්මවක්කවත්තනා යං තාවතීංසභවතෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤ
 පඤ්ඤාකම්මෙලසීලාසනෙ වස්සාමුපගතෙන තෙමාසං මාභූදෙවපුත්තපා
 මුඛස්ස සුඛාසීගණස්ස නිබ්බානා'මනවස්සං වස්සාපෙනො-
 නා'විවජ්ඣනං පරමගමනීරමනන්තයසමලඛිතමතිධම්මපිටකං නාම
 දෙසිතං තං ඛො පති'දං ධම්මසංඛිතණී, විභංග, ධාතුකථා, සුගහල
 පඤ්ඤානති, කථාවජ්ඣ, සමඛ, පට්ඨානානං වසෙන සත්තති පකරණ
 වරෙති සංස්කතං පඨමසංඛිතායනමපති සන්තිපතිතෙති ඡලතිඤ්ඤ-
 වතුපටිසම්මද්දපතෙනති මහාඛස්සමහාපේරපාමුඛෙති ඛිණාසව
 පුඛිතවෙති.

තෙසං ඛො පන සත්තන්තං මහාපකරණානං ලීනත්ථුත්තානී
 කරුණෙනන්ත තෙපිටකෙ බුද්ධිවචනෙ අපට්ඨිතඤ්ඤාණපපභාවෙන සුද්ධ
 බුද්ධිනා පරමවෙය්‍යතතියසමන්තාගතෙනා'ට්ඨකථාවරියෙන අනුබුද්ධි
 ප්‍රදානසාමහාපේරවරෙන ධම්මසංඛිතණී, විභංගසංඛිතානං දවින්නං
 පකරණානං අට්ඨසාලිනී, සමමාහවිනෝදනීසමඤ්ඤායො දො
 පසන්තමා'ට්ඨකථායො විරචිතා. තෙනෙවා'ට්ඨකථාවරියෙන ධාතු
 කථාදිපඤ්ඤාපකරණපරිමිතා'සෙසා'තිධම්මපිටකත්ථාය පරමන්වරිපති
 නාම අයමෙකායෙවට්ඨකථා සුචිතිතා. තෙනෙවා'යං අතිධම්මපිටකට්ඨ
 කථා, පඤ්ඤාපකරණට්ඨකථානී ව වොගරියති.

සකලසම්ඤ්ඤි අතිධම්මපිටකෙ ධාතුකථාදිපඤ්ඤාපකරණමෙව
 අත්තො ව ධම්මතො ව පරමගමනීරතරං සණ්ඨසුබ්බමතරං නානාතය
 පතිමණ්ඩිතඤ්ඤා හොති. වතුන්තෙ පන රතනසරසත්තාගෙ යස්ස
 සමමසනෙන අඛිතිරසස්ස සමාසමබ්‍රද්ධස්ස වජ්ජකනසිරිතො
 ඡබ්බණ්ණන්තරංසියො තිවජ්ජිතා යාව භවග්ගා පරිබ්භාමිංසු, යෙන ව
 පන තං සරං රතනසරං නාම ජාතං, තමිදං තයසාගරභූතං නානා-
 නයරතනාකරං සමන්තපට්ඨානමහාපකරණමපි ඵන්තෙව'නෙතාගධි
 ජාතං. කිම්ඛිත පනෙත්ථ පඤ්ඤාපකරණෙසු ධම්මන්වරිතො වෙව නය
 විචිත්තතා ව. තස්මා හි ඛො පන ත'දට්ඨකථායපි ගමනීරතාය වෙව
 සුදුකකරතාය මා'ලමතිව්‍යාසකථාය.

සබ්බිත්තා ව හොති අයමධ්‍යකථා පඤ්චව පකරණානි ආරබ්භ කතන්තා. තථා'පායං රතනකරස්ස කුඤ්චිකා විය තදත්ථිවරණෙ පටුතරං සමානා තෙති පඤ්චපකරණෙති විහජිනා'සෙසපරමත්තයං සුවිසදමනුනං දීපෙති.

සා බො පනා'යං පඤ්චපකරණධ්‍යානථා දිවසගතස්ස බොධිසත්තගුණොපෙතස්ස සිරිමනො දෙවමිත්තබ්බමපාලාභිධානයස්ස යතිවරස්ස භාදුතො සසිමන් ගෙවා විහාරණාභිධානයස්ස සුගතසාසන විරට්ඨිතිකාමිනො මහාසයස්ස සාණන්තිකධනපරිච්චාගෙන පතිධ්‍යා පිතාය තිපිටකමුද්දපනසභාය මුද්දපෙතුං සමාරද්ධා, එතරති තිපිටකමුද්දපනසභායඡකිකඩුරිණෙන ධිමතා සිටිනාට කුමාරදස්ස මුනිසිභාභිධානෙන මහාසයෙන සාසනානුග්‍රහපුබ්බසිහමං ගත් රතනසිමස්ස සංඝොධනාභිසඤ්චරණමපති සමඡකිට්ඨා'හං පවත්තමාන මනොකාසගෙලඤ්ඤාදිඤ්ච න සුමරිය සාසනගාරවඤ්චව බමම ගාරවඤ්ච පටිච්ච තදඡේකිසනමධිවාසෙසිං.

ගජ්ජසිමස්ස පරිඝොධනාය පුරෙතරමඡකිට්ඨානා'යසමතා ආභිබමමිකෙන “චෑලොඩ” සබ්බරතනාභිධානෙන මහාපෙරවරෙනාපි මරමකකරමුද්දිතමඤ්ඤතරපොත්ථකමුපතිස්සාය පටියාදිතං පටි-පොත්ථකඤ්ච මමුපතිතං තෙන මුනිසිභමහාසයෙන. තෙන ව සද්ධිං අඤ්ඤාතිපි මරමකකරමුද්දිතපොත්ථකානි වෙව සිහලකරලිඛිත පොත්ථකමෙකඤ්ච සායමකකරමුද්දිතපොත්ථකඤ්ච සමවලොකිය විසමෙසු ණානෙසු සුත්තමෙව ගහෙතී සබ්බෙසු ගනේසු සමාගතානි'පි සදෙසානි-ත්‍යවගතධ්‍යානානි පාලයධ්‍යානථානානුගතපටිසඤ්චරණෙන ව යථාමති යථාබලං සංඝොධෙසිං.

මුද්දපයන්තානං මහාසයානම්ච්ඡාවසෙන එවං බාහුකථාපුගගල පඤ්ඤානතිකථාවඤ්ච ඡණ්ණාසතිතං ඉමිස්සාධ්‍යකථාය පඨමභාගං නාවො'සාපෙසිං.

සාධ්‍යකථාතෙපිටකපරියතනියං අපපටිගතඤ්ඤාණාචාරුතං සත්ථාගම පාරගානං සුවිසුද්ධිමුද්ධිමනනානංයෙව විසයභූතාසිමිස්සාධ්‍යකථාය මාදිසෙන කතායං සුද්ධි පන සබ්බසො පරිපුණ්ණා සුවිසද්ධි වතනුං න විසභාමි කෙනපි පරියායෙන. තස්මා තුස්සනතු වා'ත්‍ර පණ්ඨිතා දෙසඤ්ඤානො බමමත්ථවෙදිනො මම පරියස්මෙ සාසනානුග්‍රහ පුබ්බසිහමෙ. දිස්සනති වෙ'ත්‍ර පමාදසමෙමාහසඤ්ඤාතදෙසා බමනතු සොධයනතු ව මනීසිනො පණ්ඨිතා ලොකසාසනානුග්‍රහායානි.

කාරකගුණානුස්සනි

සමමුද්ධිසාසනවිරට්ඨිතිමිච්ඡමානො

යො බමමදුතමදදී සධනෙන “සස්මන්”

ගෙවා විහාරණ සමඤ්ඤමහාසයො සො

පුඤ්ඤාන'නෙන විපුලෙන සිවං පයානං.

යො බොධිසත්තවර්තො **සිද්ධිදෙවමිත්ත-
බම්මාදිපාල** ඉති විසුත්ත කිත්තිසොසො,
සබ්බඤ්ඤාසාසනමලඛිකාහි හෙමකෙනා-
තුලොසා සුපෙසලයති ච සිවං පයානං.

සත්තතරෙ ව විවිධෙ සමයන්තරෙ ව
ජෙතො පරත්තීරතො සුරතො ස'සි. ථී.,
හෙවාච්ඡාරණ සමඤ්ඤාමහාසයො ව
පුඤ්ඤාන'නෙන විපුලෙන සිවං පයානං.

හෙවාච්ඡාරණ කුලච්චරමජ්ඣගො යො
පුණ්ණේන්ද්‍රසන්නිභයසො විරුද්ධ සමවා,
“**ඇඬීමය**” මහාසයවරො ව පරත්තසතො
පුඤ්ඤාන'නෙන විපුලෙන සිවං පයානං.

ආවජ්ජෙගුණානුස්සති.

ලඛිකාය සාසනනභුග්ගත පුණ්ණමා'ව
ගමතිරධම්මකීරණෙන විරොවසී යො,
සංසුද්ධසිලගුණභූසිත්තයොගයොති
තාණං පයාතු **සිද්ධම්මගරුත්තමො** මෙ.

කොලම්බ නාම නගරෙ මකුටාදිකාණ-
මාධිසතෙනාපවරො වතුරො සධම්මෙ,
සතොතා තපොගුණධනො **විනාසාදිකො** සො
'**ලඛිකාර** නාම ඵවිරො ජයනං ගරු මෙ.

“**තණ්ණගමි**”ති නගරෙ මහබමමිකාණ-
මාධිසතං දධති රමම මරම්මරට්ඨි,
ලක්කංස නාම ගණවාචකගත්තකාර-
ථෙරුත්තමො ස'ගරු මෙ ජයනං විරස්සං.

තත්‍රෙව රමමනගරෙ “**ලබොඩා**”තිධානෙ
සම්බිස්සරො විලසි **ලක්ඛණ** නාම යුතොතා,
සත්තාගමෙ සුතිපුණො තිදිවං ගතො සො
ථෙරො ව'නෙන ගරු මෙ අමනං පයානං.

තත්‍රෙව මහනල පුරෙ අහසාතිධානා-
ණමාධිප'ගගමහපණ්ඩිතු'පාධිසුතොතා,
විඤ්ඤාසිරොමණීතිහො ගණනායකා'ගග-
බම්මාහිවංස ඵවිරො ජයනං ගරු මෙ.

තසමිංව මහනල පුරමහි මහාවිසුඤ්ඤා-
ණමෙ ගණාවරිය 'පණ්ඩිත' නාමධාරී,
“**සෙට්ඨින**”තිකායවරසෙබරසන්නිහො යො
කොසලල නාම ඵවිරො ජයනං ගරු මෙ.

පුඤ්ඤන්තෙන ජීනසාසනසොධනෙන
මානාපිතා ව සුභද්' සුභද්දයො ව,
දෙවාසුරගරුලුනාගගණා ව සබ්බ
පාණා යථාපණීධි සනතිපදං ලභන්තු.

වසෙස ජීනසාස නභනාගසමුද්දනෙත්ත
කණෙහ භූ මාගසිරපඤ්චමිසුත්තපකෙති
සංසොධිතං අපිඤ්ඤානසුඤ්ඤමෙන
ජාතෙන සාධු පුට්ඨෙදන් "ප්‍රේරුකානෙ"

ඉමිනා මෙ සිවං ගොභූ
සුඛිතා ගොන්තු පාණීනො,
පජා පාලෙනතු රජානො
දෙවා රක්කන්තු සාසනන්ති.

Rerukane Ariyanana Thera.

2480,
30th Dec: 1936.

Sri Vinayalankararamaya.
Suduwella,
Colombo, Ceylon.

සූචිපතනං.

CONTENTS.

අංකය.	බාහුකථාවග්ගණනා.	පිටපි අංකය.
1.	මාතිකාවග්ගණනා.	2
2.	අබ්භතාරමාතිකාසබ්බකපදනිදෙදසො.	3
3.	සඛගහාසඛගහපදං.	5
4.	සඛගහිතෙනඅසඛගහිතපදං.	7
5.	අසඛගහිතෙනසඛගහිතපදං.	8
6.	සඛගහිතෙනසඛගහිතපදං.	9
7.	අසඛගහිතෙනඅසඛගහිතපදං.	10
8.	සමපයොගවිපපයොගපදං.	12
9.	සමපයුතෙනනවිපපයුතතපදං.	13
10.	විපපයුතෙනනසමපයුතතපදං.	13
11.	සමපයුතෙනනසමපයුතතපදං.	14
12.	විපපයුතෙනනවිපපයුතතපදං.	14
13.	සඛගහිතෙනසමපයුතතවිපපයුතතපදං.	15
14.	සමපයුතෙනනසඛගහිතාසඛගහිතපදං.	15
15.	අසඛගහිතෙනසමපයුතතවිපපයුතතපදං.	16
16.	විපපයුතෙනනසඛගහිතාසඛගහිතපදං.	16

පුග්ගලපඤ්ඤානතිවග්ගණනා.

17.	පුග්ගලපඤ්ඤානතිමාතිකා.	21
18.	එකකතිදෙදසො.	40
19.	දුකතිදෙදසො.	42
20.	තිකතිදෙදසො.	54
21.	වතුකකතිදෙදසො.	73
22.	පඤ්චකතිදෙදසො.	76
23.	ඡකකතිදෙදසො.	77
24.	සත්තකතිදෙදසො.	78
25.	දසකතිදෙදසො.	79

කථාවක්ෂුපසකරණවණ්ණනා.

26.	නිදනකථා.	84.
27.	පුග්ගලකථාවණ්ණනා.	104
28.	පරිහානිකථාවණ්ණනා.	107
29.	බ්‍රහ්මවරියකථාවණ්ණනා.	109
30.	ඔබ්බෙකථාවණ්ණනා.	109
31.	ජගතිකථාවණ්ණනා.	110
32.	සබ්බමත්ථිතිකථාවණ්ණනා.	116
33.	අතීතංඛකාතීආදීකථාවණ්ණනා.	115
34.	එකවචංඅත්ථිතිකථාවණ්ණනා.	116
35.	සතිපට්ඨානකථාවණ්ණනා.	117
36.	ගෙවත්තිකථාවණ්ණනා.	117
37.	පරුපහාරකථාවණ්ණනා.	118
38.	අසුසුණකඛාපරවිතරණකථාවණ්ණනා.	118
39.	වච්ඡෙදකථාවණ්ණනා.	119
40.	දුකඛාගාරකථාවණ්ණනා.	119
41.	විතතට්ඨිතිකථාවණ්ණනා.	120
42.	කුකකුලකථාවණ්ණනා.	120
43.	අනුපුබ්බාභිසමයකථාවණ්ණනා.	121
44.	වොහාරකථාවණ්ණනා.	122
45.	නිරෝධකථාවණ්ණනා.	122
46.	බලකථාවණ්ණනා.	123
47.	අරියනතිකථාවණ්ණනා.	124
48.	විමුත්තිකථාවණ්ණනා.	125
49.	විමුච්චමානකථාවණ්ණනා.	126
50.	අට්ඨමකකථාවණ්ණනා.	126
51.	අට්ඨමකසංඝද්දියකථාවණ්ණනා.	127
52.	දිබ්බවකක්ඛුකථාවණ්ණනා.	128
53.	දිබ්බසොතකථාවණ්ණනා.	128
54.	යථාකවමුපගතකථාවණ්ණනා.	128
55.	සංවරකථාවණ්ණනා.	129
56.	අසසුසුකථාවණ්ණනා.	129
57.	නෙවසසුසුනාසසුසුයතනකථාවණ්ණනා.	129
58.	ගිහිසංආරහානිකථාවණ්ණනා.	130
59.	උපපතතිකථාවණ්ණනා.	130
60.	අනාසවකථාවණ්ණනා.	131
61.	සමන්තාගතකථාවණ්ණනා.	131
62.	උපෙකඛාසමන්තාගතකථාවණ්ණනා.	131
63.	බොධියාමුද්ධොතිකථාවණ්ණනා.	132
64.	ලකඛණකථාවණ්ණනා.	133

105.	ජීවිති ඤ්ඤායකථාවණණනා.	156
106.	කම්මගෙතුකථාවණණනා.	156
107.	ආනිසංසකථාවණණනා.	157
108.	අමතාරම්මණකථාවණණනා.	157
109.	රූපංසාරම්මණනතිකථාවණණනා.	158
110.	අනුසයාඅනාරම්මණාතිකථාවණණනා.	158
111.	ඤ්ඤාණංඅනාරම්මණනතිකථාවණණනා.	158
112.	අතිතාරම්මණකථාවණණනා.	159
113.	විතකකානුපතිතකථාවණණනා.	159
114.	විතකකවිප්පාරසද්දකථාවණණනා.	159
115.	නායථාවිතතසායවායාතිකථාවණණනා.	160
116.	නායථාවිතතසායකායකම්මනතිකථාවණණනා.	160
117.	අතිතානාගතෙහිසම්මනනාගතකථාවණණනා.	161
118.	නිරෝධකථාවණණනා.	161
119.	රූපංමයෙතාතිකථාවණණනා.	162
120.	පඤ්ඤාවිඤ්ඤාණසම්මඛිතිසාමග්ගකථාවණණනා.	163
121.	පඤ්ඤාවිඤ්ඤාණාකුසලාපිතිකථාවණණනා.	163
122.	පඤ්ඤාවිඤ්ඤාණාසාහොගාතිකථාවණණනා.	164
123.	විහිසිලෙහිතිකථාවණණනා.	164
124.	සිලංඅවෙතසිකනතිකථාවණණනා.	164
125.	සිලංනවිතතානුපරිවතරිතිකථාවණණනා.	164
126.	සමාදානගෙතුකකථාවණණනා.	165
127.	විඤ්ඤානතිසිලනතිකථාවණණනා.	165
128.	අවිඤ්ඤානතිදුස්සිලානතිකථාවණණනා.	165
129.	තිසෙසාපිඅනුසයකථාවණණනා.	166
130.	ඤ්ඤාණකථාවණණනා.	166
131.	ඤ්ඤාණංවිතතවිප්පයුතනනතිකථාවණණනා.	166
132.	දංදුක්ඛනතිකථාවණණනා.	167
133.	ඉද්ධිබලකථාවණණනා.	168
134.	සමාධිකථාවණණනා.	168
135.	බමමට්ඨිතතාකථාවණණනා.	169
136.	අතිවචනාකථාවණණනා.	169
137.	සංවරෙකම්මනතිකථාවණණනා.	170
138.	කම්මකථාවණණනා.	170
139.	සද්දෙවිපාකොතිකථාවණණනා.	170
140.	සලායනනකථාවණණනා.	171
141.	සත්තකකිත්තුපරමකථාවණණනා.	171
142.	ජීවිතාවොරොපනකථාවණණනා.	172
143.	දුග්ගතිකථාවණණනා.	172
144.	කප්පට්ඨකථාවණණනා.	173

145.	කුසලවිකතපවිලාහකථාවණණනා.	173
146.	අනන්තරපසුතතකථාවණණනා.	174
147.	නියතසනිසාමකථාවණණනා.	175
148.	නිවුතකථාවණණනා.	175
149.	සමමුඛිභූතකථාවණණනා.	175
150.	සමපනනාඅසාදෙතිතිකථාවණණනා.	176
151.	අසානරගකථාවණණනා.	176
152.	බමමතණනාඅබ්බාකතාතිකථාවණණනා.	177
153.	බමමතණනානදුකසමුදයොතිකථාවණණනා.	177
154.	කුසලාකුසලපටිසකිකතකථාවණණනා.	177
155.	සලායතනුපතතිකථාවණණනා.	178
156.	අනන්තරපපවයකථාවණණනා.	178
157.	අරියරූපකථාවණණනා.	179
158.	අසෙසුඅනුසයොතිකථාවණණනා.	179
159.	පරියවසානංචිතනිපපසුතතනතිකථාවණණනා.	179
160.	පරියපනතකථාවණණනා.	180
161.	අබ්බාකතකථාවණණනා.	180
162.	අපරියපනතකථාවණණනා.	180
163.	පවයතාකථාවණණනා.	181
164.	අසෙසුමසෙසුපවයකථාවණණනා.	181
165.	අධාකථාවණණනා.	181
166.	බණ්ඩයමුහුතතකථාවණණනා.	181
167.	අසවකථාවණණනා.	182
168.	ජරමරණකථාවණණනා.	182
169.	සසෙසුචෙදසිතකථාවණණනා.	182
170.	දුතියසසෙසුචෙදසිතකථාවණණනා.	182
171.	තතියසසෙසුචෙදසිතකථාවණණනා.	183
172.	අසසෙසුසතනුපිකාකථාවණණනා.	183
173.	කමමුපවයකථාවණණනා.	184
174.	නිගහකථාවණණනා.	185
175.	පගහකථාවණණනා.	185
176.	සුඛානුපපදනකථාවණණනා.	185
177.	අසිගග්ගමනසිකාරකථාවණණනා.	186
178.	රූපංගෙතුතිකථාවණණනා.	186
179.	රූපංසගෙතුකතතිකථාවණණනා.	186
180.	රූපංකුසලාකුසලනතිකථාවණණනා.	186
181.	රූපංචිපාකොතිකථාවණණනා.	187
182.	රූපංරූපාවරුරූපාවරනතිකථාවණණනා.	187
183.	රූපරුගොරූපධාතුපරියපනනාඅරූපරුගො— අරූපධාතුපරියපනනාතිකථාවණණනා	187
184.	අච්ඡිදරගතොපුසෙසුපවයොතිකථාවණණනා	188

185.	නපච්ඡර්ගතො අකාලමච්චුතිකථාවණණනා.	188
186.	සබ්බමිදංකම්මතොතිකථාවණණනා.	189
187.	ඉන්ද්‍රියබද්ධකථාවණණනා.	190
188.	ඵපෙත්වා අරියමග්ගනාතිකථාවණණනා.	190
189.	නවතතබ්බංසලෙඛ්‍යාදකම්ණංපටිග්ගණනාතිකථා,,	191
190.	නවතතබ්බංසලෙඛ්‍යාදකම්ණංවිසේසාධෙතීතිකථා,,	191
191.	නවතතබ්බංසලෙඛ්‍යාදාඤ්ඤාතිකථාවණණනා.	191
192.	නවතතබ්බංසලෙඛ්‍යාදානනංමහපථලනතිකථාව,,	192
192.	නවතතබ්බංවුද්ධසාදිනනංමහපථලනතිකථා,,	192
194.	දකම්ණංවිසුද්ධිකථාවණණනා.	192
195.	මනුස්සලොකකථාවණණනා.	193
196.	ධම්මදෙසනාකථාවණණනා.	193
197.	කරුණාකථාවණණනා.	194
198.	ගකිජාතකථාවණණනා.	194
199.	ඵකම්ග්ගකථාවණණනා.	194
200.	කොතසංකතනතිකථාවණණනා.	195
201.	කොතනතරිකකථාවණණනා.	196
202.	සමාපන්නොසද්දංසුණංතීතිකථාවණණනා.	196
203.	චකඛුනාරුපංපස්සනීතිකථාවණණනා.	197
204.	කිලෙසජගතකථාවණණනා.	197
205.	සුඤ්ඤතාකථාවණණනා.	198
206.	සාමඤ්ඤථලකථාවණණනා.	198
207.	පතතිකථාවණණනා.	198
208.	තථනාකථාවණණනා.	199
209.	කුසලකථාවණණනා.	199
210.	අවචනනතියාමකථාවණණනා.	200
211.	ඉන්ද්‍රියකථාවණණනා.	200
212.	අසඤ්චිචකථාවණණනා.	201
213.	ඤ්ඤකථාවණණනා.	201
214.	තිරයපාලකථාවණණනා.	202
215.	තිරවජ්ඣනගතකථාවණණනා.	202
216.	මග්ගකථාවණණනා.	203
217.	ඤ්ඤකථාවණණනා.	203
218.	සාසනකථාවණණනා.	204
219.	අවිචිතතකථාවණණනා.	204
220.	සඤ්ඤාද්වයකථාවණණනා.	204
221.	ඉද්ධිකථාවණණනා.	205
222.	වුද්ධිකථාවණණනා.	205
223.	සබ්බදිසාකථාවණණනා.	205
224.	ධම්මකථාවණණනා.	206

අනෙක.

පිටුඅනෙක.

225.	කමමකපාවණණන.	206
226.	පරිතිබ්බානකපාවණණන.	207
227.	කුසලවිතතනකපාවණණන.	207
228.	ආනෙඤ්ඤකපාවණණන.	207
229.	ධම්මාභිසම්මකපාවණණන.	208
230.	තිස්සාපිකපාවණණන.	208
231.	අබ්බාසකපාවණණන.	208
232.	ආයෙවනපපවයකපාවණණන.	209
233.	බණ්ණකපාවණණන.	209
234.	එකාධිපපායකපාවණණන.	209
235.	අරහන්තවණණකපාවණණන.	210
236.	ඉස්සරියකාමකාරිනාකපාවණණන.	210
237.	පතිරුපකකපාවණණන.	210
238.	අපරිතිපථනකපාවණණන.	211

ABBREVIATIONS.

සංකේතවනිතූපනං.

සි	සිහලපොත්තං.
ම.	මරමෙකකර මුද්දිතපොත්තං.
සයා.	සයාමකකර මුද්දිතපොත්තං.
පා.	පඤ්චපාකරණපාළි.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අa ආá භi ජi උu ඌu එඑ ඔර

CONSONANTS.

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞña
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤña
ට්ṭa	ඡṭṭha	ඨḍa	ඞḍha	ණṇa
තta	ථtha	දḍa	ධdha	නna
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma

යya රra ලla වva සsa හha ශṣa අං aṇ

ක ka	කා ká	කී ki	කී kī	කු ku	කු kú	කෙ ké	කො kó
ඛ kha	ඛා khá	ඛි khi	ඛි khī	ඛු khu	ඛු khú	ඛෙ khé	ඛො khó
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

කක kka	කෙක kēka	කි කී ki kī	කු කු ku kú	කෙ කෙ kē kē	කො කො kó kó
කඛ kkhā	කෙඛ kēkha	කිඛ කීඛ ki kī	කුඛ කුඛ ku kú	කෙඛ කෙඛ kēkha	කොඛ කොඛ kókha
කය kya	කෙය kēya	කීය කීය ki kī	කුය කුය ku kú	කෙය කෙය kēya	කොය කොය kóya
කි කී kri	කෙ කී kēkī	කි කී කි කී ki kī	කු කු ku kú	කෙ කෙ kē kē	කො කො kó kó
කච kva	කෙච kēkha	කිච කීච ki kī	කුච කුච ku kú	කෙච කෙච kēkha	කොච කොච kókha
කඝ kgha	කෙඝ kēkha	කිඝ කීඝ ki kī	කුඝ කුඝ ku kú	කෙඝ කෙඝ kēkha	කොඝ කොඝ kókha
කඞ kñha	කෙඞ kēkha	කිඞ කීඞ ki kī	කුඞ කුඞ ku kú	කෙඞ කෙඞ kēkha	කොඞ කොඞ kókha
කඤ kṇha	කෙඤ kēkha	කිඤ කීඤ ki kī	කුඤ කුඤ ku kú	කෙඤ කෙඤ kēkha	කොඤ කොඤ kókha
කණ kṇa	කෙණ kēkha	කිණ කීණ ki kī	කුණ කුණ ku kú	කෙණ කෙණ kēkha	කොණ කොණ kókha
කත kta	කෙත kēta	කීත කීත ki kī	කුත කුත ku kú	කෙත කෙත kēta	කොත කොත kókha
කථ ktha	කෙථ kēkha	කිථ කීථ ki kī	කුථ කුථ ku kú	කෙථ කෙථ kēkha	කොථ කොථ kókha
කද ḍa	කෙද kēḍa	කීද කීද ki kī	කුද කුද ku kú	කෙද කෙද kēḍa	කොද කොද kókha
කධ dha	කෙධ kēdha	කීධ කීධ ki kī	කුධ කුධ ku kú	කෙධ කෙධ kēdha	කොධ කොධ kókha
කබ bba	කෙබ kēbba	කීබ කීබ ki kī	කුබ කුබ ku kú	කෙබ කෙබ kēbba	කොබ කොබ kókha
කභ bha	කෙභ kēbha	කීභ කීභ ki kī	කුභ කුභ ku kú	කෙභ කෙභ kēbha	කොභ කොභ kókha
කම mma	කෙම kēmma	කීම කීම ki kī	කුම කුම ku kú	කෙම කෙම kēmma	කොම කොම kókha
කම ම mma	කෙම kēmma	කීම කීම ki kī	කුම කුම ku kú	කෙම කෙම kēmma	කොම කොම kókha
කය ය ya	කෙය kēya	කීය කීය ki kī	කුය කුය ku kú	කෙය කෙය kēya	කොය කොය kóya
කච ච cha	කෙච kēkha	කිච කීච ki kī	කුච කුච ku kú	කෙච කෙච kēkha	කොච කොච kókha
කඡ ඡ cha	කෙඡ kēkha	කිඡ කීඡ ki kī	කුඡ කුඡ ku kú	කෙඡ කෙඡ kēkha	කොඡ කොඡ kókha
කඨ ḍa	කෙඨ kēḍa	කිඨ කීඨ ki kī	කුඨ කුඨ ku kú	කෙඨ කෙඨ kēḍa	කොඨ කොඨ kókha
කධ dha	කෙධ kēdha	කීධ කීධ ki kī	කුධ කුධ ku kú	කෙධ කෙධ kēdha	කොධ කොධ kókha
කබ bba	කෙබ kēbba	කීබ කීබ ki kī	කුබ කුබ ku kú	කෙබ කෙබ kēbba	කොබ කොබ kókha
කභ bha	කෙභ kēbha	කීභ කීභ ki kī	කුභ කුභ ku kú	කෙභ කෙභ kēbha	කොභ කොභ kókha
කම mma	කෙම kēmma	කීම කීම ki kī	කුම කුම ku kú	කෙම කෙම kēmma	කොම කොම kókha
කම ම mma	කෙම kēmma	කීම කීම ki kī	කුම කුම ku kú	කෙම කෙම kēmma	කොම කොම kókha
කය ය ya	කෙය kēya	කීය කීය ki kī	කුය කුය ku kú	කෙය කෙය kēya	කොය කොය kóya
කච ච cha	කෙච kēkha	කිච කීච ki kī	කුච කුච ku kú	කෙච කෙච kēkha	කොච කොච kókha
කඡ ඡ cha	කෙඡ kēkha	කිඡ කීඡ ki kī	කුඡ කුඡ ku kú	කෙඡ කෙඡ kēkha	කොඡ කොඡ kókha
කඨ ḍa	කෙඨ kēḍa	කිඨ කීඨ ki kī	කුඨ කුඨ ku kú	කෙඨ කෙඨ kēḍa	කොඨ කොඨ kókha
කධ dha	කෙධ kēdha	කීධ කීධ ki kī	කුධ කුධ ku kú	කෙධ කෙධ kēdha	කොධ කොධ kókha
කබ bba	කෙබ kēbba	කීබ කීබ ki kī	කුබ කුබ ku kú	කෙබ කෙබ kēbba	කොබ කොබ kókha
කභ bha	කෙභ kēbha	කීභ කීභ ki kī	කුභ කුභ ku kú	කෙභ කෙභ kēbha	කොභ කොභ kókha
කම mma	කෙම kēmma	කීම කීම ki kī	කුම කුම ku kú	කෙම කෙම kēmma	කොම කොම kókha
කම ම mma	කෙම kēmma	කීම කීම ki kී	කුම කුම ku kú	කෙම කෙම kēmma	කොම කොම kókha

අ ආ භ ජ උ ඌ එ ඔ

පරමන්දිපති

නාම

පඤ්චපපිකරණට්ඨකථා.

නමො නඤ්ඤා භගවතො අරහතො
සම්මාසම්මුදාසය.

අට්ඨාරසති හෙදෙති විභවිතං මාරහඤ්ජනො,
දෙසසිත්වා මහාවිරෝ යං තස්සෙව අනන්තරං.

අදෙසසි ධාතුකථාං ධාතුහෙදපපකාසනො,
තස්සත්ථං දීපසිස්සාමි තං සුඤ්ඤාථ¹ සමාතිතාති.

සඛගහො අසඛගහොති ආදීනඤ්ඤි වසෙන ඉදං පකරණං වුද්දස විධෙන විභතතනති වුතනං. තං සබ්බමපි උද්දෙසනිද්දෙසනො මිධා සීතං. තත්ථ² මාතිකා උද්දෙසො. සා පඤ්චවිධා: නයමාතිකා, අඛනනතර මාතිකා, නයමුඛමාතිකා, ලක්ඛණමාතිකා, බාහිරමාතිකාති. තත්ථ සඛගහො අසඛගහො-පෙ-විපසසුතනන සඛගතිනං අසඛගතිනනති අයං වුද්දසති පදෙති නිකඛිතතා නයමාතිකා නාම. අයඤ්ඤි ඉමිනා සඛගහාදිකෙන නයෙන ධාතුකථාධමමා විභතතාති දස්සෙතුං ඵපිතතතා නයමාතිකාති වුච්චති. එතෙසං පදනං මූලභූතතතා මූලමාතිකාතිපි වතතුං වට්ටති.

පඤ්චක්ඛකිං-පෙ-මනසිකාගේති අයං පඤ්චවිසාධිකෙන පද සතෙන නිකඛිතතා අඛනනතරමාතිකා නාම. අයඤ්ඤි සබ්බාපි ධමම සඛගහේ ධාතුකථාය මාතිකාති එවං අවතො සඛගහාදිනා නයෙන විභජ් තබ්බ ඛකිංදිධමමෙ සරුපතො දස්සෙත්වා ධාතුකථාය අඛනනතරෙයෙව ඵපිතතතා අඛනනතරමාතිකාති වුච්චති. ඛකිංදිපදනං ධමමසඛගහේ මාතිකාය අසඛගතිතතා පකිණ්ණකමාතිකාතිපි වතතුං වට්ටති.

තීති සඛගහොතිති අසඛගහො වතුති සම්පයොගො වතුති විපස යොගොති අයං වතුති පදෙති නිකඛිතතා නයමුඛමාතිකානාම. අයඤ්ඤි සබ්බසුපි පඤ්චක්ඛකිංදිසුචෙව කුසලතතිකාදිසු ව මාතිකාධමෙමසු තීති ඛකිංයතතධාතුපදෙහෙව සඛගහො අසඛගහො ව යොජෙතබ්බො. තථා වතුති අරුපකනකේති සම්පයොගො විපසයොගො ව. එතාති ඉමෙසං සඛගහාදිනං නයනං මුඛාතීති දස්සෙතුං ඵපිතතතා නයමුඛමාතිකාති වුච්චති.

සභාගො විසභාගොති අයං වීති පදෙති නික්ඛිත්තා ලක්ඛණ මාතිකානාම. අයඤ්ඤි සභාගලක්ඛණෙහි ධම්මෙහි සමගහනයො, විසභාගලක්ඛණෙහි අසමගහනයො. තථා සමපයොගවිපයයොගනයො යොජෙතබ්බොති. සභාගවිසභාගලක්ඛණවසෙන සමගහාදිලක්ඛණං දුස්සෙතුං ංපිත්තතා ලක්ඛණමාතිකාති වුච්චති. **සබ්බාපි ධම්මසමගණේ ධාතුකථාය මාතිකාති අයං ඡ සට්ඨි තිකපදාති වෙච දුක්ඛපදසතාති¹.** සබ්බිපිත්තා නික්ඛිත්තා බාහිරමාතිකා නාම. අයඤ්ඤි පඤ්චක්ඛනිං-පෙ-මනසිකාරොති එවං ධාතුකථාය අබහන්නරෙ අවතා **සබ්බාපි ධම්මසමගණේ** ති එවං ධාතුකථාය මාතිකතො බිති ංපිත්තතා බාහිරමාතිකාති වුච්චති. එවං මාතිකාය පඤ්චධා සීතහාවං විදිත්වා ඉදාති සමගහො අසමගහොති ආදීසු සමගහො තාව ජාති සඤ්ජාති ක්‍රියා ගණන වසෙන වතුබ්බිධො.

තත්ථ “සබ්බෙ ධතතියා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ බ්‍රාහ්මණ සබ්බෙ වෙස්සා සබ්බෙ සුදා ආගච්ඡන්තු” “යාචාචුසො විසාඛ සමමාචාචා යොච සමමාකමමනො යොච සමමාආජ්චො ඉමෙ ධම්මා සීලක්ඛනෙක සමගතිතාති²” අයං ජාතිසමගහො නාම. “එකජාතිකා ආගච්ඡන්තු”ති වුත්තට්ඨානෙ විය හි ඉධ සබ්බෙපි ජාතියා එකසමගහං ගතා. “සබ්බෙ කොසලකා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ මාගධකා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ භාරුකච්ඡා ආගච්ඡන්තු” “යොචාචුසො විසාඛ සමමාචායාමො යාච සමමාසති යො ව සමමාසමාධි ඉමෙ ධම්මා සමාධිකකුක්ඛෙක සමගතිතා”ති³ අයං සඤ්ජාති සමගහො නාම. “එකට්ඨානෙ ජාතා සංවසිං⁴ ආගච්ඡන්තු”ති වුත්තට්ඨානෙ විය හි ඉධ සබ්බෙපි සඤ්ජාතිට්ඨානෙන නිවුත්තොකාසෙන එකසමගහං ගතා. “සබ්බෙ හත්ථාරොහා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ අසුභාරොහා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ රජිකා ආගච්ඡන්තු” “යාචාචුසො විසාඛ සමමාදිට්ඨි යො ව සමමාසමාපෙපා ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤාකුක්ඛෙක සමගතිතාති⁵” අයං ක්‍රියාසමගහො නාම. සබ්බෙච හි හො අත්තනො ක්‍රියාකරණෙන එකසමගහං ගතා. “වක්ඛායත්තං කතමං බක්ඛගණනං ගච්ඡති? වක්ඛායත්තං රූපකකුක්ඛගණනං ගච්ඡති. හඤ්ඤි වක්ඛායත්තං රූපකකුක්ඛගණනං ගච්ඡති තෙන වතරෙ වත්තබ්බෙ වක්ඛායත්තං රූපකකුක්ඛෙන සමගතිතා”නති⁶ අයං ගණන සමගහො නාම. අයමිධ අධිපෙපනො. තප්පට්ඨපකෙකින අසමගහො වෙදිතබ්බො. තෙසං විකප්පතො සමගතිතෙන අසමගතිතාදිති. එකුප්පා දෙකතිරොධඑකවස්ථුභවභාරමණතාවසෙන සමපයොගො. තප්පට්ඨපකිතො විපපයොගො. තෙසං විකප්පතො⁷ සමපයුත්තතා විපපයුත්තතාදිති. තදුභයසංසග්ගවිකප්පතො සමගතිතෙන සමපයුත්තං විපපයුත්තනති ආදිති. පඤ්චක්ඛනිංදිති⁸ පන බක්ඛවිභවිතාදිසු වුත්තතායෙනෙච වෙදිතබ්බොති. එසංදයො පනෙත්ථ සන්තිට්ඨානවසෙන වුත්තසබ්බ විත්තුප්පාදසාධාරණෙනො වුත්තාති.

මාතිකාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා.

a. මජ්ඣිමනිකාය පුලුවෙදල.

b. මජ්ඣිමනිකාය පුලුවෙදල.

c. මජ්ඣිමනිකාය පුලුවෙදල.

d. කථාවස්ථුපාලිසත්තමවග්ගසමගතිතකථා.

1. ම. වෙච දුක්ඛපදසතාති.

2. සි. II. ජාතසං-වඛා.

3. සි. II. විකප්පතතො.

4. සි. III. බක්ඛාති.

ඉදහි පඤ්චකකිකාදිවසෙන නික්ඛිතතමානිකං සබ්බග්ගො අසබ්බග්ගොති ආදිති නයමානිකාපදෙති සද්ධං යොජෙත්වා දසෙස්සද්ධං රූපකඛණ්ඩො ඝාතීති බ්ලෙකිතිති ආදිනා නයෙන නිදද්ධසවාරෙණ ආරඥො. තත්ථ යසමා සබ්බග්ගො අසබ්බග්ගොති ආදිකාය නයමානිකාය නීති සබ්බග්ගො නීති අසබ්බග්ගොති නයමුට්ඨමානිකා ධර්මතා. තසමා රූපකකිකාදිනං සබ්බග්ගං දසෙස්සද්ධං ඝාතීති බ්ලෙකිති ඝාතීභ්‍යාසනනෙති ඝාතීති බාහුගිති තිණි බ්ලෙකියතනබාහුපදනෙව උද්ධාවාති. වන්තාපි සවමානීති ආදිසු එකමපි න පරමවං. යසමා වසභාගො විසභාගොති එවං ලක්ඛණමානිකා ධර්මතා. තසමා ඉමස්ස පඤ්ඤාස්ස විස්සජ්ජනෙ රූපකඛණ්ඩො එකෙන බ්ලෙකිතානි ආදි චුතතං. සභාගා හි තස්ස එතෙ බ්ලෙකාදයොති.

තත්ථ එකෙන බ්ලෙකිතානි රූපකඛණ්ඩනෙව. යඤ්ඤි තිඤ්ඤි රූපං රූපකකිසභාගතතා රූපකඛණ්ඩනෙව සබ්බග්ගං ගච්ඡතිති රූපකඛණ්ඩනෙව ගණිතං. තං රූපකඛණ්ඩනෙව පරිවර්තනං. එකා දසභාසනනෙතිති මනායතනවජෙජ්ජි. සබ්බොපි හි රූපකඛණ්ඩො දසායතනානි. ධර්මායතනෙකදෙසො ව ගොති. තසමා එකාදසභායතනෙති ගණිතො පරිවර්තෙනා. එකාදසති බාහුගිති සතතවිඤ්ඤාණධාතුව චජ්ජාති එකාදසති. එතාසු හි අපරියාපනනරූපං නාම නජී. අසබ්බග්ග නයනිද්දෙසෙ ඝාතීති අසබ්බග්ගිතොති සබ්බොපෙනෙව පුච්ඡා කතා. විස්සජ්ජනෙ පනස්ස යසමා රූපකකිසස්ස විසභාගා වන්තාරෙණ අරූපකකිකා එකං මනායතනං සතත විඤ්ඤාණධාතුවෙයො තසමා වතුති බ්ලෙකිතිති ආදි චුතතං. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු සබ්බග්ගාසබ්බග්ගො වෙදිතබ්බො. ඉමසමි පන බ්ලෙකිතිද්දෙසෙ රූපකඛණ්ඩො ඝාතීති බ්ලෙකිතිති ආදිවති තාව එකමුලකෙ සබ්බග්ගතයෙ සරූපෙනෙව දසිතානි පඤ්ච පුච්ඡා පඤ්ච විස්සජ්ජනානි. අසබ්බග්ගතයෙ සබ්බොපෙන දසිතානි¹ පඤ්චපුච්ඡා පඤ්චවිස්සජ්ජනානි. ඉමිනා උපායෙන දුකමුලකාදිසු පි පුච්ඡා විස්සජ්ජනානි වෙදිතබ්බානි. රූපකකිසමුලකායෙව වෙත්ථ දුකතික වතුකතා දසිතා. පඤ්චකෙ පන රූපකඛණ්ඩො ච-පෙ-විඤ්ඤාණකඛණ්ඩොවෑති එවං හෙදතොව පඤ්චකකිකා ඝාතීති බ්ලෙකිතිති එවං අහෙදතොවාති විධා පුච්ඡා විස්සජ්ජනානි කතානි. එවං පාලිතයො වෙදිතබ්බොති.

අබ්බතතරමානිකාස බ්ලෙකපදනිද්දෙසො නිට්ඨිතො.

ආයතනපදනිද්දෙසාදිසු ආයතනපදනිද්දෙසො තාව වක්ඛාසනනං එකෙන බ්ලෙකිතානි එකෙන රූපකඛණ්ඩනෙව එකෙන වක්ඛායතනෙතෙව එකාය වක්ඛුධාතුවෙව සබ්බග්ගිතනනි වෙදිතබ්බො. සොනායතනාදිසු පි ඉමිනාව නයෙන සබ්බග්ගාසබ්බග්ගො වෙදිතබ්බො. අසබ්බග්ගා බ්ලෙකිතො ධර්මපඤ්ඤානි එත්ථ පන යසමා අසබ්බතං ධර්මායතනං නාම නිබ්බාණං. තඤ්ච බ්ලෙකිසබ්බග්ගං න ගච්ඡති. තසමා බ්ලෙකිතො ධර්මපඤ්ඤානි චුතතං. වතුති බ්ලෙකිතිති රූපවෙදනාසඤ්ඤාසබ්බාරකඛණ්ඩොති. නිබ්බාණං

1. සි. ම. දසිතා.

සඛාරවිඤ්ඤාණකකිකෙහි මනායතනධම්මායතනෙහි ධම්මබාහුමනො විඤ්ඤාණධාතුහි, කානං මිහිති වෙදනාකකිකසඛාරකකිකෙහි, අප්ප මඤ්ඤදයො සද්ධිසංස්සර්ජනතතා එකතො නිද්දිට්ඨා, විතතං පන වේත නානතතරං නිකතිතතමපි අසද්ධිසංස්සර්ජනතතා පච්ඡා ගතිතං. තත්ථ අප්පමඤ්ඤදිප්ප ජනෙන ධිකෙහිනාති වෙදනා වෙදනාකකිකෙහි සඤ්ඤා සඤ්ඤාකකිකෙහි¹ සෙසා සඛාරකකිකෙහි සමගතිනාති එවං ඛකි විසෙසො වෙදිතබ්බො.

එවං අබ්බතතරමාතිනාය සමගහං දසෙසාවා ඉද්දති බාතිරමාතිනාය සමගහං දසෙසාවා සුසලා ධම්මාති ආදි ආරභං. තත්ථ වෙදනතතිනෙ තිති බාහුගිති කායවිඤ්ඤාණමනොවිඤ්ඤාණධම්මබාතුහි. සතනති බාහු ගිති වකඛුසොතසාණ්ණ්ථවහාවිඤ්ඤාණධාතුහි වෙච මනොබාහුධම්මබාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතුහි ව. විපාකතතිනෙ අධ්මති බාහුගිති කායවිඤ්ඤාණ ධාතුයා සද්ධිං තාගියෙව. විපාකධම්මධම්මා පන සමිතිලිට්ඨසමිතිලෙසි තෙති සද්ධිං සද්ධිසංස්සර්ජනතතා එකතො ගතිතා. යථා වෙතෙ, එවං සබ්බතිකද්වයදෙසු යං යං පදං යෙන යෙන පදෙන සද්ධිං සද්ධිසංස්සර්ජනං හොති තං තං උපපට්ඨාපියාපි තෙන තෙන සද්ධිං ගහෙතො විස්සර්ජනං. තත්ථ චුතතානුසාරෙනව සමගහාසමගහනයො වෙදි තබ්බොති.

සමගහාසමගහපදං

නිට්ඨිතං.

ඉද්දති සමගතිනෙත අසමගතිතපදං භාජෙත්ථං චකඛාසකතෙනාති ආදි ආරභං. තත්ථිදං ලකිණං: ඉමසමිඤ්ඤි වාරෙ යං ඛකිපදෙන සමග තිතං² හුචා ආයතනබාහුපදෙති අසමගතිතං ඛකියතනපදෙති වා සමගතිතං හුචා බාහුපදෙන අසමගතිතං, තස්ස ඛකිදිති අසමගහං පුළ්ඡිතා විස්සර්ජනං නතං. තං පන රූපකකිකාදිප්ප න සුජ්ජති. රූපකකිකෙහි රූපකකිකොව³ සමගතිතො, සො ච අබ්බිකාදසති ආයතනබාහුති අසමගතිතො නාම නත්ථි. වෙදනාකකිකෙහි ව වෙද නාකකිකොව සමගතිතො, සොපි ධම්මායතනධම්මබාතුහි අසමගතිතො නාම නත්ථි. එවං අසමගතිතතාය අභාවතො එතාති අඤ්ඤාති ව එව රූපාති මනායතනධම්මායතනාදිති පද්ධති ඉමසමි වාරෙ න ගතිතාති. යාති පන පද්ධති රූපෙනාදෙසං අරූපෙන අසමමිස්සං විඤ්ඤාණක දෙසඤ්ඤා අඤ්ඤාන අසමමිස්සං දිපෙනාති. තාති ඉධ ගතිතාති. පටියො සාතෙ ව:-

“දසායතනා සතතරස බාහුයො,
සතතිත්ථියා අසඤ්ඤාහවො එකවොභාරහවො,
පටිදෙවො සතිදස්සනසප්පටිසං,
අතිදස්සනං පුතදෙව සප්පටිසං උපාදු”ති.

1, සි. II, විතතං. විඤ්ඤාණකකිකෙහිවදිකසි.

2, ම. II, අසමගතිතං.

3, ම. II, රූපකකිකෙහිව.

එවං උද්‍යනගාමාය දස්සිතානෙව, තස්මා තෙසං වසෙනෙව සඛගතා සඛගතො වෙදිතබ්බො. පඤ්ඤා¹වසෙන හි ඉමිසමිං වාරෙ ආයතනධාතු වසෙනෙව සදිසවිස්සජ්ජනෙ විසති ධම්මෙ සමොධානෙනා එකො පඤ්ඤා කතො. සත්ත විඤ්ඤාණධාතූයො සමොධානෙනා එකො. සත්තින්ද්‍රියානි සමොධානෙනා එකො. වෙ භවෙ සමොධානෙනා එකො. පරිදෙවෙන ව සතිදස්සනසප්පටිසෙති ව එකො. අතිදස්සනසප්පටිසෙති එකො. සති දස්සනෙති එකො. සප්පටිසෙති ව උපාද්ධම්මෙති ව එකොති අධර්ම පඤ්ඤා කතා. තෙසු බ්‍රහ්මදිව්භාගො එවං වෙදිතබ්බො.

සෙය්‍යපීදං? පඨමපඤ්ඤ නාව වතුහි බ්‍රහ්මෙතිති අරූපකබ්‍රහ්මෙති. විභාසනානෙතිති වක්ඛායතනාදීසු එකෙකෙන සද්ධිං මනායතනෙන. අධර්ම ධාතුහිති වක්ඛුධාතුආදීසු එකෙකාය සද්ධිං සත්තති විඤ්ඤාණ ධාතුහි. තත්‍රායං නයො:වක්ඛායතනෙනති බ්‍රහ්මසඛගෙන රූපකබ්‍රහ්මෙති සඛගතිනො. තස්මිං සඛගතිනෙ රූපකබ්‍රහ්මෙති ආයතනසඛගෙන වක්ඛා යතනමෙවෙකං සඛගතිනං. සෙසානි දස අසඛගතිනානි. ධාතුසඛගෙනපි තෙන වක්ඛුධාතුයෙවෙකා සඛගතිනා. සෙසා දස අසඛගතිනා. ඉති යානි තෙන අසඛගතිනානි දසායතනානි තානි වක්ඛායතනමනායතනෙති මිති අසඛගතිනානි. යාපි තෙන අසඛගතිනා දස ධාතුයො නා වක්ඛුධාතුයා වෙව සත්තති ව විඤ්ඤාණධාතූහි අසඛගතිනානි. රූපායතනාදීසුපි එසෙව නයො.

දුතියපඤ්ඤ යස්මා යාය කායවි විඤ්ඤාණධාතූයා සඛගතිනො විඤ්ඤාණකබ්‍රහ්මෙති මනායතනෙන අසඛගතිනො නාම නපී. තස්මා ආයතනසඛගෙන සඛගතිනාති වුත්තං. එත් පන වතුහි බ්‍රහ්මෙතිති රූපාදීති වතුහි. එකාදසභාසනානෙතිති මනායතනවජ්ජෙති. වාදසති ධාතුහිති යථානුරූපා ඡ විඤ්ඤාණධාතූයො අපනෙතො සෙසානි වාදසති. වක්ඛු විඤ්ඤාණධාතූයා හි වක්ඛු විඤ්ඤාණධාතුයෙව සඛගතිනා. ඉතරා අසඛගතිනා. සොතවිඤ්ඤාණධාතුආදීසුපි එසෙව නයො.

තතියපඤ්ඤ වක්ඛුන්ද්‍රියාදීනං විස්සජ්ජනං වක්ඛායතනාදිසදිසමෙව. ඉතින්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියෙසු පන ධම්මායතනෙන සද්ධිං ද්‍රෝ ආයතනානි. ධම්මධාතුයා ව සද්ධිං අධර්ම ධාතුයො වෙදිතබ්බො.

චතුර්පඤ්ඤ විභාසනානෙතිති රූපායතනධම්මායතනමනායත නෙති. තෙසු හි භවෙසු රූපායතනධම්මායතනවසෙන ද්‍රෝව ආයතනානි තෙති අසඛගතිනානි. සෙසානි නව රූපායතනානි තෙතෙව ව මිති මනායතනෙන වානි තිති අසඛගතිනානි නාම ගොනති. නවති ධාතුහිති රූපධාතු ධම්මධාතූහි සද්ධිං සත්තති විඤ්ඤාණධාතූහි.

පඤ්චමපඤ්ඤ විභාසනානෙතිති පඨමපදං සක්ඛාය සද්දයතන² මනායතනෙති. දුතියපදං සක්ඛාය රූපායතනමනායතනෙති. ධාතු යොපි තෙසං යෙව එකෙකෙන සද්ධිං සත්ත විඤ්ඤාණධාතුයො වෙදිතබ්බො.

ජට්ඨපඤ්ඤා¹ දසාසනනෙහිති රූපායනනටමොයනනවජේති. සොළසති බාහුනිති රූපබාහුධමමබාහුවජේතෙව. කථා? අතිදස්සන සප්පට්ඨසාති ධමො නාම නව ඔලාරිකායනනාති. තෙහි බක්ඛසඛනනිනෙ² රූපකකඤ්ඤි ආයතනසංඝගෙන තානෙව නවොයනනාති සඛන නිතාති. රූපායනනටමොයනනාති අසඛනනිතාති. බාහුසඛනගෙනපි තා³ එව නවබාහුයො සඛනනිතා. රූපබාහුධමමබාහුයො අසඛන නිතා. ඉති යාති තෙහි අසඛනනිතාති ජෙට්ඨ ආයතනාති, තාති රූපායනනවජේති නවති ඔලාරිකායනනෙහි මනායනනෙන වාති දසති අසඛනනිතාති. යාපි තෙහි අසඛනනිතා ජෙට්ඨ බාහුයො තා රූපබාහු වජ්ජාති නවති ඔලාරිකබාහුති සත්තනි ව විඤ්ඤාණබාහුනිති සොළසති අසඛනනිතාති වෙදිතබ්බා.

සත්තමපඤ්ඤා විභාසනනෙහිති රූපායනනමනායනනෙහි. අට්ඨති බාහුනිති රූපබාහුයා සද්ධිං සත්තනි විඤ්ඤාණබාහුති.

අට්ඨමපඤ්ඤා ඵභාදසභාසනනෙහිති සප්පට්ඨසාධමෙව සක්ඛාය ධමොයනනවජේති, උපාද්ධමෙව සක්ඛාය ඵොට්ඨබ්බායනනවජේති. බාහුසුපි එසෙව නයො. අත්ථයොජනා පනෙත්ථ ගෙට්ඨා චුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බාති.

සඛනනිතොන අසඛනනිතපදං නිට්ඨිතං.

ඉද්දති අසඛනනිතොන සඛනනිතපදං භාජෙත්ථං චෙදනාකකඤ්ඤිනාති ආදි ආරඬං. තත්ථිදං උක්කණං: ඉමසමිඤ්ඤි වාරෙ යං යං බක්ඛපදෙන අසඛනනිතං හුත්වා ආයතනබාහුපදෙති සඛනනිතං. තස්ස බක්ඛාදිති සඛනගං පුච්ඡන්වා විස්සජ්ජනං කතං. තං පන රූපකකඤ්ඤිවිඤ්ඤාණකකඤ්ඤි වක්කායනනාදීසු න සුජ්ජති. රූපකකඤ්ඤින හි වත්තාරෙ බක්ඛා බක්ඛ සඛනගෙන අසඛනනිතා.⁴ තෙසු තෙන එකධමෙමාපි ආයතනබාහුසඛන ගෙන සඛනනිතො නාම නජි. නහු ව චෙදනාදයො ධමොයනනෙන සඛනනිතාති? සඛනනිතා න පන රූපකකඤ්ඤිව ධමොයනනං. රූපකකඤ්ඤි තොති සුබ්බමරූපමත්තං ධමොයනනං හජති. තස්මා යෙ ධමොයනනෙන සඛනනිතා න තෙ රූපකකඤ්ඤින සඛනනිතා නාම. විඤ්ඤාණකකඤ්ඤිනපි ඉතරෙ වත්තාරෙ බක්ඛා අසඛනනිතා. තෙසු තෙන එකොපි ආයතන බාහුසඛනගෙන සඛනනිතො නාම නජි. එවං සඛනනිතනාය අභාවතො එතාති අඤ්ඤාති ව ඵරූපාති වක්කායනනාදීති පදාති ඉමසමි වාරෙ න ගතිතාති. යාති පන පදාති විඤ්ඤාණෙන වා ඔලාරිකරූපෙන වා අසමිඤ්ඤං ධමොයනනෙනදෙසං දීපෙනති. තාති ඉධ ගතිතාති. තෙසං ඉදමුද්දනං:-

“තයො බක්ඛා නථා සව්වා ඉන්ද්‍රියාති පන සොළස,
පදාති පච්චයානාරෙ චුඤ්ඤපරිචුඤ්ඤස.
සමතිංසපද යොනති ගොච්ජකෙසු දසසමිධ,
දුට්ඨෙ පුළුන්තරදුකා අට්ඨි භොනති මහනතර”ති.

1. ම. ජට්ඨපඤ්ඤා.

2. සි. II, බක්ඛසඛනනෙහි.

3. සි. II, තා ආයතනසඛනගෙනවෙව.

4. ම. II, සඛනනිතා.

යං අතතනො සඛගාහකං සඛගණනිත්වා පුත තෙනෙව සඛගනං¹
ගවේජය්‍ය. තස්මා තථාරූපානි පදානි ඉමසම් වාරෙ න ගතිතාති. යානි
පත පදානි සඛාරකදෙසං වා අඤ්ඤාන අසමමිස්සං දීපෙනති, වෙද
නෙකදෙසං වා සුමුමරූපං වා සචෙට්ඨකදෙසං² වා. තානි ඉධ ගතිතාති.
තෙසං ඉදමුදනං-³

“වෙ සච්චා පණණරසිත්ථියා එකාදස පටිච්චපදා,
උද්ධං පුත⁴ එකාදස ගොච්ජකපදමෙත්ථ තිංසම්බා”ති.

පඤ්ඤා පතෙත්ථ ඤෙයෙව ගොතති. තත්ථ යං පුච්ඡාය උද්ධං
පදං. තදෙව යෙහි ධමමෙහි ඛනිද්වසෙන සඛගතිතං. තෙ ධමමෙ
සඛාය සබ්බත්ථ එකෙන ඛනිද්වසෙන ආදි වුත්තං. තත්ථායං නයො:
සමුදයසචෙට්ඨ හි තණ්හාවජ්ජා සෙසසඛාරා⁵ ඛනිද්වසගෙන සඛග
තිතා. පුත තෙහි තණ්හාව සඛගතිතා. සා තණ්හා පුත සඛාරකෙව
ඛනිද්වසගෙන සඛගතිතාති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. අරූපධමම
පුච්ඡාසු පතෙත්ථ සඛාරකඛනිද්වස වා වෙදනාකඛනිද්වස වා එකො ඛනිද්වස
නාම. රූපධමමපුච්ඡාසු රූපකඛනිද්වස. පටිදෙවපුච්ඡාය සද්දයත්තං එකං
ආයත්තං නාම. සද්දධාතුයෙව⁶ එකා බාහු නාම. සෙසධ්මානෙසු ධම්මා
යත්තධමමබාහුවසෙනෙව⁷ අත්ථා වේදිතබ්බාති.

**සඛගතිතෙන සඛගතිතපදං
තිට්ඨිතං.**

ඉදානි අසඛගතිතෙන අසඛගතිතපදං භාජෙතුං රූපකඛනිද්වසනාති
ආදි ආරඥං. තත්ථ යං ඛනිද්වස අසඛගතිතෙන ඛනිද්වසෙන අසඛග
තිතං. පුත තස්සෙව ඛනිද්වස අසඛගනං⁸ පුච්ඡත්වා විස්සජ්ජනං කතං.
තං පඤ්ඤානිද්වසගෙනෙසු දුක්ඛසච්චාදීසු, විඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සුමුමරූප
ගාහකෙසු අනිදස්සනඅපපටිසාදීසු ව පදෙසු න යුජ්ජති. තාදිසෙන හි
පදෙන තිබ්බානං ඛනිද්වසගමත්තං න ගවේජය්‍ය. සෙසා ඛනිද්වස
අසඛගතිතධම්මා නාම නත්ථි. තස්මා තථාරූපානි පදානි ඉමසම් වාරෙ
න ගතිතාති. යානි පත පඤ්ඤාන ඛනිද්වසගෙනෙසු සුමුමරූපෙන සද්ධිං
එකතො න දීපෙනති. තානි ඉධ ගතිතාති. තෙසං ඉදමුදනං:-

“සබ්බෙ ඛනිද්වසගත බාහුයො සච්චතො නයො,
ඉත්ථිසානිපි සබ්බානි⁹ තෙවීසති පටිච්චතො.

පරතො සොළසපදා තෙවත්තාලීසකං තිකෙ,
ගොච්ජකෙ සත්තති ඤෙව සත්ත වුලුන්නතරෙ පදා.

මහන්නතරෙ පදා වුත්තා අට්ඨාරස තතො පරං,
අට්ඨාරසෙව ඤාතබ්බා සෙසා ඉධ න භාසිතා”ති.

1. භ්‍යා. ඛනිද්වසෙන සඛගනං. 5 ම. සෙසා සඛාරා. 8. සි. & ම. අසඛගතිතං.
2. සි. & ම. සද්දක පදසං. 6. ම. සද්දබාහු. 9. සි. 11. සච්චාති.
3. සි. 11. උද්දනං. 4. භ්‍යා. පත. 7. භ්‍යා. වසෙන.

පඤ්ඤා පනෙත් සද්ධිසම්පූර්ණතානං වසෙන සමොධානෙනා කතෙති සද්ධිං සබ්බෙපි චතුත්තිංස භොනති. තත්ථ යං පුච්ඡාය උද්ධවං පදං, තදෙව යෙති බ්‍රහ්මදිති අසභිතිතං. තෙ ධම්මෙ සක්කාය එකෙන ඛණ්ඩනාති ආදි වුත්තං. තත්‍රායං නයො: රූපකකුක්කුන හි චත්තාරො බ්‍රහ්ම නිබ්බානස්ස ඛණ්ඩසම්පූර්ණතා අසභිතිතා, ආයතනධාතුසම්පූර්ණතා පන ඵපෙති: විඤ්ඤාණං අවසෙසා සභිතිතාති විඤ්ඤාණමෙව තීතිපි බ්‍රහ්මසම්පූර්ණතාදිති අසභිතිතං නාම. පුන තෙන¹ සද්ධිං නිබ්බානෙන චත්තාරො බ්‍රහ්මදිසම්පූර්ණතා අසභිතිතා. තෙ සබ්බෙපි පුන විඤ්ඤාණෙන තෙව බ්‍රහ්මදිසම්පූර්ණතා අසභිතිතාති එකෙන බ්‍රහ්මන එකෙනායතනෙන සත්තති ධාතුති අසභිතිතා නාම භොනති.

අථ වා යදෙනං රූපකකුක්කුන විඤ්ඤාණමෙව තීති බ්‍රහ්මදිසම්පූර්ණතා අසභිතිතං. තෙතිපි විඤ්ඤාණධම්මෙති තෙ රූපධම්මාච තීති සම්පූර්ණතා අසභිතිතා. පුන තෙ රූපධම්මා විඤ්ඤාණෙන තෙව තීති සම්පූර්ණතා අසභිතිතා. විඤ්ඤාණස්ස ඛණ්ඩනො එකො විඤ්ඤාණකකුක්කුන භොති. ආයතනතො එකං මනායතනං. ධාතුතො සත්ත විඤ්ඤාණධාතුයො. තස්මා එකෙන ඛණ්ඩනාති ආදි වුත්තං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ යං පුච්ඡාය උද්ධවං පදං, තදෙව යෙති ධම්මෙති බ්‍රහ්මදිවසෙන අසභිතිතං. තෙසං ධම්මානං වසෙන බ්‍රහ්මදයො වෙදිතබ්බා. තත්ථ දුතිය පඤ්ඤා තාව රූපවිඤ්ඤාණානං² වසෙන වෙදිතබ්බා. වෙදනාදයො හි රූප විඤ්ඤාණෙනෙව බ්‍රහ්මදිසම්පූර්ණතා අසභිතිතා. තෙ ච වෙ බ්‍රහ්ම, එකාදස ආයතනාති, සත්තරස ධාතුයො භොනති. තතියපඤ්ඤා විඤ්ඤාණං රූපාදිති චතුති අසභිතිතනති තෙසං වසෙන බ්‍රහ්මදයො වෙදිතබ්බා. චතුත්ථපඤ්ඤා චක්කායතනං වෙදනාදිති චතුතිති ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ බ්‍රහ්මදයො වෙදිතබ්බා. පරියොසානෙ “රූපස්ස ධම්මායතන”නති උද්ධතභායා දසසිතධම්මායෙව අඤ්ඤානාකාරෙන සම්බ්‍රහ්මදිසා දසසිතාති.

අසභිතිතෙන අසභිතිතපදං නිවිසිතං.

ඉද්දති සම්පයොගපිපයොගපදං භාජෙත්තුං³ රූපකකුක්කුන ආදි ආරථං. තත්ථ යං ලබ්හති යස්ස න ලබ්හති තං සබ්බං පුච්ඡාය ගතිතං. විසූර්ණෙන පන යං න ලබ්හති තං නජිති පටිකිත්තං. චතුති සම්පයොගො චතුති විපයොගො සභාගො විසභාගොති හි වචනතො චතුති අරූපකකුක්කුනෙව සභාගානං එකසත්තානසම්මි එකකකුක්කුන උපපන්නානං අරූපකකුක්කුනානංයෙව අඤ්ඤාමඤ්ඤං සම්පයොගො ලබ්හති. රූපධම්මානං පන රූපෙන නිබ්බානෙන වා, නිබ්බානස්ස ව රූපෙන සම්මි සම්පයොගො නාම නජි. තථා රූපනිබ්බානානං අරූපකකුක්කුනි. විසභාගා හි තෙ තෙසං. යථාච අරූපකකුක්කුනං රූපනිබ්බානෙති, එවං භිත්තසත්තානෙති නානාකකුක්කුනෙති අරූපධම්මෙති පි සද්ධිං නජියෙව.

1. සතා, තෙන විඤ්ඤාණෙන. 2. ම. විඤ්ඤාණානං. 3. ම. භාජෙත්වා දසෙත්තුං.

තෙපි හි තෙසං සන්නානකකිණ්විසභාගතාය විසභාගායෙව.¹ අයං පන විසභාගතා සඛගභට්ඨොන විරුජ්ඣිතතො² සඛගභතයෙ නත්ති. ගණනුප ගමනතඤ්ඤි සඛගභට්ඨො. සමපයොගතයෙ පන³ අත්ති, එකුපපාදතාදි ලක්කණ්ඤති⁴ සමපයොගභට්ඨොති. එවමෙත්ථ යස්ස එකධමමනපි සමපයොගලක්කණං න යුජ්ජති. තස්ස පුච්ඡාය සඛගභං කතොපි නිද්දේති පටිකෙඛපො කතො. යස්ස විපපයොගලක්කණං යුජ්ජති. තස්ස විපපයොගො දසසීතො. යාති පන පදාති සත්තසු විඤ්ඤාණධාතුසු එකායපි⁵ අවිපපයුතෙන රූපෙන නිබ්බානෙන වා මිස්සකධමෙව දීපෙනති. තාති සබ්බොපි ඉධ න යුජ්ජන්තිති නගතිතාති. තෙසං ඉදමුද්දනං:-

“ධම්මායතනං ධම්මධාතු දුක්ඛසම්මඤ්ඤි ජීවිතං,
සමායතනං නාමරූපං චත්තාරො ච මහාභවා.
ජාතිජරා ච මරණං තිකෙසෙට්ඨානවිසති,
ගොච්ඡකෙසු ච පඤ්ඤාස අට්ඨි චූළිතතරෙ පදා.
මහනතරෙ පණ්ණරස අට්ඨාරස නතො පරෙ,
තෙවිස පදසතං එතං සමපයොගෙ න ලබ්බති”ති.

ධම්මායතනඤ්ඤි රූපතිබ්බානමිස්සකතතා තසමිං අපරියාපනෙන න විඤ්ඤාණෙනපි න සක්කා සමපයුත්තනති චත්තුං. යස්මා පනෙත්ථ වෙදනාදයො විඤ්ඤාණෙන සමපයුත්තා තස්මා විපපයුත්තනතිපි⁶ න සක්කා චත්තුං. සෙසෙසුපි එසෙව නයොති. එවං සබ්බත්ථොපි එතාති න යුජ්ජන්තිති ඉධ න ගතිතාති. සෙසාති බ්බොදීති යුජ්ජන්තිති තාති ගහෙත්වා එකෙකචසෙන ව සමොධානෙන ව⁷ පඤ්ඤාමිස්සජ්ජනං කතං. තෙසු පඤ්ඤාසු පස්මෙ එකෙනායනනොනාති මහායතනෙන. කෙතිවිති ධම්මායතනධම්මධාතුපරියාපනෙනති වෙදනා සඤ්ඤාසඤ්ඤාරොති. දුතියෙ තීර්ති පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං ණපෙත්වා සෙසෙති. කෙතිවි සම්පයුතෙනාති වෙදනාකකුත්ථො සඤ්ඤාසඤ්ඤාරොති.⁸ ඉතරෙපි අත්තානං ණපෙත්වා ඉතරෙති. කෙතිවි විපපයුතෙනාති රූපතිබ්බානෙනති. එවං සබ්බත්ථ රූපස්ස විපපයොගෙ ධම්මායතනධම්මධාතුසු අරූපං, අරූපස්ස විපපයොගෙ රූපං දට්ඨබ්බං. තතියපඤ්ඤා උත්තානාත්ථොව. චතුත්ථෙ කතීති බ්බෙතිති ආදිං අවත්වා සම්පයුතතනති නිද්දේති චුත්තං. තං පන බ්බොදීතංයෙව චසෙන වෙදිතබ්බං. පරතොපි එවරූපෙසු පඤ්ඤාසු එසෙව නයො. ආදිපඤ්ඤාසමිඤ්ඤි සරූපතො දසෙත්වා පරතො පාළි සච්ඡිත්තා. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථයොජ්ජනා වෙදිතබ්බා. යත්ථ පන නාතිපාකවා භවිස්සති තත්ථ නං පාකවා කත්වා භවිස්සාම. සොළසති ධාතුතීති චක්ඛු විඤ්ඤාණධාතු තාව අත්තානං ණපෙත්වා ඡති විඤ්ඤාණධාතුති දසති ව රූපධාතුති. සෙසාසුපි එසෙව නයො. තීර්ති බ්බෙතිති සච්ඡාරකකුත්ථො ණපෙත්වා සෙසෙති. එතාය ධාතුසාති මතො

1. ම. විසභාගතා	4. සි. I. ලක්ඛණොති.	7. ස්‍යා. සමොධිනෙත්වා ව.
2. සි. II. අවිරුජ්ඣිතානා.	5. ස්‍යා. උත්තායපි ධාතුසා	8. ස්‍යා. සඤ්ඤාකකුත්ථො
3. සි. I. පනෙත්ථ.	6. ස්‍යා. විපපයුත්තනති.	සච්ඡාරකකුත්ථොති.

විඤ්ඤාණධාතුයා, සමුදයමග්ගානඤ්ඤානි අඤ්ඤාය ධාතුයා සමපයොගො නඤ්ඤානි, එකෙන වෙකෙනානි සඤ්ඤානිවේදනානි, එකෙනාසනනොනානි ධම්මායතනෙන, එකාස ධාතුයානි ධම්මධාතුයා, එතෙසු හි තං සම්ම ද්වයං කෙතිවි සමපයුත්තං, සුඛිඤ්ඤාදිපඤ්ඤානිනි සඤ්ඤාසඤ්ඤානි විඤ්ඤාණෙති, එකාස ධාතුයානි එකාස විඤ්ඤාණධාතුයා, ඡති ධාතුයානි කායවිඤ්ඤාණධාතුවච්ඡාති, රූපභවපඤ්ඤා සබ්බසම්මි අරූපකඤ්ඤානං අරූපායතනානඤ්ඤානි අඤ්ඤාය න කෙතිවිති වුත්තං, අරූපභවපඤ්ඤා සානච්චිකාකායවිඤ්ඤාණධාතුනං පන නඤ්ඤාය නිති ධාතුනි විපස යුතොනානි වුත්තං,

අධිමොක්ඛපඤ්ඤානි ධාතුයානි මනොධාතුවනොවිඤ්ඤාණධාතුනි, පඤ්ඤාසංයමිති සෙසානි දසනි රූපධාතුනි පඤ්ඤානි ව වකුච්ඤ්ඤාණාදිති, කුසලපඤ්ඤා කුසලෙති වතුනතමිති බකානං ගතිතතතා සමපයොගො පටිකම්මෙනා, වෙදනාතනිකපඤ්ඤානි එකෙන වෙකෙනානි වෙද නාකඤ්ඤානෙව, පඤ්ඤාසංයමිති වකුච්ඤ්ඤාණානිවේදනානි¹, විඤ්ඤාණ ධාතුවනොධාතුනි වෙව රූපධාතුනි ව, එකාසධාතුනි කායවිඤ්ඤාණධාතුයා සද්ධිං රූපධාතුනි, නෙවවිපාකනවිපාකධම්මධම්මපඤ්ඤානි වකුච්ඤ්ඤාණාදිති, අනුපාදිතනඅනුපාදනියපඤ්ඤානි ඡතිනි මනොවිඤ්ඤාණ ධාතුවච්ඡාති, සවිතකකසවිචාරපඤ්ඤානි පඤ්ඤානි විඤ්ඤාණෙති සද්ධිං රූපධාතුනි, අවිතකකසවිචාරමත්තපඤ්ඤානි එකෙන වෙකෙනානි ආදි සඤ්ඤානිවේදනානිවේදනෙන වෙදිතබ්බං,

දුතියස්ඤ්ඤානවිචාරඤ්ඤානි ධම්මානං සෙසා අවිතකකසවිචාරමත්තා නාම, පිනිං ධම්මානං සෙසා පිනිසභගතා, තත්ථ විචාරෙ විචාරෙන පිනි ව පිනියා න සමපයුත්තානි සඤ්ඤානිවේදනානිවේදනධම්මධාතුවසු කෙතිවි සමප යුත්තා නාම, සොළසනිති ධම්මධාතුවනොවිඤ්ඤාණධාතුවච්ඡාතොව, අවිතකකසවිචාරපඤ්ඤානි එකාස ධාතුයානි මනොධාතුයා, සුඛසභගතා උපෙකකාසභගතා වෙදනතනිකෙ වුත්තාව, දසසතෙන පභාතබ්බාදයො කුසලසද්ධිසාව, පරිත්තාරමමණං විපාකධම්මසද්ධිසං, එකාස ධාතුයානි ධම්මධාතුයා, කෙතිවිති යෙ තත්ථ පරිත්තාරමමණං න ගොනති, තෙති, ධම්මධාතු පන පරිත්තාරමමණානං ඡන්තං විතතුපාදනං වසෙන මතුති බකෙති සම්මතතිතතතා පඤ්ඤානිවේදනෙව භජති, මහගතාරමමණා දයො² කුසලසද්ධිසාව, අනුප්පනෙනසු පඤ්ඤානි ධාතුයානි වකුච්ඤ්ඤාණා දිති, තානි හි එකතෙනන උප්පාදිධම්මභූතානෙව, උප්පනනකොට්ඨා සමිති පන භජනති, පච්චුප්පනාරමමණාදයො පරිත්තාරමමණසද්ධිසාව, හෙතුආදයො සමුදයසද්ධිසාව, සනෙතුකාවෙව නවහෙතුපි පිනිසභගත සද්ධිසාව³, තථා පරමාසමපයුත්තා, අනුපාදිතනා අනුප්පනසද්ධිසාව, සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවානි,

සමපයොග විපසයොගපදං
නිවසිතං.

1. සසා, ජිවහාකාය.

2. සසා, මහගතාරමමණාදයොපි,

3. ම, සද්ධිසා

ඉදනි සමපසුතෙනන විපසසුතනපදං භාජේතුං වෙදනාකකිකේනාති
ආදි ආරඬං. තත්‍රිදං ලකකණං: ඉමසමිඤ්ඤි වාරෙ පුච්ඡාය උද්ධවපදෙන
යෙ ධම්මා සමපසුතනා. තෙහි යෙ ධම්මා විපසසුතනා. තෙසං ඛකාදිති
විපසයොගං පුච්ඡිතා විසංස්ථානං කතං. තං පන රූපකකිකාදිසු
න සුඡ්ඡති. රූපකකිකේන හි සමපසුතනා නාම නත්‍රී. තස්මා තඤ්ච
අඤ්ඤාති ච එවරූපාති පදනි ඉමසමිං වාරෙ න ගතිතාති. යාති පන
පදනි ධම්මධාතුයා සමපසුතෙන ධම්මෙ විඤ්ඤාණඤ්ච අඤ්ඤාන
අසමමිඤ්ඤං දීපෙනාති. තාති ඉධ ගතිතාති. තෙසං ඉදමුද්දානං:-

“වතතාරෙ ඛකායනනඤ්ච එනං
දො ඉන්ද්‍රියා ධාතුපදනි සතත,
තයො පටිච්චා අථ එසංසතතතං
තිකෙ තයො සතත මහනතරෙ ච,
එනං සවිතකකං සවිචාරමොං
සුතනං උපෙකකාය ච එකමො”ති.

පරියොසානෙ ඛකා වතුණේති ආදිනාපි අයමෙවතො සභගතිතොති.
තත්‍ර යාති පදනි සද්ධිසම්පාජ්ජනාති. තාති උපට්ඨපාටියාපි සමොධා
නෙතා තත්¹ වෙදනාකකිකාදිකා පඤ්ඤා කතා. තෙසු එවං ඛකාදි
විභාගො වෙදිතබ්බො. වෙදනාකකිකාදිපඤ්ඤා නාම එකේනාති මනා
යතනෙන. සත්‍යාතිති විඤ්ඤාණධාතුහි. කෙතිවිති ධම්මායතනෙන වෙද
නාදිති. විඤ්ඤාණධාතුපඤ්ඤා නෙ ඛම්මා නකෙතිවිති තෙ පුච්ඡාය උද්ධව
පදං විඤ්ඤාණධාතුං සපෙනා සෙසා ඡ විඤ්ඤාණධාතුධම්මා රූපං
තිබ්බානඤ්ච. තෙහි සබ්බසං ඛකායතනානං සභගතිතතනා න කෙතිවි
බ්බකේති ආයතනෙහි වා විපසසුතනා. එකාස ධාතුයාති යා යා පුච්ඡාය
උද්ධවා හොති, තාය තාය. උපෙකකිකිකපඤ්ඤා පඤ්චතිති උපෙකකා
සුතනාති වකඤ්ඤාණධාතුආදිති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්‍ර පුච්ඡාය
උද්ධවපදෙනෙව සද්ධිං විපසසුතනානං වසෙන අතො වෙදිතබ්බොති.

සමපසුතෙනන විපසසුතනපදං
තිට්ඨිතං.

ඉදනි විපසසුතෙනන සමපසුතනපදං භාජේතුං රූපකකිකේනාති
ආදි ආරඬං. තත්‍ර සබ්බාපි පුච්ඡා මොඝපුච්ඡාව. රූපකකිකේන හි
විපසසුතනා නාම වතතාරෙ ඛකා. තෙසං අඤ්ඤාදි සමපයොගො
නත්‍රී. වෙදනාකකිකේන විපසසුතනං රූපං තිබ්බානඤ්ච. තස්ම ව²
කෙනවි සමපයොගො³ නත්‍රී. එවං සබ්බපදෙසු. විපසසුතනානං පන
සමපයොගාභාවො වෙදිතබ්බො. ඉති පුච්ඡාය මොඝතනා සබ්බවිසංස්ථා
නෙසු නත්‍රී නත්‍රී ඉදෙව ව ටුතතනාති.

විපසසුතෙනන සමපසුතනපදං
තිට්ඨිතං.

ඉදුනි සමපයුනෙනන සමපයුතතපදං භාජේතුං වෙදනාක්කකොති නාති ආදි ආරඬං. තත්ථ යං ඛක්ඛාදිවසෙන සමපයුතතං. පුත තසොච ඛක්ඛාදීති සමපගොභං පුච්ඡන්තා විස්සජ්ජනං කතං. තං රුපෙන වා රුප මිස්සකෙති වා සබ්බාරුපක්කකිසසිගාහකෙති වා පදෙති සද්ධිං නයුජ්ජති. රුපෙන හි රුපමිස්සකෙන වා අඤ්ඤාසං සමපයොගො නත්ති. සබ්බාරුපක්කකිසසිගාහකෙති සබ්බෙසං සමපයොගාරහානං ඛක්ඛාදීනං ගති තත්තා අඤ්ඤාසොච නත්ති. යං තෙන සහ සමපයොගං¹ ගවෙජ්ජය්. තස්සා තථාරුපානි පදානි ඉධ ක ගතිතානි. යානි පන පදානි රුපෙන අසමමිස්සං අරුපෙකදෙසං දීපෙනති. තානි ඉධ ගතිතානි. තෙසං ඉදමුදනං:-

“අරුපක්කකො චත්තාරො මනායතනමෙව ව,
විඤ්ඤාණධාතුයො සත්ත වෙ සච්චා වුද්දසිත්ථියා.
පච්චයෙ ආදස පද නතො උපරි සොලස,
තිකෙසු අර්ථ ගොච්ඡකෙ තෙචත්තාරිසමෙව ව.
මහත්තරදුකෙ සත්ත පද පිට්ඨිදුකෙසු ඡ,
තවමස්ස පදස්සෙන නිදද්දෙසෙ සසිගහං ගතා”ති.

සබ්බපඤ්ඤාසු පන යෙ ධම්මා පුච්ඡාය උද්ධවා. තෙ යෙති සමපයුතතා ගොනති. තෙසං වසෙන ඛක්ඛාදිවෙදො වෙදිතබ්බො. වෙදනාක්කකොති හි ඉතරෙ තයො ඛක්ඛා සමපයුතතා. පුත තෙති වෙදනාක්කකො සමපයුතතා. සො තෙති විඤ්ඤාදීති තිති ඛක්කෙති එකෙන මනායතනෙන සත්තති විඤ්ඤාණධාතුති එකසමිං ධම්මායතනෙ ධම්මධාතුයා ව කෙති විඤ්ඤාසසිගාරොගෙව සමපයුතතො. එසෙවනයො සබ්බජාති.

සමපයුනෙනන සමපයුතතපදං.
තිට්ඨිතං.

ඉදුනි විපපයුනෙනන විපපයුතතපදං භාජේතුං රුපක්කකොති නාති ආදි ආරඬං. තත්ථ යෙ සමපයොගවිපපයොගපදනිද්දෙසෙ රුපක්කකාදයො ධම්මා උද්ධවා. සබ්බපුච්ඡාසු තෙයෙව උද්ධවා. සද්ධිසමිස්සජ්ජනානං පන එකතො ගතිතත්තා පදානි අඤ්ඤාසං පටිපාටියා ආගතානි. තත්ථ යං පදං පුච්ඡාය උද්ධවං. තං යෙති ධම්මෙති විපපයුතතං. තෙසං වසෙන ඛක්ඛාදිවිභාගො වෙදිතබ්බො. රුපක්කකොති හි වෙදනාදයො විපපයුතතා. තෙති ව රුපක්කකො විපපයුතතො. නිබ්බානං පන සුමුමරුපගතිකමෙව. සො රුපක්කකො චතුති ඛක්කෙති එකෙන මනායතනෙන සත්තති විඤ්ඤාණධාතුති ධම්මායතනධම්මධාතුසු කෙති විවෙදනාදීති ධම්මෙගෙව විපපයුතතො. එසෙවනයො සබ්බජාති.

විපපයුනෙනන විපපයුතතපදං.
තිට්ඨිතං.

ඉදුනි සසිගතිතෙන සමපයුතතවිපපයුතතපදං භාජේතුං සමුදය සවෙමනාති ආදි ආරඬං. තත්ථ යෙ සසිගතිතෙන සසිගතිතපදනිද්දෙසෙ සමුදයසච්චාදයොච ධම්මා උද්ධවා. සබ්බපුච්ඡාසු තෙයෙව

උද්ධවා. සද්ධසම්පූර්ණතානං පන එකතො ගතිතත්තා පදනි අඤ්ඤාය පටිපාටියා ආගතාති. තත්ථ යෙ ධම්මා පුච්ඡාය උද්ධව පදෙන ඛනිදිසඛිතභෙන සඛිතතිනා. තෙසං යෙති සම්පයොගො විප්පයොගො වා භොති. තෙසං වසෙන ඛනිදිවිභාගො වෙදිතබ්බො.

තත්‍රායං නයො: සමුදයසවෙවන තාව සඛාරකඛනිපට්ඨයාපනතා ධම්මා ඛනිදිසඛිතභෙන සඛිතතිනා. තෙ ව සෙසෙති තීති ඛනිදි එකෙන මනායතනෙන සත්තති විඤ්ඤාණධාතුති¹ සඛාරකඛනි ධම්මායතනධම්මධාතුසු ව ඤාපෙත්වා තණ්හං සෙසෙති සම්පයුත්තත්තා කෙතිවි සම්පයුත්තා නාම. එකෙන පන රූපකඛනික දසති රූපායතනෙති රූපධාතුති ව විප්පයුත්තා² එකස්මිං ධම්මායතනෙ ධම්ම ධාතුයා ව රූපතිබ්බානෙති විප්පයුත්තත්තා කෙතිවි විප්පයුත්තා නාම. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සඛිතතිනෙන සම්පයුත්තවිප්පයුත්තපදං නිට්ඨිතං.

ඉද්දති සම්පයුත්තෙන සඛිතතිනාසඛිතතිතපදං භාජෙත්‍රං වෙද නාකඛනිකානාති ආදි ආරඬ්ඨං. තත්ථ යෙ සම්පයුත්තෙන සම්පයුත්ත පදනිඥෙසෙ වෙදනාකඛනිකාදයො ධම්මා උද්ධවා. සබ්බපුච්ඡාසු තෙයෙව උද්ධවා. තත්ථ යෙ ධම්මා පුච්ඡාය උද්ධවපදෙන³ සම්පයුත්තා. තෙසං යෙති සඛිතභො අසඛිතභො වා භොති. තෙසං වසෙන ඛනිදිභෙදො වෙදිතබ්බො. තත්‍රායං නයො: වෙදනාකඛනිකා හි සඤ්ඤාදිති සම්පයුත්තතා. තෙ සඤ්ඤාදයො තීති සඤ්ඤාදිකඛනිකෙති විති ධම්මායතන මනායතනෙති ධම්මධාතුයා වෙව සත්තති ව විඤ්ඤාණධාතුති අට්ඨති ධාතුති සඛිතතිනා. සෙසාති ඛනිදිසඛිතධාතුති අසඛිතතිනා. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සම්පයුත්තෙන සඛිතතිනාසඛිතතිතපදං නිට්ඨිතං.

ඉද්දති අසඛිතතිනෙන සම්පයුත්තවිප්පයුත්තපදං භාජෙත්‍රං රූපකඛනිකානාති ආදි ආරඬ්ඨං. තත්ථ යෙ පඤ්චමෙ අසඛිතතිනෙන අසඛිතතිතපදනිඥෙසෙ රූපකඛනික සද්ධසපඤ්ඤාධම්මායෙව අරූප භවෙන සද්ධසා. තෙයෙව උද්ධවා. සෙසා පන න රූභනතීති න උද්ධවා. වෙදනාකඛනිකෙති ඛනිදිවසෙන රූපාරූපධම්මා අසඛිතතිනා භොනති. තෙසඤ්ච සම්පයොගො නාම නප්ථි. තස්මා යාති පදනි⁴ රූභනති⁵, තානෙව⁶ සද්ධසම්පූර්ණතෙති සද්ධං සමොධානෙත්වා උද්ධවාති. තත්ථ යෙ⁷ පුච්ඡාය උද්ධවබ්බෙමති ඛනිදිවසෙන අසඛිතතිනා. තෙ යෙති සම්පයුත්තා⁸ විප්පයුත්තා ව, තෙසං වසෙන ඛනිදිවිභාගො වෙදිතබ්බො.

1. සි. II. සත්තති විඤ්ඤාණධාතුති සම්පයුත්තා.	6. සි. II. තානෙව ධම්මො.
2. සි. II. විප්පයුත්තතා.	4. සො. යාති පනපදනි.
3. සො. පදෙහසම්ථි.	7. සො. යෙධම්මො.
5. සො. නරුභනති.	8. සො. සම්පයුත්තාව.

තත්‍රායං නයො: රූපකකුක්කො නාච විඤ්ඤාණමෙව තීති සංඛය
හෙති අසංඛයතිතං. තං වෙදනාදීති තීති ඛකුක්කො ඛමමායතනධමම
ධාතුසුච වෙදනාදීහෙව සමපසුතතං. එකෙන රූපකකුක්කො දසති
රූපායතනරූපධාතුකි¹ ඛමමායතනධමමධාතුසුච ව රූපතිඛකුක්කොධමමති
විපසුතතං. තං සංඛාය හෙ ඛමමාය තීති ඛකුක්කොති ආදි වුතතං.
ඉමිනා නයෙන සබ්බස්ම අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

අසංඛයතිතෙන සමපසුතනවිපසුතනපදං
නිට්ඨිතං.

ඉද්දති විපසුතෙන සංඛයතිතාසංඛයතිතපදං භාජෙත්තුං රූපකකුක්කො
නාති ආදි ආරඬං. තත්ථ යෙසං පදනං විපසයොගො න රුහති. තාති
ඉමසමිං වාරෙ න ගතිතාති. තාති පන කාතීති²? ඛමමායතනාදිති.
ඛමමායතනසංඛාති ඛකුක්කොදිසු එකෙනාපි විපසයොගො න රුහති. ඛමම
ධාතුආදිසුච එසෙව නයො. තෙසං ඉදමුදනං:-

“ඛමමායතනං ඛමමධාතු ජිවිතින්ද්‍රියමෙව ව,
නාමරූපපදඤ්ඤාව සමායතනමෙව ව.
ජාතිආදිතතයං එකං පදං විසතිමෙ තිකෙ,
තිකාවසානිකං එකං සත්ත වුලුත්තරෙ පද.
දසෙව ගොච්ඡකෙ හොනති මහත්තරමි වුද්දස,
ජ පද්ධති තතො උද්ධං සබ්බාතිපි සමාසතො,
පද්ධති ව න ලබ්බනති ඵත්තාලිසඤ්ඤා සත්ත වා³”ති.

පරියොසානෙ ව⁴ ඛමමායතනං ඛමමධාතුති ගාථාපි ඉමමෙවස්ම
දිපෙත්තුං වුතතා. ඉමාති පන ස්පෙත්වා, සෙසාති සබ්බාතිපි ලබ්බනති.
තෙසු ඛකුක්කොදිවිභාගො වුතතනායානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

විපසුතෙන සංඛයතිතාසංඛයතිතපදං
නිට්ඨිතං.

එත්තාවතාව:-

ධාතුපසහෙදකුසලොයං ඛාතුනථං තථාගතො ආහ,
නසංඛා නයමුඛහෙද-පසකාසනං නිට්ඨිතං හොති.
ඉමිනා නයමුඛහෙද-පසකාසනෙන හි විභාවිනා සකකා,
ඤ්ඤා සබ්බෙති නයා සබ්බෙපකථාච ඉති වුතතා.
එකෙනසංඛා පන සවෙ පදසංඛා විත්ථාරමෙව භාසෙය්‍යං,
වචනඤ්ඤා අතිවිඤ්ඤා භවෙය්‍ය. අත්ථො ව අවිසෙසො.
ඉති උත්තභාණවාර-වයං යං නානායා මයා එතං,
කුරුතා⁵ පතනං පුඤ්ඤං සුඛං තං හොතු ලොකාය්‍යාති.

පඤ්චපසකරණවිධිකථාය ඛාතුකිථාචණණනා
නිට්ඨිතා.

1. ම. රූපායතනධාතුකි.

2. සංඛා, කාතිපතතාතිති.

3. සංඛා, සත්තඛා.

4. සංඛා, පරියොසානෙ,

5. සංඛා, කුරුතා.

නිපුණත්වය පහරණය බාහුගෙදපසකාසිනො,
සත්ව බාහුකපිං නාම දෙසසිනිසා සුරුලයෙ.

අනන්තරං නසස ජිනො පසුකුසුමකිවණන්හොදදීපනං,
ආහ පුහුණුව පසුකුසුමකිවණන්හො යං ලොකො අහපුහුණුවලො
නසසා සංවණන්හොනාසො යසමාදනි උපාගනො,
නසමා නං වණන්හොසසාමි නං පුණ්ණාපි සමාතිනාති.

ජ පසුකුසුමකිවණන්හො බන්ධිපසුකුසුමකිවණන්හො-පෙ-පුහුණුව පසුකුසුමකිවණන්හො
අයං නාම පුහුණුව පසුකුසුමකිවණන්හො උදෙසො. නත් ජාති ගණන පරිවේජදො,
නොන යෙ බමෙම ඉධි පසුකුසුමකිවණන්හො¹ තෙසං ගණනවසෙන
සසෙබ්පනො පසුකුසුමකිවණන්හො පරිවේජදො දසෙසාති. පසුකුසුමකිවණන්හො
පරිවේජනබමෙතිදසොනං. නත් “ආවිකකිවණන්හො දෙසෙති පසුකුසුමකිවණන්හො
පරිවේජන”ති ආගතධානො දසොනා² පසාසනා පසුකුසුමකිවණන්හො නාම.
‘පුහුණුවනං මසුපිසි’නති ආගතධානො සපනා නිකම්පනා
පසුකුසුමකිවණන්හො ඉධි උභයමපි³ වටවති. ජ පසුකුසුමකිවණන්හොති හි ජ
පසුකුසුමකිවණන්හො ජ දසොනා පසාසනාතිපි⁴ ජ සපනා නිකම්පනාතිපි⁵ ඉධි
අධිපෙපනමෙව. නාම පසුකුසුමකිවණන්හො තෙ තෙ බමෙම⁶ දසෙසාතිපි, තෙත
තෙත කොටසාසෙන සපෙතිපි.

බන්ධිපසුකුසුමකිවණන්හො ආදි පන සසෙබ්පනො නාසං පසුකුසුමකිවණන්හො
සරුපදසසනං. නත් බන්ධිනං බන්ධිති පසුකුසුමකිවණන්හො දසොනා පසා
සනා සපනා නිකම්පනා බන්ධිපසුකුසුමකිවණන්හො නාම. ආයතනානං ආයතනා
නිති, බාහුනං බාහුයොති, සව්වානං සව්වානිති, ඉන්ද්‍රියානං ඉන්ද්‍රියානිති,
පුහුණුවනං පුහුණුවති පසුකුසුමකිවණන්හො දසොනා පසාසනා සපනා නිකම්
පනා පුහුණුව පසුකුසුමකිවණන්හො නාම.

පාළිමුත්තකෙන පන අට්ඨකථානසෙන අපරපි ජ පසුකුසුමකිවණන්හො:
විජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හො, අවිජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හො, විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමාන
පසුකුසුමකිවණන්හො, අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හො, විජ්ජමානෙන විජ්ජ
මානපසුකුසුමකිවණන්හො, අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හො. නත්
කුසලා කුසලසෙව සව්විකට්ඨපරමත්වසෙන විජ්ජමානසා සතො
සමභුතසා බමෙසා පසුකුසුමකිවණන්හො විජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හො නාම. නථා
අවිජ්ජමානසා ලොකනිරුත්තිමත්තසිද්ධසා ඉපිපුරිසාදිකසා පසුකුසු
මකිවණන්හො අවිජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හො නාම. සබ්බාකාරොනපි අනුපලබ්ධ
නොයසා වාචාවන්තමත්තසෙව⁷ පසුකුසුමකිවණන්හො සව්වාදිකසා තිස්සියානං
අණුපකතිපුරිසාදිකසා වා පසුකුසුමකිවණන්හො අවිජ්ජමානපසුකුසුමකිවණන්හොයෙව.
සා පන සාසනාවචර න හොතිති ඉධි න ගතිනා. ඉති ඉමෙසං විජ්ජ
මානා විජ්ජමානානං විකප්පනවසෙන සෙසා වෙදිතබ්බා.

1. සි. I, & II, පසුකුසුමකිවණන්හො. 6. සා, නාම පසුකුසුමකිවණන්හො තෙ බමෙම.
2. සා, පසුකුසුමකිවණන්හො දසොනා. 5. ජ නිකම්පනාතිපි. [මිත්තසෙව.
3. සා, උභයං. 4. සා, ජ පසාසනාතිපි. 7. සා, අනුපලබ්ධනොය වාචාවන්ත

තෙවිජේෂා ඡලිතිඤ්ඤානි ආදිසුති කිසොං විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා ව විජ්ජමානා. පුග්ගලො අවිජ්ජමානො. තස්මා කිසොං විජ්ජා අස්සාති තෙ විජේෂා, ඡ අභිඤ්ඤා අස්සාති ඡලිතිඤ්ඤානි එවං විජ්ජමානෙන අවිජ්ජ මානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති නාම. ඉත්තිරූපං පුරිසරූපනති ආදිසු පන ඉත්තිපුරිසා අවිජ්ජමානා. රූපං විජ්ජමානං. තස්මා ඉත්තිරූපං, පුරිසස්ස රූපං පුරිස රූපනති එවං අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤානති නාම. චක්ඛුසමථස්සො සොත සමථස්සොති ආදිසු චක්ඛුසොතාදයොපි ඵස්සොපි විජ්ජමානොයෙව. තස්මා චක්ඛුමති සමථස්සො, චක්ඛුතො ජාතො සමථස්සො, චක්ඛුස්ස වා ඵලභුතො සමථස්සො චක්ඛුසමථස්සොති එවං විජ්ජමානෙන විජ්ජ මානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤානති නාම. බත්තියපුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තො සෙට්ඨිපුත්තොති ආදිසු බත්තියාදයොපි අවිජ්ජමානා. පුත්තොපි.¹ තස්මා බත්තියස්ස පුත්තො බත්තියපුත්තොති එවං අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානස්ස පඤ්ඤාපනතො එවරූපා අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති නාම. තාසු² ඉමස්මිං පඤ්ඤානෙ පුරිමා කිසොංව පඤ්ඤානතියො ලබ්භන්ති. බිංඛිපඤ්ඤානති -පෙ-ඉත්තිපඤ්ඤානති³ ඉමස්මිඤ්ඤානි ණානෙ විජ්ජමානස්සොව පඤ්ඤාපි තත්තො විජ්ජමානපඤ්ඤානති ලබ්භති. පුග්ගලපඤ්ඤානති පදෙ අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති. පරතො පන තෙවිජේෂා ඡලිතිඤ්ඤානි ආදිසු විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤානති ලබ්භති.

අවධිකථාමුත්තකෙන පන ආවර්ග්‍යනයෙන අපරාපි ඡ පඤ්ඤානතියො: උපාදිපඤ්ඤානති, උපතිට්ඨාපඤ්ඤානති, සමොධානපඤ්ඤානති, උප නික්ඛිත්තපඤ්ඤානති³, තජ්ජාපඤ්ඤානති, සත්තාතිපඤ්ඤානති. තජ්ජ යො රූපවේදනාදීති එකත්තෙන වා⁴ අඤ්ඤාත්තෙන වා රූපවේදනාදයො විශ් සච්චිකට්ඨපරමජේන අනුපලබ්භසමාචොපි රූපවේදනාදිභෙදෙ බන්ධෙ උපාදිය නිස්සාය කාරණං කත්වා සමමතො සත්තො, තාති තාති අභිනාති උපාදිය රජො, ගෙහං, මුට්ඨි, උද්ධානනති ව තෙ තෙයෙව රූපා දයො උපාදිය සථො, පථො,⁵ චන්ද්‍රසූරියපරිවත්තාදයො උපාදිය කාලො, දිසා, තං තං භූතනිමිත්තඤ්ඤාව භාවනාතිසංසඤ්ඤා උපාදිය නිස්සාය කාරණං කත්වා සමමතං තෙන තෙනාකාරෙන උපට්ඨිතං උග්ගහති මිත්තං, පටිභාගනිමිත්තනනති අයං එවරූපා උපාදිපඤ්ඤානති නාම. පඤ්ඤාපෙනබ්බවේධන වෙසා පඤ්ඤානති නාම. න පඤ්ඤාපනවේධන. යා පන තස්සත්ථස්ස⁶ පඤ්ඤාපනා, අයං⁷ අවිජ්ජමානපඤ්ඤානතියෙව. යා පමථදුතියාදීති උපතිට්ඨාය දුතියං, තතියනති ආදිකා, අඤ්ඤාමඤ්ඤාඤා උපතිට්ඨාය දීඝං, රස්සං, දුරං, සනාතිනනති⁸ ආදිකා පඤ්ඤාපනා, අයං

1. සෘ. පුත්තොපි අවිජ්ජමානො. 5. සෘ. සට්ඨා. 6. සි. I & II තස්ස තස්සත්ථස්ස.

2. සෘ. තාසං. 4. සි. II එකත්තෙන. 7. සෘ. යා පනතස්සත්ථස්ස අයං.

3. සි. 1 & II උපපට්ඨිකිත්තපඤ්ඤානති. 8. සි. & II දීඝරස්සං, දුරස්ස නතිකනති.

උපනිධා¹පඤ්ඤාතනි නාම. අපිවෙසා උපනිධාපඤ්ඤාතනි තදඤ්ඤා පෙකඤ්ඤාපනිධා,² හත්ථගනුපනිධා, සමපසුතනුපනිධා, සමාරොපිනුපනිධා, අවිදුරගනුපනිධා³, තබ්බනුලුපනිධා, පටිභාගුපනිධා, තබ්බසිට්ඨපනිධානි ආදිනා හෙදෙන අනෙකප්පකාර.

තත්ථ දුතියං, තතියනනි ආදිකාව තදඤ්ඤං අපෙකඤ්ඤා වුත්තතාය තදඤ්ඤාපෙකඤ්ඤාපනිධා නාම. ඡතතපාණී, සත්ථපාණීනි ආදිකා හත්ථගනං උපනිධාය වුත්තතාය හත්ථගනුපනිධා නාම. කුණ්ඩලි, සිඛරි, කිරිටිනි ආදිකා සමපසුතනං උපනිධාය වුත්තතාය සමපසුතනුපනිධා නාම. ධඤ්ඤසකටං, සප්පකුමෙහානි ආදිකා සමාරොපිතං උපනිධාය වුත්තතාය සමාරොපිනුපනිධා නාම. ඉන්ද්‍රසාලගුහා, පියඛගුහා, සෙරිසසකනනි⁴ ආදිකා අවිදුරගනං උපනිධාය වුත්තතාය අවිදුරගනුපනිධා නාම. සුවණ්ණවණ්ණො, උසභගාමිනි ආදිකා පටිභාගං උපනිධාය වුත්තතාය පටිභාගුපනිධා නාම. පදුමස්සරො, බ්‍රාහ්මණ ගාමොනි ආදිකා තබ්බනුලං උපනිධාය වුත්තතාය තබ්බනුලුපනිධා නාම. මණ්ඩකටං, වජ්රකටකනනි ආදිකා තබ්බසිට්ඨං උපනිධාය වුත්තතාය තබ්බසිට්ඨපනිධා නාම. යා පත තෙසං තෙසං සමොධා නමපෙකඤ්ඤා නිදණ්ඩං, අට්ඨපදං, ධඤ්ඤාරුසි, පුප්ථරුසිනි ආදිකා පඤ්ඤාපනා, අයං සමොධානපඤ්ඤාතනි නාම. යා පුරිමස්ස උපනිකඤ්ඤා⁵ වෙ, තිණ්ණි, වත්තාරිනි ආදිකා පඤ්ඤාපනා අයං උපනිකඤ්ඤාතනි පඤ්ඤාතනි නාම. යා තං තං ධම්මසභාවං අපෙකඤ්ඤා පඨවි⁶, තෙජෝ, කකඛලිතා, උණහානි ආදිකා පඤ්ඤාපනා, අයං තජ්ජාපඤ්ඤාතනි නාම. යා පත සත්තනිවිවෙඡ්ඡභාවං අපෙකඤ්ඤා ආසිතිකො, නාමුතිකොනි ආදිකා පඤ්ඤාපනා අයං සත්තනිපඤ්ඤාතනි නාම. එතාසු පත තජ්ජා පඤ්ඤාතනි විජ්ජමානපඤ්ඤාතනියෙව. සෙසා අවිජ්ජමානපකඤ්ඤාව⁷ අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤාතනිපකඤ්ඤාව හජනති.

අට්ඨකථාවුත්තකොන ආවරියනායෙනෙව අපරාපි ඡ පඤ්ඤාතනියො: කිවචපඤ්ඤාතනි, සණ්ඨානපඤ්ඤාතනි, ලිඛගපඤ්ඤාතනි, භූමිපඤ්ඤාතනි, පච්චත්තපඤ්ඤාතනි, අසඬතපඤ්ඤාතනිනි. තත්ථ භාණකො, ධම්ම කට්ඨකොනි ආදිකා කිවචවසෙන පඤ්ඤාපනා කිවචපඤ්ඤාතනි නාම. කිසො, පුලො, පරිමණ්ඩලො, වතුරස්සොනි ආදිකා සණ්ඨානවසෙන පඤ්ඤාපනා සණ්ඨානපඤ්ඤාතනි නාම. ඉප්ඵි, පුරිසානි ආදිකා ලිඛග වසෙන පඤ්ඤාපනා ලිඛගපඤ්ඤාතනි නාම. කාමාවචරා, රූපාවචරා, අරූපාවචරා, කොසලකා, මාධුරානි ආදිකා භූමිවසෙන පඤ්ඤාපනා භූමිපඤ්ඤාතනි නාම. තිස්සො, නාගො, සුමනොනි ආදිකා පච්චත්තනාම කරණමත්තවසෙන පඤ්ඤාපනා පච්චත්තපඤ්ඤාතනි නාම. තිරොධො, තිබ්බානනනි ආදිකා අසඬතධම්මස්ස පඤ්ඤාපනා අසඬතපඤ්ඤාතනි

1. 1 & II උපනිධාය. 4. ම සෙරිසකනනි. 7. සි. II. අවිජ්ජමාන
2. සි. I & II, තදඤ්ඤාපෙකඤ්ඤාපනිධා, 5. සි. I & II, උපනිඛිපිභා. පඤ්ඤාතනි -
3. සි. I & II, අවිදුරගනුපනිධා, 6. මං පඨවි, පකඤ්ඤාව.

නාම, තත්ථ එකච්චා භූමිපඤ්ඤානති අසඤ්ඤානපඤ්ඤානති ව විජ්ජමාන පඤ්ඤානතියෙව. කිච්චපඤ්ඤානති විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපක්ඛං භජති. සෙසා අවිජ්ජමානපඤ්ඤානතියො නාම.

ඉද්දති යාසං පඤ්ඤානතිනං උදෙසස්වාරො¹ සඤ්ඤාපතො සරූප දස්සනං නතං. සඤ්ඤාපතොයෙව තාව² නාසං වජ්ඣං විහජ්ඣා දස්සන වසෙන නා දස්සෙත්තුං කිත්තාච්ඡාති ආදිමාහ. තත්ථ පුච්ඡාය තාව එව මජ්ඣො වෙදිතබ්බො: යා අයං බක්ඛානං බක්ඛාති පඤ්ඤාපතා දස්සනා ණපතා, සා කිත්තකෙන භොතිති? කථෙත්තුකමසතා පුච්ඡා. පරතො කිත්තා ච්ඡා ආසන්නානනති ආදීප්පි එසෙවන යො. විස්සජ්ජනෙපි එවමජ්ඣො වෙදිතබ්බො. යත්තකෙන පඤ්ඤාපතෙන සඤ්ඤාපතො පඤ්ඤානකිඤ්ඤාති වා පභෙදතො රූපකිඤ්ඤා-පෙ-විඤ්ඤානකිඤ්ඤාති වා තත්තාපි රූපකිඤ්ඤා කාමාවචරො, සෙසා චතුභුමිකාති වා එවරූපා පඤ්ඤා පතා භොති. එත්තකෙන බක්ඛානං බක්ඛාති පඤ්ඤානති භොති. තථා යත්තකෙන පඤ්ඤාපතෙන සඤ්ඤාපතො මාදසාසන්නානිති වා පභෙදතො චක්ඛාසන්නා-පෙ-බමමාසන්නානි වා තත්තාපි දසායතනා නාමා වචර, වායතනා චතුභුමිකාති වා එවරූපං පඤ්ඤාපතං භොති. එත්ත කෙන ආයතනානං ආසන්නානිති පඤ්ඤානති භොති. යත්තකෙන පඤ්ඤාපතෙන සඤ්ඤාපතො අධාරස ධාතුසොති වා පභෙදතො චක්ඛු ධාතු-පෙ-මනොවිඤ්ඤානධාතුති වා තත්තාපි සොළස ධාතුයො නාමා වචර, වෙ ධාතුයො චතුභුමිකාති වා එවරූපං පඤ්ඤාපතං භොති. එත්ත කෙන ධාතුනං ධාතුති පඤ්ඤානති භොති. යත්තකෙන පඤ්ඤාපතෙන සඤ්ඤාපතො චත්තාපි සච්චානිති වා පභෙදතො දුක්ඛසච්චං-පෙ-නිශ්චයසච්චනති වා තත්තාපි වෙ සච්චා ලොකියා³, වෙ සච්චා⁴ ලොකුත්ත රුති වා එවරූපං පඤ්ඤාපතං භොති. එත්තකෙන සච්චානං සච්චානිති පඤ්ඤානති භොති. යත්තකෙන පඤ්ඤාපතෙන සඤ්ඤාපතො බාවිස නිජ්ජියානිති වා පභෙදතො චක්ඛුජ්ජියං-පෙ-අඤ්ඤානානිජ්ජියනති වා⁵ තත්තාපි දසිජ්ජියාති කාමාවචරති, නවිජ්ජියාති මිස්සනාති තිණ්ණිජ්ජියාති ලොකුත්තරුනිති වා එවරූපං පඤ්ඤාපතං භොති. එත්තකෙන ඉජ්ජියානං ඉජ්ජියානිති පඤ්ඤානති භොති. එත්තාවතා සඤ්ඤාපතො වජ්ඣං විහජ්ඣා දස්සනවසෙන පඤ්ඤා පඤ්ඤානතියො දසිනිතා භොනති.

ඉද්දති විජාරතො වජ්ඣං විහජ්ඣා දස්සනවසෙන පුග්ගලපඤ්ඤානති දස්සෙත්තුං සමසවිමුතො අසමසවිමුතොති ආදිමාහ. සමමා සමුද්ධොති හි තිලෙ විසාරයමානෙන විය වාකෙ හිරයමානෙන විය වං ගෙට්ඨා විහඞ්ගපඤ්ඤානෙ ඉමාසං පඤ්ඤානතං පඤ්ඤානතිනං වජ්ඣ භූතා බක්ඛාදයො නිප්පදෙසෙන කපිතාති⁷ තෙන තෙ ඉධං⁸ එකදෙසෙ නෙව කථෙසි. ඡට්ඨා පුග්ගලපඤ්ඤානති ගෙට්ඨා අනපිතාව. ඉධාපි

1. සි. I, & II, වාරෙන. 4. ස්‍යා. චෙ. 7. ස්‍යා. කපිතා. 8. සි. I & II, තෙනෙධ.

2. ස්‍යා. සඤ්ඤාපතොයෙව. 5. ම. අඤ්ඤානානිජ්ජියං. [හරියමානෙන වියව.

3. සි. I & II, ලොකියා. 6. ස්‍යා. සමමාසමුද්ධොති අතිවිසාරය මානෙන විය

උදෙසවාරෙ එකදෙසෙනෙව කපිතා. නසමා නං විජාරතො කපේතු කාමො සමසම්මුතො. අසමසම්මුතොති එකකතො¹ පටිඨාය යාව දසකා මාතිකං සපෙසිති.

පුග්ගලපඤ්ඤානතිමාතිකා
තිට්ඨිතා.

ඉද්දති යථාසම්පිතං මාතිකං ආදිතො පටිඨාය විහර්ත්වා දසෙසාදුං **කතමො ච පුග්ගලො සමසම්මුතොති** ආදිමාග. නත්ථ ඉධාති ඉමසමිං සත්තලොකෙ. **එකවෙවා පුග්ගලොති** එකො පුග්ගලො. **කාලෙන කාලනති** එත්ථ භූමවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එකෙ කසමිං කාලෙති චුත්තං හොති. **සමසෙන සමසනති** ඉදං පුරිමසෙසව වෙවචනං. **අට්ඨවිමොකෙති**² රූපාවචරුපාවචරු අට්ඨසමාපත්ති යො. නාසඤ්ඤි පට්ඨතිකධම්මෙහි³ විමුච්චනතො විමොකෙතාති නාමං. **භාසෙනාති** විමොකකසහජාතෙන නාමභාසෙන. **පුසිකා විහරතීති** පටිලභිත්වා ඉදියති. කතමසමිං පනෙස කාලෙ විමොකෙති පුසිකා විහරතීති? සමාපත්තිං සමාපජ්ඣකාමස්ස හි භාලො නාම අපි. අකාලො නාම අපි. නත්ථ පාතොව සරීරපටිප්ඤ්ඤානකාලො, වත්තකරණ කාලො ච සමාපජ්ජනස්ස අකාලො නාම. සරීරං පන පටිප්ඤ්ඤාති වත්තං කත්වා වසන්තට්ඨානං පටිසිත්වා නිසින්නස්ස යාව පිණ්ඩාය ගමනකාලො නාගච්ඡති, එතසමිං අනතරෙ සමාපජ්ජනස්ස කාලො නාම. පිණ්ඩාය ගමනකාලං පන සලලකෙතිත්වා නිකකන්තස්ස වෙතියවඤ්ඤානකාලො හිකුසුඛපඤ්චුත්තස්ස විතකකමාලකෙ ඨානකාලො, පිණ්ඩාය ගමන කාලො, ගාමෙ වරණකාලො, ආසනසාලාය යාගුපානකාලො, වත්ත කරණකාලොති අයමපි සමාපජ්ජනස්ස⁴ අකාලො නාම. ආසනසාලාය පන විවිතෙන ඔකාසෙ සති යාව භත්තකාලො නාගච්ඡති, එතසමිමපි අනතරෙ සමාපජ්ජනස්ස කාලො නාම. භත්තං පන භුඤ්ජන කාලො, විහාරගමනකාලො, පත්තවිවරපටිසාමනකාලො, දිවාචත්ත කරණකාලො, පරිපුට්ඨාදනකාලොති අයමපි සමාපජ්ජනස්ස අකාලො නාම. යො අකාලො සෙව ආසමයො. තං සබ්බමපි යපෙත්වා අවසෙසෙ කාලෙ අවසෙසෙ සමයෙ චුත්තපපකාරෙ අට්ඨ විමොකෙති සහජාතනාමකායෙන පටිලභිත්වා විහරතො **ඉමෙ කවෙවා පුග්ගලො-පෙ-විහරතීති** චුච්චති. අපිචෙස සථස්සකෙහි සහජාතනාමධම්මෙහි සහජාතධම්මෙ පුසතියෙව⁵ නාම. උපවාරෙන අප්පණං පුසතියෙව නාම⁶. පුරිමාය අප්පණො අපරං අප්පණං පුසති යෙව⁷. යෙන හි සද්ධිං යෙ ධම්මා සහජාතා තෙන තෙ පටිලද්ධා නාම හොනති. එසෙසානාපි පුට්ඨායෙව නාම හොනති. උපවාරමපි අප්පණො

1. සි. I, එකතො. 4. සි. I, සමාපජ්ජනස්ස. 7. ම. පුසෙති.
2. සි. I & II අට්ඨවිමොකෙති. 5. සනා. & ම. පුසෙතියෙව.
3. සි. I & II. මිපවෙතික. 6. සි. I & II, පුසෙති.
7. යෙන හි සද්ධිං යෙ ධම්මා සහජාතා තෙන තෙ පටිලද්ධා නාම හොනති.

පටිලාභකාරණමෙව¹, නථා පුරිමා අපඤ්ඤා අපරඅපඤ්ඤාය, නත්තාසං² එවං සහජාතෙහි සහජාතානං පුසනා³, වෙදිතබ්බා: පඨමඥානාසුඤ්ඤි විතකකාදීහි පඤ්චබ්බිකං, තසමිං⁴ ධුපෙත්වා නාති අභිගාති සෙසා අතිරේක පඤ්ඤාසංඛමා වතනායෙ ඛකා නාම භොනති, තෙන නාමකායෙන පඨමඥානසමාපතති විමොක්ඛං පුසිත්වා පටිලභිත්වා විහරති, දුතියකානං පීතිසුඛවිතෙතකායනාහි තිවබ්බිකං, තතියඥානං⁵ සුඛවිතෙතකායනාහි දුවබ්බිකං, චතුස්ඥානං⁶ උපෙක්ඛාවිතෙතකායනාහි දුවබ්බිකං, නථා ආකාසානසද්ධායතනං-පෙ-නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසද්ධා, තත් ධුපෙත්වා නාති අභිගාති සෙසා අතිරේකපඤ්ඤාසංඛමා වතනායෙ ඛකා නාම භොනති, තෙන නාමකායෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතති විමොක්ඛං පුසිත්වා පටිලභිත්වා විහරති.

පඤ්ඤාය වස්ස දිශොති විපස්සනා පඤ්ඤාය සංඛාරගතං, මග්ග පඤ්ඤාය⁷ චතුසවධමෙම පස්සිත්වා, එකවෙව ආසවා පරික්ඛණ්ණා භොනතිහි උපසිසුපසිං පඨමමග්ගාදිවඥා ආසවා පරික්ඛණ්ණා භොනති, අසං චුච්චති පුග්ගලො සමසම්මුතෙතාති එත් අධිසමාපතති ලාභි පුපුර්ජනො⁸ තෙන නාමකායෙන⁹ පුසිත්වා විහරතිහි වතතුං වට්ඨති, පාලියං පන එකවෙව ආසවා පරික්ඛණ්ණාහි චුතතං, පුපුර්ජනස්ස ව ඛණ්ණා ආසවා නාම නත්ති, තසමා සො න ගතිනො, අධිසමාපතති ලාභි ඛණ්ණාසවොපි තෙන නාමකායෙන පුසිත්වා විහරතිහි වතතුං වට්ඨති, තස්ස පන අපරික්ඛණ්ණා ආසවා නාම නත්ති, තසමා සොපි¹⁰ න ගතිනො, සමසම්මුතෙතාති පන තිණණ්ණං සොතාපනනසංකදාගාමිඅනාගාමීනං යෙවෙනං නාමනති වෙදිතබ්බං.

අසමසම්මුතතතිදදුසෙ¹¹ පුරිමසදිසං චුතතයෙතෙව වෙදිතබ්බං, අසමසම්මුතෙතාති පනෙත් පුක්ඛවිපස්සකඛණ්ණාසවස්සෙතං නාමං, පුක්ඛවිපස්සකා පන සොතාපනනසංකදාගාමිඅනාගාමීනො, අධිසමාපතති ලාභිනො ව ඛණ්ණාසවා පුපුර්ජනා ව¹² ඉමසමිං දුක්ඛෙ න ලබ්භති, දුක්ඛ මුත්තකපුග්ගලො නාම භොනති, තසමා සත්ථා අත්තනො බුද්ධසුබුද්ධතාය¹³ භෙවසා ගතිතෙ ව අගතිතෙ ව සංකඛ්ඛිත්වා සද්ධං පිට්ඨිවිට්ඨකෙති¹⁴ තනතිං ආරොපෙතොතා සංඛෙපි අරිසපුග්ගලාති ආදිමාග, තත් අරිසෙ විමොක්ඛති කිලෙසෙහි ආරකතො අරියෙහි සංඛං¹⁵ ගතෙ ලොකුත්තරවිමොක්ඛෙ, ඉදං චුතතුං භොති: බාහිරානසුඤ්ඤි අධිත්තං සමාපතතිතං සමාපර්ජනස්ස¹⁶ සමයොපි අත්ති, අසමයොපි¹⁷ මග්ගවිමොක්ඛෙත විමුච්චනස්ස සමයො වා අසමයො වා නත්ති, යස්ස සද්ධා

1. සි. I & II. කරණමිව	7. සි. 1 භෙක්ඛන.	13. ස්වා සුබුධ බුද්ධකාය.
2. සි. I & II තත්තස්ස.	8. සි. & ම. පුපුර්ජන.	14. සි. I, & II පිට්ඨිබ්බකෙති.
3. සි. I & II එස්සෙතො.	9. ස්වා කායෙන	15. ස්වා. සංඛිත.
4. ස්වා. පඤ්චබ්බිකං.	10. ස්වා. සො.	16. සි. 11. සමාපර්ජනස්ස.
5. සි. & ම. තභියං.	11. ස්වා. අසමසම්මුතෙතාති කිදදුසෙ පන.	17. ස්වා. අසමයොපි අත්ති.
6. සි. & චතුස්ථං.	12. ස්වා. පුපුර්ජනා.	

බලවති විපක්‍ෂානා ව ආරඬා. තස්ස ගච්ඡන්තස්ස, නිට්ඨන්තස්ස, නිසී දන්තස්ස, නිපජ්ජන්තස්ස, බාදන්තස්ස, භුඤ්ජන්තස්ස මග්ගඵලපටිවෙධො නාම¹ න භොතිති නපි. ඉති මග්ගවිමොක්ඛෙන විමුච්චන්තස්ස සමයො වා අසමයො වා නපීති භෙට්ඨා ගතීතෙ ව අගතීතෙ ව සඤ්ඤාබ්බිකා ඉමං පිට්ඨිවට්ටකං තනතිං ආරොපෙසි ධම්මරූපා. සමාපත්තිලාභී පුට්ඨජ්ජනො ඉමායපි තනතියා අගතීතොව භජාපියමානො² පන සමාපත්තිවික්කමති තානං කිලෙසානං වසෙන සමයවිමුක්තභාවං භජෙය්‍ය.

කුප්පධම්මාකුප්පධම්මතිද්දසෙසු³ යස්ස අභිගතො සමාපත්තිධම්මො කුප්පති තස්සති සො කුප්පධම්මො. රූපසහගතානිනති රූපනිමිත්ත සඤ්ඤාතෙන රූපෙන සහගතානං-තෙන සද්ධිං පවත්තානං. න විනා රූපා රමමණානං වතුනනං රූපාවචරජ්ඣානානනති අරො. අරූපසහගතා නනති රූපතො අඤ්ඤං න රූපනති අරූපං. අරූපෙන සහගතානං-තෙන සද්ධිං පවත්තානං. න විනා අරූපාරමමණානං වතුනනං අරූපාවච රජ්ඣානානනති අරො. න නිකාමලාභීති පඤ්චභාසාරෙති ආවිණණ වසිතාය ඉච්ඡිතාසාරෙන අලොභිතතා න නිකාමලාභී අපඤ්ඤාසමාපත්ති කොති අරො. න අකිච්ඡලාභීති කිච්ඡලාභී, දුක්ඛලාභී. යො ආගමනමති කිලෙසෙ වික්කමෙනතො, උපචාරං පාපෙනතො, අපඤ්ඤං පාපෙනතො විත්තමඤ්ජුසං ලභනතො, දුක්ඛෙන කිච්ඡෙන සසඤ්ඤාරෙන සප්ප යොගෙන කිලිමනතො තං සමපදං පාපුණ්ඤං සකෙකාති. සො න අකිච්ඡලාභී නාම. න අකසිරලාභීති අවිපුලලාභී. සමාපත්තිං අපෙපඤා අඬානං එරිඤ්ඤං න සකෙකාති. එකං වෙ විත්තවාරෙ වතෙනතො සහසාව වුට්ඨාතීති අරො. සප්ච්චස්සති යස්මිං ඔකාසෙ සමාපත්තිං අපෙපඤා නිසීදිඤ්ඤං ඉච්ඡති. සප්ච්චස්සති කසිණජ්ඣානං වා ආණා පාණජ්ඣානං වා බ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානං වා අසුභජ්ඣානං වාති යං යං සමා පත්තිං අපෙපඤා නිසීදිඤ්ඤං ඉච්ඡති. සාවනිච්ඡස්සති අඬානපරිච්ඡේ දෙන යත්තකං කාලං ඉච්ඡති. ඉදං වුත්තං භොති: යත් යත් යං යං සමාපත්තිං යත්තකං අඬානං සමාපජ්ජතුමපි වුට්ඨාතුමපි ඉච්ඡති. තත්ථ තත්ථ තං තං සමාපත්තිං තත්තකං අඬානං සමාපජ්ජතුමපි වුට්ඨාතුමපි න සකෙකාති. වඤ්ඤං වා සුරියං වා උලෙලාකෙකො ඉමස්මිං වඤ්ඤං වා සුරි යෙ වා එතතකං ණානං ගතෙ වුට්ඨගිස්සාමිති පරිච්ඡේදිකා ක්කානං සමා පනතො යථාපරිච්ඡේදෙන වුට්ඨාතුං න සකෙකාති. අන්තරාව⁴ වුට්ඨාති සමාපත්තියා අපඤ්ඤානායාති. පමාදමාගමිමාති පමාදං පටිච්ච. අශං වුච්චතිති අශං එවං විධො⁵ පුග්ගලො කුප්පධම්මොති වුච්චති. ඉදං පන අට්ඨසමාපත්තිලාභීනො පුට්ඨජ්ජනස්ස සොනාපනතස්ස සකදගාමිනොති⁶ තිණණං පුග්ගලානං නාම. එතෙසඤ්ඤා සමාධිපාරිපජ්ඣකා⁷ විපක්‍ෂානා පාරිපජ්ඣකා⁸ ව ධම්මා න සුචික්කමතිතා න සුචික්කාලිතා නොන භොසං

1. මග්ගඵල පටිවෙධො 5. සා. අග්ගෙවඤ්චිවෙධො 8. ම. පාරිබක්ඛා ව
2. සා. තං භජාපියමානො. 6. සි. 1. & 11. පුට්ඨජ්ජනසොනාපනතසකදගාමිනානි.
3. 1. සි. I, & II. කුප්පධම්මතිද්දසෙසු සා. කුප්පධම්මාදිතිද්දසෙසු.
4. සි. 1 & 11. අන්තරාව. 7 සා. සමාධිපාරිපජ්ඣකා. 8 සමාධි පාරිබක්ඛා.

සමාපතති නසස්සති පරිභාසති. සා ච බො තෙව සීලහෙදෙන නාපතති වීතික්කමෙන.¹ න ගරුකමොක්කධමෙමා පනෙස² අපමන්තකෙනපි කීවචකරණීයෙන වා වත්තහෙදමත්තකෙන වා නසස්සති.

තත්‍රිදං³ චක්ඛු: ඵකො කිරි පේරො සමාපතතිං චලිඤ්ඤති. තස්මිං පිණ්ඩාය ගාමං පච්චෙය් දුරකා පරිවෙණේ කීලිනිා පක්කමිංසු. පේරො ආගන්වා පරිවෙණං සමමජ්ඣාබ්බනති විනෙතනිා අසමමජ්ඣනිා විහාරං පච්චිනිා සමාපතතිං අපෙසස්සාමිති නිසිදි. සො අපෙසංසං අසකෙකානෙතා කීනනුබො ආචරණනති? සීලං ආචරේතෙනා අපමන්තකමපි වීතික්කමං අදිස්වා වත්තහෙදො නුබො අනීති? ඔලො කෙනෙතා පරිවෙණස්ස අසමමධර්මාචං⁴ ඤ්ඤා සමමජ්ඣනිා පච්චිනිා නිසිදිනෙතා සමාපතතිං අපෙසනෙතාච⁵ නිසිදි.

අකුප්පධම්මනිද්දෙසො චුත්තපටිපක්ඛවසෙනෙව වෙදිතබ්බො. අකුප්පධම්මනිා ඉදං පන අධර්මසමාපතතිලාභිනො අනාගාමිස්ස වෙච බිණ්ණසවස්ස වාති විත්තං පුග්ගලානං නාමං. තෙසඤ්ඤි සමාධිපාරිපජ්ඣකා⁶ විපස්සනාපාරිපජ්ඣකා ච ධම්මා සුචික්ඛම්භිතා සුචික්ඛාලිතා⁷ තෙන තෙසං භස්සසභගණීකාරාමනාදිකීවෙචන වා අඤ්ඤාන වා යෙන කෙනපි අත්තනො අනුරූපෙන පමාදෙන වීතිනාමෙන්නානමපි සමාපතති න කුප්පති න නසස්සති. සුක්ඛවිපස්සකා පන සොතාපත්තසකදගාමිඅනා ගාමිබිණ්ණසවා ඉමසමිං දුකෙ න ලබ්බනති. දුක්ඛවත්තකපුග්ගලා නාම භොනති. තස්මා සත්ථා අත්තනො බුද්ධිසුබුද්ධිතාය⁸ හෙට්ඨා ගතිතෙ ව අගතිතෙ ව සඤ්ඤාබ්බිතා ඉමසමිමපි දුකෙ සද්ධිං පිට්ඨිවට්ටකෙති තතතිං ආරොපෙනො සමබ්බපි අරිසපුග්ගලාති ආදිමාග. අධර්මනාඤ්ඤි සමාපතතිනං කුප්පනං නසස්සනං භවෙය්. ලොකුත්තරධම්මස්ස පන සතිං පටිච්ඤ්ඤා කුප්පනං නසස්සනං නාම තථී. නං සක්ඛායෙනං චුත්තං.

පරිභානධම්මඅපරිභානධම්මනිද්දෙසාපි කුප්පධම්මාකුප්පධම්මනිද්දෙස චසෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්ඤි ඉධ පුග්ගලස්ස පමාදං පටිච්ච ධම්මානං පරිභානමපි අපරිභානමපි ගතිතනති ඉදං පරිභාසදෙසනා මත්තමෙව නානං. සෙසං සබ්බත්ථ⁹ තාදිසමෙව.

වෙනනාභබ්බනිද්දෙසෙ වෙනනා භබ්බොති වෙනනාය අපරිභානිං ආපජ්ඣං භබ්බො. සමෙව අනුසංඤ්ඤානෙතිති සමෙව සමාපජ්ඣති. සමාපතතිඤ්ඤි සමාපජ්ඣනො අනුසංඤ්ඤාතෙති නාම, සො න පරිභාසති. ඉතරො පරිභාසති.

අනුරක්ඛණාභබ්බනිද්දෙසෙ අනුරක්ඛණාභබ්බොති අනුරක්ඛණාය අපරිභානිං ආපජ්ඣං භබ්බො. සමෙව අනුරක්ඛණිති සමෙව අනුප කාරධම්මෙ පභාය උපකාරධම්මෙ සෙවනෙතා සමාපජ්ඣති. ඵචඤ්ඤි පටි පජ්ඣනො අනුරක්ඛති නාම, සො න පරිභාසති. ඉතරො පරිභාසති. ඉමෙ

1. ස්‍යා, විකක්කමෙනෙව. 5. ස්‍යා අපපනෙතා. 7. සී. 1. සුචික්ඛම්භිතා සුචික්ඛාලිතා.
2. ම. නාගරිකමොක්කධමෙමා. ස්‍යා, නාගරිකපොක්කධමෙමා. 8. ස්‍යා, සුබුද්ධිතාය.
3. ස්‍යා, චක්ඛු. 4. ස්‍යා, අසමමජ්ඣනාචං. 6. ම. පාරිච්ඤා. 9. සී. I & II, සබ්බො.

දොඩි සමාපත්තිං ධූපෙනුං ථාවරං කාතුං පටිබලා. වෙනනාභබ්බතො පන අනුරක්කණාභබ්බොව බලවතරො. වෙනනාභබ්බො හි උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ න ජානාති. අජානනො උපකාරධම්මෙ නුදති, නිහරති. අනුපකාරධම්මෙ සෙවති. සො තෙ සෙවනො සමාපත්තීනො පරිභායති. අනුරක්කණාභබ්බො පන උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ ජානාති. ජානනො අනුපකාරධම්මෙ නුදති, නිහරති. උපකාරධම්මෙ සෙවති. සො තෙ සෙවනො සමාපත්තීනො න පරිභායති. යථා හි¹ දොඩි බෙත්තා පාලා, එකො පඤ්ඤාඥගෙන සරෙගො අක්කමො සීතාදීනං, එකො අරෙගො සීතාදීනං සගො. සරෙගො ගෙට්ඨාකුට්ටිං න ඔනරති. රත්තාරක්කං දිවාරක්කං විජහති. හස්ස දිවා සුවමොරදයො² බෙත්තං ඔනරිතො³ සාලිසීසං බාදනති. රත්තං මිගසුකරදයො පටිසිත්වා බලං තච්ඡිතං වීය තවෙත්තො⁴ ගච්ඡනති. සො අත්තනො පමත්තකාරණා පුන ඛිජමත්තමපි න ලභති. ඉතරො රත්තාරක්කං දිවාරක්කං න විජහති. සො අත්තනො අපමත්තකාරණා එකකරිසනො වත්තාරපි අට්ඨපි සකථාති ලභති. තත්ථ සරෙගබෙත්තපාලො වීය වෙනනාභබ්බො⁵. අරෙගො වීය අනුරක්කණාභබ්බො දට්ඨබ්බො. සරෙගස්ස අත්තනො පමාදෙන පුන ඛිජමත්තස්සපි අලභනං වීය වෙනනාභබ්බස්ස උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ⁶ අජානිත්වා උපකාරෙ පභාය අනුපකාරෙ සෙවනස්ස සමාපත්තියා පරිභානං. ඉහරස්ස අත්තනො අපමාදෙන එකකරිසමත්තනො චතුඅට්ඨසකට්ටඬුරණං⁷ වීය අනුරක්කණාභබ්බස්ස උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ⁸ ජානිත්වා අනුපකාරෙ පභාය උපකාරෙ සෙවනස්ස සමාපත්තියා අපරිභානං වෙදිතබ්බං. එවං වෙනනාභබ්බතො අනුරක්කණාභබ්බොව සමාපත්තිං ථාවරං කාතුං බලවතරොති වෙදිතබ්බො.

පුපුජ්ජනතිදොසෙ භික්ෂු සංඝොජනාතිති දිට්ඨිසංයොජනසීලබ්බන පරාමාසංයොජනවිචිකිල්පාසංයොජනාති. එතාති හි එලක්කණෙ පඨිතාති නාම ගොනති. අයං පන එලක්කණෙපි න ගොතීති දසෙසති. **තෙසසද්ධි ධම්මානං**ති තෙසං සංයොජනධම්මානං. මග්ගකකුණසමිඤ්ඤති තෙසං පභානාය පටිපනො නාම ගොති. අයං පන මග්ගකකුණෙපි න ගොති. එත්තාවතා විස්සට්ඨකමට්ඨානො⁹ පුලබාලපුපුජ්ජනොව ඉධ කපිතොති වෙදිතබ්බො.

ගොත්‍රභුතිදොසෙ සෙසං ධම්මානාති යෙසං ගොත්‍රභුසදුණෙන සද්ධිං උපපන්නානං පරොපණණාසකුසලධම්මානං. අට්ඨෙධම්මස්සාති¹⁰ ලොකුත්තරමග්ගස්ස. අවක්කනාති ගොතීති ඔක්කනාති තිබ්බතති පාතු

1. ස්‍යා. යථා. 5 ස්‍යා. සී. I, & II. තෙබ්බොදට්ඨබ්බොති. 10. ම. අරියමග්ගස්සාති.
 2. ස්‍යා. සුවකපොතමොදරයො. 6. උපකාරානුපකාරධම්මෙ.
 ම. සුක්කමොරදයො. 7. ම. වත්තාරි අට්ඨසකට්ටඬුරණං.
 3. ස්‍යා. ඔනරිතො ඔනරිතො. 8 ස්‍යා උපකාරානුපකාරධම්මෙ.
 4. ම. බලංතච්ඡිතමග්ගං ජෙත්තො. 9. ස්‍යා. විසට්ඨකමට්ඨානො.

භාවො භොති. අයං වුවමනීති අයං තිබ්බානාරම්මණෙන සද්දේන සබ්බං පුට්ඨජ්ජනසංඛාරං, පුට්ඨජ්ජනගොතනං, පුට්ඨජ්ජනමණ්ඩලං, පුට්ඨජ්ජන පඤ්ඤානතිං අතික්කමිත්වා අරියසංඛාරං, අරියගොතනං, අරියමණ්ඩලං, අරියපඤ්ඤානතිං ඔක්කමනතො ගොත්‍රභූපුග්ගලො නාම වුවමනි.

භග්‍යපරනතිද්දෙසෙ භයෙන උපරගොති භග්‍යපරගො. සත්තපි¹ සෙක්කා පුට්ඨජ්ජනා ව භාසිත්වා². පාපතො ඔරමනති, පාපං න කරොනති. තත් පුට්ඨජ්ජනා දුග්ගතිභයං, වට්ටභයං, කිලෙසභයං, උපවාදභයනති වත්තාරි භයාති භාසනති. තෙසු භාසිතබ්බවෙධන දුග්ගතියෙව භයං දුග්ගතිභයං. සෙසෙසුපි එසෙවනයො. තත් පුට්ඨජ්ජනො සවෙ තිං පාපා කරිස්සසි, වත්තාරො අපායා මුඛං විවරිත්වා ඝීතච්ඡාතඅජරසදිසා, තෙසු දුක්ඛං අනුභවනොතා කපං භවිස්සසිති? දුග්ගතිභයං භාසිත්වා³ පාපං න කරොති. අනමතග්ග⁴ සංසාරවට්ටංයෙව පන වට්ටභයං නාම. සබ්බමපි අකුසලං කිලෙසභයං නාම. ගරහා පන උපවාදභයං නාම. තාතිපි භාසිත්වා පුට්ඨජ්ජනො පාපං න කරොති. සොතාපනනසකදගාමි අනාගාමිනො පන තයො සෙක්කා දුග්ගතිඅතිතත්තා⁵ සෙසාති තිණි භයාති භාසිත්වා පාපං න කරොනති. මග්ගධම්මසෙක්කා ආගමනවසෙ න වා අසමුච්ඡින්නභයත්තා වා භග්‍යපරතා නාම භොනති. බිණ්ණසවො ඉමෙසු වතුසු භයෙසු එකමපි න භාසති. සොති සබ්බසො සමුච්ඡින්න භයො, තස්මා අභග්‍යපරතොති වුවමනි. කිං පන සො උපවාදමපි න භාස තිති? න භාසති. උපවාදං පන රක්කනීති වත්තුං වට්ටනි⁶, දෙණ්ණපාල වාපිගාමෙ බිණ්ණසවන්තරො විය.

අභබ්බාගමනතිද්දෙසෙ⁷ සමමත්තනියාමාගමනස්ස⁸ න භබ්බොති⁹ අභබ්බාගමනො. කම්මාවරණෙනාති පඤ්චවිධෙන ආනන්තරිය කමෙමන. කිලෙසාවරණෙනාති නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා. විපාකා වරණෙනාති අගෙතුකදුගෙතුකප්පිසක්කියා. අස්සද්ධාති බුද්ධිබල සබ්බෙසු සද්ධාරතිතා. අච්ඡදිකාති කතතුකමසතාකුසලච්ඡද්ධරතිතා. තෙ යපෙත්වා ජලමුද්දං ඉතරදීපත්තයවාසිතො වෙදිතබ්බා. තෙසු හි මනුස්සා අච්ඡදිකභාවං පටිට්ඨා නාම. දුස්සඤ්ඤාති භවබ්බපඤ්ඤා රතිතා. අභබ්බාති අපපටිලද්ධිමග්ගඵලපතිස්සයා. තිස්සාමනති මග්ගනියාමං සමමත්තනියාමං.¹⁰ ඔක්කමිත්තනති එතං කුසලෙසු බලෙමසු සමමත්තසංඛාරං නියාමං ඔක්කමිත්තං පටිසිත්තං, තත් පටිට්ඨාත්තං අභබ්බා. භබ්බාගමනනතිද්දෙසො වුත්තපටිපක්කනසෙන වෙදි තබ්බො. එවිමමසමිං දුකෙ යෙ ව පුග්ගලො පඤ්ඤානන්තරියනා, යෙ ව නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකා, යෙති ව අගෙතුකදුගෙතුකප්පිසක්කිගතිතා,¹¹ යෙ ව බුද්ධාදීනං¹² න සද්දහනති, යෙසඤ්ඤා කතතුකමසතාඡ්ඡෙදා තත්ථ, යෙ ව

1. ස්‍යා සත්තති. 5. ස්‍යා, දුග්ගතිං අතිතත්තා. 10. ස්‍යා, නදිස්සති. 12. ම, බුඛාදීති.

2. සි. I & II, භාසිත්වා භාසිත්වා.

8. ම, සමමත්තනියාමාගමිස්ස.

3. ස්‍යා, භාසෙත්වා. 6. ස්‍යා, වට්ටනීති. 9. ස්‍යා, අභබ්බොති. [පටිසක්කියාගතිතා.

4. ස්‍යා, අනමතග්ග. 7. ම, අභබ්බගමනතිද්දෙසෙ. 11. ස්‍යා, අගෙතුකදුගෙතුක-

අපරිපුර්ණභාවයට පත්වනු ලබන, සේසඤ්ඤා මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ති, නෙ සබ්බෙපි සමමත්තනියාමං ඔක්කමිත්තුං අභබ්බා. විපරිතා භබ්බාති වුත්තා.

නියතානියතනිද්දෙසෙ ආනන්ධාදිකානි¹ ආනන්ධරියකමම සමබ්බිනො². ඔච්ඡාදිධිකානි නියතමිච්ඡාදිධිසමබ්බිනො. සබ්බෙපි හෙතෙ නිරයස්ස අත්ථාය නියතතතා නියතා නාම³. අඨ පන අරියපුග්ගලා සමමාභාවාය උපරුපරිමග්ගඵලත්ථාය වෙව අනුපාදපරිනිබ්බානත්ථාය ව නියතතතා නියතා නාම. අවසෙසපුග්ගලා⁴ පන අනිබ්බුගතිකා. යථා ආකාසෙ බිත්තදණ්ඩා පඨවියං පතනොතො අග්ගොත වා මජ්ඣිමා වා මුලෙන වා පතිස්සතිති න ඤායති, එවමෙව අසුකගතියා නාම නිබ්බතනියතනිති නියමාභාවා අනියතා තාමාති වෙදිතබ්බා. යා පන උත්තරානුරුකානං නියතගතිකතා වුත්තා, න සා නියතබ්බමවසෙන මිච්ඡත්තසමමත්තනියතබ්බමායෙව හි⁵ නියතා නාම. තෙසඤ්ඤා වසෙ නායං පුග්ගලනියමො කපිතොති.

පටිපත්තකනිද්දෙසෙ මග්ගසමබ්බිනොති මග්ගධංකපුග්ගලා. නෙ හි ඵලත්ථාය පටිපත්තතතා පටිපත්තතා නාම. ඵලසමබ්බිනොති ඵලපටිලාභසමබ්බිතාය ඵලසමබ්බිනො. ඵලපටිලාභතො පට්ඨාය හි තෙ ඵලසමාපත්තං අසමාපත්තාපි ඵලෙ සිතායෙව නාම.

සමසිසිනිද්දෙසෙ අපුබ්බං අවජිමනති අපුරෙ අපච්ඡා. එකපභා රෙනෙවති අත්ථො. පජියාදුනිනති පරික්ඛයො. අසං චුච්චනිති⁶ අයං පුග්ගලො සමසිසි නාම චුච්චති. සො පනෙස තිවිධො හොති: ඉරියාපථසමසිසි, රොගසමසිසි, ජීවිතසමසිසිති. තත්ථ යො වඛ්ඛ මනොතොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා වඛ්ඛමනොතොව පරිනිබ්බායති⁷ පද්මචේතරෙ විය, සීතකොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා සීතකොව පරිනිබ්බායති කොටපබ්බතවිහාරවාසී තිස්සචේතරෙ විය, නිසිනොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා නිසිනොව පරිනිබ්බායති, තිපනොව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා තිපනොව පරිනිබ්බායති, අයං ඉරියාපථසමසිසි නාම, යො පන එකං රෙගං පත්වා අනොගරෙගයෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පත්වා තෙතෙව රෙගෙන පරිනිබ්බායති, අයං රෙගසමසිසි නාම. කතරෙ ජීවිතසමසිසි නාම? සිසනති තෙරස සිසානි: පට්ටිබොධසිසඤ්ඤා තණ්හා, බන්ධනසිසඤ්ඤා මානො, පරමාසසිසඤ්ඤා දිට්ඨි, විකෙට්ඨසිසඤ්ඤා උච්චිචං, නිලෙසසිසඤ්ඤා අවිජ්ජා, අධි මොක්ඛසිසඤ්ඤා සද්ධා, පග්ගහසිසඤ්ඤා විරියං, උපට්ඨානසිසඤ්ඤා සති, අවිකෙට්ඨසිසඤ්ඤා සමාධි, දස්සනසිසඤ්ඤා පඤ්ඤා, පවනනසිසඤ්ඤා ජීවි තිත්ථියං, ගොචරසිසඤ්ඤා විමොක්ඛො, සබ්බාරසිසඤ්ඤා නිරොධොති.

1. ම. අනන්තරිකාති. 3. ස්‍යා, නියතා. 4. ස්‍යා, අවසෙසපුග්ගලා.
2. ම. අනන්තරිකාමමසමබ්බිනො. 5. ස්‍යා, මිච්ඡත්තසමමත්තනියතබ්බමායෙව, ස්‍යා, ආනන්ධරියකමමසමබ්බිනො, 6. ස්‍යා, අභ්‍යනි. 7. ම, & ස්‍යා, පරිනිබ්බාති.

තත්ත්ව කිලෙසසිසං අවිජ්ජං අරහත්තමග්ගො පරියාදියති. පවත්තසිසං ජිවිතින්ද්‍රියං චුච්චිත්තං පරියාදියති. අවිජ්ජාපරියාදියකං චිත්තං ජිවිතින්ද්‍රියං පරියාද්‍යං න සකෙකාති. ජිවිතින්ද්‍රියපරියාදියකං¹ චිත්තං අවිජ්ජං පරියාද්‍යං න සකෙකාති. අවිජ්ජාපරියාදියකං චිත්තං අඤ්ඤං. ජිවිතින්ද්‍රියපරියාදියකං චිත්තං අඤ්ඤං. යස්ස චේතං සිසඤ්ඤං සමං පරියාද්‍යං ගවජ්ජි, සො ජිවිතසමසිසි නාම. කථමිදං සමං ගොතිති? වාරසමත්තාය. යස්මිඤ්ඤි වාරෙ මග්ගචුට්ඨානං ගොති. සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්ච පච්චෙකකිණාති, සකදගාමිමග්ගෙ පඤ්ච, අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්ච, අරහත්තමග්ගෙ චත්තාරිති එකුතවිසතියා² පච්චෙකකිණ සද්දණ පතිට්ඨාය භවඛං ඔතරිතා පරිනිබ්බායති ඉමාය වාරසමත්තාය ඉදං උභයසිසපරියාද්‍යානං³ සමං ගොති නාම. තෙනායං පුග්ගලො ජිවිත සමසිසිති චුට්චති. අයමෙව ච ඉධ අධිපෙපනො.

සීතකපටිතිදෙසෙ සීතො කපෙපාති සීතකපෙපා. සීතකපෙපා අස්ස අප්පිති සීතකපටි. කපං ධර්මයං සමන්තොති අන්තො. උද්දසනන චෙලා⁴ අසකාති ක්‍රියායනාලො භවෙය්‍ය. තෙව භාවාති යාව එස මග්ගසමඛිති පුග්ගලො සොතාපත්තිඵලං න සච්ඡිකරෙති, තෙව තාව කපෙපා ක්‍රියායෙය්‍ය. ක්‍රියායමානොපි අක්‍රියාසිත්තාව තිට්ඨෙය්‍ය. කප්ප විනාසො හි නාම මහාවිකාරෙ මහාපයොගො කොට්ඨිකසහස්සවකක වාළස්ස ක්‍රියායමානවසෙන⁵ මහාලොකවිනාසො. අයමපි එවං මහා විනාසො තිට්ඨෙය්‍ය වාති වදති. සාසනෙ පන ධර්මානෙ අයං කප්ප විනාසො නාම නපි. කප්පවිනාසෙ සාසනං නපි. ගතකොට්ඨෙ හි කාලෙ කප්පවිනාසො නාම ගොති. එවං සන්තොපි සත්ථා අන්තරායං-භාවං දීපෙත්‍යං ඉදං කාරණං ආහරි. ඉදමපි භවෙය්‍ය, මග්ග සමඛිතිනො පන ඵලස්ස අන්තරායො හ සකකා කාතුනති. අයං පන පුග්ගලො කප්පං ධර්මනෙතා⁶ කිත්තකං කාලං ධර්මයාති? යසමිං වාරෙ මග්ගචුට්ඨානං ගොති අඵ භවඛං. ආවට්ටෙනං⁷ මනොවාරුච්ඡන් උප්පජ්ජති. තතො තිණ්ණි අනුලොමාති, එකං ගොත්‍රභූවිත්තං, එකං මග්ග විත්තං, චෙ ඵලවිත්තාති, පඤ්ච පච්චෙකකිණසද්දණාදීති එතත්තං කාලං ධර්මයය. ඉමං පතත්තං බාහිරය ආගතකුකුපමායපි එවං දීපසිංසු. සචෙ හි සොතාපත්තිමග්ගසමඛිතිස්ස මත්තකුපරි යොජනිකං සනසෙලං,⁸ තිවට්ටාය රජ්ජයා බසිසිත්තා ඔලලෙය්‍ය. එකසමිං වට්ටෙ ජිනෙත විති ඔලලෙය්‍ය. ඵ්සු ජිනෙතසු එකෙන ඔලලෙය්‍යෙව.⁹ තස්මිමපි ජිනෙත අබ්භකුටං විය ආකාසෙ තිට්ඨෙය්‍ය. න තෙව තස්ස පුග්ගලස්ස මග්ගා නන්තරඵලස්ස¹⁰ අන්තරායං කරෙය්‍යාති. අයං පන දීපනා පරිත්තා. පුරිමාව මහත්තා. න කෙවලං පන සොතාපත්තිමග්ගචෙට්ඨාව කප්පං ධර්මය. ඉතරෙ මග්ගසමඛිතිනොපි ධර්මනතිසෙව. තෙන භගවා ගෙට්ඨා

1. ස්‍යා, ජිවිතින්ද්‍රියං පරියාදියකං. 5. ස්‍යා, ක්‍රියායනවසෙන. 8. ස්‍යා, එකසනසෙලං.
 2. ම. එකුතවිසතිම 6. ස්‍යා, ධර්මනෙතාපි. 9. ස්‍යා, ඔලලෙය්‍යෙව.
 3. ස්‍යා, පරියාද්‍යමපි. 7. ස්‍යා, ආවට්ටෙනං. 10. ස්‍යා, මග්ගානන්ත-
 4. ම. පු. ප. පා. උඛිසනනචෙලා ස්‍යා, බසනනචෙලා. රස්ස.

ගතිනඤ්ඤා අගතිනඤ්ඤා සබ්බං සබ්බඤ්ඤා සද්ධං පිට්ඨිවට්ටකපුග්ගලෙති ඉමං තනති. ආරොපෙසි: සබ්බෙපි මග්ගසමබ්බිතො පුග්ගලා සිනකපටිතොති.

අරියතිද්දෙසෙ කිලෙසෙති ආරහතතා අරියා. සදෙවකෙන ලොකෙන අරඤ්ඤතතා අරියා. අරියඨො නාම පරිසුද්ධඨොති¹ පරිසුද්ධතතාපි අරියා. සෙසා අපරිසුද්ධතාය අනරියා.

සෙකතිද්දෙසෙ මග්ගසමබ්බිතො මග්ගකඤ්ඤා ඵලසමබ්බිතො ච ඵලකඤ්ඤා අධිසීලසිකඤ්ඤා ටිසෙසාපි සිකා සිකානතිශෙවාවති සෙකා. අරහතා පන අරහතඵලකඤ්ඤා තිසෙසා සිකා සිකිතා. පුත වාසා සිකානතිවටං නජීති අසෙකා. ඉති සතත අරියා සිකානති සෙකා. බිණ්ණසවා² අඤ්ඤාසා සනතිනෙ සීලාදීනං සිකිතතතා සිකිතඅසෙකා නාම. බුද්ධපඨෙව නබුද්ධා සයම්භුතාය අසිකිත අසෙකා නාම.³ සෙසපුග්ගලා නෙවසිකානති නසිකිතාති නෙව සෙකා නාසෙකා.⁴

තෙවිජ්ජතිද්දෙසෙ පඨමං පුබ්බෙතිවාසද්ධිවකුඤ්ඤානති තිබ්බතෙතාති. පඨමා අරහතතං පනෙතාපි, පඨමං අරහතතං පඨමා පඨමා පුබ්බෙතිවාසද්ධිවකුඤ්ඤානතිබ්බතතොපි තෙවිජ්ජායෙව නාම. පුත්තනතකථා පන පරියායදෙසනා, අතිධම්මකථා තිපපරියාය දෙසනාති ඉමස්මිං ආගමනියමමෙව⁵ ධුරං. තසමා පඨමං වෙවිජ්ජා තිබ්බතෙතා පඨමා අරහතතං පනෙතාව ඉධ අධිපෙතො. ඡළභිඤ්ඤාපි ඵසෙවනායො.

සමාසමුද්ධතිද්දෙසෙ පුබ්බෙ අනානුසුතෙසුති පටිථිමතවෙ සච්චපිට්ටෙවතො පුබ්බෙ අඤ්ඤාසා කාසාපි සනතිනෙ අයුතපුබ්බෙසු. තතො පුරිමපුරිමෙසු පන හවෙසු සබ්බඤ්ඤාබොධිසතතා බුද්ධිසාසනෙ පබ්බජ්ඣාතිණි පිට්ඨාති උග්ගහෙතා ගතපට්ඨාගතවතතං ආරුග්ග කම්මට්ඨානං අනුලොමං ගොත්තුං⁶ ආගච්ච ධර්මෙන තසමා පඨම භවස්මයෙව අනාවරිතභාවං සකායෙහං වුත්තං. නදා ගි⁷ නථාගතො පුරිතපාරමිතතතා⁸ අඤ්ඤාසා සනතිනෙ සාමං අනානුසුතෙසු සබ්බතා-සබ්බතධම්මෙසු “ඉදං දුක්ඛං-පෙ-අයං දුක්ඛතිරොධගාමීතිපට්ඨදා”ති අනාපච්චකෙන ඤ්ඤෙත⁹ වතතාරි සච්චාති අතිසමුද්ධති. නාඨ වාති තසම්ඤ්ඤා වතුසච්චසමොධිසංඛාතො අරහතතමග්ගො සබ්බඤ්ඤානං පාපුණාති † බලෙසුච¹⁰ චිඤ්ඤාචනති සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානෙ වෙව¹¹ බලෙසුච¹² විණ්ණවසිභාවං පාපුණාති. බුද්ධානඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානෙ වෙව දසබලඤ්ඤානෙ ව අධිගමනතො පට්ඨාය¹³ අඤ්ඤා කාතබ්බං නාම තථි. යථා පන උග්ගතො සුජාතස්ස බතතියතුමාරස්ස අතිසෙකපතතිනො

1. සා. අරියපඨා. 6. සා. ආගමනියමම. 10. සා. ඤ්ඤානසාමං. සුච. 2. සා. පරිසුද්ධිපඨාති 7. සා. අනුලොමගොත්තු † සා. තදිග්ගති 11. ම. ඵලෙ 3. සි. 11. සබ්බබිණ්ණසවා. 8. සා. තථාති. 12. ම. සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානෙව. 4. සා. අසිකිතාසෙකා. 9. සා. පුරිතපාරමිතතා 13. ම. ඵලෙසුච. 5. සා. නෙවසෙකානාසෙකා නාම. 14. ම. අධිගමනතො.

පට්ඨාය ඉදං නාම ඉසාරියං අනාගතනති න වත්තබ්බං. සබ්බං ආගත මෙව හොති. එවමෙව බුද්ධානං අරහත්තමග්ගස්ස ආගමනතො පට්ඨාය¹ අයං නාම ගුණො න ආගතො, න පටිවිද්ධො, න පච්චක්ඛොති න වත්තබ්බො. සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤාගුණො ආගතො, පටිවිද්ධො, පච්චක්ඛකතාව හොනති. අසං චුළුමනීති අයං එවං පාරමිසුරණසිද්ධානුභාවෙන අරිය මග්ගෙන පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාගුණො පුග්ගලො සමමාසච්චිද්ධොති චුළුමනී.

පච්චෙකබුද්ධානිද්දෙසෙපි පුබ්බෙ අනුසුසන්තස්ස පදෙ² පුබ්බෙ චුත්තනගෙයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. පච්චෙකබුද්ධොපි හි පච්ඡිමභවෙ අනාවරියකො අත්තුකකංසිකඤ්ඤානෙව පටිවිද්ධසච්චො සබ්බඤ්ඤාන ඤ්ඤානෙ වෙව බලෙසු ව³ විණ්ණවසීභාවං න පාපුණාති.

උභතොභාගවිමුත්තනිද්දෙසෙ අට්ඨවිමොක්ඛෙ කායෙහි පුබ්බො විහරතිති අට්ඨ සමාපත්තියො සහජාතනාමකායෙන පටිලභිතො විහරති. පඤ්ඤාය වස්ස දිස්සාති විපස්සනාපඤ්ඤාය සංඛාරගතං, මග්ගපඤ්ඤාය වත්තාර සච්චාති පස්සිතො වත්තාරොපි ආසවා බිණා හොනති. අසං චුළුමනීති අයං එවරූපො පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො නාමාති චුළුමනී. අයඤ්ඤි චිහි භාගෙහි වෙ වාරෙ විමුත්තොති උභතොභාග විමුත්තො. තත්ත්වං ථෙරවාදෙ; තිපිටකවූලාභයන්තරො තාව ආහ: සමාපත්තියා විකල්පානවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡේදවිමොක්ඛෙන විමුත්තොති උභතො භාගෙහි වෙ වාරෙ විමුත්තොති.⁴ තිපිටකමහා ධම්මරක්ඛිතන්තරො නාමතිස්සිතකො එසොති වත්තො,

“අවුච්ඡි යථා වාතවෙගෙන බිත්තො (උපසිච්චාති භගවා)
 අත්ථං පලෙහි න උපෙති සංඛික්ඛං,
 එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො
 අත්ථං පලෙහි න උපෙති සංඛික්ඛං”නති

වත්තො, සුත්තං ආහරිතො නාමකායතො ව රූපකායතො ව සුචි මුත්තතො⁵ උභතොභාගවිමුත්තොති ආහ. තිපිටකවූලාභයන්තරො පනාහ: - සමාපත්තියා විකල්පානවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තො, මග්ගෙන සමුච්ඡේදවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තොති උභතොභාග විමුත්තොති.

ඉමෙ පන තයොපි ථෙරු පණ්ඩිතො තිණ්ණමපි වාදෙ කාරණං දිස්සා තීති තිණ්ණමපි වාදං තනති කත්වා සපසිංසු. සබ්බෙපතො පන අරූපසමා පත්තියා රූපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො විමුත්තොති උභොති භාගෙහි විමුත්තතො උභතොභාගවිමුත්තො. සො චතුත්තං අරූපසමාපත්තීනං එකෙකතො උට්ඨාය සංඛාරො සමමසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුත්තං, තිරිඳ්ධා උට්ඨාය අරහත්තං පත්තස්ස අනාගාමිනො වසෙන පඤ්චවිධො හොති. තත්ථ පුරිමා වත්තාරො සමාපත්තිසිසතිරිඳ්ධං න සමාපජ්ජනතිති පරියායෙන උභතොභාගවිමුත්තො⁶ නාම. අට්ඨසමා

1. ස්‍යා. ආගමනපතා. 3. ම. සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාච්චපලෙසු ව. 5. ස්‍යා. විමුත්තොති.
 2. ස්‍යා. පදසස. 4. ස්‍යා. උභතොභාගවිමුත්තොති. 6. ස්‍යා. උභතොභාගවිමුත්තො

පනතිලාභී අනාගාමී තං සමාපජ්ජන්තා නතො උට්ඨාය විපස්සනං
 වසේස්සන්තා අරහත්තං පතෙතාති නිපජ්ජයායෙන උභතොභාගවිමුක්ත
 සෙට්ඨො නාම. නනු ච අරුපාවචරඤ්ඤානමපි උපෙක්ඛාවිතෙතකඤ්ඤා
 නාති දුච්ඡිකං රුපාවචරවතුන්ඤ්ඤානමපි තස්මා තමපි පදට්ඨානං
 කන්තා අරහත්තං පතෙතන උභතොභාගවිමුක්තෙතන භවිතබ්බනති? න
 භවිතබ්බං¹. කස්මා රුපසායනො අවිමුක්තත්තා. තඤ්ඤි කිලෙසසාය
 තොව විමුක්තං, න රුපසායනො. තස්මා තතො උට්ඨාය අරහත්තං
 පතෙතා උභතොභාගවිමුක්තො නාම න භොති. අරුපාවචරමපන නාම
 සායනො ච විමුක්තං රුපසායනො වාති තදෙව පාදකං කන්තා
 අරහත්තං පතෙතා උභතොභාගවිමුක්තො² භොතිති වෙදිතබ්බො.

පඤ්ඤාවිමුක්තතිද්දෙසෙ පඤ්ඤය විමුක්තොති පඤ්ඤාවිමුක්තො. සො
 සුක්ඛවිපස්සකො, වතුති කුමාරෙති උට්ඨාය අරහත්තං පතතා වත්තා
 රො වාති පඤ්ඤාවිධො භොති. එතෙසු හි එකොපි අට්ඨකිමොක්ඛලාභී
 න භොති. තෙතෙව න භෙව ඛො අට්ඨකිමොක්ඛති ආදිමාහ. අරුපා
 වචරඤ්ඤානෙසු පන එකස්මිං සති උභතොභාගවිමුක්තොයෙව නාම
 භොති.

කායසක්කිතිද්දෙසෙ එකවෙව ආසවාති හෙට්ඨිමමග්ගත්තය
 වජ්ඣා. අසං වුවවතීති අයං එවරුපො පුග්ගලො කායසක්කිති වුවවති.
 සො හි පුට්ඨන්තං සච්ඡකරොතිති කායසක්කි. කුමාරඑස්සං³ පඨමං පුසති.
 පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං⁴ සච්ඡකරොතිතිපි කායසක්කි. †සො† සොතා
 පනතිඋට්ඨං ආදිං කන්තා යාව අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො භොතිති.

දිඤ්ඤාපාතතිද්දෙසෙ ඉදං දුක්ඛනති ඉදං †දුක්ඛං එත්තනං† දුක්ඛං
 න ඉතො උට්ඨං. දුක්ඛසමුදයාදිසුපි එසෙව නයො. සථාභුතං පජානා
 තීති ථපෙතො තණ්හා පඤ්ඤාපාදනකකෙකි දුක්ඛසච්චනති⁵ යථාවසර
 සතො පජානාති. තණ්හා පන දුක්ඛං ජනෙති⁶ නිබ්බතෙතති පභාවෙති
 තතො තං දුක්ඛං සමුදෙති තස්මා තං අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභුතං
 පජානාති. යස්මා පන ඉදං දුක්ඛඤ්ඤා සමුදයො ව තිබ්බානං පන්තා
 නිරුඤ්ඤානති වූපසමනති අපපවන්ති ගච්ඡන්ති තස්මා තං අයං දුක්ඛ
 නිරොධොති යථාභුතං පජානාති. අරියො පන අට්ඨකිමොක්ඛො මග්ගො
 තං දුක්ඛනිරොධං⁷ ගච්ඡති. හෙත නං අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටි
 පදති යථාභුතං පජානාති, එත්තාවතා නානාකකණේ සච්චවචන්දානං
 දස්සිතං⁸ භොති. ඉදුති එකකකණේ දස්සෙතුං නථාගතපපවෙදිනාති
 ආදිමාහ. තත්ථ නථාගතපපවෙදිනාති මහාබොධිමණේති නිසිදිතො
 තථාගතෙත පටිච්ඡා, විදිතා, පාකට්ඨිකතා.⁹ ඛම්මාති වතුසච්චධම්මො.
 වොදිට්ඨා නොනතිති සුදිට්ඨා¹⁰ භොනති. වොච්ඡිනාති සුචරිතා¹¹

1. සො, න භවිතබ්බනති	‡. සො, නවිජ්ජ	8. ම. දස්සිතං.
2. සො, උභතො භාගවිමුක්තො නාම.		9. සො, පාකට්ඨං කතා.
3. සො, කුමාරඑලං.	5. සො, දුක්ඛං සච්චනති.	10. සො, සුච්ඡිදිට්ඨා.
4. සො, නිරොධනිබ්බානං.	6. සො, සමුදෙති ජනෙති.	11. සො, සුච්ඡිචරිතා.
‡. සො, න විජ්ජති.	7. සො, තතොතං දුක්ඛං නිරොධං.	

තෙසු අනෙක පඤ්ඤ සුවු වරපිතා හොතිති අනෙක. අයං වුවමනීති අයං එවරුපො පුග්ගලො දිට්ඨිපපතොති වුවමනි. අයඤ්ඤි දිට්ඨිතං පතොති දිට්ඨිපපතො දුක්ඛා සංඛාරා සුඛො තිරෙඛොති ඤ්ඤං හොති, දිට්ඨං විදිතං සවිජිතං පසසිතං¹ පඤ්ඤායාති දිට්ඨිපපතො. අයමපි කායසකිං විය ඡබ්බිධොව හොති.

සද්ධාවිමුත්තනිදෙසෙ නො ව වෙය් යථා දිට්ඨිපපතායාති යථා දිට්ඨිපපතායා අසචා පරිකිංකා, න එවං සද්ධාවිමුත්තායාති අනෙක. කිමපන නෙසං කිලෙසපපහානෙ නානත්තං අනුචිති? නනු. අථ කසමා සද්ධාවිමුත්තො දිට්ඨිපපතං න පාපුණාතිති? ආගමනීයනානතෙත්ත. දිට්ඨිපපතො හි ආගමනවගි කිලෙසෙ විකල්පෙතොනො අපපුදකෙත්ත අපපකසිරෙන අකිලමනොව සකෙකාති.² සද්ධාවිමුත්තො පන දුකෙත්ත කසිරෙන කිලනොනා හුත්වා විකල්පෙතො සකෙකාති. තසමා දිට්ඨිපපතං න පාපුණාති. අපි ච නෙසං පඤ්ඤායපි නානත්තං අනු යෙව. දිට්ඨිපපතායා හි උපරි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාඤ්ඤං තිකං සුරං පසන්නං හුත්වා වහති. සද්ධාවිමුත්තායා විපස්සනාඤ්ඤං නො තිකං සුරං පසන්නං හුත්වා වහති. තසමාපි සො දිට්ඨිපපතං න පාපුණාති.³ යථා හි විසු තරුණෙසු සිපපං දසෙසන්නෙසු එකස්ස හතෙව තිබ්බෙණා අසි. එකස්ස කුණෙය්⁴. තිබ්බෙණ අසිනා කදලි ජ්ජුමානා සද්දං න කරෙති. කුණෙය්න⁵ ජ්ජුමානා කට්ඨවාති සද්දං කරෙති. තත් තිබ්බෙණ අසිනා සද්දං අකරෙන්නියා එව කදලියා ඡෙදනං විය දිට්ඨිපපතායා තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාඤ්ඤං තිබ්බෙසුරවිපසන්න භාවො, කුණෙය්න අසිනා සද්දං කරෙන්නියාපි කදලියා ඡෙදනං විය සද්ධාවිමුත්තායා තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනාඤ්ඤං අතිබ්බෙසුර අපපසන්නාවො වෙදිතබ්බො.

ඉමං පන නයං නොති පරිකිංකිත්වා ආගමනීයනානතෙත්තෙව සද්ධාවිමුත්තො දිට්ඨිපපතං න පාපුණාතිති සන්තිට්ඨානං කතං. ආගමකථාසු පන වුත්තං එතෙසු හි සද්ධාවිමුත්තායා පුබ්බභාගමග්ගකකණෙ සද්දගන්නායා විය ඔකපෙන්නායා විය අභිමුච්චන්නායා විය ච කිලෙසකයො හොති. දිට්ඨිපපතායා පුබ්බභාගමග්ගකකණෙ කිලෙසවෙජ් දකඤ්ඤං අදකං තිබ්බෙණ සුරං හුත්වා වහති. තසමා යථා නාම අතිබ්බෙණ⁶ අසිනා කදලිං ජ්ජුන්නායා ජ්ජුන්නායා මට්ඨං හොති. අසි න සිසං වහති. සද්දො සුයසති. බලවතරො වායාමො කත්තබ්බො හොති. එවරුපා සද්ධාවිමුත්තායා පුබ්බභාගමග්ගභාවනා. යථා පන සුතිසිතෙ තෙව අසිනා කදලිං ජ්ජුන්නායා ජ්ජුන්නායා මට්ඨං හොති. අසි සිසං වහති. සද්දො න සුයසති. බලවතරො වායාමකිවං න හොති. එවරුපා දිට්ඨිපපතායා පුබ්බභාගමග්ගභාවනාති වෙදිතබ්බොති. අයං වුවමනීති අයං එවරුපො පුග්ගලො සද්ධාවිමුත්තොති වුවමනි. අයං හි සද්දගන්නො විමුත්තොති සද්ධාවිමුත්තො. අයමපි කායසකිං විය ඡබ්බිධොව හොති.

1. සෘ, පුසිතං.

3. සෘ, න පාපුණාතිති.

5. ම, නාතිතිබ්බෙණ.

2. සෘ, විකල්පෙතො සකෙකාති. 4. සෘ, කුණෙය්. 6. සෘ, තිබ්බෙතිසිසන්න.

ධම්මානුසාරීතිද්දසෙසෙ සපිපනිග්ගානි ඉමිනා සොනාපනති මග්ගධො දසසිනො. අධිමනනනති බලවං. පඤ්ඤා වාගෙතිති පඤ්ඤා චාති. පඤ්ඤා ඉමං පුග්ගලං වගනිති පඤ්ඤාචාතිති චුත්තං හොති.¹ පඤ්ඤාපුබ්බඛගමනති පඤ්ඤා පුරෙවාරිකං කත්වා. අසං චුච්චතිති අයං ඵවරුපො පුග්ගලො ධම්මානුසාරීති චුච්චති. සො හි පඤ්ඤා-සඤ්ඤානෙත ධම්මෙන සරති අනුස්සරනීති ධම්මානුසාරී. සොනාපනති-මග්ගධොසෙසවෙනං² නාමං. ඵලෙ පන පනෙන දිට්ඨිපපතෙනා නාම හොති.

සද්ධානුසාරීතිද්දසෙසපි සද්ධං වාගෙතිති සද්ධාචාති. සද්ධා ඉමං පුග්ගලං වගනිති සද්ධාචාතිති චුත්තමෙව. සද්ධාපුබ්බඛගමනති සද්ධා පුරෙවාරිකං කත්වා. අසං චුච්චතිති අයං ඵවරුපො පුග්ගලො සද්ධානුසාරීති චුච්චති. සො හි සද්ධාය සරති අනුස්සරනීති සද්ධානුසාරී. සොනා-පනතිමග්ගධොසෙසවෙනං³ නාමං. ඵලෙ පන පනෙන සද්ධාවිමුත්තෙනා නාම හොති. ලොකුත්තරධම්මඤ්ඤි නිබ්බතෙනනනානං දො ධුරුති නාම. චෙ අභිතිවෙසා නාම. දො සිසාති නාම. නත් සද්ධාධුරං පඤ්ඤාධුරනති දො ධුරුති නාම. එකො පන භික්ඛු සමථාභිතිවෙසෙන අභිතිවිසති, එකො විපස්සනාභිතිවෙසෙනාති ඉමෙ දො අභිතිවෙසා නාම. එකො ව මත්තං පාපුණ්ණෙනා උභතොභාගවිමුත්තෙනා හොති. එකො පඤ්ඤා-විමුත්තෙනාති ඉමාති දො සිසාති නාම. යෙ හි කෙවි⁴ ලොකුත්තරධම්ම නිබ්බතෙනනති, සබ්බෙ තෙ ඉමෙ දො ධම්මෙ ධුරං කත්වා ඉමෙසු චිත්ත ආනෙසු අභිතිවිසිත්වා ඉමෙහි විහි ආනෙහි⁵ විමුච්චන්ති. තෙසු යො භික්ඛු අධිසමාපනතිලාභී පඤ්ඤා ධුරං කත්වා සමථවසෙන අභිති විධො අඤ්ඤාතරං අරුපසමාපනති පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණති. සො සොනාපනතිමග්ගකඤ්ඤෙ ධම්මානුසාරී නාම. පරතො පන ඡත්ත ආනෙසු කායසකඛි නාම. අර හත්තඵලෙ පනෙන උභතොභාගවිමුත්තෙනා නාම. අපරෙ පඤ්ඤාමෙව ධුරං කත්වා විපස්සනාවසෙන අභිතිවිධො සුද්ධසඤ්ඤාතරෙ වා රුපාවච රජ්ඣානෙසු වා අඤ්ඤාතරං සමමසිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණති. අයමපි සොනාපනතිමග්ගකඤ්ඤෙ යෙව⁶ ධම්මානුසාරී නාම. පරතො පන ඡත්ත ආනෙසු දිට්ඨිපපතෙනා නාම. අරහත්තෙත පනෙන පඤ්ඤාවිමුත්තෙනා නාම. ඉධ දො නාමාති අපුබ්බාති. නාති පුරිමෙහි සද්ධං පඤ්ඤා හොනති. අපරෙ අධිසමාපනතිලාභී සද්ධං ධුරං කත්වා සමාධිවසෙන⁷ අභිතිවිධො අඤ්ඤාතරං අරුපසමාපනති පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණ්ණති. අයං සොනාපනතිමග්ගකඤ්ඤෙ සද්ධානුසාරී නාම. පරතො ඡත්ත ආනෙසු කායසකඛි යෙව නාම. අරහත්තෙත පනෙන උභතොභාගවිමුත්තෙනා යෙව නාම. ඉධ එකමෙව නාමං අපුබ්බං. තෙන සද්ධං පුරිමාති පඤ්ඤා ඡ හොනති. අපරෙ සද්ධාමෙව ධුරං කත්වා

1. ස.2. චුත්තං. 4. ස.2. යෙකෙවිති. 5. ස.2. සිසෙ හි.
 2. ස.2. සොනාපනතිමග්ගධොසෙසනං. 6. ස.2. සොනාපනතිමග්ගකඤ්ඤෙ
 3. ස.2. සොනාපනතිමග්ගධොසෙසනං. 7. ස.2. සමාපනතිවසෙන.

විපක්ෂතාවසේන අතීතිවිවේකී සුඛසංඛාරෙ වා රූපාවචරජ්ඣානෙසු වා අඤ්ඤතරං සමමසිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අයමපි සොත්තාපතනි මග්ගකඛ්ඤේ සද්ධානුසාරී නාම. පරතො ඡස්ථානෙසු සද්ධාවිමුත්තො නාම. අරහත්තෙ පතෙන පඤ්ඤවිමුත්තො නාම. ඉධාපි එකමෙව නාමං අපුබ්බං. තෙන සද්ධං පුරිමාති ඡ සත්ත ගොනති. ඉමෙ සත්ත පුග්ගලා ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණේයො නාමාති.¹

සත්තකඛ්ඤාපරමනිද්දෙසෙ සත්තකඛ්ඤානති සත්තවාරෙ. සත්තකඛ්ඤාපරමා භවුප්පතති අත්තභාවග්ගහණං අස්ස, තතො පරං අවර්මං භවං න ආදියතීති සත්තකඛ්ඤාපරමො. සොත්තාපතො භෝතීති එත්ථ සොත්තොති අරියමග්ගො තෙන සමන්තාගතො සොත්තාපතො නාම. යථාහ: “සොත්තො සොත්තොති හි² සාරිපුත්ත, වුවච්ඡි. කතමො නුඛො සාරිපුත්ත, සොත්තොති? අයමෙව හි භනෙත, අරියො අවර්මාසිකො මග්ගො සොත්තො සෙය්‍යපීදං: සමවාදිට්ඨි-පෙ-සමවාසමා සි”ති. †“සොත්තාපතො†සොත්තාපතොති සාරිපුත්ත, වුවච්ඡි. කතමො නුඛො සාරිපුත්ත, සොත්තාපතොති? යො හි භනෙත, ඉමිනා අරියෙන අවර්මාසිකො මග්ගෙන සමන්තාගතො සවායං ආයසමා එවං නාමො එවං ගොතෙතා ඉති වා”ති. එවං මග්ගකඛ්ඤේපි සොත්තාපතො නාම ගොති.³ ඉධ පන මග්ගෙන ඵලස්ස නාමං දිත්තනති ඵලකඛ්ඤේ සොත්තාපතො අතිපෙපතො. අවිනිපානධම්මොති විනිපානසංඛාරං අපායං උප්පතතිවසේන අනාගමනභාවො. නිසන්ධොති මග්ගතියාමෙන නියතො. සමෙබ්බාධිපතිසන්ධොති බුද්ධිනිකභාවපරායනො, සො හි පරිලඛිමග්ගෙන බුද්ධිති සමෙබ්බාධිපරායනො. උපරි තිහි මග්ගහි අවස්සං බුද්ධිස්ස-තිති වා සමෙබ්බාධිපරායනො. ඥෙවෙ ච මනුස්සො වාහි දෙවලොකඤ්ච මනුස්සලොකඤ්ච. සංඛාවිත්වා සංසර්ගොති පරිසරිතිවසේන අපරාපරං ගතො. දුක්ඛස්ස නතං කණ්ණිති වට්ඨදුක්ඛස්ස පරියන්තං පරිවට්ඨං කරෙති. අස්ස වුවච්ඡිති අයං එවරූපො පුග්ගලො සත්තකඛ්ඤාපරමො නාම වුවච්ඡි. අයමපන කාලෙන දෙවලොකස්ස කාලෙන මනුස්සලොකස්ස වසේන මිස්සකභවෙන කපිතොති වෙදිතබ්බො.

කොලංකොලනිද්දෙසෙ කුලතො කුලං ගවජ්ඣිති කොලංකොලො. සොත්තාපතනිඵලසමුත්තිරියනො හි පට්ඨාය නිවෙ කුලෙ උප්පතති නාම නත්ති. මහාභොගකුලෙසුයෙව නිබ්බත්තතීති අන්තො. ටෙ වා නිණි වා කුලානිති දෙවමනුස්සවසේන ඥො වා තයො වා භවෙ. ඉති අයමපි මිස්සකභවෙනෙව කපිතො. දෙසනාමත්තමෙව වෙනං ටෙ වා නිණි වාහි. යාව ඡවර්ගවා සංසරන්තොපි⁵ පන කොලංකොලො ව ගොති.⁶

එකබ්ඪිනිද්දෙසෙ බකුබ්ඪිතං නාම කපිතං. යස්ස හි සොත්තාපතස්ස එකංයෙව බකුබ්ඪිතං අත්ති, එකං අත්තභාවග්ගහණං සො එකබ්ඪි නාම. මානුසකං භවනති ඉදං පනෙත්ථ දෙසනාමත්තමෙව. දෙවභවං

1. ස්‍යා, නාමි ගොනති. 3. ස්‍යා, භොතීති. 5. ස්‍යා, සංසරන්තො.
2. ස්‍යා, සොත්තොති ඉදං. 4. ම. අනාගමනසභාවො 6. ස්‍යා, වට්ඨදුක්ඛස්ස පරියන්තං.
†, ස්‍යා, නමිජ්ජති. ස්‍යා, අනමිනභාවෙ. පරිවට්ඨි-කරෙතිතිව දිසස්ස

නිබ්බන්ධනනිතිපි වහන්ස. වට්ටතිශෙව. හගවතා ගතිතනාමවසෙතෙව මේභානි එතෙසං නාමානි. එතතතං¹දානං ගතො සත්තකතිත්තුපරමො නාම හොති, එතතතං කොලංකොලො, එතතතං එකඛිජ්ඣි හගවතා එතෙසං නාමං ගතිතං. නියමතො පන අයං සත්තකතිත්තුපරමො, අයං කොලංකොලො, අයං එකඛිජ්ඣි නත්ති. කො පන තෙසං එතං පහෙදං නියමෙතිති? කෙවි තාව ථෙරු පුබ්බහෙතු නියමෙතිති වදන්ති. කෙවි පඨමමග්ගො, කෙවි උපරි තයො මග්ගා, කෙවි තිණ්ණං මග්ගානං විපස්ස නාති. තත්ථ පුබ්බහෙතු නියමෙතිති වාදෙ, පඨමමග්ගාසං උපතිස්සයො කතො නාම හොති, උපරි තයො මග්ගා නිරුපතිස්සයො උපපන්නාති වචනං ආපජ්ජති. පඨමමග්ගො නියමෙතිති වාදෙ, උපරි තිණ්ණං මග්ගානං නිරුත්තකතා ආපජ්ජති. උපරි තයො මග්ගා නියමෙතිති වාදෙ, පඨමමග්ගො අනුපපන්නෙයෙව උපරි තයො මග්ගා උපපන්නාති ආපජ්ජති. තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනා නියමෙතිති වාදෙ පන යුජ්ජති. සවෙ හි උපරි²තිණ්ණං මග්ගානං විපස්සනා බලවතී හොති, එකඛිජ් නාම හොති. තඤ්ඤා මඤ්ඤාය කොලංකොලො, තතො මඤ්ඤාය සත්තකතිත්තු පරමොති. එකච්චො හි සොනාපන්නො වට්ටතිස්සයො හොති වට්ටාභී රතො, පුනපුනං වට්ටතිශෙව විවරති සඤ්ජයාති. අනාඨතිණ්ණික-සෙට්ඨි, විසාබාඋපාසිකා, චූලරථමාරාථදෙවපුත්තා, අනෙකවණ්ණදෙව පුත්තො, සකෙක්ඛා දෙවරජා, නාගදත්තො දෙවපුත්තොති ඉමෙ හි එතතතා ජනා වට්ටතිස්සයො වට්ටාභීරතා. ආදිතො පටිඨාය ඡ දෙව ලොකං සොධෙත්වා³ අකතිවෙඨි ධත්වා පරිනිබ්බාසිස්සන්ති. ඉමෙ ඉධ න ගතිතා. න කෙවලඤ්ඤිමෙ යොපි මනුස්සොසුයෙව සත්තකතිත්තුං සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති, යොපි දෙවලොකෙ නිබ්බන්ධනො දෙවෙසුයෙව සත්තකතිත්තුං අපරපරං සංසරිත්වා අරහත්තං පාපුණාති, ඉමෙපි ඉධ න ගතිතා. මිස්සාහවවසෙතෙව පනත්ථ සත්තකතිත්තුපරම කොලංකොලො, මානුසාහවනිබ්බන්ධනකොයෙව ව එකඛිජ් ගතිතොති වෙදිතබ්බො. තත්ථ එකෙකො දුක්ඛාපරිපද්ධිවසෙන වතුබ්බිධතාවං ආපජ්ජති. සඤ්ඤාධරෙතෙව වත්තාරෙ සත්තකතිත්තුපරමා, වත්තාරෙ කොලංකොලො, වත්තාරෙ එකඛිජ්ඣොති ආදාය හොන්ති. සවෙ පඤ්ඤාය සකකා නිබ්බන්ධනං අහං ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බන්ධනස්සාමිති එවං පඤ්ඤං ධුරං කත්වා සත්තකතිත්තුපරමාදිභාවං පත්තාපි පරිපද්ධිවසෙන ආදායෙත්වා හි ඉමෙ වතුච්ඡති සොනාපන්නා ඉහට්ඨකතිස්සානික වසෙතෙව ඉමසම් ධානෙ කපිතාති වෙදිතබ්බො.

සකදගාමිනිදොසෙ පරිසන්තිවසෙන සක්ඛං ආගච්ජතීති සඤ්ඤාමි. සඤ්ඤාමානි එකචාරං යෙව. ඉමං ලොකං ආගන්ත්වාති ඉමිනා පඤ්ඤා සකදගාමිසු වත්තාරෙ වජ්ජෙත්වා එකොව ගතිතො. එකච්චො හි ඉධ සකදගාමිඵලං පත්වා ඉධෙව පරිනිබ්බාසති. එකච්චො ඉධ පත්වා දෙව ලොකෙ පරිනිබ්බාසති. එකච්චො දෙවලොකෙ පත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බො.

1. යනා, එතතකඤ්ඤා.
 2. යනා, අවෙති,
 3. යනා, ජ සුදෙවලොකෙසු නිබ්බන්ධනා දෙවෙසුයෙව සොධෙත්වා.

යති. එකවේවා දෙවලොකෙ පඤ්චසකරණධර්මකථාය. පරිනිබ්බායති. ඉමෙ වත්තායෙපි ඉධ න ගතිතා, යො පන ඉධ පඤ්චසකරණධර්මකථාය. දෙවලොකෙ යාව-
 තායුක්තං වසිතො පුන ඉධ පඤ්චසකරණධර්මකථාය. අයං එකො ව ඉධ ගතිතොති වෙදිතබ්බො, සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බො සියා තං සබ්බං ගෙට්ඨා ධම්මසංගහට්ඨකථායං ලොකුත්තරකුසලතිද්දෙසෙ වුත්තමෙව, ඉමස්ස පන සකදගාමිනො එකච්ඡිතා සද්ධිං කිං නානාකරණනති? එකච්ඡිතස්ස එකාව පටිසන්ති. සකදගාමිස්ස දො පටිසන්තියො, ඉදං නෙසං නානාකරණනති.

අනාගාමිතිද්දෙසෙ ඔරංභාගිඤ්ඤානං සංශොඡනානනති ඔරං වුච්චති කාමධාතු, යස්ස ඉමාති පඤ්ච බ්බන්තාති අපඨනාති ගොනති. සො හවග්ගෙ නිබ්බන්තොපි ගිලිතබ්බසො මවෙත්ථා විය දීඝපුත්තකෙන පාදෙ බ්බන්තාකො විය¹ තෙති බ්බන්තෙති අකබ්බියමානො කාමධාතුයං යෙව පනතීති? පඤ්චබ්බන්තාති ඔරංභාගියාතිති වුච්චනති. ගෙට්ඨා-භාගියාති ගෙට්ඨාකොට්ඨාසිකාතිති අත්ථො, පටිසන්තිතො තෙසං බ්බන්තානං පරිකබ්බයෙන, ඔපපාතිකොති උපපාතයොතිකො, ඉමිනාස්ස ගබ්බසෙය්‍යා පටිකබ්බතො, නත්ථ පටිනිබ්බාසීති තත්ථ සුඛාවාසලොකො² පරිනිබ්බාසිතො, අනාමනතිධම්මො නස්මා ලොකාති පටිසන්තිගහන වසෙන තස්මා ලොකා ඉධ අනාවත්තනසභාවො, වුච්චිදස්සනථෙරදස්සන ධම්මසවණානං පනත්ථායස්ස ආගමනං අතිවාරිතං, අසං වුච්චතීති අයං එවං විධො පුග්ගලො පටිසන්තිවසෙන පුන අනාගමනතො අනාගාමි නාම වුච්චති.

අනන්තපරිනිබ්බාසීතිද්දෙසෙ උපපන්නං වා සමනන්තති උප පනතසමනන්තරං වා හුත්වා, අපපන්නං වා වෙමඡ්ඤං ආයුපපමාණනති ආයුපමාණවෙමඡ්ඤං අපපන්නං වා හුත්වා අපිසමග්ගං සංඡන්තීති අත්ථො, වාසද්දවිකපපතො පන වෙමඡ්ඤං පනතනතිපි අත්ථො වෙදි තබ්බො, එවං තයො අනන්තපරිනිබ්බාසිතො සිද්ධා ගොනති, උපට්ඨිමානං සංශොඡනානනති උපරි පඤ්චන්තං උද්ධංභාගියසංශොඡනානං අධින්නං වා කිලෙසානං, පඤ්චාගාමිනං එතෙසං පඡහනත්ථාය මග්ගං සඤ්ඤතෙති, අසං වුච්චතීති අයං එවරුපො පුග්ගලො ආයුචෙමඡ්ඤස්ස අනන්තයෙව පරිනිබ්බාසනතො අනන්තපරිනිබ්බාසීති වුච්චති.

උපහච්චපරිනිබ්බාසීතිද්දෙසෙ අතික්කමිත්වා වෙමඡ්ඤං ආයුපප මාණනති ආයුපමාණවෙමඡ්ඤං අතික්කමිත්වා, උපහච්ච වා කාලකිපි සනති උපගන්තො කාලකිරියං, ආයුක්කයස්ස ආසන්නෙ ධ්වං⁴ අත්ථො, අසං වුච්චතීති අයං එවරුපො පුග්ගලො අවිහෙසු තාව කපපසගස්ස ප-මාණස්ස ආයුතො පඤ්චකපපසනසක්කානං වෙමඡ්ඤං අතික්කමිත්වා ඡට්ඨෙති වා කපපසනෙ සත්තමධ්මිතවමානං⁵ වා අඤ්ඤතරස්මිං දසමෙ-යෙව වා කපපසනෙ ධ්වං⁶ අරහන්තං පඤ්ච කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බාසනතො උපහච්චපරිනිබ්බාසීති වුච්චති.

1. භ්‍යා, විග ව. 3. භ්‍යා, සුඛාවාස දෙවලොකෙ. 5. ම, සි, & භ්‍යා, සත්තමධ්මි
 2. ම, පටිග්ගතීති, 4. භ්‍යා, ආසන්නං ධ්වංපඤ්ඤාති, 6. භ්‍යා, ධ්වංපඤ්ඤා, [තවමිතං.

අසඹාරසඹාරපරිනිබ්බාසිනිදොසෙසු අසඹාරෙන අපචුකෙකන අබ්මතනපසොගං අකතොව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බාන ධම්මොති අසඹාරපථිනිබ්බාසී. සසඹාරෙන උකෙකන කසිරෙන අබ් මතනපසොගං කතොව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බානධම්මොති සසඹාරපථිනිබ්බාසී.

උද්ධංසොතනිදොසෙ උද්ධංවාහිභාවෙන උද්ධමස්ස තණ්හාසොනං වට්ඨසොනං වානී උද්ධංසොගො, උද්ධං වා ගතො පටිලභිතබ්බතො උද්ධමස්ස මග්ගසොතනනි උද්ධංසොගො. අකතිධං ගවුන්ති අක තිධංගාමි. අභිභා¹ බුද්ධො අනපපං ගවුන්ති ආදිසු අභිගෙ කපප සහස්සං වසනො අරගතං පනතුං අසකකුණ්ණො අනපපං ගවුන්ති. නත්තාපි දො කපපසහස්සානි වසනො අරගතං පනතුං අසකකුණ්ණො සුදස්සං ගවුන්ති. නත්තාපි වත්තාරි කපපසහස්සානි වසනො අරගතං පනතුං අසකකුණ්ණො සුදස්සං ගවුන්ති. නත්තාපි අධිකපපසහස්සානි වසනො අරගතං පනතුං අසකකුණ්ණො අකතිධං ගවුන්ති. තත් වසනො අරියමග්ගං සඤ්ජනෙති² අනෙඨං. ඉමෙසං පන අනාගාමීනං පභෙදජානනත්ථං උද්ධංසොගොඅකතිධංගාමිවතුකකං³ වෙදිතබ්බං. තත්ථ යො අභිගතො පට්ඨාය වත්තාරෙ දෙවලොකෙ සොධෙත්වා අකතිධං ගතො පරිනිබ්බාසති, අයං උද්ධංසොගොඅකතිධංගාමි නාම. යො පන ගෙට්ඨා තයො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා සුදස්සිදෙව ලොකෙ ඤානං පරිනිබ්බාසති, අයං උද්ධංසොගොඅකතිධංගාමි නාම. යො ඉතො අකතිධංගෙව ගතො පරිනිබ්බාසති, අයං න උද්ධං සොගොඅකතිධංගාමි නාම. යො පන ගෙට්ඨා වතුසු දෙවලොකෙසු තත්ථ තත්ථෙව පරිනිබ්බාසති, අයං න උද්ධංසොගොඅකතිධංගාමි නාමාති එවමෙනෙ අධිවත්තාලීස අනාගාමීනො ගොනති. කථං? අභිගෙසු⁴ නාව තයො අනතරපරිනිබ්බාසිනො, එනො උපහව්ව පරිනිබ්බාසී, එනො උද්ධංසොගො, අසඹාරපරිනිබ්බාසිනො පඤ්ච, සසඹාරපරිනිබ්බාසිනො පඤ්චාති දස ගොනති. තථා අනපපා සුදස්සා⁵ සුදස්සිසුති වත්තාරෙ දසකා වත්තාලීසං. අකතිධෙව පන උද්ධං- සොගො නපි. තයො පන අනතරපරිනිබ්බාසිනො, එනො උපහව්ව පරිනිබ්බාසී, නෙ අසඹාරපරිනිබ්බාසිනො වත්තාරෙ සසඹාරපරිනිබ්බා සිනො වත්තාරෙති අධි, එවං අධිවත්තාලීසං ගොනති. නෙ සබ්බෙපි පපටිකොපමාය දීපිතා. දිවසං සනත්තනානමි හි ආරකණ්ටකපිප්පලික තකවේදනානං අයොමුබෙ ගඤ්ඤමානෙ පපටිකා⁷ උපපජ්ඣිත්වා නිබ්බාසති එවරුපො පඨමො අනතරපරිනිබ්බාසී වෙදිතබ්බො. කස්මා? උපනතසමනනතරව ඡාතිලෙසපරිනිබ්බානෙන ඡාති පරිනිබ්බාය නතො⁸ තතො මහත්තතරෙ අයොමුබෙ ගඤ්ඤමානෙ පපටිකා අනාසං

1. සා. අභිගො. 4. ම. අභිග 7. සා. පපටිකා. 8. සා. කිලෙසපරි-
2. සා. උභං ගොති. 5. සි. අනපපසුදස්ස. ෭. සා. කලිප්පති. කිබ්බායනතො.
6. සි. උපගතති. 8. සි. පපටිකොපමාදිති සා. අයපපටිකොපමාය.
3. ම. අන ති ධි තාමි ති වතුකකං. සා. අකතිධංගාමීනං වතුකකං.

උල්ලඝ්ණිභාවය¹ නිබ්බායෙති² එවරුපො දුතියො අනන්තපරිනිබ්බායී
දට්ඨි³ නිබ්බායී³. කසමා? වෙමජ්ඣං අපපත්වා පරිනිබ්බායනතො, තතො
මහනතතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානො පපටිකා ආකාසං උල්ලඝ්ණිභාවය
නිවත්තමානා පඨවියං අනුපහච්ච තලා හුඬා පරිනිබ්බායති එවරුපො
තතියො අනන්තපරිනිබ්බායී දට්ඨි³ නිබ්බායී. කසමා? වෙමජ්ඣං පඬා
අනුපහච්ච පරිනිබ්බායනතො, තතො මහනතතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤ
මානො පපටිකා ආකාසං උල්ලඝ්ණිභාවය පඨවියං පඬානුපහච්ච තලා
හුඬා නිබ්බායති. එවරුපො උපහච්චපරිනිබ්බායී වෙදිතබ්බො, කසමා?
කාලකිරියං උපගන්ත්වා ආයුගතීං බෙපෙත්වා පරිනිබ්බායනතො, තතො-
මහනතතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤමානො පපටිකා පරිතෙත තිණකට්ඨි
පඬානුපහච්ච තං පටිතනං තිණකට්ඨිං ක්කාපෙත්වා නිබ්බායති එවරුපො
අසකාරපරිනිබ්බායී වෙදිතබ්බො, කසමා? අපපයොගෙන උපුසාය
ගතියා පරිනිබ්බායනතො, තතො මහනතතරෙ අයොමුඛෙ හඤ්ඤ
මානො පපටිකා විපුලෙ තිණකට්ඨිපුඤ්ඤ පඬානුපහච්ච තං විපුලං තිණ
කට්ඨිපුඤ්ඤං ක්කාපෙත්වා නිබ්බායති එවරුපො සසකාරපරිනිබ්බායී වෙදි
තබ්බො, කසමා? සපපයොගෙන අලුපුසාය ගතියා පරිනිබ්බායනතො,
අපරං මහනෙතපු තිණකට්ඨිපුඤ්ඤපු පතති, තත් මහනෙතපු තිණ
කට්ඨිපුඤ්ඤපු ක්කායමානෙපු විතච්චිකසිගාඤ්ඤ වා ජාලා වා උපපතියා⁴
කමමාරුසාලං ක්කාපෙත්වා ගාමනිගමනගරථං⁵ ක්කාපෙත්වා සමුද්දන්තං
පඬා නිබ්බායති එවරුපො උද්ධංසොනොඅකතිට්ඨිගාමී දට්ඨි³ නිබ්බායී,
කසමා? අනෙකභවකීර්තිපථාරං පුස්ස පුස්ස බ්බන්තිකත්වා⁶ පරිනිබ්බාය
නතො, යසමා පන ආරකණිකාදිභෙදං බුද්ධකම්පි මහනතම්පි අයො-
කපලලමෙව, තසමා සුතෙත සබ්බචාරෙපු අයොකපලලනෙත්ව චුත්තං,
යථාහ: “ඉධ භික්ඛවෙ⁷ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස
නො ව මෙ සියා නාභවිස්සති න මෙ භවිස්සති යදෙති යං භූතං තං
පජ්ඣාමිති උපෙක්ඛං පටිලහති සොභවෙ න රජ්ජති සමාභවෙ න රජ්ජති
අචුත්තරි පදං සන්තං සමමපපඤ්ඤය පස්සති, තඤ්ච බවාස්ස පදං
න සබ්බෙන සබ්බං සචර්කතං හොති, තස්ස න සබ්බෙන සබ්බං
මානානුසයො පතිනො හොති, න සබ්බෙන සබ්බං භවරුගානුසයො
පතිනො හොති, න සබ්බෙන සබ්බං අවිජ්ජානුසයො පතිනො හොති,
සො පඤ්චන්තං ඔරමාගියානං සංයොජනානං පටික්ඛයා අනන්ත-
පරිනිබ්බායී හොති, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවසසන්තතෙත අයො-
කපලලෙ හඤ්ඤමානො පපටිකා නිබ්බතතිථා නිබ්බායෙය්‍ය එව
මෙව බො භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො හොති නො වස්ස-පෙ-
අනන්තපරිනිබ්බායී හොති, ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු එවං පටිපන්නො
හොති නො වස්ස-පෙ-අනන්තපරිනිබ්බායී හොති, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ
දිවසසන්තතෙත අයොකපලලෙ හඤ්ඤමානො පපටිකා නිබ්බතතිථා

1. ම. උල්ලඝ්ණිභාවය.

4. ස්‍යා. උපපජ්ජියා.

7. ස්‍යා. ඉධ පන භික්ඛවෙ.

2. ස්‍යා. පරිනිබ්බායෙති.

5. ස්‍යා. රජෙති.

8. ම. නිබ්බතතිථාඋපපතතිථා.

3. සි, & ස්‍යා. වෙදිතබ්බො.

6. ස්‍යා. පුස්සපුස්සබ්බන්ති කත්වා.

උපපතීන්තා නිබ්බායෙය්‍ය ඵවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටි පනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-අනාරාපරිතිබ්බායි හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-අනාරාපරි තිබ්බායි හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවස්සන්තතෙත අයොකපලො හඤ්ඤමානෙ පපටිභා නිබ්බන්තින්තා උපපතීන්තා අනුපගව නලා නිබ්බා යෙය්‍ය ඵවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-අනාරාපරිතිබ්බායි හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-උපගවවපරිතිබ්බායි හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවස්සන්තතෙත අයොකපලො හඤ්ඤමානෙ පපටිභා නිබ්බන්තින්තා උපපතීන්තා උපගව නලා නිබ්බායෙය්‍ය ඵව මෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ- උපගවවපරිතිබ්බායි හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා අසඬාරපරිතිබ්බායි හොති. සෙය්‍ය ථාපි භික්ඛවෙ දිවස්සන්තතෙත අයොකපලො හඤ්ඤමානෙ පපටිභා නිබ්බන්තින්තා උපපතීන්තා පරිතෙත තිණ්පුඤ්ඤ වා කට්ඨපුඤ්ඤ වා නිප්පෙය්‍ය සා නන් අග්ගිමපි ජනෙය්‍ය ධුමමපි ජනෙය්‍ය අග්ගිමපි ජනෙත්වා ධුමමපි ජනෙත්වා තමෙව පරිත්තං තිණ්පුඤ්ඤ වා කට්ඨපුඤ්ඤ වා පරියාදිසිත්වා¹ අනාහාර නිබ්බායෙය්‍ය, ඵවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා අසඬාරපරිතිබ්බායි හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස -පෙ-සසඬාරපරිතිබ්බායි හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවස්සන්තතෙතා අයොකපලො හඤ්ඤමානෙ පපටිභා නිබ්බන්තින්තා උපපතීන්තා විපුලෙ තිණ්පුඤ්ඤ වා කට්ඨපුඤ්ඤ වා නිප්පෙය්‍ය සා නන් අග්ගිමපි ජනෙය්‍ය-පෙ-නමෙව විපුලං තිණ්පුඤ්ඤ වා කට්ඨපුඤ්ඤ වා පරියාදි සිත්වා අනාහාර නිබ්බායෙය්‍ය, ඵවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-සසඬාරපරිතිබ්බායි හොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා උද්ධංසොතො හොති අකතිට්ඨගාමී. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ දිවස්ස සන්තතෙත අයොකපලො හඤ්ඤමානෙ පපටිභා නිබ්බන්තින්තා උප පතීන්තා මහනෙත තිණ්පුඤ්ඤ වා කට්ඨපුඤ්ඤ වා නිප්පෙය්‍ය සා නන් අග්ගිමපි ජනෙය්‍ය-පෙ-නමෙව මහන්තං තිණ්පුඤ්ඤ වා කට්ඨපුඤ්ඤ වා පරියාදිසිත්වා ගච්ඡමපි² ඛගෙය්‍ය³ දායමපි ඛගෙය්‍ය ගච්ඡමපි ඛගිත්වා දායමපි ඛගිත්වා ගරිත්තන්තං වා සෙලන්තං ටා උදකන්තං වා රමකේයං වා භූමිභාගං ආගමම අනාහාර පරිතිබ්බායෙය්‍ය ඵවමෙව ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඵවං පටිපනෙතා හොති නො වස්ස-පෙ-පරික්ඛයා උද්ධංසොතො හොති අකතිට්ඨගාමී”⁴යි.

සොතාපත්තිඵලසමුත්තිරියය පටිපත්තාදිනිද්දෙසා උත්තානන්තාව. අසං චුච්චතීති අයං ඵවරුපො පුග්ගලො අරහති චුච්චති. ඵත්ථ⁵ පන ද්වාදස අරහන්තා චෙදිතබ්බා. කථං? තයො හි විමොක්ඛා සුඤ්ඤත්වා,

1. ස්‍යා, පරියාදිසිත්වා. 3. ම, දුගෙය්‍ය. 4. ම, අයං චුච්චති පුග්ගලො අරහතිඵත්ථ, 2. සි, කච්ඡමපි, 5. අභිතුහාර-සත්ථකතිපාත-අබ්‍යාකභ වංග.

අනිමිත්තො, අප්පණ්ණිතොති. තත්ථ සුඤ්ඤතවිමොක්ඛොන විමුත්ත-
බ්බොසවො පටිපදාවසෙන වතුබ්බිධො හොති. තථා අනිමිත්තඅප්ප-
ණ්ණිතවිමොක්ඛොතිති එවං ආදස අරහන්තො වෙදිතබ්බො.

ඉති ඉමෙ ආදස අරහන්තො විය ආදසෙව සකදගාමිනො,
වතුච්ඡන්ති සොතාපන්නා, අධ්මවත්තාලිස අනාගාමිනොති එත්තනා
පුග්ගලා ඉතො මුච්ඡිත්වා බහිද්ධා නුපපජ්ජන්ති ඉමස්මිඤ්ඤෙව සබ්බඤ්ඤ
බුද්ධසාසනෙ උපපජ්ජන්තිති.

**එකකනිදෙසො
නිට්ඨිතො.**

†දුකනිදෙසෙ† කොධනොති කුප්ඤ්ඤාසිලො මහාකොධො. එවං
පුග්ගලං පුච්ඡිත්වාපි ධම්මෙන¹ පුග්ගලං දසොසංඝං තත්ථ කතමො
කොධොති ආදිමාන. උපනාති² නිදෙසාදීසුපි එසෙවනගො, කොධො
කුප්ඤ්ඤාති ආදීති හෙට්ඨා චුත්තත්තානෙව. තථා උපනාතිනිදෙසා
දීසු පුබ්බකාලං කොධොති ආදීති. අසං කොධො අප්පට්ඨිතොති
අයං එත්තකො³ කොධො විකම්මනප්පහාණෙන වා තදබ්ගප්පහා
ණෙන වා සමුච්ඡේදප්පහාණෙන වා අප්පට්ඨිතො. පරතො උපනාගාදීසුපි
එසෙවනගො.

අහිරිකනිදෙසාදීසු ඉමිනා අහිරිකෙනාති ඉමිනා එවං පකාරෙන
අහිරිකධම්මෙන සමන්තාගතො. අනොත්තප්පෙහාති ආදීසුපි එසෙව
නගො. අප්ඤ්ඤාසංකප්පෙනාති අප්ඤ්ඤානබ්බිතො. බහිද්ධා
සංකප්පෙනාති බහිද්ධාබ්බිතො. තෙ උභොපි වච්ඡකසාලූපමාය
දීපෙනබ්බො. වච්ඡකසාලාය හි අනෙතා බද්ධො⁴ අනෙතායෙව සසිත
වච්ඡකො විය ඉධධම්මක⁵ සොතාපන්නසකදගාමිනො. තෙසඤ්ඤි බ්බි
නමපි ඉධෙව.⁶ සයමපි ඉධෙව.⁷ අනෙතා බද්ධො පන බහි සසිතවච්ඡකො
විය රූපාරූපභවෙ සොතාපන්නසකදගාමිනො. තෙසඤ්ඤි බ්බිනමෙව
ඉධ.⁸ සයං පන මුහුල්ලොකෙ සීතා. බහි බද්ධො බහි සසිතවච්ඡකො
විය රූපාරූපභවෙ අනාගාමි. තස්ස හි බ්බිනමපි බහිද්ධා. සයමපි
බහිද්ධාව. බහි බද්ධො පන අනෙතා සසිතවච්ඡකො විය ඉධධම්මකඅනා-
ගාමි.⁹ තස්ස හි බ්බිනං රූපාරූපභවෙසු. සයමපන ඉධ සීතො.

අකෙකාධනිදෙසාදීසු පට්ඨිතොති විකම්මනප්පහාණෙන වා
තදබ්ගප්පහාණෙන වා සමුච්ඡේදප්පහාණෙන වා පට්ඨිතො.

දුලලහනිදෙසෙ දුලලහාති න සුලහා. පුබ්බකාදීති පථමමෙව
කාරකො. කතමෙදීති කතං වෙදෙති විදිතං පාකට්ටං කරෙති. තෙ
අගාරියානගාරියෙහි දීපෙනබ්බො. අගාරියෙසු හි මාතාපිතරෙ පුබ්බ
කාරිනො නාම. පුත්තධීතරෙ පන මාතාපිතරෙ පටිජ්ඣන්තො

†. සෘ, නමිජ්ජති.	3. ම, එත්ථ.	6. සෘ, ඉධිසීතා,	9. සෘ, ඉධිසීතා
1. සෘ, ධම්මෙත්තෙව,	4. ම, බසෙකා.	7. සෘ, ඉධෙවසීතා,	නාගාමි,
2. හි උපනාන,	5. සෘ, ඉධිසීත,	8. සෘ, ඉධිසීත	

අභිවාදනාදීනි¹ තෙසං කුරුමානා කතවෙදිනො නාම. අනගාරියෙසු² ආවරිසුපජ්ඣායා පුබ්බකාරිනො නාම. අනෙතවාසිකසද්ධිවිහාරිකා ආවරිසුපජ්ඣායෙ පටිජ්ඣනනා අභිවාදනාදීනි³ තෙසං කුරුමානා කතවෙදිනො නාම. තෙසං ආවිභාවනාය උපජ්ඣායපොසකසොණතේරු දිනං වහුනි කථෙතබ්බාති. අපරෙ නයො: පරෙන අකතෙයෙව⁴ උපකාරෙ අතනති කතං උපකාරං අනපෙක්ඛිතා කාරකො පුබ්බකාරි. සෙය්‍යථාපි මාතාපිතරෙ වෙව ආවරිසුපජ්ඣායා ව. සො දුලලහො, සත්තානං තණ්හාභිභුතත්තා. පරෙන කතස්ස උපකාරස්ස අනුරුපප වතතිං අතනති කතං උපකාරං උපකාරතො ජානෙනො වෙදියනො කතසුද්දකතවෙදී. සෙය්‍යථාපි මාතාපිතආවරිසුපජ්ඣායෙසු සම්මාපටි පනොනා. සොපි දුලලහො, සත්තානං අවිජ්ජාභිභුතත්තා. අපි ව අකාරණ වච්ඡ්‍රො පුබ්බකාරි, සකාරණවච්ඡ්‍රො කතසුද්දකතවෙදී. කරිස්සති මෙති ඵවමාදිකාරණ⁵ තිරපෙක්ඛතිරියො පුබ්බකාරි, කරිස්සති මෙති ඵව මාදිකාරණ⁶ සාපෙක්ඛකිරියො කතසුද්දකතවෙදී. නමොපොතිපරු යණො පුබ්බකාරි, පොතිපොතිපරු යණො කතසුද්දකතවෙදී. දෙසෙනා පුබ්බකාරි, පටිපජ්ජනා කතසුද්දකතවෙදී. සද්දෙවකෙ ලොකෙ අරහං සම්මාසම්බුද්ධො පුබ්බකාරි, අරියසාවකො කතසුද්දකතවෙදීති. දුකතිපා තවස්සථායං පන පුබ්බකාරීති පඨමං උපකාරස්ස කාරකො, කතසුද්දකතවෙදීති තෙන කතං සුද්ධා පච්ඡාකාරකො, තෙසු පුබ්බකාරි ඉණං දෙමීති සසුද්දං කරෙති, පච්ඡාකාරකො ඉණං ජරපෙමීති සසුද්දං කරෙතිති ඵත්තකමෙව වුත්තං.

අත්තපසයතිද්දෙසෙ දුත්තපසයාති අත්තපසයා, න සකකා කොනවි තපෙපදාං. යො හි උපට්ඨාකකුලං වා සුද්ධිකුලං වා නිස්සාය වසමානො විවරෙ ජනෙන තෙති දිනනං විවරං නික්ඛිපති න පරිභුඤ්ඤාති. පුත්තපුත්තං දිනනමපි ගහෙතා නික්ඛිපතෙව. යො ව තෙනෙව නයෙන ලභං ලභං විස්සජ්ජති පරස්ස දෙනි. පුත්තපුත්තං ලභමපි තථෙව කරෙති. ඉමෙ දො පුහුණු සකටෙහිපි⁷ පඨමයෙ උපනෙතෙනන තපෙපදාං න සකකාති දුත්තපසයා.

පුත්තපසයතිද්දෙසෙ න විස්සජ්ජතිති අත්තනො අකතා පරස්ස න දෙනි. අතිරෙකෙ පන සති න නික්ඛිපති පරස්ස දෙනි. ඉදං වුත්තං හොති: යො පන භික්ඛු උපට්ඨාකකුලා වා සුද්ධිකුලා වා ජණ්ණවිවරෙ සාවකං ලභිතා විවරං කතා පරිභුඤ්ඤාති න නික්ඛිපති අග්ගලං දතා පාරුපනොපි පුත්ත දියමානෙ සහසා න පතිගණාති, යො ව ලභං ලභං අත්තනා පරිභුඤ්ඤාති පරෙසං න දෙනි ඉමෙ දොපි පුබ්බක සකකා තපෙපදානති පුත්තපසයා නාම. ආසමාති කිලෙසා. න සුභිකුච්චා සිත්තබ්බං සුභිකුච්චාසතිති න සුභිකුච්චාසිත්තබ්බපුත්තකං සුභිකුච්චාසති. පුත්තරමංසං ලභිතා අව්ජමංසනති සුභිකුච්චාසති. මිගමංසං දිපිමංසනති

1. ස්‍යා, අභිවාදනාදීනි ව. 3. ස්‍යා, අභිවාදනාදීනිව. 5. ස්‍යා, කරණ. 7. ස්‍යා, 2. ම, & ස්‍යා, අනාගාරියෙසු. 4. ස්‍යා, කතෙයෙව. 6. ස්‍යා, කරණ. සකටෙහි,

කුකුළුවායති. කාලෙ සනෙතයෙව කාලො නච්ඡිති ව, අප්පචාරෙතො පචාරිතොයමිති, පනෙන රජයමිං අපතිතෙයෙව පතිතනාති, අත්තානං උද්දිංස මච්ඡමංසෙ අකතෙයෙව මං උද්දිංස කතනාති කුකුළුවායති. කුකුළුවායිතිබ්බං න කුකුළුවායතිති කුකුළුවායිත්වං සුත්තං¹ න කුකුළුවායති. අච්ඡමංසං ලභිත්වා සුකරමංසනාති න කුකුළුවායති-පෙ-අත්තානං උද්දිංස මච්ඡමංසෙ කතෙ මං උද්දිංස කතනාති න කුකුළුවායති. අභිතුත්තරට්ඨකථායං පන න කුකුළුවායිතිබ්බනාති සම්මසාගංසං² අට්ඨපනං අවිචාරණං න කුකුළුවායිතිබ්බං නාම, තං කුකුළුවායති. කුකුළුවායිතිබ්බනාති, නයොව පට්ඨපනං විචාරණං තං න කුකුළුවායතිති එත්තකමෙව වුත්තං. ඉමෙසනාති ඉමෙසං විත්තං පුග්ගලානං සුභුමියං තිණ්ණොද්ධි විශ රත්තිමපි දිවාපි ආසවා වර්ධනාතියෙව. සුකක පකෙති කප්පියමංසං ලභිත්වා කප්පියමංසනෙත්ව ගණනනො න කුකුළුවායිතිබ්බං න කුකුළුවායති නාමාති ඉමිත්තා නයෙන අත්තො වෙදිතබ්බං. භිත්තාබ්බුත්තනිකොති භිත්තාබ්බසයො. දුස්සිලොති නිසසිලො. පාපබ්බෙමාති ලාමකබ්බෙමා. පණ්ණාබ්බුත්තනාති පණ්ණිත්තාබ්බසයො. කල්යාණබ්බෙමාති හද්දකබ්බෙමා සුඛබ්බෙමා සුඤ්ජර බ්බෙමා. නිත්තනාති සුතිතො පරියොසිතො. නපෙප්පනාති අඤ්ඤ සමපි තිත්තිකරෙ. පචෙවකසමබ්බුද්ධා සෙ ව නාමාගනසාවකාති එත්ත පචෙවකබ්බුද්ධා නවති ලොකුත්තරබ්බෙමති සයං තිත්තා පරිපුණ්ණා, අඤ්ඤ පන නපෙප්පනං න සකෙකානාති, නෙසඤ්ඤි බ්බමකථාය අභිසමයො න හොති. සාවකානං පන බ්බමකථාය අපරිමාණානමපි දෙවමනුස්සානං අභිසමයො හොති. එවං සනෙතපි යසමා පන තෙ බ්බමං දෙසෙනානං න අත්තනො වචනං කත්වා කපේනති, බුද්ධානං වචනං කත්වා කපේනති. සොවුං නිසිත්තපරිසාපි අයං භික්ඛු න අත්තනා පටිවිඤ්ඤාබ්බමං කපේනති, බුද්ධෙති පටිවිඤ්ඤාබ්බමං කපේනති විත්තිකාරං කරොති. ඉති සො විත්තිකාරෙ බුද්ධානං යෙව හොති. එවං තත්ත සමමාසමබ්බුද්ධොව නපෙප්පනා නාම. යථා භි අසුකස්ස නාම ඉද්දඤ්ඤිද්දඤ්ඤ දෙපාති රඤ්ඤ ආණ්ඩෙන කිඤ්ඤාපි ආනෙත්වා දෙනති, අප මො රුජාව තත්ත දායකො. යෙතිපි ලභං හොති තෙ රඤ්ඤ අමානං භානත්තරං දිත්තං ඉස්සරියවිභවො දිත්තොත්තෙව ගණනනාති න රුජපරිසෙතිති. එවං සමපදමිදං වෙදිතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ත උත්තානත්තමෙවාවති.

දුස්සිලොද්දෙසො නිට්ඨිතො.

†තිත්තිලොද්දෙස† දුස්සිලොති නිසසිලො. පාපබ්බෙමාති ලාමක බ්බෙමා. සීලවිපතනියා වා දුස්සිලො, දිට්ඨිවිපතනියා පාපබ්බෙමා. කාය වර්ධනංවරහෙදෙන වා³ දුස්සිලො, සෙසසංවරහෙදෙන පාපබ්බෙමා. අසුද්ධපයොගතාය දුස්සිලො, අසුද්ධාසයතාය පාපබ්බෙමා. කුසලසීල

1. සසා, කුකුළුවායිතිබ්බසුත්තකං. 2. ම, සම්මසාගංසං. †, සසා නවජ්ජති

3. ම, හෙදෙන,

විරහෙන දුස්සිලො, අකුසලසිලසමන්තාගමෙන පාපධම්මො. අසුච්ඡිති අසුච්ඡිති කායකම්මාදිති සමන්තාගතො. සඛිකසාරසමාචාරානෙති සඛිකාය¹ පරෙති සරිතබ්බසමාචාරො. කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා ඉදං ඉමිනා කතං හවිස්සතීති එවං පරෙති ආසඛිකතීයසමාචාරො, අතතනොයෙව වා සඛිකාය සරිතබ්බසමාචාරො, සාසඛිකසමාචාරොති අනෙථා. තස්ස හි දිවාධිත්තාදිසු සනතිපතීන්වා කිඤ්චිදෙව මන්තාගතො හික්ඛු දිස්වා “ඉමෙ එකතො හුස්වා මන්තාගතති, කච්චි හුස්වා මයා කතකම්මං ජාතීන්වා මන්තාගතති”ති? එවං සාසඛිකසමාචාරො හොති. **පටිච්ඡන්තාහමමගෙනා**ති පටිච්ඡාදෙනබ්බසුත්තතෙන පාපකම්මෙන සමන්තාගතො. අය්‍යමග්ගො සමග්ගපටිඤ්ඤාති අය්‍යමග්ගො හුස්වා ව සමග්ගපතිරුපකතාය සමග්ගො අහනති එවං පටිඤ්ඤා, අභිභව්වාදී **භිභව්වාදිපටිඤ්ඤා**ති අඤ්ඤා භිභවාරිතො සුතිවන්තො සුපාරුතො කුසුමාකපත්තධරො² ගාමනිගමජනපදරාජධානිසු පිණ්ඩාය වරිත්වා ජීවිකං³ කපපනො දිස්වා සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන තථා පටි පජ්ජනතො⁴ අහං භිභවාරිති පටිඤ්ඤාං දෙනො විය හොති. අහං හික්ඛුති වත්වා උපොසථග්ගාදිති පටිසන්නො පන භිභවාරිපටිඤ්ඤා හොතියෙව. තථා සඛිකං ලාභං ගණ්හනො. අගෙනාපුත්තිති සුතිතා කමමන අනො අනුපවිදෙඨා. නිග්ගණ්ණාය වා ගුණසාරවිරහිතතතා අනොපුති. අවසුඤ්ඤාති රහාදිති තින්නො. කසමුක්ඛොති සඤ්ජාතරහාදිකව්වරො. අථ වා කසමුක්ඛු වුව්වති තින්නකුණපගතං කසට්ඨකං. ඉමසමිඤ්ඤා සාසනෙ දුස්සිලො නාම ජගුච්ඡනීයතතා තින්නකුණපකසට්ඨකසදිසො තසමා කසමුක්ඛු විය ජාතොති කසමුක්ඛු-ජාතො. **තස්ස න එවං හොති**ති කසමා න හොති? යත් පතිට්ඨිතෙන සක්කා භවෙය්‍ය අරහත්තං ලග්ගං තස්සා පතිට්ඨාය භින්නතතා. යථා හි වණ්ඨාලකුමාරකස්ස⁵ අසුකො නාම බත්තියකුමාරො රජෙජ් අභි සිත්තොති සුස්වාපි යසම් ණුලෙ පච්චාජාතා⁶ අභිසෙකං පාපුණ්ණති, තසම් ණුලෙ අපච්චාජාතතා⁷ න එවං හොති කුදස්ස නාමාහමපි සො බත්තියකුමාරො විය අභිසෙකං පාපුණ්ණන්ති? එවමෙව දුස්සි ලස්ස අසුකො නාම හික්ඛු අරහත්තං පත්තොති සුස්වාපි යසම් ණුලෙ පතිට්ඨිතෙන අරහත්තං පත්තබ්බං තස්ස අභාවතො කුදස්ස⁸ නාමා හමපි සො සිලවා විය අරහත්තං පාපුණ්ණන්ති? න එවං හොති. අසං චුවදිතීති අයං එවරුපො පුහුණුලො අරහත්තාසාය අභාවා නිරුසොති වුව්වති. **තස්ස එවං හොති**ති කසමා? යසම්⁹ පතිට්ඨිතෙන සක්කා භවෙය්‍ය අරහත්තං පාපුණ්ණං තස්සා පතිට්ඨාය වරිතතා. යථා හි සුජාතස්ස බත්තියකුමාරකස්ස⁹ අසුකො නාම බත්තියකුමාරො රජෙජ් අභිසිත්තොති සුස්වාපි යසම් ණුලෙ පච්චාජාතා¹⁰ අභිසෙකං පාපුණ්ණති තසම් පච්චාජාතතා¹¹ එවං හොති කුදස්ස නාමාහමපි සො කුමාරො

1. සා, සඛිකාති.	5. සා, කුමාරස්ස.	9. සා, කුමාරස්ස.
2. සා, සුකකපත්තධර.	6. සා, පච්ජාජාතා.	10. සා, පච්ජාජාතා.
3. ම, සා, ජීවිකං.	7. I, & II, කුදස්ස.	11. සා, පච්ජාජාතතා.
4. සි, I & II, පටිපජ්ජනො.	8. සා, යසම්. ණුලෙ.	

විය අභිසෙකං පාපුණේය්‍යනති? එවමෙව සිලවතො අසුකො නාම භික්‍ෂු අරහත්තං පතෙතාති සුඤ්ච යස්මිං සිලෙ පතිට්ඨිතෙන අරහත්තං පතනබ්බං, තස්සා පතිට්ඨාය පිරත්තා කුදස්සු නාමාහමපි සො භික්‍ෂු විය අරහත්තං පාපුණේය්‍යනති? එවං හොති. අසං චූළචනිති අයං එවරූපො පුග්ගලො ආසංසො නාම චූළචනි. සො හි අරහත්තං ආසංසති පඤ්චනිති ආසංසො, සා කියස්ස පුබ්බෙ අවිමුත්තස්සාති යා තස්ස බිණ්ණං වස්ස පුබ්බෙ අරහත්තවිමුත්තියා අවිමුත්තස්ස විමුත්තියාසා¹ අහොසි. සා පටිපටස්සාධා තස්මා න එවං හොති. යථා හි අභිසිත්තස්ස ඛත්තියස්ස අසුකො නාම ඛත්තියකුමාරෙ රජෙ අභිසිත්තොති සුඤ්ච එකස්ස රඤ්ඤෙ චිත්තං රජ්ජාභිසෙකානං චිත්තං සෙතච්ඡත්තානං අභාවා න එවං හොති කුදස්සු නාමාහමපි සො කුමාරෙ විය අභිසෙකං පාපුණේ ය්‍යනති? එවමෙව බිණ්ණං වස්ස අසුකො නාම භික්‍ෂු අරහත්තං පතෙතාති සුඤ්ච චිත්තං අරහත්තානං අභාවා කුදස්සු නාමාහමපි සො භික්‍ෂු විය අරහත්තං පාපුණේය්‍යනති න එවං හොති. අසං චූළචනිති අයං එව රූපො පුග්ග ලා අරහත්තාසාය විගතත්තා විගතාසොති චූළචනි.

ගිලානුපමතිදෙසෙ යාය උපමාය තෙ ගිලානුපමාති චූළචනි, තං තාව උපමං දස්සෙතුං නස්ස ගිලානාති ආදි චුත්තං, තත්ථ සප්පායා නීති හිතාති චුද්ධිකරුති. පතිරූපනති අනුච්ඡිකං, නෙව චූළචනි නමනා ආබාධාති ඉමිනා අනෙකිච්ඡිත වාතාපමාරුදිනා² රෙගෙන සමන්තාගතො නිට්ඨප්පතො ගිලානො කපිතො. චූළචනි නමනා ආබාධාති ඉමිනා බිපිතකච්ඡිතිලප්පථකරුදිප්පතෙදෙ අප්පමත්තක ආබාධො³ කපිතො. ලහනො සප්පායාති හොජනාති නො අල හනොති ඉමිනා පන යෙසං පටිජ්ඣනෙන එසුකං හොති, සබ්බෙපි තෙ ආබාධා කපිතා. එත්ථ ච පතිරූපො උපට්ඨාකො නාම ගිලානු පට්ඨාක⁴ අබ්බෙති සමන්තාගතො පඤ්ඤානො දකෙධා අතලස්ස වෙදිතබ්බො, ගිලානුපට්ඨාකො අනුඤ්ඤානො භික්‍ෂුසබ්බෙත දුතබ්බොති අනුඤ්ඤානො. තස්මිඤ්ඤි ගිලානෙ අත්තනො ධම්මතාය යාපෙතුං අසකෙකානෙන භික්‍ෂුසබ්බෙත †තස්ස භික්‍ෂුනො† එකො භික්‍ෂු ච සාමණේරෙ ච ඉමං පටිජ්ඣනථාති අප්ලොකෙත්වා දුතබ්බො. යාච පන තෙ තං පටිජ්ඣනනි තාව ගිලානස්ස ච තෙසඤ්ච චිත්තං යෙනත්වා සබ්බං භික්‍ෂුසබ්බස්සෙව භාරෙ. අඤ්ඤාපි ගිලානා උපට්ඨානබ්බාති ඉතරෙපි වෙ ගිලානා උපට්ඨානබ්බො.⁵ කිං කාරණං? යොපි හි නිට්ඨප්පත්තං⁶ ගිලානො, සො අනුපට්ඨියමානො සචෙ මං පටිජ්ඣනෙය්‍යං එසුකං මෙ භවෙය්‍ය, න ඛො පන මං පටිජ්ඣනනිති මනොපදෙසං කත්වා අපායෙ නිබ්බතෙතය්‍ය. පටිජ්ඣනියමානස්ස පන⁷ එවං හොති භික්‍ෂුසබ්බෙත යං කත්තබ්බං තං සබ්බං කතං, මග්ගං පන

1. ස්‍යා, විමුත්තාසා. 3. ස්‍යා, අප්පමත්තකො ආබාධොති. 7. ස්‍යා, පනස්ස.
2. සි. II, අප්පමාරුදිනා 4. ස්‍යා, ගිලානුපට්ඨාකො. 5. සි. II, උපට්ඨාපෙතබ්බො,
ස්‍යා, වාතාපමාරුදිනා. †. ස්‍යා, නමිජ්ජති. 6. ම, නිට්ඨාපත්තං.

කමමිපානෝ ඊදිසෝති සෝ හිකුසුසෙසි මෙතනං¹ පච්චුපට්ඨපෙත්වා සංගො නිබ්බන්තති. යො පන අපමනකොනා ව්‍යාධිනා සමන්තාගතො ලභනොපි අලභනොපි වුට්ඨාතියෙව. තස්ස විනාපි² හෙසජේජන වුපසමනකව්‍යාධි හෙසජේජ කතෙ ඛිප්පතරං වුපසමති. තතො සො බුද්ධවචනං වා උග්ගණතිතුං සමණධම්මං වා කාතුං සක්කිය්‍යති. ඉමිනා කාරණෙන අසෙසෙපි ගිලානා උපට්ඨාතඛබ්බාති වුත්තං. නොව ඛික්කමතිති ඡනව පටිසති. නිසාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මිත්තනති³ කුසලෙසු ධම්මෙසු මග්ගනියාමසඛ්‍යාතං සමමන්තං.⁴ ඉමිනා පදපරමො පුගලො කපිතො. දුතියවාරෙන උග්ගටිතසුඤ්ඤා ගතිතො, සාසනෙ නාලකපේරසදිසො, බුද්ධිනතරෙ එකවාරං පච්චෙකබ්‍රුහිතං සන්තිතො ඔවාදං ලභිති. පටිවිද්ධිපච්චෙකබොධිසුඤ්ඤා ව. තතියවාරෙන විපටි තසුඤ්ඤා⁵ පුගලො කපිතො. නෙය්‍යො පන තන්තිසසිතොව ගොති, ධම්මදෙසනා අනුඤ්ඤානාති මාසස්ස අභවායෙර ධම්මකථා⁶ අනුඤ්ඤානා, අසෙසෙසමපි ධම්මො දෙසෙතඤ්ඤාති ඉතරෙසමපි ධම්මො කපේ තඤ්ඤා. කිං කාරණං? පදපරමස්ස හි ඉමසමිං අත්තභාවෙ ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං අසකොනානාස්සාපි අනාගතෙ පච්චයො භවිස්සති. යො පන තථාගතස්ස රූපදස්සනං ලභනොපි අලභනොපි ධම්මවින යඤ්චි†සචණය† ලභනොපි අලභනොපි ධම්මං අභිසමෙති, සො අලභනො න තාව අභිසමෙති,⁷ ලභනො පන ඛිප්පමෙව අභි සමිස්සතිති ඉමිනා කාරණෙන තෙසං ධම්මො දෙසෙතඤ්ඤා. තති යස්ස පන පුනපුනං දෙසෙතඤ්ඤාව. කායසක්කිදිට්ඨිපත්තසද්ධා විමුක්තා ගොට්ඨා කපිතායෙව.

ගුප්තාණිදාදිසු සහගගනොති සභායං සිතො, පටිසගගනොති ගාමපරිසාය සිතො,† ඤාතිමජ්ඣගනොති ද්‍යාදුතං මජ්ඣෙයි සිතො, සුගමජ්ඣගනොති සෙණිතං මජ්ඣෙයි සිතො, ගජකුලමජ්ඣගනොති රුජකුලස්ස මජ්ඣෙයි මහාවිතිවජයෙයි සිතො, අභිනිසොති පුච්ඡනත්ථාය නිතො, සක්කිපුට්ඨාති සක්කිං කත්වා පුච්ඡිතො, එති ගො පුටිසාති දාලපනමෙතං. අත්තගෙගු වා පරගෙගු වාති අත්තනො වා පරස්ස වා ගත්ථපාදදිගෙගු වා ධනගෙගු වා. ආමිසකිඤ්චිකඛගෙගු වාති එත්ථ ආමිසනති ලාභො අධිපෙපනො. කිඤ්චිකඛනති⁸ යං වා තං වා අපමනතනං, අත්තමසො තිත්තිරට්ටකසප්පිණිනව නිතපිණ්ඩාදිඅපමනතකස්සාපි ලඤ්චස්ස⁹ ගෙතුති අත්ථො. සමපත්තා මුසා ගාසිනා ගොතිති ජානනොයෙව මුසාවාදං කත්තා ගොති. අස්ස වුච්චතිති අයං එවරූපො පුගලො ගුප්තදිසවචනතනා ගුප්තාණිති වුච්චති. යථා හි ගුප්තං නාම මහාජනස්ස අතිරිථං ගොති *අකන්තං,*^{*} එවමෙව ඉමස්ස පුගලස්ස වචනං දෙවමනුස්සානං අතිරිථං.

1. ස්‍යා මේතනවිතනං. 5. ම, විපංචිතසුඤ්ඤා † ස්‍යා, ගාමමිජ්ඣගගනාති ජන-
 2. ම, විනා. 6. ස්‍යා ධම්මදෙසනා. පදනං මජ්ඣෙයි සිතොති ව දිස්සති.
 3. ස්‍යා, සමමන්තති. †. ස්‍යා, තවිජ්ඣති. 8. සි, I. II, ම, කිඤ්චිකඛනති
 4. ස්‍යා, සමමිතං. 7. ස්‍යා, තාව අභිසමෙති. 9. ම, ලඤ්චස්ස, *, ස්‍යා, හදිසසති

හොති †අකන්තං.† අසං චුච්චතීති අයං එවරුපො පුග්ගලො පුප්ඵ සද්දසවනන්තා පුප්ඵභාණීති චුච්චති. යථා හි ඵලලානි¹ වසිකානි වා අධිමුත්තකානි වා මහාජනයා ඉට්ඨාති කන්තාති හොනති. එවමෙව ඉමස්ස †පුග්ගලස්ස† වචනං දෙවමනුස්සානං ඉට්ඨං හොති කන්තං. නෙලානි එලං² චුච්චති දෙසො, නාස්සා එලනති නෙලා. නිද්දොසාති අන්තො. නෙලෙස්සො සෙනපච්ඡාදෙති එත්ථ වුත්තනෙලං විය. කිණ්ණ සුඛාති බ්‍යාඤ්ඤාමධුරන්තාය කණ්ණානං සුඛං. සුචිච්ඡිකිනං³ විය කණ්ණ සුලං න ජනෙති⁴. අත්ථමධුරන්තාය සකලසරිරෙ කොපං අජනෙතියා පෙමං ජනෙති⁵ පෙමමිසා. හදයං ගව්ඡති අප්පට්ඨසද්ධානා සුඛෙන විත්තං පටිසතීති හදයංගිමයා. ගුණපටිපුණ්ණන්තාය පුරෙ භවාති පොජි. පුරෙ සංවරිකිනාරි විය සුකුමාරුතිපි⁶ පොජි. පුරස්ස එසාති. පොරි*පුරස්ස එසාති* නගරවාසිනං. කථාති අන්තො. නගරවාසිනො හි යුත්තකථා හොනති, පිතිමත්තං පිතාති මාතිමත්තං මාතාති භාතිමත්තං භාතාති වදනති. එවරුපිකථා⁷ බහුනො ජනයා කන්තා හොතිති බහුජන කිහන්තා. †බහුජනයා† කන්තභාවෙනෙව බහුනො ජනයා මනාපා විත්තවුද්ධිකරුති බහුජනමනාපා. අසං චුච්චතීති අයං එවරුපො පුග්ගලො මධුභාණීති චුච්චති. මුදුභාණීතිපි පාඨො. උභයන්තො මධුරවච නොති අන්තො. යථා හි වතුමධුරං නාම †මධුරං† පණිතං, එවමෙව ඉමස්ස පුග්ගලස්ස වචනං දෙවමනුස්සානං මධුරං හොති.

අරුකුපමචිත්තාදිසු අභිසංජාතීති ලග්ගති. කුප්පතීති කොප වසෙන⁸ කුප්පති. බ්‍යාපජ්ජතීති පකතිභාවං පජ්ජති⁹ පුතීකො හොති. පතිජ්ජසතීති¹⁰ පිතභාවං ඵදධිභාවඤ්ච ආපජ්ජති. කොපෙන උබ්බලකොධං.¹¹ දෙසනති උස්සනාවසෙන තතො බලවනරං. අප්පම සනති අනුට්ඨාකාරං දෙමනස්සං. උට්ඨාරුකොති පුරුණවණො. කප්පෙතිනාති දණ්ඩකකොටියා. කප්පලෙනාති කපාලෙන. ආසවං දෙතීති අපරාපරං සවති, පුරුණවණෙ හි අත්තනො ධම්මතාය එව පුබ්බං ලොභිතං යුසනති ඉමානි තිණී සවති, ඤටිතො පන තාති අධික තරං සවති. එවමෙවමෙවනාති එත්ථ ඉදං ඔපමමසංසන්ධානං: උට්ඨාරුකො විය හි කොධතො පුග්ගලො, තස්ස අත්තනො ධම්මතාය සවනං විය කොධතස්සපි අත්තනො ධම්මතාය උද්ධමානකස්ස¹² විය වණ්ණික තස්ස වරණං, කාටේන වා කඨලෙන වා¹³ වා සවනං විය අප්පමත්ත කමපි වචනං, භීයොසොමත්තතාය සවනං විය මාදිසං නාම එස එවං වදනීති භීයොසොමත්තතාය උද්ධමායනභාවො දධිබ්බො. අසං චුච්චතීති අයං එවරුපො පුග්ගලො අරුකුපමචිත්තොති චුච්චති. පුරුණවණසද්ධිවිත්තොති අන්තො.

†. සා. නදිසති. 4. සා. නජනෙතිඅන්තො. † සා. නච්ඡිජ්ජති.
 1. සි. පුප්ඵ. 5. ම. සුමුමාරුතිපි. 7. සා. කොධවසෙන.
 †. සා. නදිසති. *, සා. නච්ඡිජ්ජති. 8. සා. ජනති. 11. සා. ම. උඩු-
 2. සි. 11. එලා. 8. සා. එවරුපාපිකථා. 9. ම. පතිජ්ජසතීති. මාතස්ස.
 3. සා. සුචිච්ඡිකිනං. †. සා. නච්ඡිජ්ජති 10. කොපං. 12. සා. කප්පලං.
 13. සා. කප්පලං.

රහතනිකාරනිමිසාසාති රහතිං වකුට්ඨිසඤ්ඤාණුප්පනතිතිවාරණෙන
 ආකුභාවකරණෙන බහලතමෙ,¹ විජ්ජනනිකාසාති විජ්ජප්පනතිකකණේ,²
 ආධාපි ඉදං ඔපමමසංසද්දනං වකුට්ඨා පුරිසෙය් විය හි³ යොගාවචරෙ
 දුට්ඨබ්බො. අකුකාරං විය සොනාපනතිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා,
 විජ්ජසඤ්චරණං විය සොනාපනතිමග්ගසද්දණං උප්පනතිකාලො,
 විජ්ජනනිකාය වකුට්ඨිමනො පුරිසෙය් සාමනනා රුපදස්සනං විය
 සොනාපනතිමග්ගකකණේ නිබ්බානදස්සනං. පුන අකුකාරාවත්ථරණං
 විය සකදගාමිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා, පුන විජ්ජසඤ්චරණං විය
 සකදගාමිමග්ගසද්දණං උප්පාදෙ, විජ්ජනනිකාය වකුට්ඨිමනො පුරි
 සෙය් සාමනනා රුපදස්සනං විය සකදගාමිමග්ගකකණේ නිබ්බාන
 දස්සනං. පුන අකුකාරාවත්ථරණං විය අනාගාමිමග්ගවජ්ඣා කිලෙසා,
 පුන විජ්ජසඤ්චරණං විය අනාගාමිමග්ගසද්දණං උප්පාදෙ, විජ්ජනනි
 කාය වකුට්ඨිමනො පුරිසෙය් සාමනනා රුපදස්සනං විය අනාගාමි
 මග්ගකකණේ නිබ්බානදස්සනං වෙදිනබ්බං. අසං චුම්භනීති අයං
 ඵවරුපො පුග්ගලො විජ්ජප්පමවිනෙතාති චුම්භනී. ඉතතරකාලොභා
 සෙන⁴ විජ්ජසද්දවිනෙතාති අත්ථො.

වජ්ජරුපමවිනතතායපි ඉදං ඔපමමසංසද්දනං වජ්ජරං විය හි
 අරහතතමග්ගසද්දණං දුට්ඨබ්බං. මණිගණනිපාසාණගණනී විය අරහතත
 මග්ගසද්දණවජ්ඣා කිලෙසා,⁵ වජ්ජරෙය් මණිගණනී වා පාසාණගණනී වා⁶
 චිතිවිජ්ඣනා අගමනභාවස්ස නත්ථිභාවො විය අරහතතමග්ගසද්දණෙන
 අවේජ්ජනං කිලෙසනං නත්ථිභාවො. වජ්ජරෙන නිබ්බිඳ්ධිවෙධස්ස
 පුන අපරිපුරණං⁷ විය අරහතතමග්ගන ජිත්තානං කිලෙසනං පුන
 අනුප්පාදෙ දුට්ඨබ්බො. අසං චුම්භනීති අයං ඵවරුපො පුග්ගලො
 වජ්ජරුපමවිනෙතාති චුම්භනී. කිලෙසනං මුලසාතකරණසමත්ථතාය
 වජ්ජරෙන සද්දවිනෙතාති අත්ථො.

අකුකාරාදිසු කථාරූපං වකුට්ඨි න හොනීති තථාජාතිකං තථාසභාවං
 පඤ්ඤවකුට්ඨි න හොනී. ථානිං භාගෙසාති පිතං වඩ්ඪිතං කාරෙය්.
 සාවජ්ජනවිජ්ජනී සද්දසතිදෙසෙ. හිනප්පණීහෙති අධිමුත්තමෙ,⁸
 භාග්ගසුක්ඛසප්පිභාගෙති කණ්ණසුක්ඛායෙව අඤ්ඤාමඤ්ඤපට්ඨාන
 භාගො පටිපක්ඛවසෙන සප්පට්ඨාගාති චුම්භනී. අයං පනෙත්ථ
 සඤ්ඤෙයො: කුසලෙ ධම්මෙ කුසලා ධම්මාති යෙන පඤ්ඤවකුට්ඨිනා
 ජානෙය්, අකුසලෙ අකුසලාති. සාවජ්ජාදිසු ඵසෙවනෙයො. කණ්ණ
 සුක්ඛසප්පිභාගෙසු පන කණ්ණධම්මෙ⁹ සුක්ඛසප්පිභාගාති සුක්ඛ
 ධම්මෙ¹⁰ කණ්ණසප්පිභාගාති යෙන පඤ්ඤවකුට්ඨිනා ජානෙය්. කථා
 රූපමයං වකුට්ඨි න හොනීති ඉමිනා නයෙන සෙසධාරානෙසුපි¹¹

1. සි. II. මහාභගමේ, 5. සි. I. & II. වජ්ඣනිකිලෙසා, 9. සො. කණ්ණධම්මො,
 සො. විජ්ජප්පවිකුට්ඨිකකණේ, 6. සි. II. පාසාණගණනී මුට්ඨො,
 9. සො. විය, 7. සො. අපරිපුරණං, 10. සො. සුක්ඛධම්මො,
 සො. කාලොභාසෙනා, 8. සො. අනතිමුත්තමෙ, 11. සි. I, සෙසධාරෙසුපි,

අනෙකුත් වෙදිකාබෙබ්බා. අසං වුවුවනිති අයං එවරුපො පුග්ගලො දිට්ඨි ධම්මිකභොගසංගරණපඤ්ඤාවක්ඛුනො ව සම්පරාධිකත්ථසොධනපඤ්ඤාවක්ඛුනො ව අභාවා අනෙකුත් වුවුවනි. දුතියො දිට්ඨිධම්මිකභොගසංගරණපඤ්ඤාවක්ඛුනො භාවා සම්පරාධිකත්ථසොධනපඤ්ඤාවක්ඛුනො පන අභාවා එකවක්ඛුති වුවුවනි. තතියො වින්තමයි භාවා විවක්ඛුති වුවුවනි.

අවකුල්පපඤ්ඤාදිපු ධම්මං දෙසෙන්නති උපාසකො ධම්මසවණත්ථාය ආගතොති අත්තනො කම්මං පභාය ධම්මං දෙසෙන්නති.¹ ආදි ඝිලාණාණනති ආදිමති කල්‍යාණං හද්දකං අනවජ්ජං නිදෙසං කත්වා දෙසෙන්නති සෙසපදෙසුපි එසෙවනයො. එත්ථ පන ආදිති පුබ්බපට්ඨ පනා. මජ්ඣනිකාපට්ඨමජ්ඣං. පටිසෙසාසානනති සනතිට්ඨානං. ඉතියං ධම්මං කපේන්නා පුබ්බපට්ඨපනෙපි කල්‍යාණං හද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා කපේන්නති, වෙමජෙකුපි පරියොසානෙපි. එත්ථ ව අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානාති, අත්ථි සාසනස්ස. තත්ථ දෙසනාය තාව චතුප්පදිකපාය පඨමපදං ආදි, ද්වෙ පදාති මජ්ඣං,² අවසානපදං පරියොසානං. එකානුසන්තිකපුත්තස්ස නිදානං ආදි, අනුසන්ති මජ්ඣං. ඉදම වොවාති අප්පනා පරියොසානං. අනෙකානුසන්තිකස්ස පඨමො අනුසන්ති ආදි, තතො පරං එකො වා අනෙකා වා³ මජ්ඣං, පඨමො පරියොසානං. අයං තාව දෙසනාය නයො. සාසනස්ස පන සීලං ආදි, සමාධි මජ්ඣං, විපස්සනා පරියොසානං. සමාධි වා ආදි, විපස්සනා මජ්ඣං, මග්ගො පරියොසානං. විපස්සනා වා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, එලං පරියොසානං. මග්ගො වා ආදි, එලං මජ්ඣං, නිබ්බානං පරියොසානං. වෙ වෙ වා කරියමානෙ සීලසමාධියො ආදි, විපස්සනා මග්ගො⁴ මජ්ඣං, එලනිබ්බානාති පරියොසානං. සාසනනි සාත්ථකං⁵ කත්වා දෙසෙන්නති. සබ්බප්පක්ඛනනති සප්පකුල්පපාරිසුරිං කත්වා දෙසෙන්නති. මෙවලපටිපුණ්ණනති සකල්පරිපුණ්ණං අනුතං කත්වා දෙසෙන්නති. පටිපුද්ධනති පරිපුද්ධං නිජ්ජටං නිග්ගණ්ඨං⁶ කත්වා දෙසෙන්නති. බ්‍රහ්මවේදිකං පඤ්ඤානනති එවං දෙසෙන්නා ව සෙට්ඨවරියභූතං සික්කත්තයසම්මතං අරියං අට්ඨබ්බිකං මග්ගං පකාසෙන්නති. නොව ආදිං මනසිකරෙති. නොව පුබ්බපට්ඨපනං මනසිකරෙති. යුග්මගාති සටො. නිකුල්පජාති⁷ අධොවුබ්බො ඡපිත්තො. එවමෙවනති එත්ථ කුල්පො නිකුල්පො විය අවකුල්පපඤ්ඤා පුග්ගලො දිට්ඨිබෙබ්බා. උදකාසිඤ්චනකාලො විය ධම්මදෙසනාය ලද්ධකාලො. උදකස්ස විවට්ඨනකාලො විය තස්මිං ආසනෙ නිසිත්තස්ස උග්ගහෙභුං අසමත්ථකාලො, උදකස්ස අසණ්ඨානකාලො විය උට්ඨතිත්වා⁸ අසල්ලක්ඛණකාලො වෙදිකාබෙබ්බා. අසං වුවුවනිති අයං එවරුපො පුග්ගලො අවකුල්පපඤ්ඤාති වුවුවනි. අධො වුබ්බපඤ්ඤාති අනෙකුත්.

1. ම. පභායදෙසෙන්නති.

4. ස්‍යා, විපස්සනාමග්ගො.

7. ම. නිකුල්පජාති

2. ම මජ්ඣං.

5. සි. I. & II, සාත්ථං.

8. ම. උට්ඨතිත්වාපි.

3 ස්‍යා, අනෙකො වා.

6. ස්‍යා, නිග්ගණ්ඨං.

ආකීර්ණයාගේ පක්ෂිතනය. සනිසමෙහි පක්ෂිතනයේ වුවද සනිසමෙහි විකිරණය. එමෙන්ම එහි උපරිමය විය උපරිමය පසුකූලය පුහුණු දැක්වීම. නානාකල්පයන් විය නානාකල්පයන් වුවද එවක. උපරිමය නානාකල්පයන් බාහිරයන් නිසිනාකල්පය විය නිසම. ආසන නිසිනාකල්පය උග්‍රතණය. වුවද නිසම සමෙහි විකිරණය. විය නිසම ආසන වුවද ගව්නාකල්පය අසලකනාකල්පය වෙදිනබො. අස. වුවද නිසම අස. එවරුපො පුහුණු උපරිමය පසුකූලයේ වුවද. උපරිමය සදිස පසුකූලයේ අනෙක.

උපරිමයේ උපරිමයේ සනිසම. සනිසමේ පරිමය. එමෙන්ම එහි උපරිමයේ සනිසම. සනිසමේ විය පුළුපසුකූලය පුහුණු දැක්වීම. උදෙසා ආසනාකල්පය විය දෙසනාය ලදි කාලය. උදෙසා සනිසමාකල්පය විය නිසම නිසිනාකල්පය උග්‍රතණය. නො විවර්තනාකල්පය විය උග්‍රතණ ගව්නාකල්පය සලකනාකල්පය වෙදිනබො. අස. වුවද නිසම අස. එවරුපො පුහුණු පුළුපසුකූලයේ වුවද. විවර්තන පසුකූලයේ අනෙක.

අවිතර්ගයේ යථා සොයාපන සකසමින් එව. පුළුප්පොසි පසුකූලය කාමයෙන් පුළු ව හවෙසු අවිතර්ගය, අදබලනය පන න ගනිනො. යථා ගි ඡෙකො වඩිනි දබලසමාරුණ වන. පවිටෙයා න ආදිනො පරිමය සමපතන සමපතරුකෙ ඡිකුනි, යෙ පනස දබලසමාරුණ හොනනි, තෙයෙව ඡිකුනි. එවිමය පි හගවනා දබලප්තියා අරියාව ගනිනා. පුළුප්පොසි පන අදබලනය නගනිනා වෙදිනබො. කාමයේ විකිරණය පසුකූලය කාමයෙන් විතර්ගය. හවෙසු අවිතර්ගයේ රුපාරුපහවෙසු අවිතර්ගය.

පාසාණලෙඩුපමාදි අනුසෙවිති අප්පතිණය අනුසෙවිති. න සිසං. ලුප්ප්තී න අනතර නසනි, කප්පටිකානෙතෙව නසනි. එමෙන්ම එව. නසනි පුහුණු කොට න අනතර පුන දිවසෙ වා අපරදිවසෙ වා නිබ්බානි, අද්ධනියො පන හොනි. මරණෙනෙව නිබ්බානිති අනෙක. අස. වුවද නිසම අස. එවරුපො පුහුණු පාසාණ ලෙඩා විය කුප්පිකානෙවන විරවිකිකතො පාසාණලෙඩුපමොති වුවද. යො ව බවසන කොට න සො අප්පතිණයේ කාරණ සහසා කුප්පිකා කොට. න විරනනි අවිරං අප්පතිණය අනුසෙවිති. යථා පන පඨමය. ආසනාකල්පය කතලොවා වානාදිති බිප්පං නසනි, එව මෙවසන සහසා උප්පනොසි කොට බිප්පමෙව නිබ්බානිති අනෙක. අස. වුවද නිසම අස. එවරුපො පුහුණු පඨමය. ලෙඩා විය කුප්පිකා නෙවන අවිරවිකිකතො පඨමලෙඩුපමොති වුවද. ආශාලොකනාති

1. ම. එමෙන්ම. 4. සි. II, කස. 7. සස. පුළුප්පොසි පන අදබල-
2. ම. පකීර්ණය. 5. සස. නොවිවර්තනාකල්පය. 'නාය නගනිනා වෙදිනබො'
3. සි. II, උපරිමයේ සනිසම. 6. සස. අරියසාවකාව. 8. ම. නානුසෙවිති.

අතිශාලෙන මමිවෙත්දකෙන ඵද්ධිවනෙන, ඵරුසෙනාති න සොභ
 සුබෙන. අමනාපෙනාති න විතනසුබෙන. සංසද්දති ඵකිභවති.
 සංසද්දති ස්වයං.¹ සමමාදති තීරනනරෙ හොති. අථ වා සංසද්ද
 තිති විතනසුබද්දි² විතෙන සමොධානං ගවත්ති. ඕරෙදකං විය
 ඵකිභාවං උපෙතිති අනෙථා. සංසද්දති ආනගමනාදිසු කායක්‍රියාසු
 කායෙන සමොධානං ගවත්ති. තිලනණ්ඩුලා විය මිසිභාවං³ උපෙතිති
 අනෙථා. සමමාදති උද්දෙසපරිපුච්ඡාදිසු වච්ඡිකියාසු වාචය සමො
 ධානං ගවත්ති. විප්පවාසගතො⁴ පියසභායකො විය පියතරභාවං⁵
 උපෙතිති අනෙථා. අපි ව කිව්වකරණියෙසු තෙති සද්ධං ආදිතොව⁶
 ඵකික්‍රියභාවං උපගවත්තො සංසද්දති, යාව මජ්ඣිමා පටත්තනො
 සංසද්දති, යාව පරියොසානා අතිවිතනො සමමාදතිති පි වෙදි
 තබ්බො. අසං චුච්චතිති අයං ඵරුපො පුග්ගලො උදකලො විය
 බිප්පං සංසද්දනො උදකලොපමොති චුච්චති.

පොත්තපමෙසු යාය උපමාය තෙ පොත්තපමාති චුච්චනති, නං
 නාව උපමං දස්සෙතුං නසො පොත්තකාති ආදි චුතං. තත් නමොති
 නවමාසිමො. පොත්තකොති සාණවාසසංඝො. දුබ්බණ්ණොති
 විවණ්ණො. දුබ්බසමමස්සාති බරසමමස්සො. අප්පගෙසාති අතිබහුං
 අග්ගනො⁷ කභාපණ්ණනකො හොති. මජ්ඣිමොති පරිභොග
 මජ්ඣිමො. සො හි නවභාවං අතිකක්‍රමිනා ජණ්ණභාවං අප්පනො
 මජ්ඣෙති පරිභොගකාලෙපි දුබ්බණ්ණො ව දුබ්බසමමස්සො ව අප්පගෙසා
 යෙව ව හොති. අතිබහුං අග්ගනො අසං අග්ගති. ජණ්ණකාලෙ
 පන අසංඝාසකං වා කාකණිකං වා අග්ගති. උබ්බතිපරිමජ්ජනනති
 කාඵකබ්බි පරිපුඤ්ඤනං. නමොති උපසමපදය පඤ්චවස්සකාලතො
 ගෙට්ඨා ජාතියා සට්ඨිවස්සොපි නවොයෙව. දුබ්බණ්ණනාසාති සරීර
 වණ්ණෙනපි ගුණවණ්ණෙනපි දුබ්බණ්ණනය. දුසිලස්ස හි පරිස
 මජ්ඣෙති තිසිත්තස්ස තිත්තජනය. සරීරවණ්ණොපි න සමපජ්ජති,
 ගුණවණ්ණො විතතබ්බමෙව නත්ති. යෙ වො පනස්සාති යෙ වො පන
 තස්ස උපට්ඨාකා වා ඤාතිමිත්තාදයො වා ඵනං පුග්ගලං සෙවනති.
 නෙසනති තෙසං පුග්ගලානං ඡ සත්ථරෙ සෙවනානං මිච්ඡාදිට්ඨිකානං
 විය, දෙවදත්තං සෙවනානං කොකාලිකාදිනං විය ව, නං සෙවනං
 දීඝරත්තං අතිතාය දුබ්බාය හොති. මජ්ඣිමොති පඤ්චවස්සකාලතො
 පට්ඨාය යාව නවවස්සකාලා මජ්ඣිමො නාම. ථෙගොති දසවස්සතො
 පට්ඨාය ථෙගෙ නාම. ථවමාහංසුති ථවං වදනති. කිනත්‍ර වො
 තුස්සනති තුස්සං බාලස්ස භණ්ණෙන කො අනෙථා චුතං හොති.
 නථාරුපනති නථාජාතිකං නථාසභාවං උකෙට්ඨනිකමස්ස
 කාරණං.

1. සි. I. & II. සමිසති. 3. ම. & ස්‍යා. මසසභාවං. 5. සි. II. පියංවදනං.
 2. ස්‍යා. විතනසුබද්දි. 4. ස්‍යා. විප්පවාසගතො. 6. ස්‍යා. ආදිතො.
 7. ස්‍යා. අබහු අග්ගො.

කාසිනවත්ථුපමෙසු කාසිනවත්ථං නාම තයො කප්පාසංසු ගහෙත්වා
 කතතිතසුතෙනන වාසිතං සුබ්බමවත්ථං. තං තවවාසිමං අනග්ගං හොති.
 පරිභොගමජ්ඣිමං විසමපි තිංසමපි සහස්සාති අග්ගති. ඒණණකාලෙ
 පන අවංපි දසපි සහස්සාති අග්ගති. **තෙසනං හොතිති** තෙසං
 සමමාසමුද්ධාදයො සෙවනනානං විය භං සෙවනං දීඝරතනං හිතාය
 සුබාය හොති. සමමාසමුද්ධාදයෙහි එකං නිස්සාය යාවර්තකාලා මුච්චනක
 සත්තනං පමාණං නත්ති. තථාසාරිපුත්තතෙජරමහාමොග්ගලානතෙජරෙ
 අවසෙසෙ ව අසීතිමහාසාවකෙ නිස්සාය සග්ගං ගතසත්තනං පමාණං
 නත්ති. යාවර්තකාලා තෙසං දිට්ඨානුගතිං පටිපත්තසත්තනාවපි පමාණං
 නත්තියෙව. **ආටෙඤ්ඤං ගවජනීති** තස්ස මහාපෙරස්ස තං අත්තනිසිතං
 වචනං යථා ගඤ්ඤරණබ්බකෙ කාසිනවත්ථං ආධාතබ්බතං ඵපෙතබ්බතං
 ගවජනී, එවං උත්තමඛෙග සිරසමිං හදයෙ ව ආධාතබ්බතං ඵපෙතබ්බ
 තවපි ගවජනී. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සුප්පමෙය්‍යාදීසු සුඛෙත පමෙතබ්බොති සුප්පමෙය්‍යා. ඉධාති
 ඉමෙසමිං සත්තලොකෙ. උදබ්බොති උදබ්බෙවන සමන්තාගතො.
 උනනලොති උග්ගතනලො. තුවජ්මානං උනබ්බිපිත්වා සිතොති අත්ථා.
 වසලොති පත්තමණ්ණිනාදිනා වාපලෙභ්‍ය සමන්තාගතො. මුඛගේති.
 මුඛබරෙ. **මිඤ්ණණවාපොති** අසංයතවචනො. **අසමාතිනොති** විතො-
 කග්ගතාරතිතො. **මිඤ්ඤනවිතොති** හන්තවිතො හන්තගාථි හන්ත
 මිති සප්පටිභාගො. **පාඤ්චිජ්ඣිකොති** විච්චිජ්ඣියො. **අසං මුච්චනීති** අයං
 එවරුපො පුහුණලො සුප්පමෙය්‍යාති වුච්චති. යථා හි පරිත්තස්ස උදකස්ස
 සුඛෙත පමාණං ගග්ගති, එවමෙව ඉමෙහි අගුණඛෙගති සමන්තා
 ගතස්ස සුඛෙත පමාණං ගග්ගති. තෙනෙස¹ සුප්පමෙය්‍යාති වුත්තො.
දුකෙතන පමෙතබ්බොති දුප්පමෙය්‍යා. අනුද්ධනාදීති වුත්තපටිපක්ක
 වසෙන වෙදිතබ්බාති. **අසං මුච්චනීති** අයං එවරුපො පුහුණලො දුප්ප
 මෙය්‍යාති වුච්චති. යථා හි මහාසමුද්දස්ස දුකෙතන පමාණං ගග්ගති,
 එවමෙව ඉමෙහි ගුණඛෙගති සමන්තාගතස්ස දුකෙතන පමාණං ගග්ගති.
 †තං† අනාගාමී නුබො ඛිණ්ණසවො නුබොති වත්තබ්බතං ගවජනී.
 තෙනෙස දුප්පමෙය්‍යාති වුත්තො. න සක්කා පමෙතුනති **අප්පමෙය්‍යා**.
 යථා හි ආකාසස්ස නසක්කා පමාණං ගග්ගතුං, එවං ඛිණ්ණසවස්ස,
 තෙනෙස අප්පමෙය්‍යාති වුත්තො.

තසෙවිතබ්බාදීසු න සෙවිතබ්බොති න උපසඤ්ඤානබ්බො. න
 හජිතබ්බොති න අලලිඛිතබ්බො. නපසිරුපාසිතබ්බොති න සනතිකෙ
 නිසිදනවසෙන පුනපුනං උපාසිතබ්බො. **හිනො හොති සිලෙනාති**
 ආදීසු උපාදයුපාදය හිනනා වෙදිතබ්බො. යො හි පඤ්චසිලාති
 රක්කති සො දසසිලාති රක්කන්තෙන න සෙවිතබ්බො. යො දස
 සිලාති රක්කති, සො චතුපාරිසුද්ධිසිලං රක්කන්තෙන න සෙවිතබ්බො.
අඤ්ඤාන අනුද්දං අඤ්ඤාන අනුකම්පාති ඵපෙත්වා අනුද්දංඤ්ඤාන

1. සි. I, , II, තෙතෙව. †. සයං. නමිජ්ජති.

අනුකම්පාසාදි. අතතනො අත්ථාය එව භි එවරුපො පුග්ගලො න සෙවි තබෙබ්බා. අනුදායා අනුකම්පාවසෙන පන නං උපසංඝිකම්මං වට්ටති. සද්දිසා භෝගීති සමානො භොති. සීලසාමඤ්ඤාගතානං සත්තනී සීලෙන සමානභාවං ගතානං සන්තානං. සීලකථා ව නො හවිස්සති එවං සමානසීලානං අවහාකං සීලමෙව ආරබ්භ කථා හවිස්සති. සා ව නො ඵාසු හවිස්සති සා ව සීලකථා අවහාකං ඵාසු විහාරෙ සුඛවිහාරෙ හවිස්සති. සා ව නො පචතනීති හවිස්සති සා ව අවහාකං කථා දිවසමිදි කථෙන්නානං පචතනීති හවිස්සති න පටිගඤ්ඤාසීති. ඵෙසු භි සීලවනෙනසු එකෙන සීලස්ස වණ්ණෙන කට්ඨෙන ඉතරෙ අනුමොදනී, තෙන තෙසං කථා ඵාසු වෙව භොති පචතනීති ව. එකස්මිං පන දුස්සීලෙ සති දුස්සීලස්ස සීලකථා දුක්කථාති නෙව සීලකථා භොති, න ඵාසු භොති, නපචතනීති. සමාධිපඤ්ඤාකථාසුපි එසෙව නයො. ථෙට්ඨි සමාධි ලාභිනො සමාධිකථං සප්පඤ්ඤා ව පඤ්ඤාකථං කථෙන්නී, රතනං වා දිවසං වා අතික්කන්තමපි න ජානන්ති. සක්කඛා ගරුං කඛාති සක්කාරඤ්ඤව ගරුකාරඤ්ඤව කරිත්වා. අධිභො භෝගීති අතිරෙකො භොති. සීලකඛකිනති සීලරුසිං. †සීලං† පටිපුරෙස්සාමිති නං අතිරෙකසීලං පුග්ගලං නිස්සාය අතතනො අපරිපුරං සීලරුසිං පරිපුරං කරිස්සාමි. තස්ස තස්ස පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙස්සාමිති එත් සීලස්ස අසප්පායෙ අනුපකාරධමෙව වජ්ජිත්වා සප්පායෙ උපකාරධමෙව සෙවනො තස්මිං තස්මිං ආනෙ¹ සීලකඛකිං පඤ්ඤාය අනුග්ගහෙත්වා නාම. සමාධි පඤ්ඤාකඛකිසුපි එසෙව නයො.

ජ්ඣුච්ඡිතබ්බාදිසු ජ්ඣුච්ඡිතබ්බාති ගුථං විය ජ්ඣුච්ඡිතබ්බො. අථ බො නනති අථ බො අස්ස. කිතතිසද්දොති කථාසද්දො. එවමෙවනති එත් ගුථකුපො විය දුස්සීලාසං දට්ඨබ්බං. ගුථකුපෙ පතීත්වා සීතො ධමනි-අති විය දුස්සීලපුග්ගලො. ගුථකුපනො උද්ධරිතමානෙන තෙන අතිනා පුරිසස්ස සරීරං ආරුළොනනාපි අදට්ඨභාවො විය දුස්සීලං සෙවමා නස්සාපි නස්ස කිරියාය අකාරණභාවො. සරීරං ගුප්ථෙත මකෙකිත්වා අතිනො ගතකාලො විය දුස්සීලං සෙවමානස්ස පාපකිතතිසද්දස්ස අබ්බුග්ගමනකාලො වෙදිතබ්බො. නිද්දුකාලානනති නිද්දුකරුක්ක අලාතං. භික්ෂොගස්ස මනනාය විවිච්චාසනීති? තඤ්ඤි ක්කායමානං පකතියාපි පපටිකායො චුඤ්ඤන්තං විවිච්චායති. විවිච්චාසනීති සද්දං කරොති. සට්ඨිතං පන අධිමත්තං කරොතිති අත්ථො. එවමෙවනති එවමෙවං කොධනො අතතනො ධම්මතායපි උද්ධතො වණ්ණිකතො සුත්වා වරති. අප්පමත්තකං පන වචනං චුත්තකාලෙ මාදිසං නාම එවං² වදනීති අතිරෙකතරං උද්ධතො වණ්ණිකතො සුත්වා වරති. ගුථකුපොති ගුථපුණ්ණකුපො, ගුථරුසියෙව වා. ඔපම්මසංසද්දනං පනෙත්ථ පුරිමතයෙනෙව වෙදිතබ්බං. තස්මා එවරුපො පුග්ගලො අප්පමෙකතිතබ්බො න සෙවිතබ්බොති යස්මා කොධනො අතිසෙවිය

† ස 41. නට්ඨි 3. 1. ස 31. තස්මිං ආනෙ. 2. ස 31. විවිච්චායනති. 3. ස 31. එව. එස

මානොපි අතිඋපසංකම්මයමානොපි¹ කුප්ඤ්ඤිතියෙව, කිං ඉමිනාති පටික්ක මනොපි කුප්ඤ්ඤිතියෙව, තසමා පලාලගති විශ අජ්ඣුපෙකක්ඛනබ්බො න සෙවිතබ්බො. කිං වුත්තං ගොති: යො හි පලාලගතිං අතිඋපසංකම්මනා තප්පති තස්ස සරීරං ක්කායති. යො අතිපටික්කම්මනා තප්පති තස්ස සීතං න වූපසමති, අනුපසංකම්මනා අපටික්කම්මනා පන මජ්ඣන්ත භාවෙන තපෙපන්නස්ස සීතං වූපසමති භායොපි න ඛයාති. තසමා පලාලගති විශ කොධනො පුග්ගලො මජ්ඣන්තභාවෙන අජ්ඣුපෙකක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො න හජ්නබ්බො න පසිරුපාසිතබ්බො. **කල්යාණමිත්තොති** සුවිමිත්තො. **කල්යාණසභායොති** සුවිසභායො. **සභායොති** සහගාමී සද්ධිංවරො. **කල්යාණසම්මපට්ඨෙකාති** කල්යාණෙසු සුවිපුග්ගලෙසු සමථවරෙකො. තනතින්නතපෙපාණතප්පබ්බාරමානසොති අත්ථො.

සිලෙසු පරිපුරකාරීති ආදිසු **සිලෙසු පරිපුරකාරීනොති** එතෙ අරිය සාවකා යාති තාති මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභූතාති ආදිබ්‍රහ්මවරියකාති පාරුජ්කසංඛාතාති වත්තාරි මහාසීලසික්ඛාපදාති,² තෙසං අවිනික්ක මනතො යාති බුද්ධානුබුද්ධකාති ආපඤ්ඤාති, තෙති ව වුට්ඨානතො සිලෙසු යං කත්තබ්බං තං පරිපුරං සමත්තං කරොන්තිති සිලෙසු පරිපුරකාරීනොති වුච්චන්ති. සමාධිපාරිපඤ්ඤානං³ පන භාමරුග බ්‍යාදනං, පඤ්ඤාපාරිපඤ්ඤානං ව සමථපටිච්ඡාදකස්ස මොගස්ස අසමුහන්තනා⁴සමාධිං⁵පඤ්ඤාද්ධ භාවෙනනාපි සමාධිපඤ්ඤාසු යං කත්තබ්බං තං මත්තසො පමාණෙන පදෙසමත්තමෙව කරොන්තිති සමාධිසමිං පඤ්ඤාය ව මත්තසො කාරීනොති වුච්චන්ති. ඉමිනා උපායෙන ඉතරෙ සුවි මිසු නයෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. නත්‍රායං අපරෙපි සුත්තන්ත නයො: “ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සිලෙසු පරිපුරකාරී ගොති සමාධිසමිං මත්තසො කාරී පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී සො යාති තාති බුද්ධානු-බුද්ධකාති සික්ඛාපදාති තාති ආපඤ්ඤාති වුට්ඨාතිපි. තං කිස්ස ගෙහු? නහි මෙත්ථ⁶භික්ඛවෙ අභබ්බනා වුත්තා. යාති ව බො තාති සික්ඛාපදාති ආදිබ්‍රහ්මවරියකාති බ්‍රහ්මවරියසාරුප්පාති, තත්ථ බ්‍රහ්මවරියෙව ගොති සීත සීලී ව සමාදය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොනාපනො ගොති අවිනිපාතධමො නියතො සමොධි පරයනො. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සිලෙසු-පෙ-සො තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රුගදෙසමොභානං තනුත්තා සකදගාමී ගොති සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරොති. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සීලසමිං පරිපුරකාරී ගොති සමාධිසමිං පරිපුරකාරී පඤ්ඤාය මත්තසො කාරී සො යාති තාති-පෙ-සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු සො පඤ්ඤානං ඔරුභොගියානං-පෙ-අනාවතතිධමො භාසමා ලොකො. ඉධ පන භික්ඛවෙ භික්ඛු සිලෙසු පරිපුරකාරී සමාධිසමිං

1. සී. I, අසෙවිගමානොපි. 4. ම. අසමුහන්තා. 6. බු. අ. කි. පාළියං.
 2. සී. II, මහාසීලසික්ඛාති. 5. ඝරා, සමාධිසද්ධි. ‘වෙත්ථ’ ඉතිතොධිකං.
 3. ම. පාරිබ්භික්ඛානං ඝරා, පාරිපඤ්ඤානං, ගොති.

පරිපූරකාරී පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී සො යානි තානි බුද්ධානුබුද්ධානි -පෙ-සිකති සිකිතාපදෙසු සො ආසවානං බයා-පෙ-උපසම්පජ්ජ විහරති. ^a

සන්තර්කිතදොසෙ පටිඤ්ඤාං පඤ්ඤාපෙතිති පහානං සමතික්කමං පඤ්ඤාපෙති. නත්තාති තෙසු නිසු ජනෙසු. තෙන දට්ඨබ්බොති තෙන පඤ්ඤාපනෙන සො සන්තා රූපාවචරසමාපත්තිලාභීති දට්ඨබ්බොති අන්තො. දුතියවාටෙපි එසෙව නයො. සමමාසමුද්ධො සන්තා තෙන දට්ඨබ්බොති තෙන තිත්තියෙති අසාධාරණෙන පඤ්ඤාපනෙන අයං තතියො සන්තා සබ්බඤ්ඤා බුද්ධො දට්ඨබ්බො. තිත්තියා හි කාමානං පරිඤ්ඤාං පඤ්ඤාපෙනා රූපභවං වක්කන්ති. රූපානං පරිඤ්ඤාං පඤ්ඤාපෙනා අරූපභවං වක්කන්ති. වෙදනානං පරිඤ්ඤාං පඤ්ඤාපෙනා අසඤ්ඤභවං වක්කන්ති. සමමා පඤ්ඤාපෙනා එවං පඤ්ඤාපෙය්ගං, නො ව සමමාපඤ්ඤාපෙතුං සකෙකාන්ති. සමමාසමුද්ධො පන කාමානං පරිඤ්ඤාං පහානං අනාගාමිමග්ගෙන පඤ්ඤාපෙති. රූපවෙදනානං පරිඤ්ඤාං පහානං අරහත්තමග්ගෙන පඤ්ඤාපෙති. ඉමෙ භික්ෂො සන්තාගේති ඉමෙ දො ජනා බාහිරිකා, එකො සමමාසමුද්ධොති ඉමසමිං ලොකෙ තයො සන්තාගේ නාම. දුතියෙ සන්තර්කිතදොසෙ දිට්ඨි වෙව ඛමෙමති ඉමසමිං අත්තභාවෙ. අත්තානං සම්මතො ඓතිහාසො පඤ්ඤාපෙතිති අත්තා නාමෙකො අත්ති නිව්වා, ධුලො සසානොති භූතො පිරතො පඤ්ඤාපෙති. අතිසමපණ්ණායාති අපරසමිං අත්තභාවෙ එවමෙව පඤ්ඤාපෙති. සෙසමෙත්ථ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

තික්කතිදොසො

තිට්ඨිතො.

වඩුක්කතිදොසෙ අසප්පජිසොති ලාමකපුරිසො.¹ පාණං අති පාතෙතිති පාණාතිපාති. අදිත්තං ආදියතිති අදිත්තාදුසි. කාමෙසු භව්වා වරතිති කාමෙසු භිවජ්ඣාමි.² මුසා වදතිති මුසාවාදි. සුරමෙ රසමජ්ජමාදෙ තිට්ඨතිති සුරමෙරසමජ්ජමාදට්ඨාසි. පාණාති පාතෙ සමාදට්ඨෙතිති යථා පාණං අතිපාතෙති, තථා නං තත්ථ ගහණං ගණනාපෙති. සෙසෙසුපි එසෙවනයො. අසං චුළුච්ඡිති අයං එවරූපො පුග්ගලො යසමා සයං කතෙන ව දුසිලෙසන සමන්තා ගතො යඤ්ඤා³ සමාදට්ඨතො කතං තතො උපසිසංසා දයාදෙ, තසමා අසප්පජිසෙන අසප්පජිසතරෙති චුළුච්ඡි. සප්පජිසොති උත්තමපුරිසො. සප්පජිසෙන සප්පජිසතරෙති අත්තනා⁴ කතෙසු සුසිලෙසන සමන්තා ගතත්තා යඤ්ඤා⁴ සමාදට්ඨතො කතෙති තතො උපසිසංසා දයාදත්තා උත්තමපුරිසෙන උත්තමපුරිසතරෙ. පාපොති අකුසලකම්මපට්ඨානො තෙන දසවිධෙන පාපෙන සමන්තාගතො. කිලාසාණාති දසවිධෙන

a. අ. හි, තික්කතිපාතසමණවග්ගෙ.

2 ම. පරඤ්ඤා.

4. ම. පරඤ්ඤා.

1. සසා, ලාමකපුරිසො අබ්බපුරිසො.

3, සසා, අත්තනාව.

කල්‍යාණධම්මෙත සමන්තාගතො සුඛකො¹ හදුනො. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනගත්තා උත්තානත්ථමෙව. පාපධම්මාදීප්‍ර පාපො ධම්මො අස්සාති පාපධම්මො. කල්‍යාණො ධම්මො අස්සාති කල්‍යාණධම්මො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

සාවජ්ජාදීප්‍ර සාවජේජාති සදෙසො. සාවජේජන කායකම්මනීති සදෙසෙන පාණතිපාතාදිනා කායකම්මෙන. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අසං චුම්චනීති අයං එවරුපො පුග්ගලො තිති වාරෙහි ආයුහන කම්මස්ස සදෙසත්තා ශුඵකුණපාදිහරිතො පදෙසො විය සාවජේජාති චුම්චති. සාවජේජන බහුලනති යස්ස සාවජේමෙව කම්මං බහු² හොති අපං අනවජ්ජං. සො සාවජේජන බහුලං³ කායකම්මෙන සමන්තාගතො අපං අනවජේජනාති චුම්චති. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. කො පන එවරුපො හොතිති? යො ගාමධම්මනාය වා නිගමධම්මනාය වා කදුචි කරහචි උපොසථං සමාදියති සීලාති පුරෙති. අසං චුම්චනීති අයං එවරුපො පුග්ගලො තිති ආරෙහි ආයුහනකම්මෙන සාවජේසෙව බහුලතාය අනවජ්ජස්ස අපපතාය චජ්ජබහුලොති චුම්චති. යථා හි එකසම්මං පදෙසෙ දුබ්බණණාති දුග්ගකිංති පුපථාති රුසිකතානස්සු. තෙසං උපරි තහං තහං අතිමුත්තක⁴ වසසිකපාටලාති පතිතාති හවෙය්‍යං එවරුපො අයං පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. යථා පන එකසම්මං පදෙසෙ අතිමුත්තකවසසිකපාටලාති රුසිකතානස්සු. තෙසං උපරි තහං තහං දුබ්බණණදුග්ගකිංති බදරපුපථාදීති⁵ පතිතාති හවෙය්‍යං, එවරුපො තතියො පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. චතුර්ත්ථො පන තිතිපි ආරෙහි ආයුහනකම්මස්ස නිදදෙසත්තා චතුම්බුරහරිතසුචණණපාති විය දට්ඨබ්බො. තෙසු පඨමො අකිබාලපුප්ථජ්ජනො. දුතියො අනත රත්තරුකුසලස්ස කාරකො ලොකීයපුප්ථජ්ජනො. තතියො සොතා පනොතා. සකදගාමීඅනාගාමීනොපි එතෙනෙව සංගහනිතා. චතුර්ත්ථො බිණ්ණසම්මො. සො හි එකනෙත්ත අනවජේජායෙව. අයං අඛතුත්තරට්ඨ කථානයො.

උග්ගට්ඨකඤ්ඤාදීප්‍ර. උග්ගට්ඨකඤ්ඤාති⁶ එත්ථ උග්ගාට්ඨං නාම ඤ්ඤාග්ගාට්ඨං. ඤ්ඤානෙත උග්ගාට්ඨමත්තෙතෙයෙව ජානාතීති අත්ථො. සහඋද්ගභවම්මෙලායාති උද්ගහරෙ උද්ගභවම්මත්තෙතෙයෙව. ධම්මානිසම් යොති චතුසම්මධම්මස්ස ඤ්ඤානෙත සද්ධිං අතිසම්මයො. අසං චුම්චනීති අයං චත්තාරෙ සතිපට්ඨානාති ආදිනා නයෙන සංකිත්තෙන මානිකාය ධම්මමානාය දෙසනානුසාරෙන ඤ්ඤානං පෙසෙසො අරහත්තං ගණතිතුං සම්මත්ථො පුග්ගලො උග්ගට්ඨකඤ්ඤාති චුම්චති. විපචිතං⁷ විත්ථාරිතමෙව අත්ථො ජානාතීති විපචිතඤ්ඤා⁸. අසං චුම්චනීති අයං සංකිත්තෙන මානිකං ධම්මෙතො විත්ථාරෙන අත්ථො භාජීයමානෙ අරහත්තං පාපුණ්ණිතුං සම්මත්ථො පුග්ගලො විපචිතඤ්ඤාති චුම්චති. උදෙසාදීති නොතබ්බොති

1. ම. ලභිසකා. 4. ම. සා. අතිමුත්තක. 7. ම. විපචිතං.
2. සි. II සා. බහුල. 5. ම. හදුපුපථාදීති. 8. සි. I, & II. විපචිතඤ්ඤා.
3. සි. II, බහුල. 6. ම. උග්ගාට්ඨකඤ්ඤා.

තෙසෙය්. අනුපුබ්බෙනි ධම්මාභිසමසො හොතිති අනුක්කමෙන අරහත්තප්පත්ති. බ්‍රහ්මඤ්ඤපදමෙව පරමං අස්සාති පදපරමො. න කාස ජාතියා ධම්මාභිසමසො හොතිති න තෙන අත්තභාවෙන කුමාරං වා විපස්සනං වා මග්ගං වා ඵලං වා තිබ්බතෙතභුං සකෙකාතිති අත්තො.

යුත්තපටිභානාදීසු පටිභානං වුවවති සදුණමපි, සදුණස්ස උපට්ඨිත වචනමපි. තං ඉධ අධිපෙපතං. අත්ථයුත්තඤ්ච කාරණයුත්තඤ්ච පටිභාන මස්සාති යුත්තපටිභානො. පුච්ඡනානන්තරමෙව සිසං බ්‍රහ්මකාභුං අස මත්ථනාය නො මුත්තං පටිභානමස්සාති නො මුත්තපටිභානො. ඉමිනා නයෙන සෙසා වෙදිතබ්බො. එත්ථ පන පඨමො කිඤ්චිකාලං විමංසිත්වා යුත්තමෙව පෙකති, තිපිටකවූලනාගන්තෙරෙ විය. සො කිර පඤ්ඤං පුට්ඨො පරිග්ගහෙත්වා යුත්තපයුත්තකාරණමෙව කාථෙති. දුතියො පුච්ඡා නන්තරමෙව යෙන වා තෙන වා වචනෙන පටිබාහති විමංසිත්වාපි ව යුත්තං න පෙකති, වතුතිකාසිකපණ්ඩිතතිස්සන්තෙරෙ විය. සො කිර පඤ්ඤං පුට්ඨො පඤ්ඤපරියොසානමපි නාගමෙති යං වා නං වා කාථෙති යෙව, වචනත්ථං පනස්ස විමංසියමානං තත්ථවි න ලග්ගති. තතියො පුච්ඡාසමකාලමෙව යුත්තං පෙකති තංඛණඤ්ඤඤච වචනං බ්‍රහ්මකරෙති, තිපිටකවූලාභයන්තෙරෙ විය. සො කිර පඤ්ඤං පුට්ඨො සීඝ්‍රමෙව කාථෙති යුත්තපයුත්තකාරණො ව හොති. වතුන්තො පුට්ඨො සමානො නෙවයුත්තං¹ පෙකති, න යෙන වා තෙන වා පටිබාහිභුං සකෙකාති, තිබ්බකිකාරතිඵලග්ගො විය හොති, ලාලුද්ධිත්තෙරෙ² විය.

ධම්මකපිකෙසු අප්පඤ්ච භාසනීති සමපත්තපරිසාය ථොකමෙව කාථෙති. අසභිතඤ්චාති³ කාථෙන්නො ව පන න අත්ථයුත්තං කාරණ යුත්තං කාථෙති. පටිසා වස්ස න කුසලා හොතිති සොභුං නිසිත්තපරිසා වස්ස යුත්තායුත්තං කාරණාකාරණං සිලිට්ඨාසිලිට්ඨං න ජානාතීති අත්තො. ප්‍රචරුපොති අයං එවංජාතීකො බාලධම්මකපිකො එවං ජාති කාය බාලපරිසාය ධම්මකපිකොත්තෙව නාමං ලභති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්තො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව වෙයෙව ජනා සභාවධම්මකපිකා. ඉතරෙ පන ධම්මකපිකානං අන්තරෙ පටිට්ඨන්තා එවං වුත්තා.

වලාහකුපමෙසු වලාහකාති මෙකා. ගජ්ජිනාති ඵතිතා. තත්ථ ගජ්ජිනා නොවස්සනභාවො නාම පාපකො. මනුස්සා හි යථා දෙවො ගජ්ජිති සුචුට්ඨිකා හවිස්සනීති බීජාති තීහරිත්වා⁴ වපනති අථ දෙවෙ අවස්සන්නෙ බෙත්තෙ බීජාති බෙත්තෙයෙව නස්සනති ගෙහෙ බීජාති ගෙහෙයෙව නස්සනති දුබ්භික්කං හොති. නො ගජ්ජිනා වස්සන භාවොපි පාපකොව. මනුස්සා හි ඉමසමං කාලෙ දුබ්බුට්ඨිකා හවිස්සනීති තීන්තට්ඨානෙසුයෙව වප්පං කරෙන්නති අථ දෙවො වසිත්වා සබ්බ බීජාති මහාසමුද්ධං පාපෙති දුබ්භික්කමෙව හොති. ගජ්ජිනා වස්සනභාවො

1. සී, II, අත්තං පඤ්ඤං.

3. මු, අ, හි, පාලියං අසභිතඤ්චාති දිස්සති,

පන හඳුනො. තද හි සුභික්ඛං හොති. නො ගජ්ඣා නො වසාන හාවො ඵකන්තපාපකොව. **භාසිනා හොති නො ඝාතනා** ඉද්දති ගන්ධුරං පුරෙස්සාමි¹ වාසධුරං පුරෙස්සාමිති² කථෙතිශෙව. න පන උදෙසං ගණහාති කමමධානං³ භාවෙති. **ඝාතනා හොති නො භාසිනා**ති ගන්ධුරං වා පුරෙස්සාමි වාසධුරං වාති න භාසති, සමපතෙත පන කාලෙ තමන්ද සමපාදෙති. ඉමිනා නයෙන ඉතරෙපි⁴ වෙදිතබ්බා. සබ්බං පතෙතං පච්චයදයකෙනෙව කපිතං. එකො හි අසුකදිවසෙ නාම දුනං දස්සාමිති සඬ්ඝං නිමනෙතති, සමපතනකාලෙ නො කුරෙති. අයං පුග්ගලො පුඤ්ඤාන පරිභායති. භික්ඛුසඬ්ඝොපි ලාභෙන පරිභායති. අපරෙ සඬ්ඝං අනිමනෙතත්වා සකකාරං කත්වා භික්ඛු ආනෙස්සාමිති, ා ලභති. සබ්බෙ අඤ්ඤත් නිමනතිවා හොනති. අයමි පුඤ්ඤාන පරිභායති. සඬ්ඝොපි තෙන ලාභෙන පරිභායති. අපරෙ පඨමං සඬ්ඝං නිමනෙතත්වා පච්ඡා සකකාරං කත්වා දුනං දෙති. අයං කිච්චකාරී හොති. අපරෙ තෙව සඬ්ඝං නිමනෙතති, න දුනං දෙති. අයං පාපපුග්ගලොති වෙදිතබ්බො.

මුසිකුපමෙසු **ගාධං ඝාතනා වසිනා**ති අත්තනො ආසයං බිලං කුපං බණ්ති, නො තත්ථ වසති, කිසම්ඤ්චිදෙව ණානෙ වසති. එවං බිලාරුදිඅමිත්තවසං ගච්ඡති. බතනාතිපි පාඨො. **වසිනා නො ගාධං ඝාතනා**ති සයං⁵ න බණ්ති, පරෙන බතෙ බිලෙ වසති. එවං ජිවිතං රකකති. තතිසා දොපි කුරෙන්නති ජිවිතං රකකති. වතුන්දා දොපි අකුරෙන්නති අමිත්තවසං ගච්ඡති. ඉමාය පන උපමාය උපමිනෙසු පුග්ගලෙසු පඨමො යථා සා මුසිකා ගාධං බණ්ති, එවං නවඛගසජු සාසනං උග්ගණහති. යථා පන සා තත්ථ න වසති කිසම්ඤ්චිදෙව ණානෙ වසනති අමිත්තවසං ගච්ඡති, තථා අයමිපි පරියන්තිවසෙන ඤ්ඤාණං පෙසෙත්වා වතුසච්චධමමං න පටිවිජ්ඣති. ලොකාමිසථානෙසුයෙව වරනෙතා මච්චුමාරකිලෙසමාරදෙවපුත්තමාරසඬ්ඛානානං අමිත්තානං වසං ගච්ඡති. දුතියො යථා සා මුසිකා ගාධං න බණ්ති. එවං නවඛග සජුසාසනං න ගණහති⁶. යථා පන පරෙන බතබිලෙ වසනති ජිවිතං රකකති. එවං පරස්ස කථං සුත්වා වතුසච්චධමමං පටිවිජ්ඣත්වා තිණණං මාරුතං වසං අතික්කමති. ඉමිනා නයෙන තතිශවතුන්දෙසුපි ඔපමම සංසද්දනං වෙදිතබ්බං.

අමුපමෙසු **ආමං පක්කවණණී**ති අනෙතා ආමං බති පක්කසදිසං. **පක්කං ආමවණණී**ති අනෙතා පක්කං බති ආමසදිසං. සෙසද්ධියෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ යථා අමෙබ අපක්කභාවො ආමනා හොති, එවං පුග්ගලෙපි පුජ්ජ්ජනභාවො ආමනා. අරියභාවො පක්කනා. යථා ව තත්ථ පක්කසදිසනා පක්කවණණනා,⁷ එවං පුග්ගලෙපි අරියානං අතික්ක මනාදි⁸ සදිසනා පක්කවණණනාති⁹ ඉමිනා නයෙන උපමිතපුග්ගලෙසු ඔපමමසංසද්දනං වෙදිතබ්බං.

1. සයා, පුරෙස්සාමිති වා.

2. සයා, පුරෙස්සාමිති වා.

3. සයා, කමමධානං.

4. සි. I. ඉතරෙමෙපි.

5. ම. ආසයං.

6. සයා, න උග්ගණහති.

7. සයා, පක්කවණණනා.

8. ම. අතික්කමනාදි.

9. සයා, පක්කවණණනා.

කුමභූපමෙසු කුමෙහාති සටො. කුමෙකාති අනෙතා රිතෙතා. පිඨිතොති පිදතිතා: ංපිතො. පුඤ්ඤාති අනෙතා පුඤ්ඤො. විච්චොති විචරිතා: ංපිතො. උපමිතපුග්ගලෙසු පනෙත්ථ අනෙතා ගුණසාරවීර තිතො කුමෙකා, බාහිරසොභනතාය පිඨිතො, පුග්ගලො වෙදිතබ්බො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

උදකරහදුපමෙසු¹ උදකරහදො නාව ජණ්ණුකමතෙනපි² උදකෙ සති පණ්ණෙරසසමතිත්තවණ්ණත්තා³ වා බහලත්තා වා උදකස්ස අපඤ්ඤාය මානතලො උත්තානො ගමිතීගේභාසො නාම හොති. තීපොරිස වතුපොරිසෙපි පන උදකෙ සති අවුත්තා උදකස්ස පඤ්ඤාය මාන තලො ගමිතීගේ උත්තානොභාසො නාම හොති. උභයකාරණසබ්භා වතො පන ඉතරෙ දො වෙදිතබ්බො. පුග්ගලොපි කිලෙසුස්සද භාවතො ගුණගමිතීරතාය ව අභාවතො ගුණගමිතීරතං සදිසෙති අභිකක්මාදීති යුතො උත්තානො ගමිතීගේභාසො නාම. ඉමිනා නයෙන සෙසාපි වෙදිතබ්බො.

බලිවදුපමෙසු බලිවදො නාව යො අත්තනො ගොගණං සටෙටිති උබ්බෙජෙති, පරගොගණෙ පන සොරතො සුබසීලො හොති. අයං සභගවචණ්ඩා නො පරගවචණ්ඩා නාම. පුග්ගලොපි අත්තනො පරිසං සටෙටිතො විජ්ඣිතො ඵරුසෙන සමුද්වරතො, පරපරිසාය පන සොරවමං තිවාතවුත්තිතං ආපජ්ජතො සභගවචණ්ඩා හොති, නො පරගවචණ්ඩා නාමාති ඉමිනා නයෙන සෙසාපි වෙදිතබ්බො. තිදොසවාරෙ පනෙත්ථ උබ්බෙජිතා හොතිති සටෙටිතා විජ්ඣිතා උබ්බෙගපපත්තං කරෙතිවෙව⁴ අත්ථො.

ආසිවිසුපමෙසු ආසිවිසො නාව යස්ස විසං ආසුං ආගවුත්ති සිසං ඵරති සොරං පන න හොති, චිරකාලං න පිලෙති, අයං ආගත විසො නො සොරවිසො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. පුග්ගලවිභාජනං පන උත්තානත්ථෙව.

අනනුවිච්ච අපරියොගාගෙතො අවණ්ණාරහස්ස වණ්ණං භාසිතා හොතිති ආදීසු අනනුවිච්චාති අතුලයිතො අපරිග්ගණිතො. අපරියොගාගෙතොති පඤ්ඤාය ගුණෙ අනොගාගෙතො. භූතං නිවුත්තති විජ්ජමානතො භූතං, අවිපරිතතො නිවුත්තං. කාලෙනාති යුත්තපයුත්ත කාලෙන. නනු කාලඤ්ඤා හොතිති යමිදං කාලෙනාති වුත්තං නනු යො පුග්ගලො කාලඤ්ඤා හොති කාලං ජානාති. තස්ස පඤ්ඤාය වෙය්‍යාකරණත්ථාය ඉමසමිං කාලෙ පුච්ඡිතොපි මයා න කපේතබ්බො⁵ ඉමසමිං කාලෙ කපේතබ්බොති⁶ අයං කාලෙන හණ්ඨි නාම. උපෙකඛිකො විහරතීති මජ්ඣිමනිකායෙ උපෙකඛාය ධීතො හුතො විහරති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථෙව.

1. ම. උදකදහදුපමෙසු. 3. ස්‍යා, සති පන රසසමතිත්තවණ්ණත්තා. 6. ස්‍යා, කපෙ 2. ස්‍යා, කාණ්ණමිත්තෙපි. 4. ස්‍යා, කරෙතිසෙවොති. 5. ස්‍යා, නකපේතසබ්බො. [තබ්බො,

උට්ඨානඵලපටිච්ඡිති ආදීසු යො උට්ඨානවිරයෙනෙව දිවසං චිති නාමෙකාං තස්ස නිස්සන්ධප්ලමන්තං කිංඤ්චිදෙව ලභිත්වා ජීවිතං කප්පෙති, තං පන උට්ඨානං ආගමම කිංඤ්චි පුඤ්ඤඵලං න පටිලභති. තං සක්කිය සංස්ස පුග්ගලස්ස උට්ඨානගොති ආදි වුත්තං. නතුපටිදෙව්භි තතො උපරි බ්‍රහ්මකාසිකාදයො දෙවා. තෙසඤ්ඤි උට්ඨානවිරයෙන කිවං නාම තත්ථි, පුඤ්ඤඵලමෙව උපජීවන්ති. පුඤ්ඤවගො වාහි ඉදං පුඤ්ඤවන්තො බත්තිසම්බ්‍රාහ්මණාදයො වෙව්! භූමිදෙවෙ ආදිං කත්වා නිම්මානරතිපරියොසානෙ දෙවෙ ව සක්කිය වුත්තං. සබ්බෙපි හෙතෙ වායාම¹ඵලඤ්ඤව පුඤ්ඤඵලඤ්ච අනුභවන්ති. තෙරසිකා පන තෙව උට්ඨානෙන ආජීවං උප්පාදෙත්වා සන්තොසන්ති, නාපි තෙසං පුඤ්ඤ ඵලෙන කොචි ආජීවො උප්පජ්ජති.

තමාදීසු තිවෙ කුලෙ පච්චාජාතොති ආදිකෙන තමෙන යුත්තොති නමො. කායදුච්චරතාදීති පුත නිරයතමුපගමනතො නමපරිසරගො. තෙකාදකුලෙති මිගලදදකාදීනං කුලෙ. ටෙතා²කුලෙති විලිවකාරකුලෙ. රථකාරකුලෙති වමකාරකුලෙ. සුකකුසකුලෙති පුපථජිබ්බකකුලෙ. කසිරවුත්තනෙති දුක්ඛවුත්තනෙ. දුක්ඛණ්ණොති පංසුපිසාවකො විශ් ක්කාමබාණ්ඩවණ්ණො. දුද්දසිකොති විජාතමාකුයාපි අමනාප දස්සනො. බග්ගොපිමගොති³ ලකුණ්ඩකො⁴. කාණොති එකකම් කාණො වා උභයකම්කාණො වා. කුණ්ණිති එකකත්තුණ්ණි වා උභයහත්තුණ්ණි වා. බග්ගොති එකපාදබග්ගො වා උභයපාදබග්ගො වා. පකඛගගොති හතපකෙට්ඨා පිඨසප්ථි. පදිපෙසසංඝාති තෙලකපලු කාදිතො පදිපුපකරණස්ස. ⁵ ඵවං සුගගලො නමො හොති නමපරි සගොති එත් එකො පුග්ගලො බතිද්ධා ආලොකං අදිත්වා මාතු කුච්ඡිසමිඤ්ඤව කාලං කත්වා අපායෙසු නිබ්බත්තන්තො⁶ සකලෙපි කප්පෙ සංසරති,⁷ සොපි තමොතමපරායනොව. සො පන කුහන පුග්ගලො භවෙය්‍ය. කුහනස්ස හි ඵවරූපා නිබ්බත්ති හොතිති වුත්තං. එත් ව හිවෙ කුලෙ පච්චාජනො හොති වණ්ඩාලකුලෙ වාහි ආදීති ආගමනවිපත්ති වෙව පුබ්බුප්පනනපච්චා⁸විපත්ති ව දස්සිතා. දලිදොති ආදීති පවත්තිපච්චායවිපත්ති.¹⁰ කසිරවුත්තනෙති ආදීති අජිවුපායවිපත්ති. දුක්ඛණ්ණොති ආදීති රූපවිපත්ති. බග්ගොබාගොති ආදීති දුක්ඛකාරණසමායොගො. න ලාභිති ආදීති සුඛකාරණ විපත්ති වෙව උපහොගවිපත්ති ව. කාසෙන දුච්චිත්තනති ආදීති තම පරායනභාවස්ස කාරණසමායොගො. කාසස්ස හෙදති ආදීති සමපරා සිකතමුපගමො. සුකකපකෙට්ඨා වුත්තපටිපකකනෙයෙන වෙදිතබ්බො, අපිවෙත්ති තිවිධාය කුසලසමපත්තියා පච්චාජාතිආදිකෙන ජොතිනා යුත්තතො ඡෙති. ආලොකභූතොති වුත්තං හොති. කායසුවරතාදීති පන සගගුප්පත්තිජොතිභාවුපගමනතො ඡෙතිපරිසරගො. බත්තිස

1. සෘ. බත්තිසම්බ්‍රාහ්මණාදයො වෙව. 2. ම. පදිපකරණස්ස. 3. සි. I. & II. 4. සෘ. වාගම. 5. ම. බග්ගොපිමගො. 6. සෘ. නිබ්බත්තො, [පච්චුප්පනනපච්චාය. 7. ම. වෙවු. 8. ම. ලකුණ්ඩකො. 9. සෘ. සරති. 10. සෘ. පච්චාජිපකති.

මහාසාලකුලෙ වානි ආදීසු බන්ධිසමහාසාලානි බන්ධියමහාසාර මහාසාරපඤ්ඤානිකායා. යෙසඤ්ඤානි බන්ධියානං ගෙට්ඨිමනෙතන කොටිසනං නිධානගතං හොති, තයො කහාපණ්කුමො වළඤ්ඤානන්දාය ගෙහමජේඛි රුසිං කත්වා ඵපිතො හොති, තෙ බන්ධියමහාසාලා නාම. යෙසං බ්‍රාහ්මණානං අසීතිකොට්ඨනං නීතිතං හොති, දියධෙසා කහාපණ්කුමො වළඤ්ඤානන්දාය ගෙහමජේඛි රුසිං කත්වා ඵපිතො හොති, තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා නාම. යෙසං ගහපතීනං වත්තාලීසකොට්ඨනං නීතිතං හොති, කහාපණ්කුමො වළඤ්ඤානන්දාය ගෙහමජේඛි රුසිං කත්වා ඵපිතො හොති, තෙ ගහපතීමහාසාලා නාම. තෙසං කුලෙති අපේඨා. අපේඨිති ඉස්සරෙ. නිධානගතධනස්ස මහන්තතාය මහදධනෙ. සුවණ්ණරජතභාජනාදීනං උපහොගහණ්ඩානං මහන්තතාය මහාහොගෙ. නිධානගතස්ස ජාතරූපරජතස්ස පහුතතාය පහුතජනරූපරජතෙ. විතතුපකරණස්ස තුට්ඨිකාරණපහුතතාය පහුතවිධතුපකරණෙ. ගොධනාදීතඤ්ඤානි සත්තවිධධඤ්ඤානඤ්ඤාන පහුතතාය පහුතධනධඤ්ඤානෙ. අගිරූපොති සුඤ්ජරූපො. දස්සනිසොති අඤ්ඤානමිමපභාය දිවසමපි පස්සිතබ්බසුත්තො. පාසාදිභොති දස්සනෙත්තෙව විතතපසාදවහො. පරමාසාති උත්තමාය. චණ්ණපොකධර්මාසාති පොකධර්මණ්ණතාය. පොකධරං වුව්වති සරීරං. තස්ස චණ්ණසමපතියාති අපේඨා. සමන්තාගතොති උපෙතො. ඔණ්ණොණ්ණාදීසු දිට්ඨධම්මිකාය වා සමපරාධිකාය වා සමපතියා විරහිතො ඔණ්ණො. නිවොලාමකොති අපේඨා. තබ්බිපකුතො උණ්ණො. උච්චො උග්ගතොති අපේඨා. සෙසමෙත්ථ තමාදීසු වුත්තනසෙත්තෙව වෙදිතබ්බං. අපි ව ඔණ්ණොණ්ණොති ඉදති නිවො, ආයතිමපි නිවො හවිස්සති. ඔණ්ණොණ්ණොති ඉදති නිවො ආයතිං උච්චො හවිස්සති. උණ්ණොණ්ණොති ඉදති උච්චො, ආයතිං නිවො හවිස්සති. උණ්ණොණ්ණොති ඉදති උච්චො, ආයතිමපි උච්චො හවිස්සති.

රුකුඤ්ඤානිකායා වා ජෙතගු සාරපජිවාගේති වනජෙට්ඨක රුකුඤ්ඤානිකායා ජෙතගු හොති පරිවාරරුකුඤ්ඤානිකායා සාර හොති. ඉමිනා තයෙන සෙසා වෙදිතබ්බං. පුග්ගලෙසු පන සීලසාරවීරගතො¹ ජෙතගුතා සීලාසාරසමන්තාගමෙන ව සාරතා වෙදිතබ්බං.

රුපපමාණාදීසු සමපතියුත්තං රූපං පමාණං කරෙතීති රූපපමාණො. තත්ථ පසාදං ජනෙතීති රූපපසකො. කිත්තිසද්දහුතං කොසං පමාණං කරෙතීති කොසපමාණො. ආරෙහං වානි ආදීසු පන ආණ්ඩනති උච්චතං² පජිණාහනති කිසුල්ලොචාපගතං පරිකෙට්ඨිතමපතීති. සණ්ඨානනති අභ්‍යවච්ඡිකානං දීඝරස්සවට්ඨනාදීසුත්තධානෙසු තථාභාවං. පාජිසුති යථා වුත්තපසාරානං අනුත්තං. ලකුඤ්ඤානිකායා පරමාණ්ණාසාති පරෙති පරමමුඛා නිවාරිතාය ගුණවණ්ණතාය. පරමාණ්ණාසාති පරෙති

ථුතිවසෙන ගාථාදිඋපතිබ්බිකෙන වුත්තාය ථොමනාය. පරපසංඝ නාමානි පරෙහි සමමුඛා වුත්තාය පසංසාය. පරවණ්ණහාදිකාසානි පරිපරථුතිවසෙන¹ පරෙහි පවත්තිතාය වණ්ණහරණාය. විවරලුඛනානි විවරයා දුබ්බණ්ණාදිභාවෙන ලුඛතං. පත්තලුඛනානි භාජනසා වණ්ණසණ්ඨානවත්තූහි ලුඛතං. සෙනාසනලුඛනානි නාටකාදිසමපනති විරහෙන සෙනාසනසා ලුඛතං. විවිධනානි අවෙලකාදිභාවෙන අනෙ කප්පකාරං. දුක්කරකාදිකානි සරීරතාපනං. අපරෙ නයො: ඉමෙසු හි වතුසු පුග්ගලෙසු රූපෙ පමාණං ගහෙත්වා පසනෙතා රූපපමාණො නාම. රූපපසනෙනානි නයෙව අත්ථවත්තං. සොසෙ පමාණං ගහෙත්වා පසනෙතා සොසපමාණො නාම. විවර ලුඛපත්තලුඛෙසු පමාණං ගහෙත්වා පසනෙතා ලුඛපමාණො නාම. ධම්මෙ පමාණං ගහෙත්වා පසනෙතා ධම්මපමාණො නාම. ඉතරුති තෙසංයෙව අත්ථවත්තානි. සබ්බසතෙන ව නයො කොට්ඨාසෙ කත්වා දො කොට්ඨාසා රූපපමාණා, එකො න රූපපමාණො. පඤ්ඤා කොට්ඨාසෙ කත්වා වත්තාරෙ කොට්ඨාසා සොසපමාණා, එකො න සොසපමාණො. දසකොට්ඨාසෙ කත්වා නවකොට්ඨාසා ලුඛපමාණා, එකො න ලුඛපමාණො. සතසහසෙසා² කොට්ඨාසෙ කත්වා පන එකො කොට්ඨාසොව ධම්මපමාණො. සෙසා න ධම්මප මාණා.³ එවමයං වතුපමාණො ලොකසන්නිවාසො. එනසමිං වතුපමාණෙ ලොකසන්නිවාසෙ බුද්ධෙසු අපසසනා මඤ්ඤා, පසනාව බහුකා.⁴ රූපපමාණෙසා හි බුද්ධාරූපතො උත්තරි පසාදුවහං රූපං නාම නත්ථි. සොසපමාණෙසා බුද්ධානං නිත්තිසොසතො උත්තරි පසාදුවහො සොසො නාම නත්ථි. ලුඛපමාණෙසා භාසිකානි වත්ථානි මහාරහානි කඤ්චනභාජනානි තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡිකො සබ්බ සමපනතිසුත්තෙ පසාදුවරෙ පහාය පංසුකුලවිවරසෙලමයපත්ත රුක්ඛමුලාදි⁵ සෙනාසනසෙවිනො බුද්ධෙසා භගවතො ලුඛතො උත්තරි පසාදුවහං අඤ්ඤං ලුඛං නාම නත්ථි. ධම්මපමාණෙසා සදෙවකෙ ලොකෙ අසාධාරණසීලාදිගුණෙසා තථාගතෙසා සීලාදිගුණතො උත්තරි පසාදුවහො අඤ්ඤා සීලාදිගුණො නාම නත්ථි. ඉති භගවා ඉමං වතුපමාණිකං ලොකසන්නිවාසං මුට්ඨිතා ගහෙත්වා විය සිතොති.

අත්තතිතාය පටිපත්තාදිසු සීලසමපනෙනානි සිලෙන සමපනෙතා සමනතාගතො. සමාධිසමපනෙනානි ආදීසු⁶ එසෙවනයො. එත්ථ ව සීලං ලොකීයලොකුත්තරං කපිතං. තථා සමාධිපඤ්ඤා ව. විමුක්තානි අරහත්තථලවිමුත්තිසෙව. විමුක්තානිඤ්ඤාදසනං.⁷ එකුතවිසතිවිධං පටිච්චෙකඛණඤ්ඤාණං. නො පරනානි ආදීසු⁸ පරපුග්ගලං තයාපි සීල සමපනෙන න භවිතුං වට්ටනීති වත්ථා යථා සීලං සමාදියති, එවං න සමාදපෙති න ගණනාපෙති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. එතෙසු පන

1. සී. I. එවං පරිපරථුතිවසෙන, 6. සා සමාධිසමපනෙනාදිසු.
 2. සී. I. භගවතො, 4. සා, බහුකානි, 7. ඉ. ඤ්ඤාදසනං.
 3. සා, නාධම්මපමාණානි. 5. ම. රුක්ඛමුලානි. 8. සා, ආදීසු පන.

වතුසු පස්මො වකකලිතේරසදිසො¹ හොති. දුතියො උපනඤ්ඤාසු පුත්තසදිසො. තතියො සාරිපුත්තමොග්ගලොතතේරසදිසො. වතුතේරා දෙවදත්තසදිසොති වෙදිතබ්බො.

අත්තනනපාදිසු අත්තානං තපති දුක්ඛාපෙතීති අත්තනනපෙසා. අත්තනො පරිතාපනානුයොගං අත්තපටිතාපනානුයොගං. අවෙලකොති නිවෙව්ලො නග්ගො. මුත්තාචාගේති විසුඛාචාගේ. උචාරකමාදිසු ලොකීයකුලපුත්තාචාරෙන විරතීතො සීතකොච උචාරං කරොති, පසාචං² කරොති, බාදති, භුඤ්ජති. ගන්ධාපලෙඛනොති හත්ථෙ පිණ්ඩමති නිට්ඨිතො ජිව්හාය හත්ථං අපලෙඛති. උචාරං වා කත්වා හත්ථසම්ඤ්ඤාව දණ්ඩකසඤ්ඤා සුත්වා හත්ථෙන අපලෙඛතීති දසෙසති. තෙ කිර දණ්ඩකං සත්තොති³ පඤ්ඤපෙනති. තස්මා තෙසං පටිපදං පුරෙන්නො එවං කරොති. භික්ඛාගහණත්ථං එඪ් හදනොති චුත්තො න එතීති න එඪ්හදන්තියො. තෙනහි තිට්ඨ හදනොති චුත්තොපි න තිට්ඨතීති න තිට්ඨහදන්තියො. තදුග්ගමපි ගෙනං තිප්පියා එතස්ස වචනං කතං හවිස්සතීති න කරොන්ති. අභිහමන්ති පුරෙන්නරං ගහෙත්වා ආහවතික්ඛං. උද්දස්ස කතන්ති ඉමං තුමෙහ උද්දස්ස කතන්ති එවං ආරෙචිතතික්ඛං. නිමග්ගන්ති අසුකං නාම කුලං වා වීථිං වා ගාමං වා පටිසෙය්‍යථාති එවං නිමග්ගන්තික්ඛමපි න සාදියති න ගණ්හති. න කුමභිමුඛාති කුමභිතො උචාරිත්වා දියමානං භික්ඛං න ගණ්හාති. න කළොපිමුඛාති කළොපිති උකලි, පච්ඡි වා, තතොපි න ගණ්හාති. කසමා? කුමභිකළොපියො කට්ඨජ්ජනා පහාරං ලහන්ති. න එලකමග්ගන්ති උචාරං අන්තරං කත්වා දියමානං න ගණ්හාති. කසමා? අයං මං තිස්සාය අන්තරකරණං ලහති. දණ්ඩමුසලෙසුපි එසෙව නයො. මිත්තන්ති විසු භුඤ්ජමානෙසු එකසමං උට්ඨාය දෙනො න ගණ්හාති. කසමා? කබලන්තරුයො හොතීති. න ගබ්භිනිසාති ආදිසු පන ගබ්භිනියා කුච්ඡියං දුරකො කිලමති, පායන්තියා දුරකස්ස බිරන්තරුයො හොති, පුරිසන්තර ගතාය රතීඅන්තරුයො හොතීති න ගණ්හාති. න සබ්බිතතීසුති සබ්බිතෙනත්වා කතහත්තෙසු. දුබ්භික්ඛසමයෙ කිර අවෙලකසාවකා අවෙලකානං අත්ථාය තතො තතො තඤ්ඤාදිති සමාදපෙත්වා හත්තං පවන්ති. උකකට්ඨාවෙලකො තතො න පටිග්ගණ්හාති. න සත්ථ සාති යත්ථ සුතබො පිණ්ඩං ලභිස්සාමිති උපට්ඨිතො හොති, තත්ථ තස්ස අදත්වා ආහවං න ගණ්හාති. කසමා? එතස්ස පිණ්ඩන්තරුයො හොතීති. සණ්ඨසණ්ඨවාදිනීති සමුහසමුහවාරිති. සවෙ හි අවෙලකං දිස්වා ඉමස්ස භික්ඛං දස්සාමාති මානුස්සකා හත්තගෙහං⁴ පටිසන්ති තෙසු ව පටිසන්නෙසු කළොපිමුඛාදිසු නිලීනා මකඛිකා උපපත්තිවා සණ්ඨසණ්ඨා වරන්ති, තතො ආහවං භික්ඛං න ගණ්හාති. කසමා? මං තිස්සාය මකඛිකානං ගොවන්තරුයො ජානොති. ප්‍රසොදකන්ති

1. සි. II, & සෘ. බකකුලතේර.

2. සෘ. උචාරං පසාචං වා.

3. සි. II, තෙකිරසන්නෙදණ්ඩකන්ති.

4. සි. I, & II, හත්තගෙහං.

සබ්බසංසාරෙති කතං සොචිරකං.¹ එත්ථ වි සුරුපානමෙව සාවර්ජං,
අයං සුත එතස්මිම්භි සාවර්ජසඤ්ඤි. එකාගාදිකොති යො එකස්මි-
ඤ්චි ගෙගෙ හිකං ලභිත්වා නිවහනති. එකාලොපිකොති යො
එකෙනෙව ආලොපෙන යාපෙති. වාගාරිකාදීසුපි එසෙව නයො.
එකිකාපි දත්තිකාති එකාය දත්තියා. දත්ති නාම එකා බුද්ධකපාති
හොති, යත් අග්ගහිකං පකඛිපිත්වා යපෙනති. එකාභිකාති එකදිව
සන්නරිකං. අද්ධමාසිකාති අද්ධමාසන්නරිකං. පටිසාසභනනහොජ-
නිකාති වාරහතනහොජනං. එකාගවාරෙන සත්තාගවාරෙන අද්ධමාස
වාරිකාති එවං දිවසවාරෙන ආභතභනනහොජනං. සාභගකෙකාති
අලුසාභගකෙකා. සාමාභගකෙකාති සාමාභගානුලභකෙකා. නිවා
රුද්දු නිවාරු නාම තාව අරඤ්ඤ සංජාතා විහිජාති. දදුලනති
වම්භිකාදරිති වම්භං විලිඛිත්වා ඡ්ඛිකකසංචං. සංචං වුව්චති සිලෙසොපි,
සෙවාලොපි, කණ්ණාරුදිරුකතිත්තයාසොපි. කණ්ණනති කුණ්ණකං.
ආවාමොති භතතඋකතිලිකාය ලග්ගො කිමොදනො. තං ඡ්ඛි
තරිකානෙ ගහෙත්වා බාදති. ඔදනකඤ්ජයනතිපි වදනති. පිඤ්ඤ
කාදසො පාකටා එව. පටනනඵලහොජිති පතිතඵලහොජි.
සාණාතිති සාණවාකවෙලාති. මසාභාතිති මසාකවෙලාති. ඡවදුස්සා
තිති මනසරිතො ඡ්ඛිතවත්තාති. එරකතිණාදිතිවා ගන්තේත්වා කත
තිවාසනාති. පංසුකුලාතිති පස්මයං ඡ්ඛිතනනනකාති. නිදිටකාතිති
රුකතිතවත්තාති. අජිනනති අජිතවම්භං. අජිනකම්පනති තදෙව
මජ්ඣෙ ඵාලිතං. සමුරකනතිපි වදනති. කුසම්චරනති කුසතිණාති
ගන්තේත්වා කතම්චරකං. වාකම්චරලකම්චරෙසුපි එසෙව නයො. කෙස
කම්චලනති මනුස්සකෙසෙති කතකම්චලං. යං සකියං වුත්තං “සෙය්‍ය
ථාපි හිකම්චෙ යාති කාතිවි තත්තාචුතාති² වත්තාති කෙසකම්චලො
තෙසං පතිකුටෙය්‍යා අකායති”ති. වාලකම්චලනති අස්සවාලාදිති
කතකම්චලං. උලුකපකකකනති උලුකපත්තාති³ ගන්තේත්වා කතතිවා
සනං. උලකම්චකොති උද්ධං සිතකො. උකකුම්චකපමානමනු
සුතෙතාති. උකකුම්චකම්චරයං අනුසුතෙතා ගච්ඡන්තොපි උකකුම්චකො
නුත්වා උපපතීත්වා උපපතීත්වා ගච්ඡති. කණ්ණවකාපසාසිකොති
අයකණ්ණකෙ වා පකතිකණ්ණකෙ වා භූමියං කොට්ටිත්වා තත්ථ
වම්භං අත්ථරිත්වා යානවිසකමාදිති කරොති. සෙසසනති සසන්තොපි
තත්ථෙව සෙය්‍යං කපෙපති. සායං තතියමස්සාති සාසනාතිසං. පාතො
මජ්ඣනතිකො⁴ සායනති දිවසස්ස තිකතිතනුං පාපං පවාතෙස්සාමිති
උදකොරෙගනානුයොගං අනුසුතෙතා විහරති. පරං තපතීති
පරනතපො. පරෙසං පරිතාපනානුයොගං පරපටිතාපානානුයොගං.
ඔරබ්බිකාදීසු උරබ්බා වුව්චනති එලකා, උරබ්බෙ ගතතිති ඔරබ්බිකො.
සුකරිකාදීසුපි එසෙව නයො. පුඤ්ඤාති දුරුණො කකකලො. මච්ඡ
සාගකොති මච්ඡබ්බකො කෙවට්ටො. බකිනාගාදිකොති බකිනා

1. ම. පුරිකං. 2. සං, යාතිතාති විතත්තාති වුතාති. 3. සි. I, පකකාති.
4. ම. මජ්ඣනිකා.

ගාරගොපකො. සුරුරුකම්මනාති දුරුරුකම්මනා. මුද්ධාව සිතෙනාති බතතිශාභිසෙකෙන මුද්ධාති අභිසිතෙනා. පුරුරුමෙන නගරස්සාති නගරතො පුරුරුමදිසාය. සඤ්ඤාගාරනති¹ යඤ්ඤාසාලං. බුරුරුනං නිවාසෙකොති සබුරං අජිනවමං නිවාසෙකො. සප්පි තෙලෙනාති සප්පිනා ව තෙලෙන ව. ධපෙකො හි සප්පිං අවසෙසො යොකොවි සෙකතො තෙලනති වුවවති. කණ්ඩුවමානොති නබානං ජිනනතො කණ්ඩුවිතබ්බකාලෙ තෙන කණ්ඩුවමානො. අනන්තරතිශාසාති අසන්තාය සරුපවච්ඡාසාති සද්ධිපවච්ඡාය. සවෙ ගාච්ඡි සෙතා හොති, වචෙජාපි සෙතකොව, සවෙ කබරු වා² රතො වා, වචෙජාපි නාදිසොවාති එවං සරුපවච්ඡාය. සො ඵවමානාති සො රුජා එවං වදෙති. වච්ඡනති නරුරුච්ඡකාචං අතිකකනතො බලවවච්ඡා. වච්ඡනරිසුපි එසෙව නයො. පටිතිංසඤ්ඤාසාති³ පරිකෙටි පඤ්ඤානිකාය වෙව යඤ්ඤාභූමියං අත්ථරුරුතාය ව. දිට්ඨිංස ධම්මෙති ඉමසමිංසෙව අත්තභාවෙ. නිව්ඤ්ඤානාති ඡාතං වුවවති තණ්හා, සා අස්ස තණ්හි නිව්ඤ්ඤානො. සබ්බකිලෙසානං නිබ්බුතතො නිබ්බුතො. අනෙතො තාපනකිලෙසානං අභාවා සිතලො ජානොති සිතිගුණො. කොතමග්ගප්පතිබ්බානසුඛාති පටිසංවෙදෙතිති සුඛපටිසංවෙදි. මුඛමගුණන අත්තනාති සෙට්ඨගුණෙන අත්තනා. ඉමං පන පුගලං බුද්ධිපාදතො පටිසංස දසෙසංසං ඉම නිවාගතොති ආදිමං.

තත්ථ නිවාගතොති අට්ඨති කාරණෙති භගවා නිවාගතො. නිවා ආගතොති නිවාගතො. නිවා ගතොති නිවාගතො. නිවාලකිණං ආගතොති නිවාගතො. නිවාධමෙව යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති නිවාගතො. නිවාදසයිතාය නිවාගතො. නිවාදිතාය නිවාගතො. නිවාසාරිතාය නිවාගතො. අභිභවනට්ඨන නිවාගතොති. අරහං සම්මාසම්මුද්ධාති ආදීති විසුද්ධිමග්ගෙ විසාරිතානෙව. නං ධම්මනති තං වුත්තප්ප කාරසම්පදං ධම්මං සුභොති. ගහපති මාති කසමා පඨමං ගහපති. නිද්දසති? නිගතමානතො උස්සනනතො ව. යෙභුසෙසන හි බතති සුලතො පබ්බජිතා ජාතිං නිස්සාය මානං කරොනති. බ්‍රාහ්මණකුලා පබ්බජිතා මනෙත නිස්සාය මානං කරොනති. හිතජ්ඣකුලා පබ්බජිතා අත්තතො විජාතිතාය⁴ පතිට්ඨාතුං න සකෙකානති. ගහපතිදරකා පන කවෙජති සෙදං මුඤ්ඤනෙති පිට්ඨියා ලොඤං පුප්ඵමානාය භූමිං කසිකා නාදිසස්ස මානස්ස අභාවතො නිගතමානදප්පා⁵ හොනති. තෙ පබ්බජිතා⁶ මානං වා දප්පං වා අකත්වා යථාබලං බුද්ධිවචනං උග්ග හෙත්වා විපස්සනාය කමමං කරොනතො සකෙකානති අරහතෙත පතිට්ඨාතුං. ඉතරෙති ව කුලෙති නිකම්භිකා පබ්බජිතා නාම න බුත්තා. ගහපතිකාව බුත්තා. ඉති නිගතමානතො උස්සනනතො ව පඨමං ගහපතිං නිද්දසතිති. අඤ්ඤානරසමිං මාති ඉතරෙසං වා කුලානං අඤ්ඤානරසමිං ජානො. නිවාගතො සදංසං සම්මුලනතිති පරිසුද්ධිං.

1. සි, I, & II, සඤ්ඤාගාරනති

4. සසා, අවජාතිතාය, 5. ම, දබ්බා.

2. සි, 1. කපිලා.

3. සි, I, & II, පරසංසඤ්ඤාය.

6. ම, සෙ.

බවම. සුඛා බවමසාමිච්ඡි තථාගතෙ සමමාසවුද්ධො වන සො
 හගවාති සද්ධං පටිලහති. ඉති පටිසංඤ්චිකාවතීති එවං පව්වචෙකවතී.
 සම්බාධො සන්ධාපසාති සවෙපි හි සට්ඨිගතො සරෙ යොජන
 සන්නතරෙපි වා වෙ ජයමපතිකා වසනති, තථාපි තෙසං සකිඤ්ඤාන
 සපලිබොධනවෙය්න සරුවාසො සම්බාධොව. රජ්ජපථොති¹ රුගරජා
 දීනං උට්ඨානට්ඨානනති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ආගමනපථොතිපි
 වහ්නුං වට්ටති. අලග්ගනවෙය්න² අබ්බොකාසො වියාති අබ්බොකාසො.
 පබ්බජ්තො හි කුටාගාරරතනපාසාදෙ ව දෙවම්මානාදිසු ව සුපිහිත
 ආරවානපානෙසු පටිච්ඡන්තෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න
 බජ්ජති. තෙන වුත්තං අබ්බොකාසො පබ්බජ්ජාති. අපි ව සම්බාධො
 සන්ධාපසා කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො.³ රජ්ජපථො අසංවුත
 සම්කාරට්ඨානං විශ් රජානං කිලෙසරජානං සනතිපාතට්ඨානතො.
 අබ්බොකාසො පබ්බජ්ජා කුසලකිරියාය යථාසුඛං ඔකාසසභාවතො.⁴
 නයිදං සුඤ්ඤං-පෙ-පබ්බජෙස්සනති එත්ථ අයං සඤ්ඤපකථා: යදෙතං
 සිකුත්තයමුග්ගවරියං එකමපි දිවසං අබණ්ඩා කන්ධා වර්මකචිත්තං
 පාපෙතබ්බතාය එකගතපටිසුණණං. එකදිවසමපි කිලෙසමලෙන
 අමලිතං කන්ධා වර්මකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය එකගතපටිසුද්ධං.
 සම්බලිඛිතනති ලිඛිතසඤ්ඤාසද්ධං බොතසඤ්ඤාසපටිභාගං වර්තබ්බං.
 ඉදං න සුඤ්ඤං අගාරං අජ්ඣාචසනා අගාරමජෙඤ්ඤා වසන්තොන එකනත
 පරිපුණ්ණා වර්තුං,⁵ සන්තප්පාගං කෙසෙ ව මසුසුඤ්ඤා ඔහාරෙත්වා කාසාය
 රසපිත්තාය කාසාසාති මුග්ගවරියං වරන්තානං අනුවර්තීතාති වන්ධාති
 අවජාදෙත්වා පරිදදතිත්වා නිකමිත්වා අනාගාමිසං පබ්බජෙස්සනති.
 එත්ථ ව යඤ්ඤා අගාරස්ස හිතං කසිවණ්ණජ්ජාදිකමං⁶ අගාරියනති
 වුවමති. තඤ්ඤා පබ්බජ්ජාය නත්ථි. තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති
 ඤ්ඤාබ්බා. තං අනාගාමිසං. පබ්බජෙස්සනති පටිපපෙජ්ජයං. අපසං වාති
 සහස්සතො ගෙට්ඨා භොගකකුඤ්ඤා අපෙපා නාම ගොති. සහස්සතො
 පට්ඨාය මහා. ආබ්බිතවෙය්න ඤ්ඤායෙව ඤ්ඤාපරිවට්ටො. සො
 විසතියා ගෙට්ඨා අපෙපා ගොති. විසතියා පට්ඨාය මහා. භික්ඛුනං
 සිකුතාසාජීවසමාපනෙනාති යා හික්ඛුනං අධිසීලසඤ්ඤාතා සිකුතා,
 තඤ්ඤා, යත්ථ වෙනෙ සහ ජීවනති එකජීවිකා සහගවුත්තීතො ගොනති,
 තං හගවතා පඤ්ඤාතසිකුතාපදසඤ්ඤාතං සාජීවඤ්ඤා,⁷ තත්ථ සිකුත
 භාවෙන සමාපනෙනාති හික්ඛුනං සිකුතාසාජීවසමාපනො. සිකුතං
 පරිපුරෙන්නො සාජීවඤ්ඤා අවිනික්කමන්නො හුත්වා තදුභයං උපගන්නොති
 අත්ථො. පාණාතිපාතං පහාසාති ආදිසු පාණාතිපාතාදිකථා
 ගෙට්ඨා වින්දාදිනා එව. පහාසාති ඉමං පාණාතිපාතවෙනතාසඤ්ඤාතං
 දුස්සීලං පජගිත්වා. පටිච්ඡන්තො ගොතීති පටිනකාලතො පට්ඨාය
 තතො දුස්සීලයතො ඔරතො විරතො ව ගොති. නිගිගදණ්ඩා

1. ම. & සො. රජපථො.	4. ම. ඔකාසසභාවතො.	7. සො. සිකුතා-
2. ම. අලග්ගනවෙය්න.	5. සො. වර්තුං නසන්නා.	ජීවඤ්ඤා.
3. සො. යථාසුඛං ඔකාසසභාවතො.	6. ම. & සො. වාණිජජාදි.	

නිතිනසෙය්‍යානි පරුපසානන්‍යාය දණ්ඩං වා සන්ධං වා ආදිය අපවත්ත
 නතො¹ නිකඛිත්තදණ්ඩො වෙව නිකඛිත්තසෙය්‍යා වානි අතො. එන් ව
 ධපෙසා දණ්ඩං සබ්බමපි අවසෙසං උපකරණං සත්තානං විහිංසන²
 භාවතො සන්ධන්ති වෙදිතබ්බං. යං පන භික්ඛු කත්තරදණ්ඩං වා
 දන්තකට්ඨවාසිං වා පිපථලිකං වා ගගෙකා විවරන්ති, න තං පරුපසා
 නන්‍යාය, භස්මා නිතිනදණ්ඩා නිතිනසන්ධානෙව සබ්බාං ගව්ඨන්ති. ලජ්ජිති
 පාපජ්ඣවජ්ජනලක්කණොය ලජ්ජාය සමන්තාගභො. දයාපනෙතානි දයං
 මෙත්තවිත්තතං ආපනො. සබ්බපාණගුහනිනානුකම්පිති සබ්බ-
 පාණගුහෙ හිත්තෙ අනුකම්පකො. නාය දයාපනතාය සබ්බසං
 පාණගුහානං භිභවිත්තකොති අතො. විහරතීති ඉරියති පාලෙති.
 දින්නමෙව ආදියතිති දින්නාදුසි. විත්තනපි දින්නමෙව පටිකබ්බතීති
 දින්නපාටිකබ්බි. ථෙතෙතීති ථෙතො, න ථෙතෙන අථෙතෙන.
 අථෙතන්තායෙව සුචිගුහෙන. අත්තනානි අත්තනාවෙන. අථෙතං
 සුචිගුහං³ අත්තනාවං කාමා විහරතීති වුත්තං හොති. අමුහමවජිසන්ති
 අසෙට්ඨවරියං. බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාරං වරතීති බ්‍රහ්මචාරී. ආර්ථචාරීති
 අබ්‍රහ්මවරියතො දුර්ථචාරී. මෙථුනානි රුගපරිපුට්ඨානවසෙන සද්දිසන්තා
 මෙථුනකානි ලභ්‍යවොහාරෙති පටිසෙවිතබ්බතො මෙථුනොති⁴ සබ්බාං
 ගතා අසභ්‍යමා. ගාමබ්බමානි ගාමවාසිනං ධම්මා. සචං වදන්ති
 සචවචාරී. සචෙවන සචං සද්දහති සචෙවතීති සචවසනො. න අත්ත
 රන්තර මුසා වදන්ති අතො. යො හි පුරිසො කදපි මුසා වදති, කදපි
 සචං, තස්ස මුසාවාදෙන අත්තරිත්තතා සචං සචෙවන න සටියති
 නස්මා න සො සචවසනො. අයං පන න තාදිසො ජිවිතගෙහුපි මුසා
 අවතා සචෙවන සචං සද්දහතියෙවාති සචවසනො, ථෙතොති ටිරෙ.
 සීතකපොති අතො. එකො පුග්ගලො හලිද්දිරුගො විය පුසරසිමිති
 නිබාතබාණුකො විය අසසපිට්ඨං ධම්මකුලගණ්ඨමිව ව න සීතකපො
 හොති. එකො පාසාණලොබා විය ඉද්දබ්බලො විය ව සීතකපො හොති.
 අසිනා සිසං ඡිද්දනෙතපි⁵ ඥෙ කපා න කපෙති, අයං වුවති
 ථෙතො. පච්චසිනොති පච්චයාසිතබ්බකො.⁶ සභ්‍යාසිකොති අතො.
 එකචො හි පුග්ගලො න පච්චසිකො හොති, “ඉදං කෙන වුත්තං?
 අසුකෙනා”ති වුත්තෙ මා තස්ස වචනං සද්දහතාති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති.
 එකො පච්චසිකො හොති, “ඉදං කෙන වුත්තං? අසුකෙනා”ති වුත්තෙ
 යදි තෙන වුත්තං ඉදමෙව පමාණං ඉද්දති උපපරිකඛිතබ්බං නභි
 එවමෙව ඉද්දන්ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අයං වුවති පච්චසිකො.
 අවිසංචාදකො ශ්‍රොතස්සානි නාය සචවචාරීනාය ලොභං න විසං
 චාදෙතිති අතො. ඉමෙසං හෙදුසානි යෙසං ඉචොති⁷ වුත්තානං
 සන්ධිකෙ සුතං තෙසං හෙදුය. කිත්තානං වා සන්ධානානි විත්තං
 මිත්තානං වා සමානුපජ්ඣායනාදීනං වා කෙනවිදෙව කාරණෙන

1. ම, අවත්තනාතො. 2. ම, සුචිතාව. 3. ම, & සස, ඡිජ්ජනෙතපි. 4. සස, ඉතො.
 5. ම, විනාසන. 6. සස, මෙථුනානි, 7. සස, පටිසාසිතබ්බකො, 8. පත්තිසාසි-
 තබ්බකො.

තිත්තානං එකමෙකං උපසංකම්භා තුමානං ඊදිසෙ කුලෙ ජානානං එවං බ්‍රහ්මස්ස තානං ඉදං න සුත්තනති ආදීති වඩා සංඛාතං කතං. අනුපපදානාති සංඛාතානුපපදතා. දො ජනෙ සමග්ගෙ දිස්වා තුමානං එවරුපෙ කුලෙ ජානානං එවරුපෙති ගුණෙති සමත්තාගතානං අනුච්ඡිකමෙතනති ආදීති වඩා දලිහිකමං කතතාති අපේ. සමග්ගෙ¹ ආරුමො අස්සාති සමග්ගාණමො. යත් සමග්ගා තප්පි, තත් වසිතුමපි න ඉච්ඡතිති අපේ. සමග්ගාරුමොතිපි පාලී, අයමෙව අපේ. සමග්ගරණොති සමග්ගෙසු රණො. තෙ පභාස අඤ්ඤානු ගතතුමපි න ඉච්ඡතිති අපේ. සමග්ගෙ දිස්වාපි සුඛාපි නන්දතිති සමග්ගාණදී. සමග්ගාකරණිං වාවං භාසිතාති යා වාවා සතෙන සමග්ගෙයෙව කරොති තං සාමග්ගගුණපරිදීපකමෙව වාවං භාසති න ඉතරනති. කාලෙ වදනීති කාලවාදී. වත්තබ්බ සුත්තකාලං සලලකෙකම්භා වදනීති අපේ. හුතං තච්ඡං සභාවමෙව වදනීති ගුණවාදී. දිට්ඨධම්මිකසමපරාධිකත්ථසනතිසසිතමෙව කම්භා වදනීති අත්ථවාදී. නවලොකුත්තරධම්මසනතිසසිතං කම්භා වදනීති බම්මවාදී. සංවර්චිතයපභානවිතයසනතිසසිතං කම්භා වදනීති විතය වාදී. නිධානං වුවවති ධූපනොකාසො, නිධානමස්ස අප්පිති නිධාන චති. හදයෙ නිධෙනබ්බසුත්තකං වාවං භාසිතාති අපේ. කාලෙනාති එවරුපිං †වාවං† භාසමානොපි ව අහං නිධානවතීං වාවං භාසිස්සා මිති න අකාලෙන භාසති, සුත්තකාලං පන සලලකෙකම්භාව² භාසතිති අපේ. සාපදෙසනති සඋපමං සකාරණනති අපේ. පටිසන්නවතීනති පරිච්ඡේදං දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා යථාස්සා පරිච්ඡේදෙ පඤ්ඤයති, එවං භාසතිති අපේ. අත්ථසංගිතනති අනෙකෙහිපි නයෙති විභජනෙනන පරියාදානුං අසකතුණෙය්‍යං අත්ථසමපන්නං, යං වා සො අත්ථවාදී අත්ථං වදති තෙන අපේතන සංගිතතතා අත්ථසඤ්ඤිතං වාවං භාසති. න අඤ්ඤං නිකම්පිත්වා අඤ්ඤං භාසතිති වුත්තං ගොති. බිජ්ගාම ගුණගාමසමාරමනාති මුලබිජං, බක්ඛිබිජං, එලබිජං, අග්ගබිජං, බිජ බිජනති පඤ්චවිධස්ස බිජ්ගාමස්ස වෙව යස්ස කස්සපි තීලිතිණරුකකාදි කස්ස ගුණගාමස්ස ව සමාරමනා ඡේදනපවනාදිභාවෙන විකොපතා පටිවිරතොති අපේ. එකගතතිකොති පාතරුසභතතං සායමාස භතතනති දො භතතාති, තෙසු පාතරුසභතතං අනෙතා මජ්ඣිකතිකෙන පරිච්ඡින්නං, ඉතරං මජ්ඣිකතිතතො උග්ගං අනෙතා අරුණෙන, තසමා අනෙතා මජ්ඣිකතිතෙ දසකකතතුං භුඤ්ජමානොපි එකභතතිකොව ගොති, තං සංඛාය වුත්තං එකභතතිකොති. රතතිභොජනං රතති. තතො උපරතොති රතභූපරතො. අතිකකතෙන මජ්ඣිකතිතෙ යාව සුරි යත්ථිගමනා භොජනං විකාලභොජනං නාම. තතො විරතතතා විරතො විකාලභොජනා. සාසනස්ස අනනුලොමතතා විසුක්කං පටාණීගුතං දස්සනනති විසුක්කදස්සනං. අතතතා නවමනනවොපනාදිවසෙන නවමා ව ගීතා ව වාදිතා ව අනතමසො මසුරනවමනාදිවසෙනපි පවත්තානං

1. ම. සමග්ගො. ස්‍යා. සමග්ගෙසු. †. ම. තප්පි. 2. ස්‍යා. අවෙක්ඛිකාව.

නවමාදීනං විසුකභුතා දස්සනා වාති නවමගීනමාදීනවිසුකදස්සනා. නවමාදීනී හි අත්තනා පයොජේතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පසුත්තාති පස්සිතුං වා නෙව භික්ඛුනං න භික්ඛුනීනං වට්ටති. මාලාදීසු මාලාති යංකිඤ්ඤි පුපථං. ගඤ්ඤාති යංකිඤ්ඤි ගඤ්ඤාතං. විලෙපනනති ඡවිරුගකරණං. තත්ථ පිලකිනෙනා ධාරෙති නාම. උනට්ඨානං පුරෙනෙනා මණෙඛති නාම. ගඤ්ඤාතෙ ඡවිරුගවසෙන ව සාදියනෙනා විභුසෙති නාම. ආනං වුවවති කාරණං. තස්මා යාය දස්සිලාසවෙනාය තාති මාලාධාරණාදීනි¹ මහාජනො කරෙති, තතො පටිවිරතොති අත්ථො. උච්චාසසනං වුවවති පමාණාතිකකන්තං. මහාසසනං අකපපිය සත්තං² තතො පටිවිරතොති අත්ථො. භික්ඛුපනති සුවණ්ණං. රජගනති කභාපණො. ලොගමාසකො, ජතුමාසකො දුරුමාසකො, යෙ වොහාරං ගව්ජනති,³ තස්ස භයස්සාපි⁴ පටිග්ගහණා පටිවිරතො නෙව නං උග්ගහණාති න උග්ගහණාපෙති න උපතීකම්මතං සාදියතීති අත්ථො. ආමකඛඤ්ඤාපටිග්ගහණාති සාලි, විහි, යව, ගොවුම, කඛු, වරක, කුද්දාසකසඛාතස්ස සත්තවිධස්සාපි ආමකඛඤ්ඤාසු පටිග්ගහණා. න කෙවලඤ්ඤි එතෙසං පටිග්ගහණමෙව, ආමසතමපි භික්ඛුනං න වට්ටති යෙව. ආමකමංසපටිග්ගහණාති එත්ථ⁵ අඤ්ඤානු උද්දිස්සා⁶ අනුඤ්ඤානා ආමකමච්ඡමංසානං පටිග්ගහණමෙව භික්ඛුනං න වට්ටති, තො ආමසතං.⁷ ඉත්ථිකුමාදිකාපටිග්ගහණාති එත්ථ ඉත්ථිකුමාදිකාපටිග්ගහණා, ඉත්ථ කුමාරිකා නාම, තාසං පටිග්ගහණමපි ආමසතමපි අකපපියමෙව. දුසිදුසපටිග්ගහණාති එත්ථ දුසිදුසවසෙනෙව තෙසං පටිග්ගහණං න වට්ටති. කපපියකාරකං දමම් ආරුමිකං දමම්ති එවං වුත්තෙ පන වට්ටති. අපේළකාදීසුපි බෙත්තවත්ථුපරියොසානෙසු කපපියාකපපිය නයො විතයවසෙන උපපරිකම්මතබ්බො. තත්ථ බෙත්තං නාම යස්මිං පුබ්බණ්ණං රුහති. වත්ථු නාම යස්මිං අපරණ්ණං රුහති. යත්ථ වා උග්ගයං රුහති, තං බෙත්තං. තදත්ථාය කතභුමිභාගො වත්ථු. බෙත්ථ වත්ථුසීසෙන වෙත්ථ වාපිතලාකාදීනිපි සඛගතිතානෙව. දුතොසං වුවවති දුතකමමං, ගිහිනං පණ්ණං වා සාසනං වා ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ ගමනං. පටිණගමනං වුවවති පරසරං⁸ පෙසිතස්ස බුද්ධකමමනං. අනුසොගො නාම නදුග්ගකරණං. තස්මා දුතොසපටිණගමනානං අනුසොගොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.⁹ †කසවික්කස්සාති කයා ව වික්කයා ව. †තුලාකුටාදීසු කුටනති වඤ්ඤානං. තත්ථ තුලාකුටං තාව රුප කුටං, අභිකුටං, ගහණකුටං, පටිච්ඡන්තකුටනති වතුබ්බිධං හොති. තත්ථ රුපකුටං නාම ඤේ තුලා සමානරූපා කත්වා ගණනනො මහතියා ගණනති, දදනො බුද්ධකාය දෙනි. අභිකුටං නාම ගණනනො පච්ඡාභාගෙ හත්ථෙත තුලං අකකමති, දදනො පුබ්බභාගෙ. ගහණ කුටං නාම ගණනනො මුලෙ රජ්ජං ගණනති, දදනො අග්ගෙ.

1. ම. මාලාදීනී. 4. සා. තස්ස තස්ස උග්ගසස්සාපි. 7. ම. තතොආමසනං.

2. සා. අකපපියත්ථරණං. 5. සා. එත්ථ පන. 8. අ. හි. අ. සරසරං. † සා.

3. සි. II, ගොවොහාරං ගව්ජනී. 6. ම. බද්ධස්ස. 9. සා. වෙදිතබ්බො, තච්ඡති.

පටිච්ඡන්තකුටං නාම තුලං සුසිරං කන්ධා අනෙතා අයොවුණ්ණං පකඨි පිත්තා ගණ්හනෙතා තං පච්ඡාභාගෙ කරොති, දදනෙතා අග්ගභාගෙ. කංසො වුවවති සුවණ්ණපාති. තාය වක්කුභං තංසකුටං. කථං? එකං සුවණ්ණපාතිං කන්ධා අඤ්ඤ දො නියොසා ලොගපාතියො සුවණ්ණ වණ්ණා කරොනති, තතො ජනපදං ගනත්වා කිඤ්ඤිදෙව අසිකුලං පටිසිත්වා සුවණ්ණභාජනාති කිණ්ඨාති වත්වා අග්ගෙ පුට්ඨිතෙ සමගස තරං දාතුකාමා භොනති තතො තෙහි “කථං ඉමෙසං සුවණ්ණභාවො ජාතිතබ්බො”ති? වුතෙත වීමංසිත්වා ගණ්හථාති සුවණ්ණපාතිං පාසාණෙ සංසිත්වා සබ්බපාතියො දත්වා ගච්ඡන්ති. මානකුටං හදයභෙද, සිඛා භෙද, රජ්ජුභෙදවසෙත තිව්ඛං හොති. තත්ථ හදයභෙදෙ සප්පිතෙලාදි මිත්තකාලෙ ලබ්හති. තාති හි ගණ්හනෙතා¹ හෙට්ඨා ඡිද්දෙන මානෙන සණ්ඨං ආසිඤ්ඤාති වත්වා අනෙතාභාජනෙ බහුං පග්ගරුපෙත්වා ගණ්හාති, දදනෙතා ඡිද්දං පිට්ඨාය සිසං පුරෙත්වා දෙති. සිඛාභෙදෙ තිලතණ්ඩුලාදිමිත්තකාලෙ ලබ්හති. තාති හි ගණ්හනෙතා සණ්ඨං සිඛං උසාපෙත්වා ගණ්හති. දදනෙතා වෙගෙන පුරෙත්වා සිඛං භික්ඛනෙතා දෙති. රජ්ජුභෙදෙ ඛෙත්තවජ්ඣමිත්තකාලෙ ලබ්හති. ලඤ්ඤං අලභන්තා හි ඛෙත්තං අමභන්තවට්ඨි මභන්තං කන්ධා මිත්තන්ති. උතෙකාට නාදිසු උතෙකාටභිත්ති සාමිකො අසාමිකො කාතුං ලඤ්ඤගහණං. චක්ඛනන්ති තෙහි තෙහි උපායෙහි පරෙසං වක්කුභං. තත්ථිදමෙකං වජ්ඣ: එකො කීර පුද්දකො මිගඤ්ඤ මිගපොතකඤ්ඤ ගහෙත්වා ආගච්ඡති. තමෙකො ධුතෙතා කිං භො මිගො අග්ගති? කිං මිගපොත කොති? ආහ. මිගො දො කභාපණෙ මිගපොතකො එකන්ති ව වුතෙත කභාපණං දත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා ථොකං ගනත්වා නිවතෙතා ත මෙ² මිගපොතකෙන අනෙතා, මිගං මෙ දෙහිති ආහ. තෙන හි වෙ කභාපණෙ දෙහිති. සො ආහ, නනු භො මයා පස්මං එකො කභාපණො දිනෙතාති? ආම දිනෙතා. ඉමට්ඨි මිගපොතකං ගණ්හ, එවං සො ව කභාපණොඅඤ්ඤ කභාපණග්ගනකො මිගපොතකොති වෙ කභා පණං හවිසසන්තිති. සො කාරණං වදන්ති සලලකෙඛත්වා මිගපොතකං ගහෙත්වා මිගං අදසීති. නිකන්තිති යොගවසෙත වා මායාවසෙත වා අපාමඛනං පාමඛනන්ති අමණ්. මණ්නති අසුවණ්ණං සුවණ්ණන්ති කන්ධා පතිරුපකෙන වක්කුභං. සාවිඤ්ඤායොති³කුටිලයොගො. එතෙසංයෙව උතෙකාටනාදිතමෙතං නාමං. තස්මා උතෙකාටනසාවියොගො⁴වක්කුභ සාවියොගො⁵ නිකන්තිසාවියොගාති⁶ එවමෙත්ථ අනෙතා දට්ඨබ්බො. ⁷කෙච් අඤ්ඤං දසෙස්සත්වා අඤ්ඤස්ස පරිවත්තනං සාවියොගොති වදන්ති. තමප තවක්කුභෙනෙව සඛගතිතං. ඡෙදනාදිසු ඡෙදනාති හත්ථෙච්ඡද නාදි. චක්ඛාති මාරණං. බන්ධාති රජ්ජුබන්ධනාදිහි බන්ධනං. විපත්ත මොක්ඛාති හිමවිපරමොසො ගුලිමවිපරමොසොති දුට්ඨො, යඤ්ඤ

1. සසා, සයං ගණ්හනෙතා	4. ම. සසා, උතෙකාටන සාවියොගො	7. සසා,
2. සසා, නමෙතො	5. ම. & සසා, වක්කුභා; මිගොගො,	වෙදිතබ්බො,
3. ම, & සසා, සාවිගොගොති,	6. ම, & සසා, නිකන්තිසාවිගොගො,	

හිමපානසමයෙ ගිමෙන පටිච්ඡන්තා හුත්වා මග්ගපටිපන්නං ජනං මුසනති අයං හිමවිපරමොසො, යං ගුම්බාදීහි පටිච්ඡන්තා මුසනති අයං ගුම්බවිපරමොසො. **ආලොපො** වුවවති ගාමනිගමාදීනං විලොප කරණං. **සහසාකානේති**¹ සාහසකිරියා, ගෙහං පටිසිත්වා මනුස්සානං උරෙ සන්ධං ඔපෙත්වා ඉච්ඡිතභණ්ඩගහණං. එවමෙතස්මා ඡෙදන -පෙ-සහසාකාරා පටිවිරතො ගොති. **සො සන්තුට්ඨා ගොති** සො වතුසු පච්චයෙසු ආදසව්ධෙන ඉතරිතරපච්චයසන්නොසෙන සමන්තා ගතො ගොති. **කායපටිගාදිකෙනා**ති කායපටිගරණමත්තකෙන. **කුච්ඡපටිගාදිකෙනා**ති කුච්ඡපටිගරණමත්තකෙන. **සමාදයෙව පක්කමති**ති අට්ඨවිධං භික්ඛුපරික්කාරමත්තකං සබ්බං ගහෙත්වා භායපටිබද්ධං කත්වා ගච්ඡති, මම විහාරෙ පරිවෙණං උපට්ඨාකාති සබ්බො වා බන්ධො වා න ගොති. සො ජයා මුත්තසරෙ විය සුථා පක්කන්නො මත්තගජ්ඣි විය ඉච්ඡිතිච්ඡිතං සෙනාසනං වනසණ්ඩං රුක්ඛමූලං වනපන්ථං² පබ්බාරං පරිභුඤ්ජන්නො එකො තිට්ඨති එකො තිසිද්ධති සබ්බිරියාපටෙසු එකො අද්දති යො.

“වාතුද්දිසො අපපටිසො ව ගොති
සනතුස්සමානො ඉතරිතරෙන,
පරිස්සයානං සතිතා අජමති
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙසා”ති. ^a

එවං වණ්ණිතබග්ගවිසාණකපපතං ආපජ්ජති. ඉද්දති තමන්ධං උපමාය සාධෙන්නො සෙසාථාපිති ආදිමාහ. තත් පක්කිසකුණොති පක්කසුත්තොසකුණො. **කෙති**ති උපපතති. අයං පනෙත් සබ්බෙපත්තො: සකුණා නාම අසුකයම් පදෙසෙ රුක්කො පරිපක්කථලොති සුත්වා නානාදිසාති ආගතත්වා තථපක්කභුණ්ඩාදීහි තස්ස ථලාති විජ්ඣන්නා³ †විතුදන්නා† බාදනති, ඉදං අජ්ජත්තාය, ඉදං ස්වාත්තාය භවිස්සතීති තෙසං න ගොති, එලෙ පන බිණෙ තෙව රුක්ඛස්ස ආරක්ඛං ඔපෙනති, න තත් පත්තං වා පක්කං වා තබ්බං වා භුණ්ඩං වා ඔපෙනති, අථබ්බො තස්මිං රුක්කෙ අනපෙකෙකා හුත්වා යො යං දිසාහාගං ඉච්ඡති, සො තෙන සපත්තභාගෙව උපපතීත්වා ගච්ඡති, එවමෙව අයං භික්ඛු තිස්සඛො තිරපෙකෙකායෙව පක්කමති සමාදයෙව පක්කමතිති. **අදිසෙතා**ති තිදෙසෙන. **අජ්ඣන්තනති** සකො අත්තභාවෙ. **අනවජ්ජසුඛනති** තිදෙසසුඛං. **සො වක්ඛුනා රුපං දිස්මා**ති සො ඉමිනා අරියෙන සීලකඤ්ඤාන සමන්තාගතො භික්ඛු වක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රුපං පස්සිත්වාති අත්තො. සෙසපදෙසුපි යං වත්තබ්බං,⁴ තං සබ්බං ගෙට්ඨා වුත්තමෙව. **අබ්බාසෙසසුඛනති** කිලෙසෙහි අනවසිත්ත සුඛං. **අවිකිණ්ණසුඛනති**පි වුත්තං. ඉද්දියසංවරසුඛඤ්ඤා දිට්ඨාදිසු දිට්ඨ මත්තාදිවසෙන පවත්තතාය අවිකිණ්ණං ගොති. **සො අතිත්තගෙන**

1. ම. සාහසාකානේ. 3. සා. & සි. විජ්ඣන්නා විවුත්තනා. †. ම. නජ්ඣ. 4. සා. 2. ම. වනපත්තං. සා. වනපථං. a සුත්තනිපාතබග්ගවිසාණසුත්ත. [වත්තබ්බං සිසා,

සවික්ඛනෙනති සො මනව්ජට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරෙන සමන්තා
ගතො භික්ඛු ඉමෙසු අභික්ඛන්තාපටික්ඛන්තාදීසු සත්තසු ආනෙසු
සතිසමපජ්ඤාදවසෙන සමපජානකාරී භොති. තත්ථ යං වත්තබ්බං
සියා, තං ක්ඛානවිභසෙහ වුත්තමෙව. සො ඉමිනා මාති ආදිනා කිං
දසෙයි? අරඤ්ඤවාසෙසු පච්චයසමපතතිං දසෙයි. යසං හි ඉමෙ
වත්තාරො පච්චයා නජී, තස්ස අරඤ්ඤවාසො න ඉජ්ඣති, තීරවජාන
ගතෙහි වා වනවරකෙහි වා සද්ධිං වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. අරඤ්ඤ
අභිවජ්ඣා දෙවතා කිං ඵවරුපස්ස පාපභික්ඛුනො අරඤ්ඤවාසෙතාති
භෙරවං සද්දං සාවෙනති. හතෙති සීසං පහරිත්වා¹ පලායනාකාරං
කරෙන්නති. අසුභො භික්ඛු අරඤ්ඤං පටිසිත්වා ඉද්දඤ්චදඤ්ච
පාපකම්මං අකාසීති අයසො පතරති. යසං පනෙතෙ වත්තාරො
පච්චයා අජී, තස්ස අරඤ්ඤවාසො ඉජ්ඣති. සො හි අත්තනො සීලං
පච්චවෙක්ඛනෙනා කිඤ්චි කාලිකං වා තිලකං වා අපස්සනෙනා පිතිං
උප්පාදෙත්වා තං බයනො වයනො සමමසනෙත්වා අරියභූමිං ඔක්ඛමති.
අරඤ්ඤාද අභිවජ්ඣා දෙවතා අත්තමනා වණ්ණං භාසනති. ඉතිස්ස
උදකෙ පක්ඛිත්තතෙලබ්ඤ්ඤා විය යසො විජාරිතො භොති. විමිත්තනති
ආදීති භෙට්ඨා වුත්තත්ථානෙව. සො ඵචං සමාගිගො විනෙත-පෙ-
සඨාකම්මුපගෙහ සතෙත පජානාතීති ඵත්තනෙ ආනෙ යං වත්තබ්බං
සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව. තතිසවිජ්ජාය සො ඵචං
සමාගිගො විනෙතති විපස්සනාපාදකං වතුත්ථජ්ඣානවිත්තං වෙදිතබ්බං.
ආසවානං බසඤ්ඤායාති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාත්ථාය. අරහත්ත
මග්ගො ආසවානං විනාසනතො² ආසවානං බග්ගොති වුච්චති | යමපි
යං ආනං පඤ්ඤා නිරුජ්ඣති | තත්ථ වෙතං ඤ්ඤානං තත්ථ පරියා
පන්නත්තාති. විත්තං අභිනින්නාමෙතීති විපස්සනාවිත්තං අභිනිගරති.
සො ඉදං දුක්ඛනති ඵමාදීසු ඵත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො
තියෙයාති සබ්බමපි දුක්ඛසච්චං සරසලකකණපටිවෙධෙන යථාභූතං
පජානාති පටිවිජ්ඣති. තස්ස ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තකං³ තණ්හා
අසං දුක්ඛසමුදයොති, තදුභයමපි යං ආනං පඤ්ඤා නිරුජ්ඣති තං
තෙසං අපච්චතතිං නිබ්බානං අසං දුක්ඛනිශේඡධාති, තස්ස ච සමපා
පකං අරියමග්ගං අසං දුක්ඛනිශේඡධාමිති පටිපදාති සරසලකකණ
පටිවෙධෙන යථාභූතං පජානාති පටිවිජ්ඣතිති ඵමමත්ථො වෙදි
තබ්බො. ඵචං සරුපතො සච්චාති දසෙයිත්වා ඉද්දති කිලෙසවසෙන පරි
යායතො දසෙයිතෙනා ඉමෙ ආසවාති ආදිමාග. නස්ස ඵචං ජ්ඣනතො
ඵචං පස්සනොති තස්ස ඵචං ජානන්තස්ස ඵචං පස්සන්තස්ස සහ
විපස්සනාය කොට්ඨපපත්තමග්ගං⁴ කපෙති. කාමාසවාති කාමාසවතො,
විමුච්චතිති ඉමිනා මග්ගකකණං දසෙයි. විමුත්තසමිති ඉමිනා
ඵලකකණං දසෙයි. මග්ගකකණෙ හි විත්තං. විමුච්චති, ඵලකකණෙ
විමුත්තං භොති. විමුත්තයමි. විමුත්තමිති ඤ්ඤානති ඉමනා පච්ච

1. සො, පරමසිත්වා. †. ම. නවිජ්ජති. 3. ම. & සො. කිබ්බතිකං.
2. සො, විනාසනතො. 4. ම. & සො, මත්ථං.

වෙකකණ්ණදණං දසෙය්‍යති. බිණා ඡන්ති ආදීනි තස්ස භූමිං. තෙන හි
 ඤ්ණෙන සො පච්චවෙකකතො බිණා ජාතීනි ආදීනි පජානාති.
 චුඤ්ඤානති චුත්ථං, පරිචුත්ථං, කතං, වර්තං, තිට්ඨිතනති අත්ථො.
 බ්‍රහ්මචරිකතති මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුත්‍රජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත
 සෙකකා බ්‍රහ්මචරියවාසං වසනති නාම. බිණාසවො චුත්ථවාසො. තස්මා
 සො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙකකතො චුඤ්ඤං බ්‍රහ්මචරි
 යනති පජානාති. කායං කාරණීයනති වතුසු සචෙට්ඨ වතුනි මග්ගෙහි
 පරිඤ්ඤාපභානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන සොලසවිධමපි කිවං තිට්ඨා
 පිතනති අත්ථො. පුත්‍රජ්ජනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිවං කරොනති.
 බිණාසවො කතකරණියො. භස්මා සො අත්තනො කාරණීයං පච්ච
 වෙකකතො කතං කාරණීයනති පජානාති. නාමරං ඉදං තනායාති
 ඉද්දති පුත ඉත්ථාභාවාය සොලසකිවභාවාය කිලෙසකකයාය වා මග්ග
 භාවනාකිවං¹ තත්ථිති පජානාති.

සරගාදිසු අපමනිනොති විකල්පිතපභානෙනවා තද්ධිතපභා
 නෙන වා †සමුච්ඡේදපභානෙන† වා අපමනිනො.

ලාභී භොතීති ආදිසු ලාභීති ලාභවා, ලාභං පටිලභිතො, සීතො,
 අජකිත්තං වෙතොසමථස්සාති නියකජකිත්තසබ්බානෙ අත්තනො
 විතෙත උපපන්නස්ස වෙතොසමථස්ස. අධිපඤ්ඤාධිමමවිපස්සනායාති
 අධිපඤ්ඤාසංඛාතාය ඛනිධමෙමසු අතිව්‍යාදිවසෙන පවත්තාය විපස්ස
 නාය. රූපසහගතානනති රූපනිමිත්තාරමමණානං රූපාවචරසමා
 පතතිනං. අරූපසහගතානනති න රූපනිමිත්තාරමමණානං අරූප
 සමාපතතිනං. එත්ථ ව පස්මො අධිසමාපතතිලාභී පුත්‍රජ්ජනො.
 දුතියො සුකල්පිපස්සනඅරියසාවතො. තතියො අධිසමාපතතිලාභී
 අරියසාවතො. වතුත්ථො ලොකියමහාජනො වෙදිතබ්බො.

අනුසොතගාමීආදිසු අනුසොතගාමීති වට්ටසොතං අනුගතො
 වට්ටසොතෙ නිමුග්ගො පුත්‍රජ්ජනො වෙදිතබ්බො. පටිසොතගාමීති
 පටිසොතගමිනො. අනුසොතං අගනනා පටිසොතං ගච්ඡන්තස්සොතං
 අධිවචනං. පාපස්ස ඛමමං න ඛමෙතීති පඤ්ඤාතං විනික්කමනො
 න කරෙති. සභාපි දුක්ඛත සභාපි දොමනස්සොනාති කිලෙසපරි
 යුඨානෙ සති උපපන්නෙත දුක්ඛදොමනස්සොත සද්ධිමපි. පටිසුණ්ණනති
 තිස්සන්තං සිකානං එභායපි අනුතං. පටිසුද්ධනති නිරූපකකිලෙසං.
 බ්‍රහ්මචරිකතති සෙඨවරියං. ඉමිනා වාරෙන සොනාපන්නසකදගාමිනො
 කපිතා. කිං පන තෙ රුද්ධතා බ්‍රහ්මචරියං වරන්ති? ආම, කිලෙස
 රෙද්ධනෙත රුද්ධතා වරන්ති නාම. සීලසමපන්නො පුත්‍රජ්ජනතිකමුපි
 එත්ථෙව සබ්බතිනො. සීතපෙතාති සීතසභාවො. අනාගාමී හි කාම
 රුගව්‍යාපාදෙහි අකම්පනියවිත්තතාය ව තමා ලොකා අනාවතතිධමම
 තාය ව සීතසභාවො නාම. තිණ්ණොති තණ්හාසොතං උතතිණ්ණො.
 පාරංගතොති නිබ්බානපාරං ගතො. ඵලෙ නිඛිතීති² අරගතනඵල

1. සභා, අපරං මග්ගභාවනා කිවං, †. සභා, තමජ්ජති. 2. සභා, ඵලෙ නිඛිතීති

සමාපනතිඵලෙ¹ තිබ්බති. චේතනාවිමුචනනිනි ඵලසමාධිං. පඤ්ඤා විමුචනනිනි ඵලඤ්ඤං. අයං වුවචනීති අයං ඛිණාසවො නිණේණා පාරඛ්‍යතො ඵලෙ තිබ්බති බ්‍රාහ්මණොති වුවචනි. බාහිතපාපතාය හි ඵස බ්‍රාහ්මණො නාම.

අප්පසුතාදීසු අපසංඝං සුභං භොතිති නවබ්බෙහ සන්ත්‍රසාසනෙ කිඤ්චිදෙව ථොකං සුභං භොති. න අනම්ඤ්ඤාය න ඛම්මමඤ්ඤාය ඛම්මානුඛම්මපටිපතෙනා භොතිති අට්ඨකථඤ්ච පාළිඤ්ච ජාතිනා ලොකුතතරධම්මස්ස අනුරූපධම්මං පුබ්බභාගපටිපදං පටිපන්නො න භොති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත් අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමණමවලාදීසු සමණමවලොති සමණඅවලො. මකාරො පදසක්ඛි කරො. තිව්වලසමණො ඩිරසමණොති අත්ථො. අයං වුවචනීති අයං සොතාපන්නො සාසනෙ මූලජාතාය සද්ධාය පතිට්ඨිතතො සමණ මවලොති වුවචනි. සකදගාමී පන රජ්ජනකිලෙසස්ස අත්ථිතාය සමණපදුමොති වුත්තො. රතතට්ඨො හි ඉධ පදුමත්ථො නාමාති වුත්තං. අනාගාමී කාමරූපසංඛාතස්ස රජ්ජනකිලෙසස්ස නත්ථිතාය සමණසුඤ්ඤාති වුත්තො. පණ්ඩිරට්ඨොති ඉධ පුණ්ඩරිකට්ඨො නාමාති වුත්තං. ඛිණාසවො ව තඤ්චාචකරුතං කිලෙසානං අභාවෙන සමණෙසු සමණසුබ්‍රමාලො නාමාති වුත්තො. අප්පදුක්කට්ඨො²නාපි හි වෙස සමණසුබ්‍රමාලොයෙවාති.

වතුක්කනිද්දසො
තිට්ඨිතො.

පඤ්චකෙ ඤානාති තෙසු ආරම්‍හති ව³විප්පට්ඨාරි ව භොතිති ආදිනා නයෙන භෙට්ඨා උද්ධිප්පග්ගලෙසු. සමාසනාති යො අයං. ආරම්‍හනීති ඵත්ථ ආරම්‍හසද්දො කම්මකිරියාහිංසනවිරියවිකොනාපතතිචිතික්කමෙසු වත්තති. තථා භෙස “යංකිඤ්ච දුක්ඛං සමෙහොති සබ්බං ආරම්‍හ-පච්චයා”ති කමෙව ආගතො. “මහායඤ්ඤා මහාරම්‍හො න තෙ භොනති මහපථලා”ති කිරියාය. “සමණං ගොතමං උද්දිස්ස පාණං ආරම්‍හති”ති හිංසනෙ. “ආරම්‍හථ⁴ නික්කමථ සුඤ්ඤථ බුද්ධිසාසනෙ”ති විරියෙ. “ඤ්ජ ගාමභුතගාමසමාරම්‍හො පටිවිරතො භොති”ති විකොපනෙ. ආරම්‍හනි ව විප්පට්ඨාරි ව භොතිති අයං පන ආපතතිචිතික්කමෙ ආගතො. තස්මා ආපතතිචිතික්කමවසෙන ආරම්‍හති වෙව තප්පවචයා විප්පට්ඨාරි ව භොතිති අයමෙත්ථ අත්ථො. චේතනාවිමුචනනිනි ඵලසමාධිං⁵ †පඤ්ඤාවිමුචනනිනි ඵලඤ්ඤං. ‡ සථාගුහං නිප්පන්තානීති අනඛ ගතතො යථාසභාවතො න ජානාති. සත්ථිස්සාති යසම් අස්ස. යං ණානං පඤ්ච ඵතස්ස ප්‍රග්‍යාලස්ස උප්පන්නා පාපස්සා අකුසලා ඛම්මා අපට්ඨෙස්සා නිරුජ්ඣනනීති අත්ථො. කිං පන පඤ්ච තෙ නිරුජ්ඣනනීති?

1. ස්‍යා, ඵල.
2. ම, අපසකට්ඨනාපි.
3. සි, ආරම්‍හති ව.
4. සි, ආරම්‍හථ.
5. ම, ඵලඤ්ඤං.
†, ම, නචිජ්ජති.

අරහත්තමග්ගං. එලපපත්තං පන නිරුඬා නාම භොනති. එවං සනෙතපි ඉධ මග්ගනිවච්චසෙන එලමෙව චුත්තනති වෙදිතබ්බං. ආරමභන්ති ආපත්තිචිතිකකමසමභවා. විපපට්ඨාරණි විපපට්ඨාරණො ජාතා. පච්චින්නති පුනපුනං උපපජ්ජෙන වර්ෂනති. ඝාඤ්ඤි ආයාචනෙ.¹ ඉදං චුත්තං භොති: යාව අපරධාඤ්ඤා වත ආයසමානා, එවං සනෙතපි මග්ගං ආයසමන්තං යාවාම, දෙසෙනබ්බසුත්තකං දෙසනාය, චුට්ඨාතබ්බසුත්තකං චුට්ඨාතාය, ආවිකාතබ්බසුත්තකං ආවිකිරියාය ආරමභතේ ආසතෙ පභාස සුඛනෙත සීතභාවපච්චවෙකඤ්ඤෙන විපපට්ඨාරණේ ආසතෙ පටිවිනෝදෙධා නිගර්ඤා විපසන්නාප්පතඤ්ඤාව විපසන්නා පඤ්ඤාඤා භාවෙතුති. අමුතා පඤ්ඤමෙන පුග්ගප්පතාති එතෙන පඤ්ඤමෙන බිණ්ණසවපුග්ගලෙන. සමසමො හවිසානීති ලොකුත්තර භූතෙහි සමභාවෙනෙව සමො හවිසානීති එවං බිණ්ණසවෙන ඔවදිතබ්බාති අත්තො. ආරමභති න විපපට්ඨාරී භොතිති ආපත්තිං ආපජ්ජති, තං පන දෙසෙතුං සභාගපුග්ගලං පරියෙසති, තස්මා න විපපට්ඨාරී භොති. අභිගුත්තරවිකිතපාඨයං පන චුට්ඨිතත්තා න විපපට්ඨාරී භොතිති චුත්තං. න ආරමභති විපපට්ඨාරී භොතිති ආපත්තිං නාපජ්ජති විතයපඤ්ඤානිසම්පන අකොවිදත්තා අනාපත්තිං ආපත්තිසඤ්ඤි හුත්වා විපපට්ඨාරී භොති. අභිගුත්තරවිකිතපාඨයං පන සකිං ආපත්තිං ආපජ්ජත්වා තතො චුට්ඨාය පච්ඡා කිඤ්ඤාපි නාපජ්ජති විපපට්ඨාරම්පන විනෝදෙතුං න සකෙකානීති චුත්තං. න ආරමභති න විපපට්ඨාරී භොතිති නෙව ආපත්තිං ආපජ්ජති න විපපට්ඨාරී භොති. කතමො පනෙස පුග්ගලොති? ඔසංචාරිවරියපුග්ගලො. සො හි කිං මෙ ඉමසමිං බුද්ධිකාලෙ පරිනිබ්බානෙන? ආනගතෙ මෙතෙතයසමමාසමුද්ධිකාලෙ පරිනිබ්බාසිසාමිති විසුඛසීලොපි පටිපත්තිං න පුරෙති. සො හි කිමත්ථං ආයසමා පමනෙතා විහරති? පුප්පජ්ජනං නාම ගති අතිබ්බා, ආයසමා හි මෙතෙතයසමමාසමුද්ධිකා සමමුඛිභාවං ලභෙය්‍යපි න ලභෙය්‍යපිති², අරහත්තත්ථාය විපසන්නං භාවෙහිති ඔවදිතබ්බාව. සෙසං සබ්බත්ථං³ චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දත්ථා අවජානාතීති ආදීප්ප, එකො හිකඤ්ඤා මහාපුඤ්ඤා චතුප්පච්චය ලාභී භොති, සො විවරදීති ලභීත්වා අඤ්ඤං අපපුඤ්ඤං ආපුච්ඡති, සොපි තසමිං පුනපුනං ආපුච්ඡනෙතපි ගණහතියෙව. අට්ඨං ඉතරෙ ථොකං කුපිනො හුත්වා මඛකුභාවං උපපාදෙතුකාමො වදති, අයං අත්තනො ධම්මතාය විවරදීති න ලභති අමෙත නිසංයාය ලභතීති. එවං පුග්ගලො දත්ථා අවජ්ජනාති නාම. එකො පන එකො සද්ධිං ද්වෙති⁴ වර්ෂනාති වසනො පුබ්බෙ නං පුග්ගලං ගරුං කත්වා පච්ඡා ගච්ඡනෙත ගච්ඡනෙත කාලෙ විතතීකාරං න කරෙති ආසනාපි න චුට්ඨාති උපට්ඨානමපි න ගච්ඡති, එවං පුග්ගලො සංවාසෙන අවජ්ජනාති නාම. ආමෙසසමුච්චාති⁴ ආදිනො ධෙය්‍යමුච්චො. පඨමච්චනමිංගෙව

1. සා. & ම. ආයාචනසාමු. 2. සා. & ම. ලභෙය්‍යාපිති. 3. සී. සබ්බං.

4. සී. ආවිසානමුච්චාති.

අපි තමුබොති අපො. අබ්බුච්චිනා හොතිති සද්ධානා හොති. නත්තායං නගො: එකො පුහුණුලො සාරුප්පායෙව භික්ඛුං අසාරුප්පො එසොති කපෙති, නං සුත්තා එස නිට්ඨං ගව්ඡති. පුන අඤ්ඤාන සභාගෙන භික්ඛුනා සාරුප්පො අයනති වුත්තොපි තස්ස වචනං න ගණන්ති. අසුකෙන නාම අසාරුප්පො අයනති අමහාකං කපිතනති පුරිමභික්ඛුනොව කථං ගණන්ති. අපරොපිස්ස දුස්සීලං සීලවාති කපෙති, තස්ස වචනං සද්දතිත්වා පුන අඤ්ඤාන අසාරුප්පො එස භික්ඛු නායං තුමහාකං සනතිකං උපසංඛිකම්භුං යුත්තොති වුත්තොපි තස්ස වචනං අගහෙත්වා පුරිමස්සොව කථං ගණන්ති. අපරො වණ්ණවපි කපිතං ගණන්ති, අවණ්ණවපි කපිතං ගණන්තියෙව. අයමපි ආබොය්‍යමුබොයෙව නාම. ආධානබ්බමුබො¹ යං යං සුණාති තත්ථ තත්ථ අපි තමුබොති අපො. ලොලොති සද්ධාදිනං ඉතතරකාලට්ඨිති කතතා අස්සද්ධියදිති ලුලිතභාවෙන ලොලො. ඉතතරසද්ධොති පරිත්තසද්ධො අපරිපුණ්ණසද්ධො. සෙසෙසුපි එසෙව නගො. එත්ථ පන පුනපුනං හජනවසෙන සද්ධාව භන්ති. ටෙමං සද්ධාපෙමමපි ගෙහසිත පෙමමපි වට්ටති. පසාදෙද සද්ධාපසාදෙව. එවං පුහුණුලො ලොලො හොතිති එවං ඉතතරසද්ධාදිනාය පුහුණුලො ලොලො නාම හොති. තලිද්දරගො විය පුසරාසිමති කොට්ඨිතබ්බාණුකො විය අස්සපිට්ඨියං අපි තමුබොති අපො. විය ව අතිබ්බට්ඨානො² මුහුත්තෙන පසිදති මුහුත්තෙන කුප්පති. මඤ්ඤ මොමුහොති අඤ්ඤාණභාවෙන මඤ්ඤ, අවිසදනාය මොමුහො. මහාමුලොහාති අපො.

ගොධාජිවුපමෙසු ගොධාජීවාති යුග්ගුපජිවිනො. රජගහනති හත්ථි අස්සාදිනං පාදපභාරතිත්තාය භූමියා උග්ගතං රජකබ්බිං. නි සත්ථමහ නීති සත්ථමතිත්වා ආතුං න සකෙකාති. සහති රජගහනති රජකබ්බිං දිස්වාපි අබ්බිසෙති. බජ්ගහනති හත්ථිඅස්සපිට්ඨිසු වා රපෙසු වා උස්සා පිත්තානං බජානං අග්ගං. උස්සාදනිති හත්ථිඅස්සරජාදිනඤ්ඤව බල කායස්ස ව උච්චාසද්දමහාසද්දං. සමපහාරෙති සමාගතෙ අපමනත කෙපි පහාරෙ. හඤ්ඤාති විහඤ්ඤාති විඝාතං ආපජ්ජති. බ්‍යාපජ්ජතිති විපතති. ආපජ්ජති පකාතිභාවං ජහති. සහති සමපහාරනති දො තගො පහාරෙ පත්තාපි සහති අබ්බිසෙති. නමෙම සබ්බාමසිසනති තමෙව ජයබ්බාවාරට්ඨානං. අජ්ඣාචසතිති සත්තාහමනං අතිභවිත්වා ආවසති. කිං කාරණං? ලුඬපභාරානං පහාරජග්ගතත්ථඤ්ඤව කත කම්මානං විසෙසං ඤාත්වා ආනන්තරද්වන්තරඤ්ඤ ඉස්සරියසුඛානුභව තත්ථඤ්ඤ. ඉදති යසො සත්ථ ගොධාජීවෙති කිවං නත්ථ, ඉමයමිං පන සාසනෙ තථාරුපෙ පඤ්ඤපුහුණුලෙ දස්සෙත්වා ඉදං ඔපමමං ආහනං. තසො තෙ පුහුණුලෙ දස්සෙනොනා එවමෙවනති ආදිමාහ. තත්ථ සංසිද්ධිති මිථ්‍යාවිතකකයමිං විසිද්ධි අනුපවිසති. නි සකෙකාති බ්‍රහ්ම වජිසං සහනානෙත්තනති³ බ්‍රහ්මවරියවාසං අනුපවජ්ජමානං ගොපෙත්වා.

1. සී. ආධානසංපමුබො. 2. ම, ඩ, ස්, අතිබ්බට්ඨානො. 3. ම, සකාරෙත්තනති.

න සකෙකාති. සිකිඤ්ඤාදිඤ්ඤාං ආවිකාකාති සිකිඤ්ඤාය දුබ්බලභාවං පකාසෙත්වා. කිමස්ස රජගහසමිනති කිං තස්ස පුග්ගලස්ස රජගහං නාමාති වදති. අභිරුපාති රූපවති. දස්සනිසාති දස්සනගොග්ගා. පාසාදිකාති දස්සනෙනෙව විතතපපසාදුවහා. පරමාසාති උතතමාය. චණ්ණපොකබරතාසාති සරිරවණෙණන වෙව අභගසණ්ඨානෙන ව. උහසනීති¹ අවගසති. උලලපනීති කථෙති. උජ්ජග්ගනීති පාණිං පහරිත්වා මහාහසිතං හසති. උප්පණ්ණෙති උප්පණ්ණිකථං කථෙති. අභිනිසිද්ධතීති අභිභවිත්වා සනතිකෙ වා එකාසනෙ වා තිසිද්ධති. දුතිය පදෙපි එසෙව නයො. අපෙකාකරනීති අවතරති. විනිවෙදෙත්වා² විනිවෙදෙත්වාති ගතිතට්ඨානතො තස්ස හත්ථං විනිවෙදෙත්වා වෙව මොවෙත්වා ව. සෙසමෙත්ථ උතතානත්ථමෙව.

පිණ්ඩපාතිකෙසු මඤ්ඤානා මොවුගතනාති නෙව සමාදානං ජානාති, න ආතිසංඝං, අත්තනො පන මඤ්ඤානා මොවුගතනා අඤ්ඤානෙනෙව පිණ්ඩපාතිකො හොති. පාපිච්ඡා ඉච්ඡාපහනනාති පිණ්ඩපාතිකස්ස මෙ සතො අයං පිණ්ඩපාතිකොති චතුප්පව්වයසකකාරං කරස්සනති, ලජ්ජි අප්පිච්ඡොති ආදීති ච භුණෙති සමාචාරස්සනති එවං පාපිකාය ඉච්ඡාය ස්ත්වා තාය පාපිච්ඡාය අභිභුතො හුත්වා පිණ්ඩපාතිකො හොති. උමමාදවසෙන පිණ්ඩාය වරතො පන උමමාද විතතවිකෙකපා පිණ්ඩ පාතිකො නාම හොති. චණ්ණිනනති ඉදං පිණ්ඩපාතිකභගං නාම බුද්ධෙති ච බුද්ධසාවකෙති ච චණ්ණිතං පසත්තති පිණ්ඩපාතිකො හොති. අප්පිච්ඡනං සෙව නිස්සාසාති ආදීසු ඉති අප්පිච්ඡො හවිස්සාමි, ඉදං මෙ පිණ්ඩපාතිකභගං අප්පිච්ඡනාය සංවතතිස්සති, ඉති සනතුට්ඨා හවිස්සාමි, ඉදං මෙ පිණ්ඩපාතිකභගං සනතුට්ඨා සංවතතිස්සති, ඉති කිලෙසෙ සලෙලබ්බාමි, ඉදං මෙ පිණ්ඩපාතිකභගං කිලෙසසලෙලව නත්ථාය සංවතතිස්සති පිණ්ඩපාතිකො හොති. ඉදමන්තිනති ඉමාය කල්පාණාය පටිපත්තියා අත්තිකභාවං, ඉමිනා වා පිණ්ඩපාතමතෙන අත්තිකභාවං. යං යං ලද්ධං තෙන තෙනෙව යාපනභාවං නිස්සායාති අත්ථො. අගෙහාති ජෙට්ඨකො. සෙසාති තස්සෙව වෙවචනාති. ගවා බිරනති ගාවිතො බිරං නාම හොති, න විනා ගාවියා. බිරමා දධිති ආදීසු එසෙව නයො. එවමෙවනති යථා එතෙසු පඤ්චස්ස ගොරසෙසු සප්පිමණ්ණො අගො. එවමෙවං ඉමෙසු පඤ්චස්ස පිණ්ඩපාතිකෙසු යවායං අප්පිච්ඡනාදීති නිස්සාය පිණ්ඩපාතිකො හොති අයං අගෙහා ව සෙට්ඨා ව මොග්ගා ව උතතමා ව පවගෙ ව. ඉමෙසු පන පඤ්චස්ස පිණ්ඩපාතිකෙසු ථෙ ජනා පිණ්ඩපාතිකා, තයො න පිණ්ඩපාතිකා. නාම මතෙන පන පිණ්ඩපාතිකාති වෙදිතබ්බා. බලපච්ඡාහතතිකාදී සුපි එසෙ වතගොති.

පඤ්චකතිදෙදසො

නිට්ඨිතො.

ජනතෙක නමුත් තෙසු ජන පුහුණුවෙසු. සම්මාසම්මුදොයා නොන දඩ්ඩබ්බානි සො පුහුණුවො තෙන අනාවර්ගතෙන අත්තනා උපපාදි තෙන සබ්බසුද්ධස්සුතො සබ්බසුද්ධ ඩුඨ්ඨො දඩ්ඩබ්බො. පච්චෙක සම්මුදොයා නොනානි අදිසුපි නොන පච්චෙකසම්මොධිස්සුතො සො පුහුණුවො පච්චෙකසම්මුඨොයා. නොන සාවකපාරමිස්සුතො තෙ පුහුණුවො සාදිසුතමොගගලානා. නොන දුක්ඛස්ස අත්තකර තෙන තෙ පුහුණුවො අච්ඡෙසා අරහතො. නොන ඉත්තනං අනාගම තෙන සො පුහුණුවො අනාගාමි. නොන ඉත්තනං ආගමනෙන තෙ පුහුණුවො සොනාපනතසංදයාමිතො දඩ්ඩබ්බානි.

ජනන නිවැරදි කිරීම

නිවසිනො.

සත්තකෙ සඬිං නිමුගොති එකවාරං නිමුගො. එකතන කාලකෙති එකතෙනතෙව කාලකෙති නප්පිකවාදදගෙතුකවාද අකිරියවාදසඬාතෙති නියතමිච්ඡාදිධිධමෙමිති. එවං පුග්ගලොති ඉමිනා භාරණෙන පුග්ගලො එකවාරං නිමුගො තථා නිමුගොව ගොති. එතස්ස හි පුත භවතො වුට්ඨානං නාම නප්පිති වදනති. මකඛල ගොසාලාදයො විය හෙට්ඨා හෙට්ඨා නරකගිනංසෙව ආභාරෙ ගොති. සාහු සද්ධා කුසලෙසු ධමමිසුති කුසලධමෙමසු සද්ධා නාම සාධුලග්ගි කාති. උමමුජ්ජනීති සො තාවතකෙනෙව කුසලෙන උමමුජ්ජනී නාම. සාධු භිජ්ජි අද්දසුපි එසෙව නයො. භාසති මෙවාති වඩ්ඨවාරො1 ආසිත්තඋදකං විය එකතෙනන පරිභාසතෙව. එවං පුග්ගලොති එවං සාහු සද්ධාති ඉමෙසං සද්ධාදිනං වසෙන එකවාරං උමමුජ්ජනී තෙසං පරිභාතියා පුත නිමුජ්ජනියෙව දෙවදත්තාදයො විය. දෙවදත්තො හි අට්ඨසමාපත්තියො පඤ්ච ව අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තකොපි පුත බුද්ධානං පටිකණ්ටකතාය තෙති ගුණෙති පරිභිනො රුහිරුප්පාද කමමං සමසහෙදකමමඤ්ච කතා කායස්ස හෙද උත්තරිත්තවාරෙන තිරයෙ නිබ්බතති. කොසාලිකො වෙ අග්ගසාවකෙ උපවදිතා පද්ම තිරයෙ නිබ්බත්තො. නෙව භාසති නො වඩ්ඨනීති අපපගොනක කාලෙපි න භාසති පගොනකකාලෙපි න වඩ්ඨති. උභයමපි පනෙන අගාරිකෙනපි අනගාරිකෙනපි දිපෙනබ්බං. එකවෙව හි අගාරිකො අපපගොනකකාලෙ පකිකිභත්තං වා සලාභත්තං වා වස්සාවා සිකං වා උපතිබ්බාපෙති. සො පච්ඡා පගොනකකාලෙපි පකිකි භත්තාදිමත්තමෙව පවත්නති. අනගාරිකොපි ආදිමති අපපගොනක කාලෙ උදෙසං වා බුත්තං වා ගණ්හති, මෙධාබලවීරියසමපත්තියා පගොනකකාලෙපි තතො උත්තරිං න කරෙති. එවං පුග්ගලොති එවං ඉමය සද්ධාදිනං සිතියා පුග්ගලො උමමුජ්ජනී සිතො නාම ගොති. උමමුජ්ජනී විසංසනී විලොකෙතීති සොතාපත්තො පුග්ගලො

උට්ඨාහිතා ගමනමග්ගං¹ ගන්තබ්බදිසං වා ඔලොකෙති නාම. උමමුජ්ජිතා පතරනීති සකදගාමී පුග්ගලො කිලෙසනනුතාය උට්ඨාහිතා ගන්තබ්බදිසානිමුඛො පතරනී නාම. පභිභාබප්පනො හොතිති අනාගාමී පුග්ගලො උට්ඨාය විලොකෙතො පතරිතො ගන්තො එකමං ණතෙ පතිට්ඨාපනො නාම හොති තිට්ඨනී න පුනාගච්ඡති. නිශ්ණානා පාරබ්ගතො ඵලෙ තිට්ඨනීති සබ්බකිලෙසොඝං තරිතො² පරතිරං ගන්තො නිබ්බානඵලෙ සීතො නාම හොති. ඉමෙ පත සත්ත පුග්ගලො උදකුපමෙන දිපිතා. සත්ත කිර ජබ්බවාණිජා අඛානමග්ගපටි-පනතා අන්තරාමග්ගෙ එකං පුණ්ණනදිං පාපුණිංසු. තෙසු පඨමං ඔතිශ්ණානා උදකභීරුතො පුරිසො ඔතිශ්ණානට්ඨානෙයෙව නිමුජ්ජිතා පුත වුට්ඨාතුං නාසකම්. අනෙතායෙව මච්ඡකච්ඡපහකෙතො ජාතො.³ දුතියො ඔතිශ්ණානට්ඨානෙ නිමුජ්ජිතා සකිං උට්ඨාහිතා පුත නිමුග්ගො උට්ඨාතුං නාසකම්, අනෙතායෙව මච්ඡකච්ඡපහකෙතො ජාතො. තතියො නිමුජ්ජිතා උට්ඨිතො⁴ මජ්ඣෙකි නදියා ණතො නෙව ඔරතො ආගන්තුං න පරතො ගන්තුං අසකම්. වහුන්තො උට්ඨාය සීතො උත්තරණතිත්ථං ඔලොකෙසි. පඤ්චමො උත්තරණතිත්ථං⁵ ඔලොකෙතො පතරි.⁶ ඡට්ඨො තරිතො පාරිමතීරං ගන්තො කට්ඨපමාණෙ උදකෙ සීතො. සත්තමො පාරිමතීරං ගන්තො ගකුට්ඨණ්ණාදීති නහාතො වරවන්තීති නිවාසෙතො සුරතිවිලෙපනං විලිච්ඡිතො නිලුපපලාදීති පිලකිතො නානාලබ්භාරපටි මණ්ඩිතො මහානගරං පටිසිසිතො පාසාදවරමාරුග්ග උත්තමභොජනං භුක්ඤ්. තත්ථ සත්ත ජබ්බවාණිජා විය ඉමෙ සත්ත පුග්ගලො. තදී විය වට්ටං. පඨමග්ග උදකභීරුකග්ග පුරිසග්ග ඔතිශ්ණානට්ඨානෙයෙව නිමුජ්ජනං විය මච්ඡාදිට්ඨිකග්ග⁷ වට්ටෙ නිමුජ්ජනං. උමමුජ්ජිතා නිමුග්ගපුරිසො විය සඛාදීනං උප්පත්තිමත්තකෙන උමමුජ්ජිතා තෙසං පරිභානියා නිමුග්ගපුග්ගලො. මජ්ඣෙකි නදියා සීතො විය සඛාදීනං සීතියා සීත-පුග්ගලො. උත්තරණතිත්ථං ඔලොකෙනොතො විය ගන්තබ්බමග්ගං ගන්තබ්බදිසං වා ඔලොකෙනොතො සොතාපනොතො. පතරිතපුරිසො විය කිලෙසනනුතාය පතරනොතො සකදගාමී. තරිතො කට්ඨමතෙන උදකෙ සීතපුරිසො විය අනාවත්තිතබ්බමතාය සීතො අනාගාමී. නහාතො පාරිමතීරං උත්තරිතො ඵලෙ සීතපුරිසො විය වත්තාගෙ ඔසෙ අතික්කමිතො නිබ්බානඵලෙ සීතො ඛිණ්ණසවමුඛගමණො. ඵලෙ සීත-පුරිසග්ග නගරං පටිසිසිතො පාසාදවරං ආරුග්ග උත්තමභොජනභුක්ඤ්ඤං විය ඛිණ්ණසවග්ග නිබ්බානාරමමණං ඵලසමාපත්තිං අපෙප්පතො විතිනාමනං වෙදිතබ්බං. උභතොභාගවිමුත්තාදයො ගෙට්ඨා පකාසිතායෙවාවති.

සත්තකිනිදෙදසො
තිට්ඨිතො.

1. සතා, උභං ගමනමග්ගං.

2. සතා පතරිතො.

3. සී, භත්තජාතො, ම, භග්ගංජාතො.

4. සී, & ම, උට්ඨාහි, සො.

5. ම, ඔත්තරණතිත්ථං.

6. සී, , ම, පතරනී,

7. ඝසා, නියත-

මච්ඡාදිට්ඨිකග්ග.

අට්ඨකතවනනිද්දෙසාපි හෙට්ඨා වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බා. දසකනිද්දෙසෙ ඉධානි කාමාවචරභූමියං. කාමාවචරභූමියඤ්ඤාති සත්තකකතනුපරමාදීනං කාමාවචරභූමියඤ්ඤාව නිට්ඨා හොති. කාමාව චරත්තභාවෙතෙව අරහත්තප්පත්ති ව අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්ති ව හොතිති අන්තො. ඉධ විභාසාති ඉධ කාමාවචරත්තභාවෙ විභාය සුද්ධාවාසත්තභාවෙ සීත්තානං නිට්ඨා හොතිති අන්තො. අන්තරු-පරිනිබ්බාධිආදයො හි ඉධ අනාගාමිඵලං පත්වා ඉතො වුතා සුද්ධා වාසෙසු උපපජ්ජිතා තෙන අත්තභාවෙන අරහත්තඤ්ඤාව අනුපාදි-සෙසනිබ්බානධාතුඤ්ඤා පාපුණන්ති. තෙන වුත්තං ඉමෙසං සඤ්චනනං ඉධ විභාස නිට්ඨාති.

දසකනිද්දෙසා නිට්ඨිතො.

එත්තාවතාව :-

යං වෙ පුග්ගලපඤ්ඤානිං ලොකෙ අප්පට්පුග්ගලො,
නාතිසඤ්ඤිපත්තො සන්තා දෙසෙසි තිදසාලයෙ.

තස්සා අට්ඨකථඤ්ඤාව දීපභාසාය සඤ්ඤානං,
ආගමට්ඨකථායො ච ඔගාහෙත්වා අසෙසතො.

සුවිහතෙතා අසඤ්ඤිණෙණා යො යො අන්තො යතිං යතිං,
තතො තතො තං ගහෙත්වා පභාය අතිවිත්ථාරං.

විසුද්ධිමග්ගෙ යං වුත්තං තං අනාදය සඤ්ඤානා,
නාතිසඤ්ඤිපවිත්ථාර-නගෙනට්ඨකථා අයං.

තං එතං සත්තමතෙතති භාණවාරෙති තනනියා,
විරට්ඨිතත්ථං ධම්මස්ස සඤ්ඤරුත්තෙතන යං මයා.

සමපත්තං කුසලං තෙන සද්ධම්මං සුබ්බමං සිවං,
ඔලොකෙනතු විසුද්ධෙන පාණයො ධම්මවකඛුනාති.

සඤ්චප්පකරණට්ඨකථාස පුග්ගලපඤ්ඤානිප්පකරණවණණ්ණා
නිට්ඨිතා.

නිසිනොනා දෙවලොකසමිං දෙවසඛස පුරකකිනො,
සදෙවකස්ස ලොකස්ස සන්තං අප්පට්ඨග්ගලො.
සබ්බපඤ්ඤාතතිකුසලො පඤ්ඤාතතිපරිදීපනං,
චන්තා පුග්ගලපඤ්ඤාතතිං ලොකෙ උත්තමපුග්ගලො.
යං පුග්ගලකථාදීනං කථානං චන්ද්‍රිතාවතො,
කථාවන්ද්‍රිපාකරණං සබ්බෙපෙන අදෙසයි.
මාතිකාඨපනෙනෙව ඨපිතස්ස පුරුලයෙ,
තස්ස මොග්ගලිපුත්තොන විහත්තස්ස මිනිතලෙ.
ඉද්දති යසමා සමපනොනා අත්ඨංවණ්ණනාකකමො,¹
තසමා නං වණ්ණසිසාංමි නං සුණාථ සමාගිතාති.

යමකපාටිගිරුවසානසමිඤ්ඤි භගවා තිදසපුරෙ පාරිච්ඡත්තකමුලෙ පඤ්ඤානමලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා මාතරං කායසකඛිං කන්තා දෙවපරිසාය අභිධම්මකථං කථෙතොනා ධම්මසඛගණ්චිභඛගධාතුකථා පුග්ගලපඤ්ඤාතතිපාකරණාති දෙසසිත්වා කථාවන්ද්‍රිදෙසනාය වාගෙර සමපනෙන අනාගතෙ මම සාවකො මහාපඤ්ඤා මොග්ගලිපුත්ත නිස්සන්ධෙරො නාම උප්පන්නං සාසනමලං සොධෙත්වා තතියසඛිතිං කරොතොනා භික්ඛුසඛසස්ස මජ්ඣෙකි නිසිනොනා සකවාදෙ පඤ්ඤා සුත්ත- සතාති පරවාදෙ පඤ්ඤාති² සුත්තසභස්සං සමොධානෙත්වා ඉමං පක රණං භාජෙස්සතිති තස්සොකාසං කරොතොනා යා එසා පුග්ගලවාදෙ තාව චතුස්ස පඤ්ඤාසු වින්තං පඤ්ඤාකානං වසෙන අට්ඨමුඛවාදසුත්ති, තං ආදිං කන්තා සබ්බකථාමග්ගෙසු අසමුපුණ්ණණ්ණාණ්ණවාරමත්තාය තත්තියා මාතිකං ඨපෙසි. අථාවසෙසං අභිධම්මකථං විජාරනගෙතෙව කථෙත්වා චුත්ථවෙස්සා සුවණ්ණරජතසොපානානං මජ්ඣෙකි මණ්මයෙන සොපානෙන දෙවලොකතො සඛකස්සනගෙරෙ මරුග්ග සත්තතිතං සමපාදෙතොනා යාවතායුකං ඨත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. අථස්ස මහාකස්සපප්පමුඛො වසීගණො අජාතසත්තු රුජානං සහායං ගගෙත්වා ධම්මවිනයසරීරං සඛගහං³ ආරොපෙසි. තතො වස්සසත්තස්ස අවමයෙන වජ්ජපුත්තකා භික්ඛු දසවණ්ණති දීපසිංසු. තාති සුත්වා කාකණ්ඩකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො යසන්ධෙරො සුස්සනාගපුත්තං කාලාසොකං⁴ නාම රුජානං සහායං ගගෙත්වා ද්වාදසන්තං භික්ඛු- සත්තසභස්සානං අන්තරෙ සත්තමේරසතාති උච්චිතිත්වා තාති දසවණ්ණති මද්දත්වා ධම්මවිනයසරීරං සඛගහං ආරොපෙසි. තෙති පන ධම්මසඛගහ කන්ධෙරෙහි තිග්ගතිතා දසසභස්සා වජ්ජපුත්තකා භික්ඛු පක්කං පරි යෙසමානා අත්තනො අනුරූපං දුබ්බලපක්කං ලභිත්වා විසුං මහා- සඛිකාවරියකුලං නාම අකංසු. තතො භිජ්ජත්වා අපරුති දො ආවරිය- කුලාති ජාතාති, ගොකුලිකා ව එකබ්බොගාරිකා⁵ ව. ගොකුලික-

1. සි, තයො. 2. ඥා, පඤ්ඤාසුත්තසතාතිති. 3. ම, සඛිගිං. 4. සි, අසොකා,
5. ඥා, එකබ්බොගාරිකා.

නිකායතො භිජ්ඣා අපරාති දො ආවරියකුලානි ජානාති, පණ්ණතති වාදා ව බාහුලිකා¹ව. බහුසුත්තිකානිපි ව තෙසංයෙව නාමං. තෙසංයෙව අනතරෙ වෙතියවාදා නාම අපරෙ ආවරියවාදා උප්පන්නා. එවං මහාසඞ්ඝිකාවරියකුලතො දුතියෙ වස්සසතෙ පඤ්චාවරියකුලානි උප්පන්නාති. තාති මහාසඞ්ඝිකෙහි සද්ධිං ඡ හොනති. තසමිංයෙව දුතියෙ වස්සසතෙ ථෙරවාදතො භිජ්ඣා දො ආවරියවාදා උප්පන්නා. මහිංසාසකා² ව චජ්ජුත්තකා ව. තත්ථ චජ්ජුත්තකවාදතො භිජ්ඣා අපරෙ වත්තාදෙ ආවරියවාදා උප්පන්නා, ධම්මිත්තරියා, හද්දයානිකා, ඡන්නාගාරිකා, සමිතිශාති. පුත්ත තසමිංයෙව දුතියෙ වස්සසතෙ මහිංසාසකවාදතො භිජ්ඣා සබ්බජ්ඣවාදා³ ධම්මගුත්තිකාති දො ආවරියවාදා උප්පන්නා. පුත්ත සබ්බජ්ඣවාදකුලතො භිජ්ඣා කස්සපිකා නාම ජාතා. කස්සපිකෙසු භින්නෙසු අපරෙ සඞ්ඝනතිකා නාම ජාතා. සඞ්ඝනතිකෙසු භින්නෙසු සුත්තවාදා නාම ජානාති ථෙරවාදතො භිජ්ඣා ඉමෙ එකාදස ආවරියවාදා උප්පන්නා. තෙ ථෙරවාදෙහි සද්ධිං ද්වාදස හොනති. ඉති ඉමෙ ව ද්වාදස මහාසඞ්ඝිකාතඤ්ච ඡ ආවරිය වාදාහි සබ්බෙව අවධාරස ආවරියවාදා දුතියෙ වස්සසතෙ උප්පන්නා. අවධාරසනිකායාතිපි අවධාරසාවරියකුලානිතිපි එතෙසංයෙව නාමං. එතෙසු පත්ත සත්තරස වාදා හින්නකා, ථෙරවාදො අසමිතින්නකොති වෙදිතබ්බො.

වුත්තමපි වෙනං දීපවංසෙ:-

“තික්කබ්බිනා පාපතික්ඛු ථෙරෙහි චජ්ජුත්තකා,
අඤ්ඤං පකං ලභිත්වාන අධම්මවාදී බහුජ්ජනා.

දසසහස්සා සමාගන්ත්වා අකංසු ධම්මසම්මහං,
තසමායං ධම්මසම්මති මහාසම්මති වුවවති.

මහාසම්මතිකා භික්ඛු විලොමං අකංසු සාසනෙ,⁴
තිජ්ඣිත්වා මූලසම්මහං අඤ්ඤං අකංසු සම්මහං.

අඤ්ඤත්ව සම්මතිනං⁵ සුත්තං අඤ්ඤත්ව අකරිංසු තෙ,
අත්ථං ධම්මඤ්ච තිජ්ඣිත්වා විනයෙ නිකායෙසු ව පඤ්චසු.

පරියායදෙසිතඤ්චාපි අපො නිප්පරියායදෙසිතං,
තිත්තඤ්චෙව නෙය්‍යත්ථං අජාතිත්වාන භික්ඛවො.

අඤ්ඤං සකාය හණ්ණං අඤ්ඤත්ථං ධප්පිංසු තෙ,
බ්‍යඤ්ජනවජ්ජායාය තෙ භික්ඛු බහුං අත්ථං විනාසස්සුං.

ඡබ්බිත්වාන එකදෙසං සුත්තං විනයගමතිරං,
පතිරුපං සුත්තං විනයං තඤ්ච අඤ්ඤං කරිංසු තෙ.

1. සත, & ම, බහුලියා.

3. සත, සබ්බජ්ඣවාදා.

5. ම, සම්මතිතා.

2. සත, & ම, මහිංසකා,

4. සායනනිවද්දසති.

පරිවාරං අනුදාරං අභිධම්මං ඡපපකරණං,
පටිසම්භිද්දඤ්ච නිද්දෙසං එකදෙසඤ්ච ජාතකං,
එතතකං විසංපේජනින¹ අඤ්ඤාති අකරිංසු නෙ.

නාමං ලිඛිතං පරික්කාරං ආකපපකරණියාති ව,
පකතිභාවං ජහිනින තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු නෙ.

පුබ්බඛගමා භින්නවාදා මහාසඬ්ඨිතිකාරකා,
තෙසඤ්ච අනුකාරෙන භින්නවාදා බහු අහු.

තතො අපරකාලමහි තස්මිං හෙදෙ අජායථ,
ගොකුලිකා එකබ්බොගාරි විධා භිජ්ජන් භික්ඛවො.

ගොකුලිකානං දො හෙදා අපරකාලමහි ජායථ,
බහුසසුතිකා ව පඤ්ඤානති විධා භිජ්ජන් භික්ඛවො.

වෙනියා ව පුන වාදී මහාසඬ්ඨිතිහෙදකා,
පඤ්චවාදා ඉමෙ සබ්බෙ මහාසඬ්ඨිතිමූලකා.

අත්ථං ධම්මඤ්ච භිජ්ජිංසු එකදෙසඤ්ච සඬ්ඛගං,
ගන්ථඤ්ච එකදෙසඤ්ච ඡබ්බිධිනි අඤ්ඤං අකංසු නෙ.

නාමං ලිඛිතං පරික්කාරං ආකපපකරණියාති ව,
පකතිභාවං ජහිනින තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු නෙ.

විසුද්ධිතේරවාදමහි පුන හෙදෙ අජායථ,
මහිංසාසකා වජ්ජපුත්තකා විධා භිජ්ජන් භික්ඛවො.

වජ්ජපුත්තකවාදමහි චතුධා හෙදෙ අජායථ,
ධම්මවතරිකා හද්දයාතිකා ඡන්නාගාරිකා ව සම්මති.

මහිංසාසකානං දො හෙදා අපරකාලමහි ජායථ,
සබ්බජිවාදා ධම්මගුත්තා විධා භිජ්ජන් භික්ඛවො.

සබ්බජිවාදානං කසසපිකා සඬ්ඛනනිකසසපිකෙන ව,
සඬ්ඛනනිකානං සුත්තවාදී අනුපුබ්බන භිජ්ජථ.

ඉමෙ එකාදස වාදා සම්භින්නා ථේරවාදතො,
අත්ථං ධම්මඤ්ච භිජ්ජිංසු එකදෙසඤ්ච සඬ්ඛගං,
ගන්ථඤ්ච එකදෙසඤ්ච ඡබ්බිධිනි අඤ්ඤං අකංසු නෙ.

නාමං ලිඛිතං පරික්කාරං ආකපපකරණියාති ව,
පකතිභාවං ජහිනින තඤ්ච අඤ්ඤං අකංසු නෙ.

සත්තරසභින්නවාදා එකවාදෙ අභින්නකො,
සබ්බවට්ඨාරස භොනති භින්නවාදෙන තෙ සහ,
නිග්‍රොධොව මහාරුකො ථේරවාදානුත්තමො.

අනුතං අනඛිකඤ්චි කෙවලං ජිනසාසනං,
සනතකා¹ විශ රුක්ඛමභි නිබ්බන්ධා වාදසෙසකා.

පඨමෙ වස්සසතො නජ්ඣ දුතියෙ වස්සසතන්තරෙ,
භින්නා සත්තරසවාද උපන්නා ජිනසාසනෙ²ති.

අපරපරං පන ගෙමවතිකා, රුජගිරිකා, සිඬාජිකා, පුබ්බසෙලියා, අපරසෙලියා, වාජිරියානි අඤ්ඤපි ඡ ආවරියවාද උපන්නා. තෙ ඉධ අනඛිපෙතා. පුරිමකානං පන අවතාරසන්නං ආවරියවාදනං වසෙන පවත්තමානෙ සාසනෙ පටිලඬාසදො අසොකො ධම්මරුජා දිවසෙ දිවසෙ බුද්ධපුජාය සතසහස්සං, ධම්මපුජාය සතසහස්සං, සඛ්‍යපුජාය සතසහස්සං, අත්තනො ආවරියස්ස නිග්‍රොධනේරස්ස සතසහස්සං, චතුසු ආරෙසු හෙසජ්ජ්ඣාය සතසහස්සන්ති පඤ්චසතසහස්සානි පරිවරන්නො සාසනෙ උදාරං ලාභසකකාරං පවතොසි. තීජ්ජියා හතලාභසකකාරා³ අන්තමසො සාසවජ්ඣාදනමත්තමපි⁴ අලභන්නා ලාභසකකාරං පත්තියමානා භික්ඛුසු පබ්බජ්ඣා සකාති සකාති දිවසී ගතාති අයං ධම්මො, අයං විනයො, ඉදං සජ්ඣසාසනන්ති දිපෙනති. පබ්බජ්ජං අලභමානාපි සයමෙව කෙසෙ ඡ්ඤිත්වා කාසායාති වත්තාති අවජ්ඣාදෙත්වා විහාරෙසු විවරන්නා උපොසථකමාදිකරණකාලෙ සඛ්‍ය මජ්ඣං පටිසන්ති. තෙ භික්ඛුසඤ්ඤාත ධම්මෙන විනයෙන සජ්ඣසාස නෙන නිග්‍රහස්සමානා පි ධම්මවිනයානුලොමය පටිපත්තියා අසණ්ණ හන්තා අනෙකරුපං සාසනස්ස අබ්බුද්ධො මලඤ්ච කණ්ටකඤ්ච සමුට්ඨාපෙනති. කෙවි අග්ගිං පරිවරන්ති. කෙවි පඤ්චාතපෙ තපන්ති, කෙවි ආදිවං අනුපරිවත්තන්ති. කෙවි ධම්මඤ්ච විනයඤ්ච වො භිඤ්ඤාමාති තථා තථා පග්ගණ්ණිංසු. තද භික්ඛුසඤ්ඤා න තෙහි සද්ධිං උපොසථා වා පවාරණං වා අකාසි. අසොකාරුමෙ සත්ත වස්සාති උපොසථො උපවජ්ජ්. රුජා ආණ්ණය කාරෙස්සාමිති වාය මනෙතාපි කාරෙභුං නාසකම්. අඤ්ඤදජ්ඣ දුග්ගතිතගාතිනා බාලෙන අමචෙවන අනෙකෙසු භික්ඛුසු ජීවිතා වොදෙපිතෙසු විපප්පිසාරි අගොසි. සො තඤ්ච විපප්පිසාරං තඤ්ච සාසනෙ උපන්නං අබ්බුදං වූපසමෙකුකාමො කොනු බො ඉමසමිං අත්ථො පටිබලොති? සඛ්‍යං පුච්ඡිත්වා මොග්ගලපුත්තනිස්සන්තෙරො මහාරුජාති සුත්වා සඛ්‍යස්ස වච නෙන අගොගඛියා⁵ පබ්බතතො ථෙරං පකෙකාසාපෙත්වා ඉද්ධිපාටිහාරිය දස්සනෙන ථෙරස්ස ආනුභාවෙ නිබ්බිවිකිවෙජ්ඣ අත්තනො කුකුඤ්චං පුච්ඡිත්වා විපප්පිසාරං වූපසමෙසි. ථෙරොපි තං රුජ්ජයානෙයෙව වසන්තො සත්තදිවසානි සමයං උග්ගණ්ණාපෙසි. සො උග්ගතිතසමයො සත්තමෙ දිවසෙ ආසොකාරුමෙ භික්ඛුසඤ්ඤා සන්තිපාතාපෙත්වා සාණ්ඨිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා සාණ්ඨිපාකාරන්තරෙ නිසින්නො එකලඬිනෙ එකලඬි කෙ භික්ඛු එකතො එකතො කාරෙත්වා එකමෙකං භික්ඛුසමුහං පකෙකා සාපෙත්වා පුච්ඡි, හන්තෙ කිංවාදී සමමාසමුදොති? තතො සස්සත

1. කණ්ටකාති කත්ථි.	3. සො, &. ම. සාසවජ්ඣාදනමපි,
2. සො, රහිතලාභසකකාර.	4. සො, අගොගඛියා.

වාදිනෝ සංසාරවාදීහි ආහංසු. එකච්චසංසාරිකා, අනන්තානන්තිකා, අමරවිකේශිකා, අබ්බවසම්ප්පන්නිකා, සංඤ්ඤාද්වාද, අසංඤ්ඤාද්වාද, නෙවසංඤ්ඤාද්වාද, උච්චේද්වාද, දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාද, දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදීහි ආහංසු. රූපා පඨමමෙව සම්මයං උග්ගතිත්තතා නයිමෙ භික්ඛු අඤ්ඤාතිත්තියා ඉමෙහි ඤාතො තෙසං ඥානානි වන්තා දතො උප්පබ්බාපෙසි. නෙ සබ්බෙපි සට්ඨිසහස්සා අහෙසුං. අඨඤ්ඤා භික්ඛු පකෙකාසාපෙතො පුච්ඡි, කිංවාදී භන්තො සම්මාසම්මුද්ධොති? විහර්ඡවාදී මහාරූපාති. එවං වුත්තො රූපා පෙරො පුච්ඡි, විහර්ඡවාදී භන්තො සම්මාසම්මුද්ධොති? ආම මහාරූපාති. තන්තො රූපා සුඛාදුති භන්තො සාසනං කරොතු භික්ඛුසංඝො උපොසඨන්ති ආරක්ඛං දතො නගරං පාවිසි. සමග්ගො සංඝො සන්තිපතිත්වා උපොසඨං අකාසි. තස්මිං සන්තිපාතො සට්ඨිභික්ඛුසහස්සාහි අහෙසුං. තස්මිං සමාගමෙ මොග්ගලිපුත්තතිස්සන්තෙරො යාති ව තද උප්පන්නාති විඤ්ඤාති, යාති ව ආයතිං උප්පජ්ජිස්සන්ති, සබ්බෙසම්පි තෙසං පටිබාහනන්තං සන්තාර දින්නතයවසෙතො ව තථාගතොන ඤාතිතමාතිකං විහරන්තො සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතාති පරවාදෙ පඤ්චාති සුත්තසහස්සං ආහරිත්වා ඉමං පරප්පවාදමථනං ආයතිලක්කණං කථාවන්තූපකරණං අභාසි. තන්තො සට්ඨිසහස්සසංඝොසු භික්ඛු උච්චිතිත්වා තිට්ඨපරිසරති බරුතං පභින්නපටිසම්භිද්ධං භික්ඛුතං සහස්සමෙකං ගගෙත්වා යථා මහාකස්සපන්තෙරො ව යස්සන්තෙරො ව ධම්මඤ්ච විතයඤ්ච සම්භාසිංසු, එවං¹ සම්භාසන්තො සාසනමලං විසොධෙත්වා තතිස්සසිතිතිං අකාසි. තත් අභිධම්මං සම්භාසන්තො ඉමං යථාභාසිතං පකරණං සම්භනං ආරොපෙසි. තෙන වුත්තො:-

“යං පුග්ගලකථාදීතං කථානං වන්තූභාවන්තො,
කථාවන්තූපකරණං සබ්බෙපෙන අදෙසසි.

මාතිකාඨපතොනෙව ඤාතිතස්ස සුරුලයො,
තස්ස මොග්ගලිපුත්තොන විහත්තස්ස මතිතලො.

ඉදුති යස්මා සම්ප තන්තො අත්ථසංවණ්ණනාක්කමො,
තස්මා නං වණ්ණසිස්සාමි තං සුණංථ සමාගිතා”ති.

නිදානකථා

නිට්ඨිතා.

තත් සුගගලො උපලබ්භති සම්මිකථාපරමන්තොති අයං පුච්ඡා. ආමන්තාති අයං පටිජානනා. කස්ස පනායං පුච්ඡා කස්ස පටිජානනාති? අසුකස්සාති න වත්තබ්බා. භගවතා හි ඉමස්මිං පකරණ නාතප්පකාරුතං ලද්ධිතං විසොධනන්තං තනතිවසෙත මාතිකා ඤාතිතා. සා පෙරෙන සන්තාර දින්නතයෙ ඤාතිතානිවසෙත විහත්තා. න හි

පේරෙ, යතතකා එත් වාදමග්ගා දසසිතා, තතතකෙහි වාදීහි¹ සද්ධිං වාදෙන විග්ගාහිකකථං කපෙසි. එවං සනෙතපි පන නාසං නාසං කථානං අත්ඨස්ස සුඛාවධාරණත්ථං සකවාදිපුච්ඡා, පරවාදිපුච්ඡා,² සකවාදි පටිඤ්ඤා,³ පරවාදිපටිඤ්ඤාති⁴ එවං විභාගං දසෙස්සාව අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාම. **සුගගලො උපලබ්භති සච්චිකථාපරමණේනාති** හි අයං සකවාදිපුච්ඡා. නාය යෙ අපි පුගගලොති එවං ලද්ධිකා පුගගල වාදිනො, තෙ එවං පුච්ඡිතබ්බාති දීපෙති. කෙ පන පුගගලවාදිනොති? සාසනෙ වජ්ජිපුතතකා වෙව සමිතිසා ව බතිධා ව බහු අඤ්ඤාතිත්ථියා.

තත් **සුගගලො**ති අතතා සතෙතා ජීවො. **උපලබ්භති**ති පඤ්ඤාය උපගතත්වා ලබ්භති. ඤායතිති අත්ථො. **සච්චිකථාපරමණේනාති** එත් සච්චිකථෙය්භිති මායාමර්ජිථාදයො වීය අභුතාකාරෙන අගගෙනබ්බො භූතෙය්භි. පරමණේනාති අනුස්සවාදිවසෙන අගගෙනබ්බො උතත මණේ. උභයෙනාපි යො පරතො **සුගගලො උපලබ්භති සච්චිකථා පරමණේන රූපඤ්ඤා උපලබ්භති**ති ආදිනා බකියායතනධාතු ඉන්ද්‍රියවසෙන සත්තපඤ්ඤාසම්මො ධම්මප්පභෙදො දසසිතො, යථා සො භූතෙන සභා වර්ගික උපලබ්භති, කිං එවං තව පුගගලො උපලබ්භතිති පුච්ඡති. පරවාදි **ආමග්ගා**ති පටිජානාති. පටිජානනඤ්ඤි කත්ථි ආම භනෙනාති ආගච්ඡති, කත්ථි ආමොති පටිජානනං⁵ ආගච්ඡති, ඉධ පන ආමනතාති ආගතං. නත්‍රායං අධිප්පායො: සො හි යනතං පරතො **වුත්තං ගගවතා අපි සුගගලො අතතතිනාස පමිපනෙනාති** සුතතං ආගතං තං ගගෙත්වා යසවා පන භගවා සච්චවාදී, න විසංවාදන පුරෙකකාරෙ වාවං භාසති, නාපි අනුස්සවාදිවසෙන ධම්මං දෙසෙති, සද්දෙවකං පන ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙති, තසමා යො තෙතරි වුත්තො “අපි පුගගලො අතතතිනාස පටිපනෙනා”ති, සො සච්චිකථාපරමණේනෙව අපිති ලද්ධිං ගගෙත්වා ආමනතාති පටිජා නාති. අථස්ස තාදිසස්ස ලෙසවචනස්ස ඡලවාදස්ස ඕකාසං අදදමානො සකවාදි **සො සච්චිකථෙය්භි**ති ආදිමාග. නත්‍රායං අධිප්පායො: යවායං පරතො **සප්පච්චසො අප්පච්චසො සබ්බතො අසබ්බතො සංගතො අසංගතො සනිමිතො අනිමිතො**ති එවං පරිදිපිතො රූපාදිසත්ත පඤ්ඤාසම්මො ධම්මප්පභෙදො ආගතො, න සම්මුතිසච්චවසෙන, නාපි අනුස්සවාදිවසෙන ගගෙනබ්බො, අතතතො පන භූතතාය එව සච්චි කථෙය්භි අතතපච්චකථාය ව පරමණේ. තං සකියාග **සො සච්චි කථෙය්භි පරමණේනාතො සො සුගගලො උපලබ්භති සච්චිකථා පරමණේනාති**. තතොති කරණවචනමෙතං. තසමා තෙන සච්චිකථා පරමණේන සො පුගගලො උපලබ්භතිති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉදං වුත්තං ගොති: රූපපාදිභෙදෙන වා සප්පච්චවාදිභෙදෙන වා ආකාරෙන යො සච්චිකථාපරමණේ උපලබ්භති. කිං තෙ පුගගලොපි⁷ තෙනාකාරෙන

1. සො. වාදෙති.

2. සො. පරවාදිපටිඤ්ඤා

3. සො. පරවාදිපුච්ඡා.

4. සො. සකවාදිපටිඤ්ඤා.

5. ම. පටිජානනම්සි, සි. පටිජානනම්සි.

6. සො. තෙත ගගවතා.

7. සො. සො පුගගලොපි.

උපලබ්‍හතීති? නහෙවං වත්තබ්බෙති අවජානනා පරවාදියං. සො හි තථාරූපං පුග්ගලං අනිවර්තනො අවජානාති. තත්‍රායං පදවේදො න හි එවං වත්තබ්බෙති. නග එවන්තිපි වට්ටති. මිත්තමපි එවං න වත්තබ්බෙති අන්තො. ආර්ක්‍යාති නිග්ගහනති සකවාදිවචනං. යසමා තෙ පුරිමාය වත්තබ්බපටිඤ්ඤාය පච්ඡිමා න වත්තබ්බපටිඤ්ඤා, පච්ඡිමාය ව පුරිමා න සන්ධියති, තසමාපි නිග්ගහං පනෙතා, තං නිග්ගහං දෙසං අපරධං සමපටිච්ඡාතිති අන්තො. එවං නිග්ගහං ආජානාපෙත්වා ඉද්දති තං ධූපනාය වෙව අනුලොමපටිලොමතො පාපනාදරූපනා නඤ්ච වසෙන පාකටං කාරුණෙනා හඤ්චි පුග්ගලොති ආදිමාග.

තත්ථ හඤ්චි පුග්ගලො උපලබ්‍හතීති යදි පුග්ගලො උපලබ්‍හති සවෙ පුග්ගලො උපලබ්‍හති සච්චිකට්ඨපරමන්තොති අන්තො. අයං තාව පරවාදිපක්කියං ධූපනතො නිග්ගහපාපනාදරූපනානං ලක්කණ්භුතා අනුලොමධූපනා නාම. හෙන වග්ග රෙති ආදි අනුලොමපකෙති නිග්ගහස්ස පාපිතත්තා අනුලොමපාපනා නාම. තත්ථ හෙනාති කාරණ වචනං. වග්ගාති ඕකපනවචනං. රෙති ආමන්තතවචනං. ඉදං වුත්තං හොති: තෙන රෙ, වත්තබ්බෙ¹ වත, රෙ ගමොහා හදුමුඛ, තෙන කාරණෙන වත්තබ්බෙයොවාති. යං තත්ථ වදෙසිති ආදි අනුලොම පකෙති නිග්ගහස්ස ආරුපිතත්තා අනුලොමාදරූපනා නාම. යං තස්ස² පරියොසානෙ මිච්ඡාති පදං තස්ස පුරතො ඉදහෙනති ආහරිතබ්බං. ඉදං තෙ මිච්ඡාති අයඤ්ඤාත්ථ අන්තො. පරතො ව පාලියං එතං ආගතමෙව. හො වෙ පන වත්තබ්බෙති ආදි න හෙවං වත්තබ්බෙති පටික්ඛිත්තපක්කියං ධූපිතත්තා පටිලොමතො නිග්ගහපාපනාදරූප නානං ලක්කණ්භුතා පටිලොමධූපනා නාම. හො ව වග්ග රෙති ආදි පටිලොමපකෙති නිග්ගහස්ස පාපිතත්තා පටිලොමපාපනා නාම. පුන යං තත්ථ වදෙසිති ආදි පටිලොමපකෙති නිග්ගහස්ස ආරුපිතත්තා පටිලොමාදරූපනා නාම. ඉධාපි පරියොසානෙ මිච්ඡාති පදස්ස පුරතො ඉදහෙනති ආහරිතබ්බමෙව. පරතොපි එවරූපෙසු ධානෙසු එසෙව නයො. තත්‍රායං ආදිතො පට්ඨාය සඤ්චිපන්තො: යදි පුග්ගලො උපලබ්‍හති සච්චිකට්ඨපරමන්තො තෙන වත හො, සො උපලබ්‍හතීති වත්තබ්බෙති. යං පන තත්ථ වදෙසි වත්තබ්බෙති බො පුරිමපඤ්ඤා සච්චිකට්ඨපරමන්තො උපලබ්‍හතීති. හො ව වත්තබ්බෙති දුතියපඤ්ඤා තතො සො පුග්ගලො උපලබ්‍හතීති. ඉදහෙන මිච්ඡාති එවං තාව අනුලොමතො ධූපනාපාපනාදරූපනා හොනති. අඨ න වත්තබ්බෙති දුතියපඤ්ඤා තතො සො පුග්ගලො³ උපලබ්‍හතීති. පුරිමපඤ්ඤාපි න වත්තබ්බෙති. යං පනෙත්ථ⁴ වදෙසි වත්තබ්බෙති බො පුරිමපඤ්ඤා සච්චි කට්ඨපරමන්තො උපලබ්‍හතීති. හො ව වත්තබ්බෙති දුතියපඤ්ඤා තතො සො පුග්ගලො උපලබ්‍හතීති. ඉදහෙන මිච්ඡාති එවං පටිලොමතො ධූපනාපාපනාදරූපනා හොනති. එවමෙන නිග්ගහස්ස ව අනුලොම

1. යසා, තෙන වග්ගෙර වත්තබ්බෙති,

2. යසා, මසස.

3. ම, හො,

4. යසා, පන තත්ථ,

පරිලොමනො චතුන්නං පාපනාඤ්ඤපනානඤ්ඤ චුත්තත්තා උපලබ්භතීති ආදිකං අනුලොමපඤ්ඤාකං නාම. එත්ථ ච කීඤ්ඤාපි අනුලොමනො පාපනාඤ්ඤපනාති එකො, පරිලොමනො පාපනාඤ්ඤපනාති එකොති ද්වෙ නිශ්ශභා කතා. ආජානාති නිශ්ශභනති එතස්සෙව පනෙත්ථ පුග්ගලො උපලබ්භතීති පඨමං වාදං නිසාය පඨමස්ස නිශ්ශභස්ස චිත්තාකාරෙති ආරොපිතත්තා එකොවායං නිශ්ශභාති පඨමො නිශ්ශභො.

ඉදුති පච්චතිකතයො හොති. තත්ථ පුච්ඡා පරවාදිස්ස. සො හි අපි පුග්ගලො අත්තගීතාය පටිපනෙතාති ගතීතත්තා නුපලබ්භතීති අසම්පට්ඨජ්ජනො එවං පුච්ඡති. සකවාදී යථා රුපාදිධම්මා උපලබ්භනති, එවං අනුපලබ්භතීයතො ආමග්ගාති පටිජානාති. පුන ඉතරො¹ අත්තනා අධිපොතං සච්චිකම්ඨංයෙව සක්ඛාය සො සම්මිඤ්ඤෙධාති ආදිමාහ. සම්මුතිසච්චපරමත්ථසච්චාති වා එකතො කතාපි එවමාහ. සකවාදී පුග්ගලොති උපාදපඤ්ඤාත්තිසබ්භාවතොපි චිත්තං සච්චානං එකතො කතා පුච්ඡතත්තාපි න හෙවනති පටිකම්පති. ඉදුති කීඤ්ඤාපි තෙන පඨමං පරමත්ථසච්චවසෙන නුපලබ්භතීයතා සම්පට්ඨජ්ජනා,² පච්ඡා සම්මුතිසච්චවසෙන³ වොම්ඤ්ඤකවසෙන වා පටිකම්පතා. පරවාදී පන නුපලබ්භතීති වචනසාමඤ්ඤාමත්තං ඡලවාදං නිසාය යං තයා පඨමං පටිඤ්ඤානං තං පච්ඡා පටිකම්පතනති භණ්ඩිතස්ස පටිභණ්ඩිතං විය අත්තනො කතස්ස නිශ්ශභකම්මස්ස පටිකම්මං කඤ්ඤෙනා ආජානාති පටිකම්මනති ආහ. ඉදුති යථාස්ස අනුලොමපඤ්ඤාකෙ සකවාදිනා වාදඨපනං කතා අනුලොමපරිලොමනො පාපනාඤ්ඤපනාති නිශ්ශභො පාකථො කතො, එවං පටිකම්මං පාකටං කඤ්ඤෙනා හඤ්ඤි පුග්ගලොති ආදිමාහ. තං හෙට්ඨා චුත්තත්තයෙනෙව †අත්තො† වෙදිතබ්බං. යස්මා පනෙත්ථ ඨපනා නාම පරවාදීපක්ඛස්ස ඨපනතො අයං තව දෙසොති දස්සෙත්ථ ඨපනමත්තමෙව හොති, න නිශ්ශභස්ස වා පටිකම්මස්ස වා පාකටභාවකරණං, පාපනාඤ්ඤපනාති පනස්ස පාකට කරණං හොති, තස්මා ඉදං අනුලොමපරිලොමනො පාපනාඤ්ඤපනානං වසෙන චතුර්භාකාරෙති පටිකම්මස්ස භතත්තා පටිකම්මවතුක්ඛං නාමාති එකං⁴ චතුක්ඛං වෙදිතබ්බං.

එවං පටිකම්මං කතා ඉදුති යවාස්ස⁵ අනුලොමපඤ්ඤාකෙ සක වාදිනා නිශ්ශභො කතො, තස්ස තමෙව ඡලවාදං නිසාය දුක්ඛකට භාවං දස්සෙන්නො ත්වං වෙ පන මඤ්ඤාසීති ආදිමාහ. තත්ථ ත්වං වෙ පන මඤ්ඤාසීති යදි ත්වං මඤ්ඤාසී. වත්තඤ්ඤ වොති ඉදං පච්චතිකෙ ආමග්ගාති පටිඤ්ඤා සක්ඛාය චුත්තං. නො ච වත්තඤ්ඤති ඉදං පන න හෙවනති අවජානනං සක්ඛාය චුත්තං. නොන තව තත්ථාති තෙන කාරණෙන ත්වං යෙව තස්මිං නුපලබ්භතීති පකෙබ්.⁶ හෙවං පටිජ්ජනානනති ආමග්ගාති එවං පටිජානනො. හෙවං

1. ස්‍යා. ඉතරං පරවාදී. 3. ස්‍යා. වසෙනවා, 4. ස්‍යා. එවං. 6. ම. යොනුප-
2. ස්‍යා. සම්පට්ඨජ්ජනා, †. ස්‍යා. නම්පජ්ජති, 5. ම. යාය, ලබ්භතීති.

නිග්ගහෙනබ්බෙති පුන න හෙවනති අවජානනො ඵලං නිග්ගහෙනබ්බො. අථ නං නිග්ගණ්ණාමාති අපේවං නිග්ගහාරහං.¹ තං නිග්ගණ්ණාම. සුනිග්ගහිතො ව භොසිති සකෙන මනෙන නිග්ගහිතත්තං සුනිග්ගහිතො ව භවයි. එවමස්ස නිග්ගහෙනබ්බහාවං දස්සෙත්වා ඉදුති තං නිග්ගහෙනනො හඤ්චිති ආදිමාග. තත්ථ යපනාපාපනාරොපනා හෙට්ඨා වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. පරියොසානෙ පන ඉදං භොමිච්ඡාති ඉදං තව වචනං මිච්ඡා හොතිති අත්ථො. ඉදං ජලවාදෙන වතුහි අඤ්ඤාමිති නිග්ගහස්ස කතත්තං නිග්ගහවතුකකං නාම.

එවං නිග්ගහං කත්වාපි ඉදුති යදි අයං මයා තව මනෙන කතො නිග්ගහො දුනතිග්ගහො, යො මම තයා හෙඨා අනුලොමපඤ්චකෙ කතො නිග්ගහො, සොපි දුනතිග්ගහොති දස්සෙතො ඵසෙ වෙ දුනතිග්ගහිතොති ආදිමාග. තත්ථ ඵසෙ වෙ දුනතිග්ගහිතොති ඵසො වෙ තව වාදෙ මයා දුනතිග්ගහිතො. අථ වා ඵසො වෙ තව මයා කතො නිග්ගහො දුනතිග්ගහො. හෙවමෙවං නත්ත දක්ඛාති තත්ථාපි තයා මම හෙට්ඨා කතෙ නිග්ගහෙ එවමෙවං පස්ස. ඉදුති යවායං² හෙට්ඨා සකවාදිතා නිග්ගහො කතො, තං චතතබ්බෙ ථොති ආදිවචනෙන දස්සෙත්වා පුන තං නිග්ගහං අනිග්ගහභාවං උපනෙතොතො නො ව මසං නසාති ආදිමාග. තත්ථ නොව මසං නසා නත්ථ හෙතාස පටිඤ්ඤායාති ආදිසු අයමත්ථො: යසමා සො තයා මම කතො නිග්ගහො දුනතිග්ගහො, තසමා මයං තයා තත්ථ අනුලොමපඤ්චකෙ ආමන්තාති එතාය පටිඤ්ඤාය ඵලං පටිජානනො පුන න හෙවති පටිකෙබ්බෙපෙ කතෙපි ආජානාති නිග්ගහනති එවං න නිග්ගහෙනබ්බොයෙව. එවං අනිග්ගහෙනබ්බමපි මං නිග්ගහණාසි, ඊදිසෙන පන නිග්ගහෙන දුනතිග්ගහිතා මයං හොම. ඉදුති යං නිග්ගහං සක්ඛාය දුනතිග්ගහිතා ව හොමාති අවොව තං දස්සෙත්වා හඤ්චි සුග්ගලො-පෙ-ඉදනෙන මිච්ඡාති ආග. එවමිදං අනුලොමපටිලොමතො වතුහි පාපනාරොපනාති නිග්ගහස්ස උපනිතත්තං උපනායවතුකකං නාම හොති.

ඉදුති න හෙවං නිග්ගහෙනබ්බෙති ආදිකං නිගමනවතුකකං³ නාම හොති. තත්ථ න හෙවං නිග්ගහෙනබ්බෙති යථාගං තයා නිග්ගහිතො, නති එවං නිග්ගහෙනබ්බො. එතස්ස හි නිග්ගහස්ස දුනතිග්ගහභාවො මයා සාධිතො. තෙනනිති තෙන කාරණෙන යසමා එස නිග්ගහො දුනතිග්ගහො, තසමා යං මං නිග්ගහණාසි හඤ්චි සුග්ගලො-පෙ-ඉදනෙන මිච්ඡාති, ඉදං නිග්ගහනං තව මිච්ඡාති අත්ථො. තෙනනිති සෙ කතෙ නිග්ගහෙති යෙන කාරණෙන ඉදං මිච්ඡා, තෙන කාරණෙන යො තයා නිග්ගහො කතො, සො දුක්ඛවො. යං මයා පටිකමමං කතං, තදෙව සුකතං. යාපි වෙසා පටිකමමවතුකකාදිවසෙන කථාමග්ගසමපටිපාදනා කථා, සාපි සුකථා. එවමෙනං සුග්ගලො උපලබ්භතීති ආදිකස්ස අනුලොමපඤ්චකස්ස නුපලබ්භතීති ආදිකානං පටිකමමනිග්ගහොපනායන

1. ම. නිග්ගහාරහං.

2. සපා, යවාසහ.

3. සපා, නිග්ගහවතුකකං.

තිගමනවතුකතානං¹ වසෙන අනුලොමපච්චිකපඤ්චකං නාම
 නිද්දිට්ඨිනති වෙදිතබ්බං. එතතාවතා සකවාදිනො පුබ්බපකෙක
 සති පරවාදිනො වචනසාමඤ්ඤමතොතන ඡලවාදෙන ජයො හොති.
 ඉදති යථා පරවාදිනො පුබ්බපකෙක සති සකවාදිනො ධම්මෙනෙව
 තථෙත² සුජයො හොති. තථා වාදප්පත්තිං දස්සෙතුං සුගහලො නුප
 ලබ්බතිති පච්චිකානුලොමපඤ්චකං ආරඬ්ඨං. තත්ථ පච්චිකිනෙ
 පුච්ඡා පරවාදිස්ස. රූපාදිහෙදං සච්චිකට්ඨිපරමත්ථං සක්ඛිය පටිඤ්ඤ
 සකවාදිස්ස. සුඬසම්මුතිසම්මං වා පරමත්ථමිස්සකං වා සම්මුතිසම්මං
 සක්ඛිය ඥානං සම්මිකපට්ඨාති පුන අනුයොගො පරවාදිස්ස. සම්මුති
 වසෙන නුපලබ්බතිති න වතනබ්බතතා මිස්සකවසෙන වා අනුයොගස්ස
 සම්මිකත්තො නිග්ගමනති පටිකෙකපො සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤතං
 පටිකම්පතිති වචනසාමඤ්ඤමතොතන ආත්තාති නිග්ගමනති ආදි-
 වචනං පරවාදිස්ස. එවමයං පුග්ගලො නුපලබ්බතිති දුතියවාදං
 නිස්සය දුතියො නිග්ගහො හොතිති වෙදිතබ්බං. එවං තෙන ඡලෙන
 නිග්ගහො ආරුපිතො. ඉදති ථතස්සෙව පටිඤ්ඤස්ස ධම්මෙන සමෙන
 අත්තනො වාදෙ ජයං දස්සෙතුං අනුලොමනගෙ පුච්ඡා සකවාදිස්ස.
 අත්තනො ලද්ධිං නිස්සය පටිඤ්ඤ පරවාදිස්ස. ලද්ධිය ඔකාසං අදත්තා
 පරමත්ථවසෙන පුන අනුයොගො සකවාදිස්ස. පරමත්ථවසෙන පුග්ගලස්ස
 අභාවනො පටිකෙකපො පරවාදිස්ස. තතො පරං ධම්මෙන සමෙන
 අත්තනො ජයදස්සතත්ථං ආත්තාති පටිකම්පනති ආදි සබ්බං
 සකවාදිවචනමෙව හොති. තත්ථ සබ්බසං පටිකම්පනිග්ගහොපනග්ග
 තිගමනවතුකතානං හෙට්ඨා වුත්තනගෙතෙව අත්තො වෙදිතබ්බං.
 එවමිදං සුගහලො නුපලබ්බතිති ආදිකස්ස පච්චිකපඤ්චකස්ස
 උපලබ්බතිති ආදිතං පටිකම්පනිග්ගහොපනග්ගනතිගමනවතුකතානඤ්ච
 වසෙන පච්චිකානුලොමපඤ්චකං නාම නිද්දිට්ඨිං හොති. එවමෙතාති
 පස්මසච්චිකට්ඨි ඥානං පඤ්චකාති නිද්දිට්ඨාති. තත්ථ පුරිමපඤ්චකෙ
 පරවාදිස්ස සකවාදිනා කතො නිග්ගහො සුතිග්ගහො. සකවාදිස්ස
 පන පරවාදිනා ඡලවාදං නිස්සය පටිකම්පනං කත්වා අත්තනා සාධිතො
 ජයො දුජයො. දුතියපඤ්චකෙ සකවාදිස්ස පරවාදිනා කතො
 නිග්ගහො දුත්තනිග්ගහො. පරවාදිස්ස පන සකවාදිනා ධම්මවාදං
 නිස්සය පටිකම්පනං කත්වා අත්තනො සාධිතො ජයො සුජයොති.

පස්මසච්චිකට්ඨා.

තත්තෙතං වුච්චති:-

නිග්ගහො පරවාදිස්ස සුද්දො පස්මපඤ්චකෙ,
 අසුද්දො පන තස්සෙව පටිකම්පජයො තති.

නිග්ගහො සකවාදිස්ස අසුද්දො දුතියපඤ්චකෙ,
 විසුද්දො පන තස්සෙව පටිකම්පජයො තති.

1. සත්ථ, නිග්ගමනවතුකතානඤ්ච

2. සත්ථ තත්ථෙව භුතොන.

†. ම. කම්පජති.

තසමා විසුපි ණානෙසු ජයොව සකවාදිනො,
ධම්මෙන හි ජයො නාම අධම්මෙන ඤානො ජයො.

සච්චිකට්ඨං යථා වෙත්ථ පඤ්ඤාකල්පයමණ්ඩනෙ,
ධම්මාධම්මවසෙනෙව වුත්තො ජයපරාජයො.

ඉතො පරෙසු සබ්බෙසු සච්චිකට්ඨෙසු පණ්ඩිතො,
එවමෙව විභාවෙය්‍ය උභො ජයපරාජයොති.

එවං සුද්ධිකසච්චිකට්ඨං විත්ථාරෙත්වා ඉද්දති තමෙව අපරෙහි
මිකාසාදිති නයෙහි විත්ථාරෙත්වා පුන සුගහලො උපලබ්‍හතීති ආදි
ආරඬං. තත්ථ පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. පුන සබ්බන්තීති
සරීරං සක්‍රියං අනුයොගො සකවාදිස්ස. රූපස්මිං අත්තානං සමනුපස්සනා
දෙසඤ්ඤා, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරනති ආපඤ්ඤාදෙසඤ්ඤා, දිස්වා
පටිකේඛපො පරවාදිස්ස. සෙසමෙත්ථ අනුලොමපච්චතිකපඤ්ඤාකේ
භෙට්ඨා වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. පාඨො පන සබ්බිත්තො. තත්ථ
යස්මා සරීරං සක්‍රියං සබ්බන්තීති උපලබ්‍හතීති වුත්තෙ සරීරතො බති
උපලබ්‍හතීති ආපඤ්ඤා. තසමා පච්චතිකේ පටිකේඛපො සකවාදිස්ස.
පඨමං අනුජානිත්වා පච්ඡා අවජානාතිති ඡලවාදවසෙන පටිකච්චං
පරවාදිස්ස. සෙසං පාකට්ඨමෙව.

දුතියනගෙ සබ්බද්ධති පුරිමපච්ඡිමජාතිකාලඤ්ඤා ධර්මානපරිතිබ්බුත
කාලඤ්ඤා සක්‍රියං අනුයොගො සකවාදිස්ස. තෙව ඛනිතො සො
බ්‍රාහ්මණොති ආදීනං ආපත්තිදෙසඤ්ඤා ධර්මානපරිතිබ්බුතානං
විසෙසාභාවදෙසඤ්ඤා දිස්වා පටිකේඛපො පරවාදිස්ස. සෙසං පඨමනගෙ
වුත්තසදිසමෙව.

තතියනගෙ සබ්බෙසුති ඛනියතනාදිති සක්‍රියං අනුයොගො
සකවාදිස්ස. රූපස්මිං අත්තාති චක්ඛුස්මිං අත්තාති ආදිදෙසභයෙන
පටිකේඛපො පරවාදිස්ස. සෙසං තාදිසමෙවාති. එවමෙනාති තිණ්ඤි¹
අනුලොමපච්චතිකපඤ්ඤාකේ අනුලොමමත්තවසෙනෙව තාව පටිපාටියා
භාජෙත්වා පුන පච්චතිකානුලොමපඤ්ඤාකේ පච්චතිකමත්තවසෙනෙව
භාජෙත්වා සුගහලො උපලබ්‍හතීති ආදි ආරඬං. තත්ථ අනුලොමපඤ්ඤා
කස්ස පාළියං සබ්බිපිත්වා ආගතෙ පච්චතිකේ වුත්තනායෙනෙව පච්චති
කස්ස ව පාළියං සබ්බිපිත්වා ආගතෙ අනුලොමෙ වුත්තනායෙනෙව අත්ථො
වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා සුද්ධිකස්ස වෙව ඉමෙසඤ්ඤා තිණ්ණනති
චතුත්තං සච්චිකට්ඨානං එකේකස්මිං සච්චිකට්ඨං අනුලොමපච්චතිකස්ස
පච්චතිකානුලොමස්ස වාති විත්තං විත්තං පච්චතිකානං වසෙන අයං
අට්ඨමුඛා නාම වාදසුන්ති නිද්දට්ඨා ගොතිති වෙදිතබ්බො. යා එකේ
කස්මිං මුඛෙ² එකේකස්ස නිග්ගහස්ස වසෙන අට්ඨනතිග්ගහොති
පාළියං ලිඛියති.

තැන් නං වුවවිනි:-

එවං චතුර්විධෙ පඤ්ඤා පඤ්ඤාකල්පයෙනදනො,
එසා අට්ඨමුඛා නාම වාදසුතති පකාසිතා.

අට්ඨම ව නිග්ගහා තත්ථ චතතාරො තෙසු ධම්මිකා,
අධම්මිකා ච චතතාරො සබ්බත්ථ සකවාදිතො,
ජයො පරජයො චෙව සබ්බත්ථ පරවාදිතොති.

සච්ඡිකට්ඨවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදති රූපාදිති සද්ධිං සච්ඡිකට්ඨසංසද්දනං හොති. තත්ථ රූපඤ්ඤාති යථා රූපං පරමත්ථතො උපලබ්භති, කිතෙත පුග්ගලොපි තථෙව උපලබ්භති? සකාය පුච්ඡා සකවාදිසං. අපි පුග්ගලොති චචනම්තං ගහෙතා පටිඤ්ඤා පරවාදිසං. යදි තෙ රූපං විය පරමත්ථතො පුග්ගලො අපි, රූපතො වෙදනාදිතං විය පුග්ගලොපි අඤ්ඤාතං¹ අපජ්ජතිති අනුයොගො සකවාදිසං. සමයසුතතිරොධං දිසවා පටිකෙට්ඨො පරවාදිසං. සෙසං අත්ථතො පාකට්ඨෙව. ධම්මතො පනෙත්ථ සතතපඤ්ඤාසහෙදසං සච්ඡිකට්ඨපරමත්ථසං වසෙන සකවාදි-පකමුලකෙ අනුලොමපච්චිකෙ² සතතපඤ්ඤාස අනුලොමපඤ්ඤාකාති දසිතිතාති. පටිකම්මචතුක්කාදිති සබ්බිතතාති. පරවාදිපකමුලකෙපි පච්චිකානුලොමෙ සතතපඤ්ඤාස පටිලොමපඤ්ඤාකාති දසිතිතාති. පටිකම්මචතුක්කාදිති සබ්බිතතාති. තත්ථ වුතං භගවතාති චචන මතෙත පුග්ගලොපි අපිතං රූපසං ව සච්ඡිකට්ඨපරමත්ථවසෙන උපලබ්භතියං දසෙත්වා අඤ්ඤාතං පටිජානාපනත්ථ වුතං භගවතාති අනුයොගො පරවාදිසං. සමුච්ඡිකට්ඨපරමත්ථතං එකතත නාතතපඤ්ඤාසං ධම්මියතො පටිකෙට්ඨො සකවාදිසං. සෙසමධාපි අත්ථතො පාකට්ඨෙව.

සුද්ධිකසංසද්දනා

නිට්ඨිතා.

ඉදති රූපාදිගෙව සද්ධිං ඔපමමවසෙන සච්ඡිකට්ඨසංසද්දනං හොති. තත්ථ රූපවෙදනානං උපලද්ධිසාමඤ්ඤාන අඤ්ඤාතපුච්ඡා ච පුග්ගලරූපානං උපලද්ධිසාමඤ්ඤාපුච්ඡා වාති පුච්ඡාදායමපි සකවාදිසං. උභොපි පටිඤ්ඤා පරවාදිසං. පරවාදිතා අනුඤ්ඤාතෙත උපලද්ධි සාමඤ්ඤාන රූපවෙදනානං විය රූපපුග්ගලානං අඤ්ඤාතානුයොගො සකවාදිසං. පටිකෙට්ඨො ඉතරසං. සෙසමධාපි අත්ථතො පාකට්ඨෙව. ධම්මතො පනෙත්ථ රූපමුලකාදිතං චක්කානඤ්ඤා වසෙන සකවාදිපකෙට්ඨො විසාධිතාති නවතිග්ගපඤ්ඤාකසතාති දසිතිතාති. කථං? ධම්මසු තාව රූපමුලකෙ චකෙක චතාරො, තථා වෙදනාදි

1. සත. අඤ්ඤාපිතං.

2. සත. අනුලොමපඤ්ඤාකෙ.

මූලකෙසුරි වීසති. ආයතනෙසු වක්කායතනමූලකෙ වකෙක ඵකාදස, තථා සෙසෙසුති ආතතිංසසතං. ඛාතුසු වක්කුඛාතුමූලකෙ වකෙක සත්තරස, තථා වසෙසෙසුති ඡාධිකාති තිණි සතාති. ඉන්ද්‍රියෙසු වක්කුන්ද්‍රියමූලකෙ වකෙක ඵකවීසති, තථා සෙසෙසුති ආසව්ඨාධිකාති වත්තාරිසතාති. ඵං සබ්බාතිපි වීසාධිකාති නවතිග්ගහපඤ්ඤාකසතාති භොතති. පරවාදීපකෙපි රූපං උපලබ්භතිති අනුලොමවසෙනෙව රූපවෙදනාදීනං අඤ්ඤාතතපටිඤ්ඤං කාරෙණා පුන අත්ථි පුග්ගලොති සුත්තං නිසංඝය ඡලවසෙන පුග්ගලං රූපාදීති උපලබ්ධිසාමඤ්ඤං ආරෙපෙණා අඤ්ඤාතතානුයොගො කතො. සෙසම්ඛාපි අත්ථො උත්තානමෙව. ධම්මොපි සකවාදීපකෙ වුත්තනගෙන වීසාධිකාති නවපටිකමෙව පඤ්ඤාකසතාති දස්සිතාති. රූපාදීති සද්ධිං ඔපමමවසෙන සවිකිකට්ඨසංසද්දනං.

ඉද්දති යං සවිකිකට්ඨපරමජේන උපලබ්භති, තෙන යසමා රූපාදිසු සත්තපඤ්ඤාසාය සවිකිකට්ඨපරමජේසු අඤ්ඤාතරෙන භවිතබ්බං, රූපාදිතිස්සිතෙන වා, අඤ්ඤාත්‍ර වා රූපාදීති, රූපාදීනං වා නිසංඝයෙන, තසමා ඉමිනා වතුකක්කගෙන සවිකිකට්ඨසංසද්දනං ආරද්ධං.

තත්ථ රූපං පුග්ගලොති අනුයොගො සකවාදිසං. උචේදද්දිට්ඨි භයෙන නි භෙවනති පටිකෙඛපො පරවාදිසං. නිග්ගහාරෙපනං සකවාදිසං. කිං පනෙනං යුත්තං නනු රූපං වෙදනාති වුත්තමපි පටිකෙඛපි තබ්බමෙවාති? ආම පටිකෙඛපිතබ්බං. තං පන රූපතො වෙදනාය අඤ්ඤා සභාවසබ්භාවතො, න අඤ්ඤාතතාභාවතො. අයඤ්ච රූපාදිසු ඵකධම්මොපි පුග්ගලං අඤ්ඤාතතං න ඉච්ඡති, තසමා යුත්තං. අයඤ්ච අනුයොගො රූපං පුග්ගලො-පෙ-අඤ්ඤාතාමිද්දිසං පුග්ගලොති සකලං පරමත්ථසවං සකාය ආරද්ධං. සකලං පන පච්චතලකකණ වසෙන ඵකතො වත්තුං න සකකාති තතතිවසෙන අනුයොගලකකණ මත්තමෙන¹ ධපිතං. තෙන² විඤ්ඤා අත්ථං විභාවෙනති. වාදකාමෙන පන ඉමං ලකකණං ගහෙණා යථා යථා පරවාදිසං ඕකාසො න භොති, තථා තථා වත්තබ්බං. ඉති තතතිවසෙන අනුයොගලකකණං ධපිතත්තාපි යුත්තමෙව. ඉමිනා තයෙන සබ්බානුයොගෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො: රූපසමිං පුග්ගලොති ආදිසු යථා ඵකං මහාභූතං නිසංඝය තයො මහා භූතා, වච්ඡුරූපං නිසංඝය විඤ්ඤාණං, රූපසමිනති වත්තුං වට්ටති. කිනෙන ඵං රූපසමිං පුග්ගලො? යථා ව සභාගවිතිබ්බොගතො වෙදනාදයො සබ්බධම්මො අරූපා වා පන වත්තාරෙ ඛකා නිබ්බානමෙව වා අඤ්ඤාත්‍ර රූපාති වත්තුං වට්ටති. කිනෙන ඵං පුග්ගලො? යථා ව විත්තසමුට්ඨානානං රූපානං නිසංඝයවසෙන වෙදනාය රූපං-පෙ-විඤ්ඤාණස්මිං රූපතති වත්තුං වට්ටති. කිනෙන ඵං පුග්ගලොති? සබ්බානුයොගෙසු පන උචේදද්දිට්ඨිභයෙන වෙව සමයවිරෙධෙන ව පටිකෙඛපො පරවාදිසං.

සෙසුමෙන් අන්තෝ පානවමෙව. බමමනෝ පනෙන් සත්තපඤ්ඤා සාය සම්මතවෙයි. එකෙකෙක්¹ වන්නාට වන්නාට කතා නිගන්වසෙන අවස්ථා සාධනාති දෝ පඤ්ඤාසනාති දසීනාති. පරවාදීපකෙට්ටි පටිකම්මවසෙන තත්තකානෙව. යා පනෙන් අප්පි සුභලොභී වුනේන සකවාදියා පටිඤ්ඤා, සා සුනේන ආගතොන සමුත්තිවසෙන. යො රූපං සුභලොභී ආදිය පටිකෙට්ටො, සො සකකායද්ධි පඤ්ඤායා ධර්මිකතා. පරවාදියා පටිකම්මං ඡලවසෙනෙවාති. වතුකකතයසංසද්ධනං.

නිට්ඨිතා ව සංසද්ධනකථා.

ඉද්දනි ලක්ඛණසුත්තනි නාම හොති. තත්ථ යස්මා ධර්මොතිබ්බානං සෙසො සම්මතධර්මපරමන්තො පව්වයපටිබ්බානාය සප්පව්වයො, පව්වයෙහි සමාගම කතතතා සබ්බතො, උපපජ්ඣා නිරුජ්ඣානතො සද්ද අභාවතො අසස්සතො, උප්පත්තිකාරණසබ්බානායා නිමිත්තස්ස අත්තියාය සතිමිත්තො, නිබ්බානං වුත්තප්පකාරුභාවතො අප්පව්වයං, අසබ්බං, සස්සතං, අනිමිත්තතනි ඉදං සම්මතධර්මස්ස ලක්ඛණං. තස්මා යදි පුග්ගලොපි සම්මතධර්මපරමන්තොව, තස්මාපි ඉමිනා ලක්ඛණෙන හමිත්තබ්බතනි සකියාය සුභලො සප්පව්වයොති ආදයො අවස්ථි අනුයොගා සකවාදියා. පටිකෙට්ටො පරවාදියා. ආචාරාති නිග්ගහනති ආදි පනෙන් සබ්බිතතං. එවමෙනාති සකවාදීපකෙට්ටි අනුලොම පව්වතිකෙ අනුලොමමත්තවසෙන අවස්ථි පඤ්ඤානාති වෙදිත්තබ්බාති. පරවාදීපකෙට්ටි පව්වතිකානුලොමෙ පව්වතිකමත්තවසෙන² අවස්ථිව. තත්ථ යස්මා පරවාදිනා සුත්තවසෙන සමුත්තිසම්මං සාධිතං, සමුත්තියා ව සප්පව්වයාදිභාවො තප්පි, තස්මා යාථාවතො ව³ පටිකෙට්ටො සකවාදියා. ඡලවසෙන පන වත්තබ්බං ආචාරාති පටිකම්මතනි ආදි සබ්බං ඉධාපි සබ්බිතතමෙව.

ලක්ඛණසුත්තනිකථා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දනි වචනසොධනං හොති. තත්ථ යදෙතං සුභලො උපලබ්භතීති වචනං සොධෙතුං සුභලො උපලබ්භතී උපලබ්භතී සුභලොභී පුච්ඡා සකවාදියා. තස්මන්තො යදෙතං 'පුග්ගලො' 'උපලබ්භතී' නි පද්ධතියං, තං එකන්තං වා හවෙය්ස නානන්තං වා? යදි නාව නානන්තං යථා අඤ්ඤා රූපං අඤ්ඤා වෙදනා, එවං අඤ්ඤා පුග්ගලො අඤ්ඤා උපලබ්භතීති ආපජ්ජති. අපේකන්තං, යථා යං චිත්තං තං මනො, එවං සොච පුග්ගලො, සො උපලබ්භතීති ආපජ්ජති. තෙන තං වදමි, යදි තෙ යො පුග්ගලො සො උපලබ්භතී, එවං සනේන යො යෙ උපලබ්භතී සො සො පුග්ගලොති ආපජ්ජති. කිං සමපටිච්ඡති එතනති? තනො පුග්ගලවාදී යස්මා පුග්ගලස්ස උපලබ්භතං ඉච්ඡති,

1. සො, එකෙකෙක්. අපේ.

2. සො, වසෙනෙව.

3. සො, යාථාභාවතො.

න උපලබ්ධමානානම් රූපාදීනං පුග්ගලභාවං, තස්මා පුග්ගලො උපලබ්ධති උපලබ්ධති කෙතිච්ඡි පුග්ගලො කෙතිච්ඡි න පුග්ගලොති ආදිමාන. තස්සන්තො. මම පුග්ගලො අපි පුග්ගලොති සක්ඛ්වචනතො උපලබ්ධති, යො පන උපලබ්ධති, න සො සබ්බො පුග්ගලො, අථබො කෙතිච්ඡි පුග්ගලො, කෙතිච්ඡි න පුග්ගලොති. නත්තො කොකාරන්තො කෙතාරො. භික්ඛාරො ව¹ තිපානමත්තො. කොච්ඡි පුග්ගලො කොච්ඡි න පුග්ගලොති අයං පනෙත්තං අන්තො. ඉදං වුත්තං හොති: පුග්ගලොපි හි රූපාදීසුපි යො කොච්ඡි ධම්මො උපලබ්ධතියෙව, තත්තං පුග්ගලොව පුග්ගලො², රූපාදීසු පන කොච්ඡි න පුග්ගලොති. තතො නං සන වාදී ආග. පුග්ගලො කෙතිච්ඡි උපලබ්ධති කෙතිච්ඡි න උපලබ්ධතීති. තස්සන්තො: ‘පුග්ගලො’ ‘උපලබ්ධති’ති පදද්වයස්ස අත්තො එකත්තෙ යදි උපලබ්ධතීති අනුඤ්ඤාතො ධම්මො පුග්ගලොතො අනඤ්ඤාපි කොච්ඡි පුග්ගලො කොච්ඡි න පුග්ගලො, පුග්ගලොපි තෙ කොච්ඡි උපලබ්ධති, කොච්ඡි න උපලබ්ධතීති ආපජ්ජති. කිං සමපට්ඨන්ති එතතති? සො පුග්ගලස්ස අනුපලද්ධිං අතිවන්නො නග්ගමනති පටිකක්ඛපති. ඉතො පරං ආඡන්ධාති නිග්ගහනති ආදි සබ්බං සබ්බිත්තං, විත්තාරතො පන වෙදිතබ්බං. පුග්ගලො සච්චිකට්ඨාති ආදීසුපි එසෙව නයො. සබ්බාති හෙතාති ‘උපලබ්ධති’ වෙවචනානෙව

අපිච්ඡ: යස්මා පුග්ගලො උපලබ්ධති සච්චිකට්ඨාපරමන්තොති අයං පුග්ගලවාදිතො පටිඤ්ඤා, තස්මාස්ස යථෙව පුග්ගලො උපලබ්ධතීති ලද්ධි, එවමෙවං පුග්ගලො සච්චිකට්ඨාතිපි ආපජ්ජති. යා පනස්ස පුග්ගලො අපිච්ඡි ලද්ධි, තස්සා විජ්ජමානොති වෙවචනමෙව. තස්මා සබ්බාතිපෙනාති වචනාති සොධිතාති. තත්තං යං අවසානෙ පුග්ගලො අපිච්ඡි, අපිච්ඡි න සබ්බො පුග්ගලොති ආදි වුත්තං. තත්තායමධිප්පායො: යඤ්ඤානං පරවාදිනා පුග්ගලො අපිච්ඡි අපිච්ඡි කෙතිච්ඡි පුග්ගලො කෙතිච්ඡි න පුග්ගලොති වුත්තං නං යස්මා අත්තො පුග්ගලො අපිච්ඡි, අපිච්ඡි න සබ්බො පුග්ගලොති එතතතං හොති, තස්මා නං සකවාදී සමපට්ඨන්තො ඉද්දති නං එවං අනුසුඤ්ඤාති, තයා හි “අපිච්ඡි පුග්ගලො අත්තතිතාය පටිපන්නො”ති වචනමත්තං නිස්සාය පුග්ගලො අපිච්ඡි ලද්ධි ගතිතා, යථා ව භගවතා එවං වුත්තං තථා “සුඤ්ඤාතො ලොකං අවෙක්ඛය්සු, මොඤ්ජා සද්ද සන්තො”ති ආදිනා නයෙන නත්තිපි වුත්තං, තස්මා යථෙව තෙ පුග්ගලො අපිච්ඡි, අපිච්ඡි න සබ්බො පුග්ගලොති ලද්ධි, තථා පුග්ගලො නත්ති, නත්ති සබ්බො පුග්ගලොතිපි ආපජ්ජති. කිං එතං සමපට්ඨන්ති? අථ නං අසමපට්ඨන්තො න ග්ගමනති පටිකක්ඛපති. සෙසමෙත්තං නිග්ගහාදිවිධානං වුත්තනසෙ තෙව වෙදිතබ්බනති.

වචනසොධනං

නිට්ඨිතං.

1, ස්වා, භික්ඛාරො ව භික්ඛාරො ව.

2, ස්වා. පුග්ගලොවකො කොච්ඡි පුග්ගලො.

ඉදුති පඤ්ඤානානුශයොගො නාම හොති. රූපධාතුයා හි පුග්ගල වාදී රූපිං පුග්ගලං පඤ්ඤාපෙති. තථා අරූපධාතුයා අරූපිං. තස්ස නං ලද්ධිං භිඤ්චං සබ්බාපි පුච්ඡා සකවාදිස්ස, පටිඤ්ඤා ව පටිකෙකපො ව ඉතරස්ස. සො හි රූපිති වුත්තෙ රූපකායසබ්බාවතො වෙව තථා-රූපාය ව පඤ්ඤානතියා අප්පිතාය පටිජානාති. භ්‍යාමිති වුත්තෙ චිත රාගසබ්බාවතො වෙව තථාරූපාය ව පඤ්ඤානතියා නප්පිතාය පටිකම් පති. අරූපිති වුත්තෙපි අරූපකකුසබ්බාවතො වෙව තථාරූපාය ව පඤ්ඤානතියා අප්පිතාය පටිජානාති. චිත්‍රපි නයෙසු සත්තනාති පුග්ගලස්ස වෙවච්චිනවසෙන වුත්තං. ඉදුති යස්මා සො “කායෙ කායානුපසයි”ති ආගභුට්ඨානෙ අඤ්ඤා කායො අඤ්ඤා පුග්ගලොති ඉච්ඡති, තස්මා නං ලද්ධිං භිඤ්චං භ්‍යාසොති වා සර්වතනි වාති ආදි සකවාදිපුච්ඡා හොති. තත්ථ භ්‍යාසං අප්පිසං භවිට්ඨාති කායං අපෙපතබ්බං අලලියා පෙතබ්බං එකිභාවං උපනෙතබ්බං අවිහර්තබ්බං කත්වා පුච්ඡාමිති අරො, එසෙ සෙති එසො සොයෙව. එසෙ එසෙතිපි පායො, එසො එසොයෙවාති අරො. එකිච්චිති එකට්ඨා, සමෙ සමභාගෙ තප්පාගෙති සමො සමභාගො තප්පාතිකො, වචනමත්තෙතයෙවෙත්ථ හෙදො, අත්තො පන කායොව එසොති පුච්ඡති. පරවාදී නානත්තං අපස්සන්තො ආමනනාති පටිජානාති. සුග්ගලොති වා ජීවොති වාති පුච්ඡායපි එසෙව නයො. අඤ්ඤා භ්‍යාසොති පුට්ඨො පන කායානු පස්සනාය එවං ලද්ධිකත්තා පටිජානාති. අඤ්ඤා ජීවනති පුට්ඨො පන ආභව්චි භාසිතං සුත්තං පටිකම්පිතුං අසකෙකානෙතො අවජානාති. තතො පරං ආත්තාති නිග්ගහනති ආදි උත්තානත්මෙව. පරවාදිපකෙක පන අඤ්ඤා භ්‍යාසො අඤ්ඤා සුග්ගලොති පුට්ඨො සකවාදී ධර්මය පඤ්ඤානතො පටිකම්පති. පරවාදී ඡලවසෙන පටිකම්මං කරොති. තමපි උත්තානත්මෙවාති.

පඤ්ඤානානුශයොගො

තිට්ඨිතො.

ඉදුති ගතිපරිවත්තමුඛෙන වුතිපටිසක්ඛිඅනුශයොගො හොති. තත්ථ යස්මා පුග්ගලවාදී සත්තකම්පනපරමං සක්ඛාමිට්ඨානි සුග්ගලොති ආදීති සුත්තාති නිස්සංය පුග්ගලො සක්ඛාවතීති ලද්ධිං ගහෙත්වා වොහ රති. තස්මාස්ස නං ලද්ධිං භිඤ්චං සක්ඛාවතීති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ සක්ඛාවතීති සංසරති ගමනාගමනං කරොති. අත්තතො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. සො සුග්ගලොති ආදයො අනුශයොගාපි සකවාදිස්ස. පටිකෙකපො ඉතරස්ස. තත්ථ සොති සොයෙවාති අරො, එවං පන අනුසුත්තො සස්සතදිට්ඨිභයෙන පටිකම්පති. අඤ්ඤාති පුට්ඨො උචෙත්ථ දිට්ඨිභයෙන. සො ව අඤ්ඤා වාති පුට්ඨො එකවචසස්සතදිට්ඨිභයෙන. නොව සො න අඤ්ඤාති පුට්ඨො අමරවිකෙකපදිට්ඨිභයෙන. පුන වත්තාරොපි පඤ්ඤා එකතො පුට්ඨො වතුන්නමපි දිට්ඨිතං භයෙන පටිකම්පිත්වා පුන යාතිස්ස සුත්තාති නිස්සංය ලද්ධි උපන්නා, තාති

දසෙන්නො **කෙනනි පුග්ගලො සක්ඛාවතී**ති ආදිමාන. පුත සකවාදිනා යමායං තව ලද්ධියා සක්ඛාවතී තිං සො අසමිඤ්ඤ පරසමිඤ්ඤ ලොකෙ එකොසෙවෘති අභිප්පායෙන **කෙව්චාති** තියමෙත්වා පුට්ඨො සස්සතභයා පටික්ඛිපිත්වා පුත දළභං කත්වා තථෙව පුට්ඨො යස්මා “සො පුග්ගලොව න අඤ්ඤෙ භාවො සො තතො වුතො ඉධුපපන්නො”ති ආදි සුත්තමපි අපි තස්මා පටිජානාති. **කෙව් මනුසො**ති පුට්ඨො මනුසොස්සෙව දෙවත්තාභාවතො පටික්ඛිපති. පුත පුට්ඨො “අභං තෙන සමයෙන සුතෙනො නාම සත්ථා අහොසි”නති ආදි සුත්තවස්සෙන පටිජානාති. අඨස්ස සකවාදී දෙවමනුසංසුපපත්තිනං නානත්තතො තව වචනං ටිවත්තාති පකාසෙන්නො **මනුසො හුචාති** ආදිමාන. තත් **හෙතං මරණං න හෙති**ති එවං සන්නෙ මරණං න භවිස්සතිති අත්ථො. ඉතො පරං **සනෙධා පෙතොති** අත්තභාවනානත්තවස්සෙන අනු යොගනානත්තං වෙදිතබ්බං.

චතතිස්සොති ආදීති ජාතිවස්සෙන වෙව අභිගවෙකලාදිවස්සෙන ව චුත්තාති. පුත න **චතතබ්බනති** පරවාදිනා පුට්ඨො ඉධවිකස්ස¹ උපපත්තිවස්සෙන පරලොකස්ස ගමනාභාවතො පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පුත සොනාපන්නස්ස භවත්තරෙපි සොනාපන්නභාවාචිජ්ඣනතො දුතියපටිඤ්ඤාපි තස්සෙව. **හඤ්චීති** ආදිවචනං පරවාදිස්ස. පුත දෙවලොකෙ උපපන්නස්ස මනුස්සත්තභාවදස්සනෙන අනුයොගො සකවාදිස්ස. තතො පරං **අනිඤ්ඤා අවිගතො**ති එත් **අනිඤ්ඤා**ති සබ්බාකාරෙන එකසදිස්සො. **අවිගතො**ති එකෙනපි ආකාරෙන අවිගතොති අත්ථො. න **හෙවනති** දෙවලොකෙ උපපන්නස්ස මනුස්ස භාවාභාවතො එවමාන. පුත දළභං කත්වා අනුයුත්තො සෙව පුග්ගලො සක්ඛාවතීති ලද්ධියා අනුජානාති. **හත්ථච්ඡින්නො**ති ආදි ආකාරවිගමනදස්සනෙන අවිගතො සක්ඛාවතීති ලද්ධිභ්දනත්ථං චුත්තං. තත් **අලච්ඡින්නො**ති යස්ස අභිඉධිකා ජිත්තා. **කණ්ඨ රච්ඡින්නො**ති යස්ස මහානභාරා ජිත්තා. **සරුපො**ති ආදිසු පඨමෙ පඤ්ඤා ඉමිනා රූපකායෙන සද්ධිං අගමනං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. දුතියෙ අත්තරුහවපුග්ගලං සක්ඛාය පටිජානාති. සො හි තස්ස ලද්ධියා සරුපොව ගනත්වා මාභුකුච්ඡිං පටිසති. අඨස්ස තං රූපං හිජ්ජති. **නං ජීවනති** යෙන රූපසංඛාතෙන සරීරෙන සද්ධිං ගව්ඡති, කිමස්ස නදෙව ජීවං තං සරීරනති පුච්ඡති. පරවාදී ඉධ සරීරනිකෙට්ඨා සුත්තවිරොධා ව පටික්ඛිපති. **සවෙදනො**ති ආදිසු අසඤ්ඤාපපත්තිං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. තදඤ්ඤං උපපත්තිං සක්ඛාය පටිජානාති. **නං ජීවනති** යෙන වෙදනාසංඛාතෙන² සරීරෙන සද්ධිං ගව්ඡති, කිමස්ස නදෙව ජීවං තං සරීරනති පුච්ඡති. **නං ජීවං නං සරීරං අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරනති** එතියා හි තනතියා³ පඤ්ඤාපි බක්ඛා සරීරනති අභිප්පොතා. පරවාදී සුත්තවිරොධා පටික්ඛිපති. **අරුපො**ති ආදිසු පඨමෙ පඤ්ඤා අත්තරුහවං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. දුතියෙ ආරූපා

ආරූපං¹ උපපජ්ජමානං සක්ඛාය පටිජානාති. අඤ්ඤං² ජීවනති යං රූපසක්ඛානං සරීරං පහාය අරූපො සක්ඛාවති, කිනෙත තං සරීරං අඤ්ඤං, අඤ්ඤං ජීවනති? පුච්ඡති. ඉතරෙ සුත්තවිරෙධා පටික්ඛිපති. අවේදනොති ආදීප්ඵ සඤ්ඤිභවං³ සක්ඛාය පටික්ඛිපති. තදඤ්ඤං උප පනති⁴ සක්ඛාය පටිජානාති. අඤ්ඤං ජීවනති යං වේදනාසක්ඛාතං⁵ සරීරං පහාය අවේදනො අවිඤ්ඤණො සක්ඛාවති, කිනෙත තං අඤ්ඤං සරීරං, අඤ්ඤං ජීවනති? පුච්ඡති. ඉතරෙ සුත්තවිරෙධා පටික්ඛිපති. රූපං සක්ඛාවතීති ආදීප්ඵ යෙ රූපාදයො ඛනේ උපාදාය පුග්ගලං පඤ්ඤපෙති, කිනෙත තස්මිං පුග්ගලෙ සක්ඛාවනෙත තචපි රූපං සක්ඛාවතීති? පුච්ඡති. පරවාදී “අවිජ්ජාතීවරණානං සත්තානං තණ්හා- සංයෝජනානං සක්ඛාවතං සංසරත”නති සත්තස්සෙව සක්ඛාවනවච නතො⁶ පටික්ඛිපති. පුත පුට්ඨො යස්මා රූපාදිධමෙම විතා පුග්ගලො නත්ති තස්මා තස්මිං සක්ඛාවනෙත තෙනපි රූපෙන සක්ඛාවිතබ්බනති සඤ්ඤාය පටිජානාති. වේදනාදීප්පි එසෙව නයො.

රූපං න සක්ඛාවතීති ආදීප්ඵ යස්මා තෙ රූපං පුග්ගලො න හොති, සෙවච ච සක්ඛාවතීති වදෙසි, තස්මා තං පුච්ඡාමි, කිනෙත රූපං න සක්ඛාවතීති? අප්ථො. ඉතරෙ පුග්ගලෙන⁷ සක්ඛාවනෙතන න සකකා තස්ස උපාදානභූතෙන රූපෙන සක්ඛාවිතුනති සඤ්ඤාය පටික්ඛිපති. පුත පුට්ඨො සත්තානඤ්ඤෙව⁸ සක්ඛාවනවචනතො පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ගාථානං පන අයමප්ථො: ආයස්මතො මනෙත රුක්ඛං උපාදාය ඡායා වීය ඉක්ඛිනං උපාදාය අග්ගි වීය ච ඛනේ උපාදාය පුග්ගලො රූපාදීනං සක්ඛාවනෙ අස්සති තෙසු ඛනේසු ගිජ්ජමානෙසු සො තච පුග්ගලො ගිජ්ජති චෙ එවං සනෙත උච්ඡේද භවති දිවසී උච්ඡේදදිවසී තෙ ආපජ්ජති. කතරු? සා බුද්ධෙන විචජ්ජිතා අකුසලා දිවසී යා පන “උච්ඡේදවාදී සමණො ගොතමො”ති පරියායභාසිතා, න තං වදාමාති දස්සෙති. අපාපි තෙසු ඛනේසු ගිජ්ජමානෙසු සො පුග්ගලො න ගිජ්ජති. එවං සනෙත සස්සනො පුග්ගලො හොති තතො සො නිබ්බානෙන සමසමො ආපජ්ජති. සමසමොති අතිවීය සමො, සමෙන වා සමො, සමභාවෙ නෙව සමො, යථෙව⁹ නිබ්බානං නුපපජ්ජති න ගිජ්ජති එවං තෙ පුග්ගලොපි¹⁰ තෙන සමසමොති.

ගතිපටිවග්ගමුච්චෙන බුඬිපටිසක්ඛානුසොගො නිට්ඨිතො.

ඉදති උපාදාපඤ්ඤාත්තානුස්සංගො හොති. තත්ථ පුච්ඡා සකවා දිස්ස. පටිඤ්ඤාපටිකෙට්ඨො පරවාදිස්ස. සො හි රුක්ඛං උපාදාය ඡායාය වීය ඉක්ඛිනං උපාදාය අග්ගිස්ස වීය ච රූපාදීති¹¹ උපාදාය පුග්ග

1. සො අරූපාරූපං.	5. සි. & සො, වේදනාදිසක්ඛාතං.	9. සො, යථා ව.
2. ම. තදඤ්ඤං.	6. සො, සක්ඛාවනතො.	10. සො, සො පුග්ග-
3. ම. සඤ්ඤාභවං.	7. ම. පුග්ගලෙ.	එලාපි න ගිජ්ජතෙපුග්ගලො,
4. සො, උපපත්තිභාවං.	8. සො, සත්තානඤ්ඤෙව.	11. සො, මහබුරුපාදීති.

ලස්ස පඤ්ඤානති පඤ්ඤාපනං අවබෝධනං ඉච්ඡති, තස්මා රූපං උපාදයාති පුට්ඨො පටිජානාති. පුන යථා රුකක්ඛපාදනා ඡායා රුකේනා විශ ඉක්ඛක්ඛපාදනො ව අගති ඉක්ඛනං විශ අනිච්චාදිධම්මො, එවං තෙ රූපාදිඋපාදනො පුග්ගලො රූපාදයො විශ අනිච්චොති ඉම්මන්තං පුට්ඨො අත්තනො ලද්ධියං සංඛා පටික්ඛිපති. නිලං රූපං උපාදය නිලොති ආදීප්ප නිලරූපෙන සද්ධිං පුග්ගලස්ස එකත්තං එකසරීරෙ නිලාදීනං බහුතං වසෙන බහුභාවඤ්ච අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. කුසලං චෙදනනති එන්ථපි චෙදනාය සද්ධිං එකත්තං එකසන්තානෙ බහුතං කුසලචෙදනානං වසෙන බහුභාවඤ්ච අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. දුතියනගෙ “මග්ගකුසලො”ති ආදිවචනසබ්භාවනො ඡේකට්ඨං සංඛාය පටිජානාති. සම්මොති ආදීති පුට්ඨො තථාරූපස්ස වොහාරස්ස අභාවනො පටික්ඛිපති. අකුසලපකෙධ අඡේකට්ඨං සංඛාය පටිජානාති. අබ්භාකතපකෙධ සස්සතාදිවසෙන අබ්භාකතභාවං සංඛාය පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනගෙතෙව චෙදිතබ්බං. වක්ඛුං උපාදයාති ආදීප්ප “වක්ඛුමො විසමානිව පාපානි පරිවජ්ජගෙ”ති ආදිවොහාරසබ්භාවනො පටිජානාති. වක්ඛුමන්තාදිනිරුද්ධෙන පුග්ගලනිරුද්ධං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. රූපං උපාදය චෙදනං උපාදයාති එත්ථ අඤ්ඤාපි රූපමූලතා දුක්ඛතිකවතුක්කා චෙදිතබ්බං. යස්මා පන බන්ධෙ උපාදය පුග්ගලස්ස පඤ්ඤානති තස්මා චෙපි තයොපි චත්තා රුද්ධි පඤ්චපි උපාදය පඤ්ඤානතිං පටිජානාති. එකසන්තානෙ පන චිත්තං පඤ්චන්තං වා අභාවා පටික්ඛිපති. ආයත්තාදීප්පි එසෙව නගො.

ඉද්දති යං උපාදය යස්ස පඤ්ඤානති, යථා තස්ස අනිච්චතාය තස්සාපි අනිච්චතා තනො ව අඤ්ඤාත්තං සිද්ධං, එවං තස්ස පුග්ගලස්සාපි ආපජ්ජනීති දසෙසතුං යථා රුකබ්බනති ආදිමාග. තත්ථ උපාදයාති පටිච්ච ආගමම. න චිත්තා තනති අන්තො. පරවාදී පන තථා අනිච්ඡන්තො ලද්ධියං සංඛා පටික්ඛිපති. නිගලොති සබ්බලිකබ්බනං. නෙගලිකොති තෙන බ්බකො. සස්ස රූපං සො රූපවාති යස්මා යස්ස රූපං සො රූපවා හොති නස්මා යථා න නිගලො-පෙ-අඤ්ඤ රූපවාති අන්තො. විතෙත විතෙතති ආදීප්ප සරුගාදිචිත්තවසෙන සරුගාදිතං සංඛාය චිත්තානුපස්සනාවසෙන පටිජානාති. ජායතීති ආදිනා නගෙන පුට්ඨො පුග්ගලස්ස බණ්ඨිකභාවං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. සොති වා අඤ්ඤාති වා පුට්ඨො සස්සතුචේදහගෙන පටික්ඛිපති. පුන න චත්තබ්බං කුමාරකොති වා කුමාරිකොති වා පුට්ඨො ලොකවොහාරසමුචේදහගෙන චත්තබ්බනති පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ පාකට්ඨෙව.

ඉද්දති පරවාදී අඤ්ඤානානාරෙන ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙතුනාමො න චත්තබ්බං පුග්ගලො උපලබ්භතීති ආදිමාග. තත්ථ න චත්තබ්බනති කිත්තෙ ඉමිනා එවං බහුතා උපාදපඤ්ඤාත්තානුගොගෙන ඉදං ධාව

වදෙහි, කිං න වත්තබ්බං පුග්ගලො උපලබ්භති සච්ඡිකට්ඨපරමන්වොති? තතො සකවාදිනා ආමනනාති චුත්තො නිනු සො පස්සතිති ආදිමාන. තත්ථ සොති පුග්ගලො. සනති රූපං. සොනාති වකුට්ඨනා. සොති පුග්ගලො. නනති රූපං. නොනාති වකුට්ඨනා. ඉදං චුත්තං හොති: නනු යො යං රූපං යෙන වකුට්ඨනා පස්සති, සො තං රූපං තෙන වකුට්ඨනා පස්සන්තො පුග්ගලොති? සකවාදී කිඤ්චාපි වකුට්ඨෙඤ්ඤ ණස්ස නිස්සයභාවං ගවජ්ජනං වකුට්ඨමෙව රූපං පස්සති, තථා සොනමෙව සද්දං පුණාති, -පෙ-විඤ්ඤණමෙව ධම්මං විජානාති, “අපි අරහතො වකුට්ඨ, පස්සති අරහ: වකුට්ඨනා රූප”නති ආදිසම්මුතිවසෙන පන ආමනනාති පටිජානාති. තතො ඡලවාදං නිස්සය පරවාදිනා පුග්ගලස්ස වත්තබ්බතාය සාධිතාය නමෙව වාදං පරිවත්තෙත්වා පුග්ගලො උපලබ්භතිති ආදිමාන. තත්ථ සො නි පස්සතිති අකො, අසඤ්ඤසත්තො, අරූපං උපපන්නො, නිරෝධං සමාපන්නො. අනකොපිව අඤ්ඤානු දස්සනසමයා න පස්සති නාම. සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො. සෙසං පාලිවසෙතෙව අත්තො වෙදිතබ්බං. සුත්තසංසන්දනායං දිබ්බස්ස වකුට්ඨනො රූපගොචරතො රූපං පස්සතිති ආහ. දුතියවාරෙ “සත්තෙත පස්සාමි”ති වචනතො පුග්ගලං පස්සතිති ආහ. තතියවාරෙ රූපං දිස්වා පුග්ගලං විනාවෙතිති ලද්ධිතො උභො පස්සතිති ආහ. යසමා පන පස්සිතබ්බං නාම දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානනති වතුබ්බිධෙ රූප සභිග්ගෙ රූපායනනමෙව සභිග්ගිනං, තසමා සකවාදී රූපං පුග්ගලො, පුග්ගලො රූපං, උභො රූපනති අනුයොගං කරොති. තස්සත්ථො පාඨවොයෙවාති.

උපාද්‍යසඤ්ඤානනානුසොගො තිට්ඨිතො.

ඉද්දති පුරිසකාරනුයොගො හොති. තත්ථ කමෙම සති නියමනො, තස්ස කාරකෙනාපි භවිතබ්බනති ලද්ධියා පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තථා රූපානං කම්මානං අප්පිතාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පුන ඝනනා ඝාතරනාති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තත්ථ ඝනනාති තෙසං කම්මානං කාරකො. ඝාතරනාති ආණ්ඩනදෙසනාදීති උපායෙහි කාරුපකො.

ඉද්දති යසමා පරවාදී පුග්ගලං සකියාය ඝනනාති පුච්ඡති, න කරණ මතතං, තසමා පටිකෙට්ඨපො සකවාදිස්ස. තස්ස ඝනනා ඝාතරනාති එත්ථ යදි යං යං උපලබ්භති, තස්ස තස්ස ඝනනා පුග්ගලො තෙ උපලබ්භති,¹ කිං තස්සාපි කාරකො ව කාරුපකො ව අඤ්ඤානු පුග්ගලො උපලබ්භතිති අත්ථො. පරවාදී තථා අනිච්ඡන්තො ඉස්සරතිමානවාදහයෙන පටිකම්පති. පුන පුට්ඨො යසමා පුග්ගලං මාතාපිතරෙ ජනෙනති, නාමං කරෙන්නති, පොසෙන්නති, තසමාස්ස තෙ කාරකා, යෙ ව පන තං කල්‍යාණමිත්තො වා ආචරියා වා තාති තාති විජ්ජාධ්මානසිප්පායනනාති සික්ඛාපෙනති, තෙ කාරුපකා නාමාති ඉමමත්ථං සකියාය පටිජානාති.

1, ඝන, පුග්ගලො උපලබ්භති පුග්ගලො කමෙ ව උපලබ්භති.

පුරිමකමමෙව නසං කතතා වෙව කාරුපෙනා වානි අබිප්පෙනං,
නසං නසෙසව්නි ඉමිනා ඉදං පුච්ඡති: යදි කමමානං කාරකසං
 කතතා, නසංසාපි කතතා, නසංසාපි කතතා අනෙව, එවං සනෙත
 පුරිමෙන පුරිමෙන අවසං පච්ඡා පච්ඡා පුග්ගලො කාතමෙබ්බාති.
 ඉමිනාපි තෙ¹ කමමානං කාරකෙන පුග්ගලෙන ආයතිං අඤ්ඤා
 පුග්ගලො කාතමෙබ්බා තෙනාපි අඤ්ඤාති නඤ්ඤි දුක්ඛසං අනතකිරියා,
 නඤ්ඤි වට්ටසං උපවෙජ්ඤො, නඤ්ඤි අපච්චයපරිතිබ්බානං, පච්චයා
 භාවෙන පච්චයපරිබ්බාසං දුක්ඛසං අභාවා යං නිබ්බානං වුත්තං,
 නඤ්ඤි තෙ තනති. අච්චා **නසං නසෙසව්නි** යදි කමමං කමමෙන
 න භොති, නසං පන කාරකො පුග්ගලො, නසංසාපි කාරකො, නසංසාපි
 කාරකොති එවං පුග්ගලපරමපරා අඤ්ඤි. එවං සනෙත යා එසා කමම
 වට්ටසං අපච්චතතිකරණෙන දුක්ඛසං අනතකිරියා වුත්තං සා නඤ්ඤි
 අනෙවා. පරවාදී නං අනිච්ඡතො පටිකම්පති. ඉතො අපරාසුපි
 උපලබ්භතිසාමඤ්ඤාන කාරකපුච්ඡාසු පුග්ගලංයෙව සක්ඛාය කතතා
 කාරෙතාති වුත්තං, න පච්චයෙ. න හි මහාපඨව්ඤාදිනං පච්චයා නඤ්ඤි.
අඤ්ඤා භලයාණපාපකානං භමමානං භතතාති පඤ්ඤා සකාර
 වනතං වා අත්තානනති ආදිදිට්ඨිභයා පටිකම්පතො. **විපාකො**
උපලබ්භතිති ආදි විපාකපටිසංවෙදිවසෙන පුග්ගලං දසෙන්නසං
 ලභිතිඤ්ඤානං වුත්තං. තත්ථ **විපාකපටිසංවෙදි**ති අනුයොගො
 පරවාදියං. විපාකපච්චතතො අඤ්ඤාසං වෙදකසං අභාවා
 පටිකෙබ්බො සභවාදියං. පුන පුච්ඡා සභවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරයං.
නසං විපාකපටිසංවෙදිති නසං² විපාකපටිසංවෙදකසං පටිසංවෙදි.
 යසමා පන පටිසංවෙදිතමෙබ්බා නාම විපාකො, න ච පුග්ගලො විපාකො
 තසමා පටිකෙබ්බො පරවාදියං. පුන පුට්ඨො යසමා පුඤ්ඤවිපාකො
 ඝිතතතා විපාකපටිසංවෙදි පුත්තං වා පතිං වා මාතා වා ජායා වා
 පරිවුමනි³ පරිසප්පති, තසමා තථාරූපං පටිසංවෙදිතං සක්ඛාය
 පටිජානාති පරවාදී. **නසං නසෙසව්නි** යදි විපාකො විපාකමත්තං
 න භොති, නසං පන පටිසංවෙදි පුග්ගලො නසංසාපි පටිසංවෙදි
 නසංසාපි පටිසංවෙදිති එවං පුග්ගලපමපරා අඤ්ඤි. එවං සනෙත
 යා එසා විපාකවට්ටසං අපච්චතතිකරණෙන දුක්ඛසං අනතකිරියා
 වුත්තං, සා නඤ්ඤි අනෙවා. ඉතො පරං උපලබ්භතිසාමඤ්ඤාන
 පටිසංවෙදිපුච්ඡාසු හෙට්ඨා වුත්තනසෙතෙව අනෙවා වෙදිතමෙබ්බා.
අඤ්ඤා භලයාණපාපකානං භමමානං විපාකපටිසංවෙදිති පඤ්ඤා
 වෙදනාවනතං වා අත්තානනති ආදිදිට්ඨිභයා පටිකම්පතො. දිබ්බං
සුඛනති ආදි කල්යාණපාපකානං කමමානං විපාකං භාජෙත්වා දසසන
 වසෙන ආරභං. තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනසෙතෙව වෙදිතමෙබ්බං.
 සභවාදිනො වෙත්ථ පුග්ගලවසෙනෙව පටිසංවෙදිපටිකෙබ්බො වෙදි
 තමෙබ්බා, න වෙදසිතවසෙන. මහාපඨව්ඤාදිති හි ආරමභං කතා
 වෙදසිතානං උපපත්ති අපපටිසභ්බා. **භතතා කාරෙතා විපාක**
පටිසංවෙදිති ආදි වොමිසංකතයවසෙන ආරභං.

තත් සො භගේනීති යං තිං කතතාතිව පරිසංවෙදිතිව වදෙසී, තිං සොයෙව කරෙති සො පසටිංවෙදිති අනුයොගො¹ සකවාදිස්ස. සුත්ත විරෝධහයෙන පටිකේට්ඨො පරවාදිස්ස. පුන පුට්ඨො “ඉධ තදුති පවෙව තදුති”ති ආදිසුත්තාවසෙන පටිඤ්ඤා නයෙස්සව. අථස්ස වචනො-කාසං පටිබාහනෙනා සකවාදි සසං භිතං සුචද්දකම්නති ආහ. තත් අඤ්ඤා භගේනීති කාරකවෙදකානං අඤ්ඤාත්තපුච්ඡාවසෙන චුත්තං. තතො පරවාදී සුත්තවිරෝධහයෙන පටිකම්පිතො² පුන පුට්ඨො මනුස්ස-භූතො කතො දෙවභූතො පටිසංවෙදෙතිති මඤ්ඤමානො පටිජානාති. එවංවාදිතො පන පරංකතං සුචද්දකම් ආපජ්ජතිති තස්ස වසෙන පුට්ඨො පුන පටිකම්පති. සො වඤ්ඤා වාති කාරකවෙදකානං එකත්ත අඤ්ඤාත්තපුච්ඡාවසෙන චුත්තං. තතො පරවාදී සුත්තවිරෝධහයෙනෙව පටිකම්පිතො පුන පුට්ඨො පුරුමෙ ඥෙපි නයෙ එකතො කතො පටිජානාති. එවං වාදිතො පන සයංකතඤ්ච පරංකතඤ්ච සුචද්දකම් ආපජ්ජතිති තස්ස වසෙන පුට්ඨො පුන පටිකම්පති. නෙව සො භගේනීති කාරකවෙදකානං එකත්ත අඤ්ඤාත්තපටිකේට්ඨ පවසෙන චුත්තං. තතො පරවාදී සුත්තවිරෝධවසෙනෙව පටිකම්පිතො පුන පුට්ඨො යසමා මනුස්සො දෙවලොකුපපතති යා කම්මං කතො න මනුස්සභූතොව පටිසංවෙදෙති, නාපි යෙන කම්මං කතං තතො අඤ්ඤාව පටිසංවෙදෙති, තසමා කාරකතො හි වෙදකො නෙව සො ගොති, න අඤ්ඤාති මඤ්ඤමානො පටිජානාති. ලද්ධිවත්තමෙවෙනං. එවංවාදිතො පන අසයංකාරං අපරංකාරං අධිවචසමුපපන්නං සුචද්දකම් ආපජ්ජතිති තස්ස වසෙන පුට්ඨො පුන පටිකම්පති. අපිච ඉමසමිං වොම්සස්සකතයෙ ආදිතො පටියාය ඉමිනාපි නයෙන අත්ථා වෙදිතබ්බො. යසමා හි අයං පුග්ගලවාදී කම්මානං කාරකඤ්ඤව වෙදකඤ්ච ඉච්ඡති, තසමා³ යො කාරකො, තෙනෙව වා වෙදකෙන හවිතබ්බං, අඤ්ඤාන වා, උභොහි වා හවිතබ්බං, උභොහි වාපි න හවිතබ්බනති ඉදමාපන්නං ගොති. එවමාපන්නමෙව අනුයොගං අනුසුඤ්ඤෙනා සකවාදි නෙව සො භගේනීති⁴ ආදයො චත්තාරොපි විකපෙ ආහ. සෙසං චුත්තපසකාරමෙව. පරියොසානෙ පන චත්තාරොපි පඤ්ඤා එකතො පුට්ඨො. තත් පටිකේට්ඨො ව පටිජානනා ව සයංකතාදිදෙසපපනති ව පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉතො පරං කල්‍යාණපාපකාතීති අවතො ගෙට්ඨො චුත්තනගො එව භිමමං. අනුජිති ආදිනා විකපෙපන දසසිතා. තෙසමපි ගෙට්ඨො චුත්තනගයෙනෙව අත්ථා වෙදිතබ්බො.

සුපිසකාරානුයොගො
තිට්ඨිතො.

භල්‍යාණවගෙහාතිපි එනගෙව නාම.

1. ස්‍යා. අයං අනුයොගො.

2. ස්‍යා. වචනොකාසං පටිකම්පිතො.

3. ස්‍යා. තසමාසස.

4. ම. භො කප්පතිති.

ඉතො පරං අතිශයෝක්තියොගාදිවසෙන අරහත්තසාධනා හොති තත්ථ ආමනනාති සකවාදිනා පටිඤ්ඤානෙ පරවාදී ඛිතිඛා අතිශය-
බඳ්ධිරූපො ඉද්ධිවිධාදිවිසෙසාධිගමො නපී, අජ්ඣන්තං අපී, තස්මා
ඉද්ධාදිතිබ්බත්තකෙන පුග්ගලෙන භවිත්තබ්බන්ති මඤ්ඤමානො නනු-
කොච්ඡි ඉද්ධි විඤ්ඤානීති ආදිමාහ. තං සබ්බං උත්තානත්තමෙව.

අතිශයෝක්තියොගො

තිට්ඨිතො.

ඉද්ධති මානාති ආදිතො ඤ්ඤානානුයොගො. ඛනිතිසොති
ආදිතො ජාතිඅනුයොගො. ගහට්ඨා පබ්බජිතොති පටිපත්තිඅනු-
යොගො. දෙට්ඨා මනුස්සොති උපපත්ති අනුයොගො. සොනා
පනෙතොති ආදිතො පටිවෙධානුයොගො. අරියානුයොගොතිපි වුවවිති.
තෙ සබ්බෙ උත්තානත්තායෙව. අරහා භුට්වා න අරහාති පනෙත්
මොසපඤ්ඤත්තා න වුත්තං. චන්තාගේ සුපිසසුගාති ආදි සබ්බානු-
යොගො. සොපි උත්තානත්තායෙව. සබ්බතොති ආදි සවිච්ඡාදි
සකවානුයොගො.

තත්ථ නතිසා කොට්ඨිති පුවඡා සකවාදියං. තථාරූපස්ස
සවිච්ඡාදියං අභාවනො පටිකෙතො පරවාදියං. පුන පුට්ඨා
පුග්ගලං සකියං පටිඤ්ඤා නස්සෙව. අඤ්ඤා සුගහලොති
පඤ්ඤාපි සබ්බතෙහි බන්ධනී අඤ්ඤත්තං අතිවිත්තො පටිකෙතො
නස්සෙව. බන්ධා සබ්බතාති ආදි සබ්බතාසබ්බතාති සරූපෙන
දස්සෙත්වා අඤ්ඤත්තපුවඡන්තං වුත්තං. රූපං සබ්බතන්ති ආදි
බන්ධන විභාගනො දස්සෙත්වා අඤ්ඤත්තපුවඡන්තං වුත්තං. සුගහලස්ස
උප්පාදෙති පුවඡා සකවාදියං. “ජාතිධම්මා ජරාධම්මා අප්ථා
මරණධම්මනො”ති ආදිසුත්තවස්සෙන පටිඤ්ඤා පරවාදියං. සබ්බත
භාවං පනස්ස සො න ඉච්ඡති, තස්මා පටිකම්පති. පුන “න උප්පාදෙ
පඤ්ඤායති”ති ආදිනා නයෙන පුට්ඨා “දුක්ඛමෙව හි සමොනාති
දුක්ඛං තිට්ඨති වෙති වා”ති ආදිවචනතො පුග්ගලස්ස උප්පාදදයො නාම
න සුජ්ජන්තිති පටිජානාති. අත්ථස්මිති අත්ථං වුවවිති තිබ්බානං.
තත්ථ අපීති පුවඡති. තස්ස අත්ථනාය සස්සතං, නත්ථනාය උචෙත්ඤ
ආපජ්ජති. නදුභයමපි අතිවිත්තො පච්ඡා පටිකම්පති.

ඤ්ඤානානුයොගො

තිට්ඨිතො.

භවං නිස්සංය පඤ්ඤා¹ භවන්ති උපපත්තිභවං. වෙදනං වෙදයමාන
පඤ්ඤා වෙදනං වෙදයමානො පරික්ඛන්තිවෙදනො යොගාවචරෙ ව
පජානාති, බාලපුත්ථජ්ජනො න පජානාති. කායානුපස්සනාදිපඤ්ඤා
උත්තානත්තායෙව. පාරායනභාවාය² සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛස්සති

1. ම. නිස්සංය පඤ්ඤා.

2. ඥා, පාරායනභාවාය.

සත්තසුඤ්ඤතාවසෙක බකුලොකං ඔලොකෙතිති අන්තො. පුග්ගලො අවෙකකිති සකවාදිපුත්තං. පරවාදිසු හි “සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකකිසු”ති ගාථාය යො අවෙකකති, සො පුග්ගලොති ලද්ධි, තසමා නං එවං පුත්තති. සහ රුපෙනාති රුපකායෙන සද්ධිං, තතො අතිස්සවො හුත්වාති අන්තො. ඉදං පඤ්චවොකාරවසෙක අනුජාතිත්වා පුන නං ජීවනති පුට්ඨො සුත්තවිරෙධගයෙන පටිකම්පති. ඩිනා රුපෙනාති ඉදං චතුරවොකාරවසෙක අනුජාතිත්වා පුන අඤ්ඤං ජීවනති පුට්ඨො සුත්තවිරෙධගයෙනෙව පටිකම්පති. අභ්‍යන්තරගෙනාති ච බතිද්ධා නිකම්මිත්වාති ච ඉදං සහ රුපෙන ඩිනා රුපෙනාති ගෙට්ඨො චුත්තස්ස ලකුණව්වනං.

තත් අභ්‍යන්තරගෙනාති රුපස්ස අන්තො ගතො, ඉතො වා එතෙනා වා අතිකම්මිත්වා රුපපරිවේෂ්ඨවසෙතෙව සීහො හුත්වාති අන්තො. නිකම්මිත්වාති රුපපරිවේෂ්ඨං අතිකම්මිත්වා රුපං අතිස්සිතො හුත්වාති අන්තො. අභ්‍යන්තරගෙනා ජීවෙන පුග්ගලෙන රතිතො, එකධමෙමපි පුග්ගලො නත්ති අන්තො. එවං සබ්බසුත්තානං ආගමධම්මකථාසු චුත්තනායෙනෙව අන්තො වෙදිතබ්බො. ඉධ පන සක්කාය භාග්‍යමත්තමෙව චක්කාම. චුත්තං ගමව්නා සප්පිකුමෙහාති ආදි සබ්බව දෙසනා යථාරුතවසෙතෙව¹ අන්තො න ගගෙනබ්බාති දස්සනත්තං ආගතං. යථා හි සුවණ්ණං ගගෙත්වා කතො සුවණ්ණ-විකාරෙ කුමෙහා සුවණ්ණකුමෙහාති චුච්චති, න එවං සප්පිං ගගෙත්වා කතො සප්පිස්ස විකාරෙ සප්පිකුමෙහා නාම අත්ථි, යස්මිං පන කුමෙහා සප්පි පකම්පතො, සො සප්පිකුමෙහා නාමාති අයමෙත්ථ අන්තො. තෙල කුමාදිසු ඵසෙව නයො. යථා ච නිබ්බානං නිච්චං ධූවං, න එවං භත්තං වා යාගු වා අත්ථි, කාලපරිවේෂ්ඨං පන අභත්තා දිවසෙ දිවසෙ දස්සාමාති පඤ්ඤත්තවසෙක නිච්චගතං ධූවයාගුති චුච්චතිති අයමෙත්ථ අන්තො. අත්ථි පුග්ගලො අන්තතිත්වා සප්පිගෙනාති ආදිසු යථා රුපාදයො ධම්මා පච්චත්තලකුණසාමඤ්ඤලකුණවසෙක අත්ථි, න එවං පුග්ගලො, රුපාදිසු පන සති එවං නාමො එවං ගොතෙතාති වොහාරෙ හොති, ඉති ඉමිනා ලොකවොහාරෙන ලොකසමුත්ථියා ලොකතිරුත්තියා අත්ථි පුග්ගලොති අයමෙත්ථ අන්තො. චුත්තමපි වෙනං ගමව්නා “ඉමා බො විත්ත, ලොකසමඤ්ඤ ලොකතිරුත්තියො ලොක වොහාර ලොකපඤ්ඤත්තියො”ති. රුපාදිධම්මා පන විනාපි ලොක සමුත්ථිං පච්චත්තසාමඤ්ඤලකුණවසෙක පඤ්ඤපනතො අත්ථිති අයමෙත්ථ අන්තො. බුද්ධානං පන ද්දෙව් කථා සමුත්ථිකථා ච පරමත්ථකථා ව. තත් සත්තො, පුග්ගලො, දෙවො, බ්‍රහ්මාති ආදිකා සමුත්ථිකථා නාම. අතිච්චං, දුක්ඛං, අනත්තං, බකුලා, ධාතුයො, ආයත්තානි, සතිපට්ඨානා, සමමප්පධානාති ආදිකා පරමත්ථකථා නාම. තත් යො සමුත්ථිදෙසනාය සත්තොති වා-පෙ-බ්‍රහ්මාති වාති චුත්තෙ ජාතිභූං පටිප්ප්ඤ්ඤා නිශ්චාභූං

1. සසා, යථාචුක්ඛවසෙතෙව.

අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙදුං සකෙකාති, තස්ස භගවා ආදිතොව සතෙතාති වා පුග්ගලොති වා පොසොති වා දෙවොති වා බ්‍රහ්මාති වා කථෙති. යො පරමත්ථදෙසනාය අනිච්චනති වා දුක්ඛනති වාති ආදීසු අඤ්ඤාතරං සුත්තව ජාතිදුං පටිච්ඡිකිදුං නියසාදුං අරහත්තජයග්ගාහං ගහෙදුං සකෙකාති, තස්ස අනිච්චනති ආදීසු අඤ්ඤාතරං කථෙති. තථා සමමුතිකථාය බ්‍රුක්ඛිනකසත්තස්සා න පඨමං පරමත්ථකථං කථෙති, සමමුතිකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙති. පරමත්ථකථාය බ්‍රුක්ඛිනකසත්තස්සාපි න පඨමං සමමුතිකථං කථෙති, පරමත්ථකථාය පන බොධෙත්වා පච්ඡා සමමුතිකථං කථෙති. පකතියා පන පඨමමෙව පරමත්ථකථං¹ කථෙන්නාස්ස දෙසනා පුබ්බාකාරා² හොති, තස්මා බුද්ධා පඨමං සමමුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡා පරමත්ථකථං කථෙන්නති. තෙ සමමුතිකථං කථෙන්නාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්නති, පරමත්ථකථං කථෙන්නාපි සච්චමෙව සභාවමෙව අමුසාව කථෙන්නති. අයඤ්ඤි:-

“දුට්ඨෙ සච්චාති අක්කාසි සමබ්බුද්ධො වදන්තං වරෙ,
සමමුතිං පරමත්ථඤ්ච තතියං නුපලබ්භති.

තාත්:-

සංකික්ඛනාවචනං සච්චං ලොකසමමුතිකාරණං,
පරමත්ථාවචනං සච්චං ධම්මානං තථලක්ඛණං”නති.

අපරෙ නයො: දො භගවතො දෙසනා පරමත්ථදෙසනා ව බ්‍රහ්මාදි වසෙන, සමමුතිදෙසනා ව සප්පිකුමොදිවසෙන. න හි භගවා සමඤ්ඤං අතිධාවති. තස්මා අපි පුග්ගලොති වචනමත්තතො අතිතිවෙසො න කාතබ්බො. සන්ධාරුහි:-

පඤ්ඤාතරිං අනතික්කමම පරමත්ථො පකාසිතො,
සමඤ්ඤං නාතිධාවෙය්‍ය තස්මා අඤ්ඤාපි පණ්ඨිතො,
පරමත්ථං පකාසෙන්නො සමඤ්ඤං නාතිධාවෙය.

සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පුග්ගලකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදාති පරිහානිකථා³ හොති. “පරිහානිධමෙමා අපරිහානිධමෙමා” “දොමෙ හික්ඛවෙ ධම්මා සෙක්ඛස්ස හික්ඛුතො පරිහානාය සංවත්තනති” “පඤ්ඤිමෙ හික්ඛවෙ ධම්මා සමයවිමුක්ඛනස්ස හික්ඛුතො පරිහානාය සංවත්තනති”ති වා එවමාදීති හි සුත්තාති නිස්සාය සමමිතියා, වජ්ජ පුත්තකා, සබ්බප්ඵවාදිතො, එකවෙව ව මහාසඤ්ඤිකා අරහතොපි පරිහානිං ඉච්ඡන්නති, තස්මා හෙ වා හොනනු අඤ්ඤායෙව වා, යෙසං අයං ලද්ධි, තෙසං ලද්ධිතින්දුනත්ථං පටිභාසති අරහා අරහත්තාති පුච්ඡා

1. සෘ. සමමුතිකථං කථෙත්වා පච්ඡාපරමත්ථකථං. 2. සෘ. පුබ්බාකාරා.

3. සෘ. කථානාමි.

සකවාදිය. තනු **පටිභාසනී**ති වෙ පරිහානියො පත්තපරිහානී ව අපත්තපරිහානී ව. තත් “දුතියමපි ඛො ආයසමා ගොධිකො නමො සාමසිකාය වෙතොවිමුත්තියා පරිහායනී”ති අයං පත්තපරිහානී නාම. “මා වො සාමඤ්ඤත්ථිකානං සතං සාමඤ්ඤත්තො පරිහාසී”ති අයං අපත්තපරිහානී නාම. තාපු ඉධ පත්තපරිහානී අධිපෙපනා. තඤ්ඤි සකියං ආමනනාති පටිඤ්ඤ පරවාදිය. සකසමයෙ පන ඉමං පත්තපරිහානිං නාම ලොකියසමාපත්තියාව ඉච්ඡන්ති, න අරහත්තාදීති සාමඤ්ඤඵලෙති. පරසමයෙපි නං සබ්බසාමඤ්ඤඵලෙසු සබ්බභවෙසු සබ්බසාලෙසු සබ්බසඤ්ඤා පුග්ගලානං න ඉච්ඡන්ති. තං පන තෙසං ලද්ධිමත්තමෙවාති සබ්බං ලද්ධිථාලං භිද්දිතුං පුන **සබ්බස්මාති** ආදිනා නයෙන දෙසනා වඩ්ඪිතා. තත් යසමා පරවාදී කමෙන පරිහාසිත්වා සොත්තාපත්තිඵලෙ සීතස්ස අරහතො පරිහානිං න ඉච්ඡති, උපරි ඵලෙසු සීතස්සෙව ඉච්ඡති, යසමා ව රූපාරූපභවෙසු සීතස්ස න ඉච්ඡති, කමාරුමතාදීනං පන පරිහානියධිමොනං භාවතො කාමභවෙ සීතස්සෙව ඉච්ඡති, තසමා **සබ්බස්මාති** පුට්ඨො පටිකක්ඛිපති. පුන දළහා කත්වා පුට්ඨො කාමභවං සකියං පටිථානාති. සබ්බස්මමපි හි කාමභවෙ පරිහානීකර කාමගුණ අත්ථි, තසමා තත් පරිහායනීති තස්ස ලද්ධි. තතියපුච්ඡාය **පටිභාසනී**ති පරිහානීකරෙ ධමමෙ පුච්ඡති. තත් යසමා පරිහානී නාම කමාරුමතාදිධමො, විසෙසතො වා කාම රුගව්‍යාපාද ඵව, තෙව රූපාරූපභවෙ තත්ථි, තසමා නි ගෙවනති පටිකෙධිපො පරවාදිය. **සබ්බද්ධති** කාලපුච්ඡා. තත් පඨමපඤ්ඤා යොතිසො මනසිකාරකාලෙ අපරිහායනතො පටිකක්ඛිපති. දුතියෙ අයොතිසො මනසිකරෙතො රත්තිභාගෙ වා දිවසභාගෙ වා සබ්බද්ධ පරිහායනතො පටිථානාති. තතියෙ පරිහානීකරධමමසමායොගෙ සති මුහුත්තමෙව පරිහානී නාම ගොති. තතො පුබ්බෙ අපරිභිනත්තං පච්ඡා පරිභිනත්තං ව¹ පරිහානී නාම තත්ථිති පටිකක්ඛිපති. **සබ්බෙව අර හනනාති** පඤ්ඤානං පඨමස්මිං තිකක්ඛිද්දියෙ සකියං පටිකක්ඛිපති.² දුතියස්මිං මුදිත්ථියෙ සකියං පටිථානාති. තතියස්මමපි තිකක්ඛිද්දියාව අධිපෙපනා. තෙසඤ්ඤි සබ්බෙස්මපි පරිහානී න ගොතිති තස්ස ලද්ධි. සෙට්ඨිඋදගරණෙ පඨමපුච්ඡා පරවාදිය. දුතියා සකවාදිය. තත්තායං අධිප්පායො: යං මං භූමො පුච්ඡති, අරහා අරහත්තා **පටිභාසනො** වතුති ඵලෙති **පටිභාසනී**ති.? තනු වො පරිපුච්ඡාමි, වතුති **සන සහස්සෙති සෙට්ඨි සෙට්ඨිනනං කණෙතො සනසහස්සෙති පටිභිනො** සෙට්ඨි **සෙට්ඨිනනා පටිභිනො** ගොතිති.? තතො සකවාදිනා ඵක දෙසෙන පරිහානිං සකියං ආමනනාති මුත්තෙ **සබ්බසාපනෙය්‍යා පටි භිනො ගොති**ති පුච්ඡති. තථා අපරිභිනත්තං සකවාදී නිගෙවනති වත්වා අථ නං ඵවමෙව අරහාපි පරිහායනී³ න ව වතුති ඵලෙතිති උපත්ත ලද්ධිකං දුතියං සබ්බපඤ්ඤං පුච්ඡති. පරවාදී සෙට්ඨිනො අභබ්බතාය නිගමං අපස්සනො පටිථානිත්වා අරහතො වතුති ඵලෙති

1. සන, පරිභිනත්තං.

2. සන, පටිථානාති.

3. ම, පරිහායනීව.

පරිහානිභබ්බතං පුට්ඨං “නියතො සමොධිපරයනො”ති වචනස්ස අයොනිසො අත්ථං ගහෙත්වා ලද්ධියං සීතො සොනාපතතිඵලතො පරිහාසිත්වං අභබ්බතං සක්ඛාය පරික්ඛිපති. තං පනස්ස ලද්ධිමත්ත මෙවාති. එතත්තාවතා වාදසුත්ති නාම නිට්ඨිතා හොති.

ඉද්දති අරියපුග්ගලසංසද්දතා ආරඤ්ඤා. තත්ථ යසමා කෙවි අරහතොව පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, කෙවි අනාගාමිනොපි, කෙවි සකදගාමිස්සපි, සොනාපනතස්ස පන සබ්බෙපි න ඉච්ඡන්තියෙව.¹ යෙ අරහත්තා පරිහාසිත්වා අනාගාමිසකදගාමිභාවෙ² සීතා, තෙසං පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, න ඉතරෙසං අනාගාමිසකදගාමීනං, සොනා පනතස්ස පන තෙපි සබ්බද්වි³ න ඉච්ඡන්තියෙව. තස්මා පෙය්‍යාල මුඛෙන පුච්ඡා කතා. තත්ථ තෙසං ලද්ධිවසෙන පරිඤ්ඤා ව පරිකෙට්ඨො ව වෙදිතබ්බං. පටිභාසති අනාගාමි අනාගාමිඵලාති හි පඤ්ඤාසමි- යෙ⁴ අනාගාමිනො පරිහානිං න ඉච්ඡන්ති, තෙසං වසෙන පරිකෙට්ඨො. යෙ පනතිඅනාගාමිනො වා අරහත්තා පරිහාසිත්වා සීතඅනාගාමිනො වා පරිහානිං ඉච්ඡන්ති, තෙසං වසෙන පරිඤ්ඤාති ඉදමෙත්ථ නයමුඛං. තස්සානුසාරෙන සබ්බපෙය්‍යාලා අත්තො වෙදිතබ්බං. යං පනෙත්ථ සොනාපතතිඵලස්ස අනන්තරං අරහත්තං- යෙව සච්ඡිකරෙතීති වුත්තං, තං පරිහිතස්ස පුන වායමතො අර හත්තප්පතතිං සක්ඛාය වුත්තං. ඉතරෙ⁵ සොනාපතතිඵලානන්තරං අරහත්තස්ස අභාවා පරික්ඛිපති. තතො පරං පරිහානි නාමෙසා කිලෙ සප්පහානස්ස වා මද්දනාය භවෙය්‍ය, මග්ගභාවනාදීනං වා අනබ්චිත්ත නාය, සච්චානං වා අදස්සනෙනාති එවමාදීනං වසෙන අනුසුඤ්ඤාං භස්ස බහුතර කිලෙසා පටිභාසති ආදි වුත්තං. තං සබ්බං උත්තානා- ධිප්පායමෙව. සුත්තානං පනත්ථො ආගමට්ඨකථාසු වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සමසම්මුතෙනා අරහත්තා පටිභාසතීති එත්ථ මුදිත්ථියො සමසම්මුතෙනා, තික්ඛිත්ථියො අසමසම්මුතෙනාති තෙසං ලද්ධි. සකසමයෙ පන අවසිප්පතො ක්කානලාහි සමසම්මුතෙනා. වසිප්පතො ක්කානලාහි වෙව සබ්බෙව අරියපුග්ගලා අරියෙ විමොක්ඛෙ අසමසම්මුතෙනාති සන්තිට්ඨානං. සො පන තං අත්තතො ලද්ධිං ගහෙත්වා සමසම්මුතෙනා පටිභාසති ඉතිගෙ න පටිභාසතීති ආග. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අට්ඨසුග්ගලසංසද්දතා
නිට්ඨිතා.

ඉද්දති සුත්තසොධිතා හොති. තත්ථ උච්චාවචාති උත්තමතින හෙදතො උච්චා ව අච්චා ව. පටිපාදති පටිපද. සමණෙන පකාසිතාති බුද්ධිසමණෙන ජොතිතා. සුඛාපටිපද හි බිප්පාහිඤ්ඤා උච්චා. දුක්ඛා පටිපද දුක්ඛාහිඤ්ඤා අච්චා. ඉතරං වෙ එකෙනෙඛෙගන උච්චා, එතෙන

1. ස්‍යා. ඉච්ඡන්තියෙව.

3. ම. සබ්බද්වි.

5. ස්‍යා. ඉතරං තං.

2. ස්‍යා. සකදගාමිභාවෙ.

4. ම. පඤ්ඤාසමි-යෙව.

අවමා, පමම, බුක්කා එව වා උවමා, ඉතරු කියොසා අවමා, තාය
 වෙතාය උවමාවමාය පටිපදාය න පාරං දිගුණං සනති, එකමග්ගෙන
 වික්කතත්තං තිබ්බානං න ගච්ඡන්ති අනෙථා. කසමා? යෙන මග්ගෙන
 යෙ කිලෙසා පභිනා, තෙන තෙසං පුත අපපභාතබ්බතො. එතෙන
 පරිභාතිධමමාභාවං දිපෙති, නසිදං එභගුණං මුත්තන්ති තඤ්ච ඉදං
 පාරං එකවාරංයෙව පුස්සනාරහං¹ න හොති. කසමා? එකෙන මග්ගෙන
 සබ්බකිලෙසානං අපපභාතතො, එතෙන එකමග්ගෙනෙව අරහත්තාභාවං
 දිපෙති. අපථී ජිනනස්ස ඡෙදිසන්ති ජිනනස්ස කිලෙසවට්ටස්ස
 පුත ජිනිතබ්බං කිඤ්චි අපථීති පුච්ඡති. ඉතරෙ කිකඛිඤ්ඤං සක්ඛාය
 පටිකඛිපිත්වා පුත පුට්ඨො මුදිඤ්ඤං සක්ඛාය පටිජානාති. සකවාදී පුත්තං
 ආගරිත්වා නත්ථිභාවං දසෙති. තත්ථ ඛසපාසොති කිලෙසොසො වෙව
 කිලෙසපාසො ව. භගස්ස පටිච්ඡෙයොති භාවිතස්ස මග්ගස්ස පුත
 භාවනා. ඉධාපි පටිකෙට්ඨපටිජානනාති පුරිමතයෙනෙව වෙදි
 තබ්බාති. පටිභානාය සංවත්තනාති පරවාදිනා ආභතෙ සුත්තෙ
 පඤ්ච ධමමා අපපත්තපරිභානාය වෙව ලොකියසමාපත්තිපරිභානාය ව
 සංවත්තනාති. සො පන² පත්තස්ස අරහත්තඵලස්ස පරිභානාය
 සලලකෙති. තෙනෙව³ අපථී අරහතො භම්මාශ්මනාති ආග. ඉතරෙපි
 අසමයවිමුත්තං සක්ඛාය පටිකඛිපිත්වා ඉතරං සක්ඛාය පටිජානාති.
 කාමරුගවසෙන වා පචත්තමානං තං⁴ පටිකඛිපිත්වා ඉතරථා පචත්ත
 මානං⁵ පටිජානාති. රුගාදිනං පන අපථීනං පුට්ඨො පටිජානිත්තුං
 න සකෙකාති. කිං පටිසුට්ඨිතොති කෙන පටිසුට්ඨිතො, අනුබන්ධො
 අපේක්ඛාත්ථවො වා හුත්වාති අනෙථා. අනුසංපුච්ඡායපි තිකඛිඤ්ඤමුදිඤ්ඤ
 වසෙනෙව පටිකෙට්ඨපටිජානනාති වෙදිතබ්බාති. “කල්‍යාණං-
 නුසයො”ති වචනමත්තසාමඤ්ඤෙන වා පටිජානාති. යගො උපවසං
 ගච්ඡතිති භාවනාය පභිනං සක්ඛායාග. පරතො දෙසමොගෙසුපි
 එසෙව නයො. සකකායදිට්ඨිආදීනං පන දස්සනෙන පභිනත්තො
 උපවයං න ඉච්ඡති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

පුත්තසොධනා
 තිට්ඨිතා

පටිභානිකථාවණ්ණනා
 තිට්ඨිතා.

ඉදුති බ්‍රහ්මවරියකථා හොති. තත්ථ දො බ්‍රහ්මවරියවාසා මග්ග
 භාවනා ව, පබ්බජ්ජා ව. පබ්බජ්ජා සබ්බදෙවෙසු නත්ථි. මග්ගභාවනා
 යපෙත්වා අසඤ්ඤසත්තෙ සෙසෙසු අපට්ඨිඤ්ඤා. තත්ථ යෙ පරනිමිති
 වසවත්තිදෙවෙ උපාදාය තදුපරිදෙවෙසු මග්ගභාවනමපි න ඉච්ඡන්ති,
 සෙය්‍යථාපි සමමිතියා. තෙ සක්ඛාය නත්ථී දෙවෙසුති පුච්ඡා සකවාදිස්ස.

1 සෘ, පුස්සනාරහමපි.
 2 සෘ, න සො පන,
 3 සෘ, තෙනෙවනං,
 4 ම, පටිකෙට්ඨනාතො,
 5 ම, පචත්තමානතො.

“කිහි හිකකවෙ ආනෙහි ජමුදිපනා මනුසා උතතරකුරුනෙ ව මනුසෙසා අභිගණනනනි දෙවෙ ව නාවතියෙ. නාවමෙහි තිහි? සුරු, සතිමනෙතා, ඉඬ බ්‍රහ්මවරියවාසො”නි ඉදං සුතනං නිසාය දොටි බ්‍රහ්මවරියවාසා නත්ති දෙවෙසුති උපපන්නලද්ධිවසෙන පරිඤ්ඤා පරවාදිසා. පුන චිත්තමිති බ්‍රහ්මවරියානං අනතරුසිකධම්මවසෙනෙව සබ්බෙ දෙවා ජලාති පුච්ඡා සකවාදිසා. තත්ථ භත්ථසංවාපිභාති මුගා විය භත්ථමුද්දය වතතාරෙ. පරතො අත්ථි දෙවෙසුති පුච්ඡා පරවාදිසා. මග්ගභාවනං සක්ඛිය පරිඤ්ඤා සකවාදිසා. පරිඤ්ඤාය අභිපජායං අසලලකෙකතා පබ්බජ්ජාවසෙන අනුයොගො පරවාදිසා. සත්ථ නත්ති පබ්බජ්ජාති පසෙදා ගිහිතඤ්ඤව ඵකච්චානඤ්ඤ දෙවානං මග්ගපටිලාභං සක්ඛිය පටිකෙකපො තස්සෙව. පුන පුට්ඨො පච්චන්ත වාසිනො චෙව අසඤ්ඤාසතෙත ව සක්ඛිය පරිඤ්ඤා තස්සෙව. සො පබ්බජ්ජතීති ආදීපු පුච්ඡාසුති ඵසෙව තයො. පුන අත්ථි දෙවෙසුති පසෙදා මි මග්ගභාවනං සක්ඛියෙව පරිඤ්ඤා සකවාදිසා. සබ්බදෙවෙසුති චුතො අසඤ්ඤාසතෙත සක්ඛිය පටිකෙකපො තස්සෙව. මනුසෙසසුති පසුඤ්ඤාවයෙ ජමුදිපනෙ සක්ඛිය පරිඤ්ඤා. පච්චන්තවාසිනො සක්ඛිය පටිකෙකපො චෙදිතබ්බො. අත්ථි සත්ථ අත්ථිති අත්ථි තෙ දෙවා අත්ථි වා සො පදෙසො යත්ථ අත්ථිති ඵං සත්තපදෙසවිභාග මුඛෙන විසාජ්ජනං සකවාදිසා. ඉමිතා තයෙන සබ්බෙ ඵභන්තරික පසුඤා චෙදිතබ්බො. සුතතානුයොගෙ ඤාතිං ඵලපපතතීති තස්ස අනාගාමිනො අරහත්තඵලපපතති ඤාතිනති පුච්ඡා සකවාදිසා. නත්ථ චාති සුද්ධාවාසෙසුති අත්ථො. භඤ්ඤා හිති කාරණෙත්ථ නිපාතො. ඉදං චුතතං හොති: යසමා අනාගාමිපුග්ගලො ඉඬ ලොකෙ භාවිතෙන මග්ගෙන තත්ථ සුද්ධාවාසෙසු ඵලං සච්ඡිකරෙති, න තත්ථ අඤ්ඤං මග්ගං භාවෙති, තසමා තත්ථි දෙවෙසු බ්‍රහ්මවරියවාසොති.

ඉද්දති යදි අඤ්ඤත්ථ භාවිතෙන මග්ගෙන අඤ්ඤත්ථ ඵලසච්ඡිකිරියා හොති, තසමා සොතාපන්නාදීනමපි සියාති ඵතමත්ථං දස්සෙත්ථං පුන අනාගාමිති ආදීනං සංසද්දනපුච්ඡා සකවාදිසා. තත්ථ අනාගාමිසා ඵල සච්ඡිකිරියාය පරිඤ්ඤා, සෙසානං ඵලසච්ඡිකිරියාය පටිකෙකපො පරවාදිසා. ඉඬ භාවිතමග්ගො හි අනාගාමි ඉඬවිභායතිට්ඨො නාම හොති. සො “ඉඬ අනාගාමිමග්ගං භාවෙත්වා ඔපපාතිකො තත්ථ පරිනිබ්බාසී”නි වචනතො පුන¹ මග්ගභාවනං විතා උපපත්තිවසෙනෙව අරහත්තඵලං සච්ඡිකරෙතීති තස්ස ලද්ධි. සොතාපන්නසකදගාමිනො පන තත්ථ මග්ගං භාවෙත්වා තත්ථාපපත්තිකා නාම හොතතීති තෙසං ඉධාගමනඤ්ඤව තත්ථි. ඉති සො අනාගාමිසා ඵලසච්ඡිකිරියං පුට්ඨො පටිජානාති. ඉතරෙසං පටිකම්පති. අනාගාමිපුග්ගලො තත්ථ භාවිතෙන මග්ගෙනාති පසෙදා අනාගාමිනො තත්ථ මග්ගභාවනාව තත්ථිති ලද්ධියා පටිකම්පති. මග්ගො ව භාවිතෙති න ව කිලෙසා

පතිසනගීති පුවත් සකවාදිය. රූපාවරමයා සකියා පරිඤ්ඤා ඉතරය. රූපාවරමයෙකු නි සො ඉධිභායනිටො නාම ජාතො. අනාගාමිපුග්ගලො භාතකරණිකොති පඤ්ඤා “ඔපපාතිකො තත් පරිනිබ්බාසී”ති වචනතො උපපත්තියාවස්ස කතකරණියාදිභාවං සකියා පරිජානාති. අරහාති පඤ්ඤා ඉධ පරිනිබ්බාසිතො අරහතො වසෙනෙව පරික්ඛිපති. පුත ප්‍රටොයා තත් පරිනිබ්බාසිතො වසෙන පරිජානාති. අපථි අරහතො පුතබ්බාසොති අදිසුපි තත් පරිනිබ්බාසීඉධ පරිනිබ්බාසිවසෙනෙව අපො වෙදිතබ්බො. අපපටිච්ඡාදා කුපපා ව නත් පරිනිබ්බාසීති ප්‍රටොයා ඉධෙව භාවිතෙන මයෙකු අරහතයා¹ අකුපපටිවෙධං ඉවත්තො පරික්ඛිපති. සථා මිඤ්ඤාති පසමං උද්ගරණං පරවාදිය. දුතියං සකවාදිය. සෙසං සබ්බත් උත්තානත්මෙවාති.

බ්‍රහ්මවර්ගසකථාවණණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති ඔධිසො කථා නාම හොති. තත් යෙ ථසොනාපනනාදිනං ථනානාභිසමයවසෙන දුක්ඛදස්සනාදිති ඔධිසො ඔධිසො එකදෙසෙන එකදෙසෙන කිලෙසපභානං ඉවත්තති, සෙය්‍යථාපි එතරති සමමිතියා-දයො. තෙසං තං ලද්ධිං භිද්දිත්‍වං ඔධිසොති පුවත් සකවාදිය. පරිඤ්ඤා පරවාදිය. පුත අනුයොගො සකවාදිය. එකදෙසෙන සොනාපනනාදි භාවස්ස අභාවතො පරිකෙඛපො පරවාදිය. ඉමිනා උපායෙන සබ්බ වාරෙසු² අපො වෙදිතබ්බොති.

ඔධිසොකථාවණණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති ජහතිකථා³ නාම හොති. තත් යෙසං⁴ ක්කානලාභී පුපුර්ණො සහ සච්චාභිසමයා අනාගාමී නාම හොති, තස්ස පුපුර්ණකාලෙයෙව කාමරුගබ්‍යාපාද පතිනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති සමමිතියානං. තෙසං තං ලද්ධිං භිද්දිත්‍වං ජහති පුපුර්ණොති පුවත් සකවාදිය. ක්කාන වික්ඛම්නිතානං පන තෙසං පරිපුර්ණානං අපස්සනතස්ස පරිඤ්ඤා පරවාදිය. යසො පන තෙසං ක්කානවික්ඛම්නිතානමපි අනාගාමිමයෙකු තෙව අවචනං පභානං හොති, තස්මා පුත අවචනනති ආදිඅනු යොගො සකවාදිය. තථාරූපස්ස පභානස්ස අභාවතො පරිකෙඛපො ඉතරය. වික්ඛමෙහතිති අවචනවික්ඛම්නනමෙව සකියා පුවත් සකවාදිය. තතො පරං අනාගාමිමයෙකුටෙති සද්ධිං පුපුර්ණ සංසන්දනං හොති. තං උත්තානත්මෙව, තතො පරං අනාගාමිමලෙ සණ්ඨාතීති ප්‍රටොයා ක්කානාගාමිතො සකියා පරිජානාති. අරහතො සණ්ඨාතීති ප්‍රටොයා දස්සනමයෙකු උද්ධමනාගියානං පභානාභාවතො

1. ස්‍යා, තස්ස. 2. ම, සබ්බාසිතෙසු. 3. ස්‍යා, පජහතිකථා,
ථ, ම, නමිජ්ජති. 4. ස්‍යා, පජහතිකථා,

සබ්බතතතාව පරිජානාති. ඔදනං වත්ථං අප්පිසං භවිතොති එත්ථ කිංචාපි න සබ්බං වත්ථං ඔදනං, ඉමිනා පන වත්ථනති අවත්වා ඔදනං වත්ථං අප්පිසං කරිතොති චුත්තෙ සකවාදිනා එකත්ථා අනුඤ්ඤතා. ඔදනභාවං ජහතීති¹ පඤ්ඤා වණ්ණවිගමං සක්කාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. වත්ථභාවං ජහතීති එත්ථ පන පඤ්ඤාත්තියා අවිගතතතා පටිකේමපා තස්සෙව පටිලොමෙපි එසෙව නයො. අතීතං අතීතභාවං න ජහතීති පුට්ඨො යදි ජහෙය්‍ය, අනාගතං වා පච්චුප්පන්නං වා සියාති මඤ්ඤමානො පරිජානාති. අනාගතං අනාගතභාවං න ජහතීති පුට්ඨො පන යදි න ජහෙය්‍ය,² අනාගත මෙවස්ස³ පච්චුප්පන්නභාවං න පාප්‍රණෙය්‍යාති මඤ්ඤමානො පටිකම් පති. පච්චුප්පන්නපඤ්ඤාපි අතීතභාවං අනාපජ්ජනදෙසො සියාති පටිකම්පති. අනුලොමපඤ්ඤාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදි නබ්බො. එවං සුඤ්ඤිකතයං වත්ථා පුන බක්ඛවස්සෙත දස්සෙත්ථං. අතීතං රූපෙනි ආදි චුත්තං, තං සබ්බං පාප්‍රිඅනුසාරෙනෙව සකතා ජාතිතුං.

කාලසංසදනං

තිට්ඨිතං.

ඉදති අතීතං නත්ථිති ආදිවචනසොධනා⁴ ගොති. තත්ථ භඤ්ඤි අතීතං කප්පිති යදි අතීතං නො අත්ථිති අත්ථො. අතීතං අත්ථිති මිථුනාති අතීතඤ්ඤි තං අත්ථි වාති මිථුනා එව. ඤාඤ්ඤාව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නනති පුට්ඨො අනාගතකම්ණෙයෙවස්ස පච්චුප්පන්නතාය අභාවං සක්කාය කාලනානත්තෙන පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො යං උප්පාදතො පුබ්බෙ අනාගතං අහොසි, තස්ස උප්පන්නතාලෙ පච්චුප්පන්නතතා පරිජානාති. හුක්ඛා හොති හුක්ඛා හොතීති යදෙනං තයං අනාගතං හුක්ඛා පච්චුප්පන්නං හොතීති වදනා තඤ්ඤාව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නනති ලඤ්ඤවස්සෙත අනාගතං වා පච්චුප්පන්නං වා හුක්ඛා හොතීති චුත්තං, කිත්තෙන තමපි හුක්ඛා හොතීති. ඉතරෙ හුක්ඛා-තුතස්ස පුන හුක්ඛා අභාවතො නි ඝෙවනති පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො යස්මා තං අනාගතං හුක්ඛා පච්චුප්පන්නං ගොන්නං හුක්ඛා හොතීති සබ්බසං ගතං, තස්මා පරිජානාති. අඵ නං සකවාදි යදි තෙ තං අනාගතං හුක්ඛා පච්චුප්පන්නං ගොන්නං හුක්ඛා හොතීති සබ්බසං ගතං පුන හුක්ඛා හොතීති යං අනාගතං න හුක්ඛා පච්චුප්පන්නං න ගොන්නං න හුක්ඛා න හොතීති සබ්බසං ගතං සසම්පාණං, කිත්තෙන තමපි පුන න හුක්ඛා න හොතීති? අභිප්පායෙන නි හුක්ඛා නි හොති නි හුක්ඛා නි හොතීති පඤ්ඤං පුච්ඡති. ඉතරෙ යං නත්ථි තං නත්ථිතාය එව අනාගතං න හුක්ඛා පච්චුප්පන්නං න හොතීති න හුක්ඛා න හොති නාම තාව ගොතු, පුන න හුක්ඛා න හොතිභාවො පනස්ස කුතොති මඤ්ඤමානො පටිකම්පති. ඤාඤ්ඤාව පච්චුප්පන්නං තං අතීතනාති පඤ්ඤාපි පච්චුප්පන්නකම්ණෙයෙවස්ස අතීතතාය අභාවං සක්කාය කාලනානත්තා පටිකම්පති.

1. ඥා, න ජහතීති.

2. ඥා, ජහෙය්‍ය. *

3. ඥා, අනාගතමෙව.

4. ඥා, වචනතො සොධනා.

දුතියපඤ්ඤා පුට්ඨො යං අතීතභාවතො පුබ්බෙ පච්චුප්පන්නං අහොසි, තස්සෙව අතීතත්තං පටිජානාති. **හුක්ඛා හොති හුක්ඛා හොතීති** යදෙතං තයා පච්චුප්පන්නං හුක්ඛා අතීතං හොතීති වදන්තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං තං අතීතනති ලභිවස්සෙත පච්චුප්පන්නං වා අතීතං වා හුක්ඛා හොතීති චුත්තං, කීනෙන් තම්පි හුක්ඛා හොතීති? ඉතරෙ හුක්ඛා භූතස්ස පුත හුක්ඛා අභාවතො **නිෂෙවනති** පටික්ඛිපති. දුතියපඤ්ඤා යස්මා තං පච්චුප්පන්නං හුක්ඛා අතීතං හොන්නං හුක්ඛා හොතීති සංඛ්‍යාං ගතං, තස්මා පටිජානාති. අථ නං සකවාදී යදි තඤ්ඤෙව පච්චුප්පන්නං හුක්ඛා අතීතං හොන්නං හුක්ඛා හොතීති සංඛ්‍යාං ගතං පුත හුක්ඛා හොති යං පච්චුප්පන්නං න හුක්ඛා අතීතං න හොන්නං න හුක්ඛා න හොතීති සංඛ්‍යාං ගතං සසම්පාණං, කීනෙන් තම්පි පුත න හුක්ඛා න හොතීති? අධිජායෙත **නි හුක්ඛා නි හොති නි හුක්ඛා නි හොතීති** පඤ්ඤං පුච්ඡති. ඉතරෙ යං තජ්ඣි තං තජ්ඣිනාය එව පච්චුප්පන්නං න හුක්ඛා අතීතං න හොතීති න හුක්ඛා න හොති නාම තාව හොතු, පුත න හුක්ඛා න හොතිභාවො පනස්ස කුතොති මඤ්ඤමානො පටික්ඛිපති. උභයං එකතො කත්වා ආගතෙ නතියපඤ්ඤාපි ඉමිනා උපායෙන යොජනා කාතබ්බා.

අපරෙ තයො: යදි තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නං අනාගතස්ස පච්චුප්පන්නෙ චුත්තො හොතිභාවො පච්චුප්පන්නස්ස ව අනාගතෙ චුත්තො හුක්ඛාභාවො ආපජ්ජති. එවං සනෙන් අනාගතම්පි හුක්ඛා හොති නාම, පච්චුප්පන්නම්පි හුක්ඛා හොතිස්සෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි කීනෙන් එතෙසු එකෙකං හුක්ඛා හොති හුක්ඛා හොතීති? ඉතරෙ **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නනති** †පඤ්ඤා† පටික්ඛිත්තනගේනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුත පුට්ඨො දුතියපඤ්ඤා පටිඤ්ඤානනගේනෙව පටිජානාති. අථ නං සකවාදී **තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නනති** පඤ්ඤාවස්සෙත තෙසු එකෙකං හුක්ඛා හොති හුක්ඛා හොතීති පටිජානන්තං පුරිමපටික්ඛිත්තපඤ්ඤං පරි චත්තෙත්වා පුච්ඡන්තො **නි හුක්ඛා නි හොති නි හුක්ඛා නි හොතීති** පුච්ඡති.

තස්සන්තො: නනු තයා තඤ්ඤෙව අනාගතං තං පච්චුප්පන්නනති චුත්තෙ පඨමපඤ්ඤං පටික්ඛිපනෙන්න අනාගතස්ස හොතිභාවො පච්චුප්පන්නස්ස ව හුක්ඛාභාවො පටික්ඛිත්තොති තෙන අනාගතං න හොති නාම, පච්චුප්පන්නං න හුක්ඛා නාම. දුතියපඤ්ඤා ව තෙ අනාගතං තඤ්ඤෙව තං පච්චුප්පන්නනති පටිඤ්ඤානං, එවං සනෙන් අනාගතම්පි න හුක්ඛා න හොති නාම, පච්චුප්පන්නම්පි න හුක්ඛා න හොතිස්සෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි කීනෙන් එතෙසු එකෙකං න හුක්ඛා න හොතීති? පරවාදී සබ්බතො අකුඛාරෙත පරියොනදොවිස තෙසං න හුක්ඛා න හොතිභාවං අපස්සන්තො **නි ශෙවනති** පටික්ඛිපති. දුතියවාරෙපි යදි

තසෙසුච පච්චුප්පනනං තං අතීතං පච්චුප්පනනං අතීතෙ වුතෙතා
 හොතිභාවො අතීතං ව පච්චුප්පනනෙ වුතෙතා හුත්වාභාවො ආපජ්ජති.
 එවං සනෙත පච්චුප්පනනමි හුත්වා හොති නාම, අතීතමි හුත්වා
 හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි, කීනෙත එතෙසු එකෙකං හුත්වා
 හොති හුත්වා හොතීති? ඉතරෙ **තසෙසුච පච්චුප්පනනං නං අතී**
තනති පසෙසු පටික්ඛිත්තනයෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො දුතිය
පසෙසු පටිඤ්ඤානනයෙනෙව පටිජානාති. අථ නං සකවාදී **තසෙසුච**
පච්චුප්පනනං නං අතීතනති පඤ්ඤාවසෙන තෙසු එකෙකං හුත්වා
හොති හුත්වා හොතීති පටිජානනනං¹ පුරිමපටික්ඛිත්තපසෙසුං පරි
 වතෙතත්වා පුච්ඡනොතා න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති
 පුච්ඡති.

තස්සන්ධො: නනු තයා **තසෙසුච පච්චුප්පනනං නං අතීතනති**
 වුතෙත පඨමං පසෙසුං පටික්ඛිපනෙතන පච්චුප්පනනං හොතිභාවො
 අතීතං ව හුත්වාභාවො පටික්ඛිත්තොති? තෙන පච්චුප්පනනං න හොති
 නාම, අතීතං න හුත්වා නාම. දුතියපසෙසු ව තෙ **තසෙසුච**
පච්චුප්පනනං නං අතීතනති පටිඤ්ඤාතං, එවං සනෙත පච්චුප්පනනමි
 න හුත්වා න හොති නාම, අතීතමි න හුත්වා න හොතියෙව නාම.
 තෙන තං පුච්ඡාමි, කීනෙත එතෙසු එකෙකං න හුත්වා න හොති
 න හුත්වා න හොතීති? පරවාදී සබ්බතො අකිකාරෙන පරියොනඥො
 විය තෙසං න හුත්වා න හොතිභාවං අපස්සනොතා න භෙවනති පටික්ඛි
 පති. තතියවාරොපි යදි තසෙසුච අනාගතං තං පච්චුප්පනනං තං
 අතීතං, අනාගතපච්චුප්පනනානං පච්චුප්පනනාතීතෙසු වුතෙතා
 හොතිභාවො, පච්චුප්පනනාතීතානඤ්ච අනාගතපච්චුප්පනනෙසු වුතෙතා
 හුත්වාභාවො ආපජ්ජති. එවං සනෙත අනාගතමි හුත්වා හොති නාම,
 පච්චුප්පනනමි අතීතමි² හුත්වා හොතියෙව නාම. තෙන තං පුච්ඡාමි,
 කීනෙත තීප්පි එතෙසු එකෙකං හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති.? ඉතරෙ
තසෙසුච අනාගතං නං පච්චුප්පනනං නං අතීතනති පසෙසු
පටික්ඛිත්තනයෙනෙව පටික්ඛිපිත්වා පුන පුට්ඨො දුතියපසෙසු
පටිඤ්ඤානනයෙනෙව පටිජානාති. අථ නං සකවාදී **තසෙසුච අනා**
ගතං නං පච්චුප්පනනං නං අතීතනති පඤ්ඤාවසෙන තෙසු එකෙකං
හුත්වා හොති හුත්වා හොතීති පටිජානනනං පුරිමපටික්ඛිත්තපසෙසුං
 පරිවතෙතත්වා පුච්ඡනොතා න හුත්වා න හොති න හුත්වා න හොතීති
 පුච්ඡති.

තස්සන්ධො: නනු තයා **තසෙසුච අනාගතං නං පච්චුප්පනනං නං**
අතීතනති වුතෙත පඨමං පසෙසුං පටික්ඛිපනෙතන අනාගත
 පච්චුප්පනනානං හොතිභාවො පච්චුප්පනනාතීතානඤ්ච හුත්වාභාවො
 පටික්ඛිත්තොති? තෙන අනාගතං පච්චුප්පනනඤ්ච න හොති නාම,
 පච්චුප්පනනඤ්ච අතීතඤ්ච න හුත්වා නාම. දුතියපසෙසු ව **තසෙසුච³**

1. ම, පටිජානනනං.

2. සං, අතීතං.

3. සං, තෙ තසෙසුච.

අනාගතං නං පච්චුප්පනනං නං අනිත්තනති පරිඤ්ඤාහං, එවං සනෙත අනාගතමපි න හුක්වා න ගොති නාම, පච්චුප්පනනමපි අනිත්තමපි න හුක්වා න ගොතියෙව නාම, තෙන තං පුච්ඡාමි, කිනෙත එතෙසු එකෙකං න හුක්වා න ගොති න හුක්වා න ගොතිති? පරවාදී සබ්බතො අකිකාරෙන පරියොනඥො විය තෙසං න හුක්වා න ගොතිතාවං අපස්සනෙතො න භෙවනති පරික්ඛිපතිති.

චචනසොධනා

නිට්ඨිතා.

නිග්ගහාදීති පනෙත්ථ ගෙට්ඨා චුත්තනායෙනෙව යොජේතබ්බාති. අනිත්තං චක්ඛු අජ්ඣිති ආදීසුපි චක්ඛාදිභාවාච්ඡන්තෙනෙව අජ්ඣිතං.¹ පරිජානාති. පස්සතිති ආදීති පුට්ඨො පත² තෙසං විඤ්ඤාණානං කිච්ච සභාවචසෙන පරික්ඛිපති. තෙන ඤ්ඤේන ඤ්ඤාභරණීයං සංගේහීති පඤ්ඤා තස්ස ඤ්ඤාසං නිරුද්ධතතා කිච්චභාවමස්ස අපස්සනෙතො පරික්ඛිපති. පුත පුට්ඨො අනිත්තාරමණං පච්චුප්පනනං ඤ්ඤාණං අනිත්තානං ධම්මානං³ ජානනතො අනිත්තං ඤ්ඤාණනි⁴ ලෙසෙන පච්චුප්පනනමෙව අනිත්තං ඤ්ඤාණනි කච්ඡා තෙන ඤ්ඤේන ඤ්ඤාභරණීයස්ස අජ්ඣිතාය පරිජානාති. අඵස්ස සකවාදී ලෙසොභාසං අදත්වා ගො⁵ ඤ්ඤේන දුක්ඛං පජිජාතාති ආදිමාහ. ඉතරෙ අනිත්තාරමණෙනෙව ඤ්ඤේන ඉමෙසං චතුක්ඛනං කිච්චානං අභාවා පරික්ඛිපති. අනාගතපඤ්ඤාපි එසෙව නයො. පච්චුප්පනනපඤ්ඤා වෙව සංසඤ්ඤාපඤ්ඤා ව උත්තානත්ථායෙව.

අරහතො අනිත්තො රහතො අජ්ඣිති ආදීසුපි රහාදිභාවා-ච්ඡන්තතො එවං පරිජානාති. සංගේහාති ආදීසු සුත්තවිරුධ භයෙන වෙව සුත්තවිරුධභයෙන ව පරික්ඛිපති. එවං සබ්බමපි පාළිඅනුසාරෙනෙව විදිත්වා පරතො අජ්ඣි සිසා අනිත්තං සිසා චාති නනති එත්ථ එවමත්ථො වෙදිතබ්බො යං අනිත්තමෙව අජ්ඣි, තං අනිත්තං, යං පච්චුප්පනනානාගතං අජ්ඣි, තං නො අජ්ඣි, තං නො අනිත්තං. ගොනා තිත්තං චාතිත්තං චාතිත්තං අනිත්තනති තෙන භාරණෙන අනිත්තං නො අනිත්තං, නො අනිත්තං අනිත්තනති. අනාගතපච්චුප්පනනපුච්ඡාසුපි එසෙව නයො. න චත්තබ්බං අනිත්තං අජ්ඣි අනාගතං අජ්ඣිති සුත්ත සාධනාය පුච්ඡා පරවාදීස්ස. පරිඤ්ඤා සකවාදීස්ස. පුත අත්තතො ලද්ධිං නිස්සාය සං කිඤ්චි ගික්ඛමෙව රූපනති අනුයොගො පරවාදීස්සෙව. දුතියනායෙ පුච්ඡා සකවාදීස්ස. පරිඤ්ඤා ඉතරස්ස. එවං සබ්බත්ථ පුච්ඡා ව පරිඤ්ඤා ව වෙදිතබ්බා. යං පනෙතං පරවාදිතා අනාගතස්ස අජ්ඣිභාවසාධනත්ථං නනු චුත්තං භගවතා භබ්බලිකාරෙ වෙ ගික්ඛමෙති සුත්තස්ස පරියොසානෙ අජ්ඣි නත්ථ ආසති.

1. ස්‍යා, අනිත්තං.

2. ස්‍යා, පුත

3. ස්‍යා, අනිත්තාරමණධම්මානං.

4. ස්‍යා, අනිත්තඤ්ඤාය.

සුභබ්බවාහිනිබ්බතනීති ආදී දස්සිතං, න තං අනාගතස්ස අත්ථිභාව සාධකං. තඤ්ඤි හෙතුනං පරිනිට්ඨිතත්තා අවස්සං භාවිතං සක්ඛාය තත්ථ චුත්තං. අයං සුභතාධිප්පායො, සෙසං සබ්බත් උත්තාතත්ථමෙවාති.

සබ්බමත්ථිනිකථාවග්ගොත්තං නිට්ඨිතා.

ඉදං අතීතං ඛක්ඛාති ආදිකථා හොති. තත්ථ ඛක්ඛාදිභාවා-
විජ්ඣනතො අතීතානාගතානං අත්ථිතං ඉච්ඡන්තස්ස අතීතං ඛක්ඛාති
පුච්ඡා¹ පරවාදිස්ස. අතීතස්ස ඛක්ඛසම්භවිතත්තා ආමන්තාති
පරිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. පුන අතීතං අත්ථිති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. තස්ස
නිරුත්තිපථසුත්තෙන අත්ථිතාය වාරිතත්තා පරිකෙට්ඨො සකවාදිස්ස.
ආගතනාධාතුපුච්ඡාසුපි අනාගතපඤ්ඤාසුපි පච්චුප්පනෙන සද්ධිං
සංසද්ධිකා අනුලොමපරිලොමතො ආගතපඤ්ඤාසුපි අතීතං රූපනති
ආදිපඤ්ඤාසුපි² ඉමිනාච්චායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුත්තසාධනෙ
පන න චත්තබ්බනති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ නිත්ථි වෙසනති
නත්ථි ච එතෙ ධම්මාති අත්ථො. ඛක්ඛාදිභාවෙ සති නත්ථිතං
අතිච්ඡන්තස්ස ආමන්තාති පරිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. අථ තෙසං නත්ථිභාව
සාධනත්ථං සුත්තාභරණං සකවාදිස්ස. දුතියපුච්ඡාපි පරවාදිස්ස. පරිඤ්ඤා
සකවාදිස්ස. සුත්තාභරණං පරවාදිස්ස. භං පන තෙසං ඛක්ඛාදිභාවමෙව
සාධෙති, න අත්ථිභාවනති, ආභවමි අනාභවසදිසමෙවාති.

අතීතං ඛක්ඛාතිආදිකථාවග්ගොත්තං නිට්ඨිතා.

ඉදං එකච්චං අත්ථිති කථා නාම හොති. තත්ථ යෙ එකච්චං අතීතං
අත්ථිති මඤ්ඤානති, සෙය්‍යථාපි කස්සපිකා. තෙසං ලද්ධිනිඤ්ඤත්ථං
අතීතං අත්ථිති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. එකච්චං අත්ථිති විස්සර්ජනං පරවා
දිස්ස. අයඤ්ඤිස්ස. අධිප්පායො අවිපක්ඛවිපාකා³ අත්ථි, විපක්ඛවිපාකා⁴
නත්ථිති. එකච්චං නිරුද්ධනති අනුයොගො සකවාදිස්ස. තස්සත්ථොයදි
තෙ අතීතං එකච්චං අත්ථි එකච්චං නත්ථි, එවං සත්තෙ එකච්චං අතීතං
නිරුද්ධං, එකච්චං අතීතං අනිරුද්ධං තථෙව සිතනති ආපර්ජති.
විග්ගනති ආදිසුපි එසෙව නයො. අවිපක්ඛවිපාකා ධම්මා එකච්චෙති
ඉදං යසමා යෙසං සො⁵ අවිපක්ඛවිපාකානං අත්ථිතං ඉච්ඡති, තෙපි
අතීතායෙව,⁶ තසමා යථා තෙ අතීතං එකච්චං අත්ථි, කිං තථා⁷ අවිපක්ඛ
විපාකාපි ධම්මා එකච්චෙව අත්ථි, එකච්චෙව නත්ථිති වොදෙත්තුං චුත්තං.
විපක්ඛවිපාකාති ඉදං යෙසං සො නත්ථිතං ඉච්ඡති, තෙසං
වසෙක වොදෙත්තුං චුත්තං. අවිපාකාති ඉදං අබ්‍යාකතානං
වසෙක වොදෙත්තුං චුත්තං. ඉති ඉමෙසං තිණ්ණං රුසිතං වසෙක

1. භ්‍යා. ආදිපුච්ඡා. 3. ම. විපාකං. 5. භ්‍යා. සසමා නො. 7. ම. තත්ථ
2. භ්‍යා. පඤ්ඤාපි. 4. ම. විපක්ඛවිපාකං. 6. භ්‍යා. අතීතායෙවධම්මො.

සබ්බසු අනුලොමපරිලොමෙසු පරිඤ්ඤා ව¹ පරිකෙට්ඨො ව වෙදි තබ්බො. අනිත්තා එකදෙසං විසංකම්පිතානා එකදෙසං අවිසංකා- විසංකාති විපජ්ජනවිපාකා වුවන්ති. යෙන හි කමෙතන පරිසක්ඛි තිබ්බන්තිතා, භවභගපි වුත්ති තස්සෙව විපාකො, තස්මා පරි සක්ඛිතො යාව වුත්ති තාව තං විපජ්ජනවිපාකං නාම හොති. තථාරූපෙ ධම්මෙ සක්ඛියෙනං වුත්තං. විපච්ඡික්ඛන්ති ඛණ්ඩානෙ අජ්ඣිති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. යථා ධම්මධර්මස්ස පුග්ගලස්ස නිද්ද යනතස්සාපි බහුපවන්තිතො² ධම්මා අජ්ඣිති වුවන්ති, එවං ලොක වොහාරවසෙන අජ්ඣිතං සක්ඛියං පරිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. විපච්ඡික්ඛන්ති ඛණ්ඩා පච්චුප්පන්තිති දුතියපඤ්ඤා කමිත්තං අනිත්තාසසම්බන්ධො කම්මප්පවයො³ නාමෙකො අජ්ඣිති ලද්ධියං ධම්මා පරිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. අනාගතං අජ්ඣිති ආදීප්පි එකච්චං අජ්ඣිති උප්පාදිතො ධම්මෙ සක්ඛියං වදන්ති. සෙසං සබ්බන්තං හෙට්ඨා වුත්තනායත්තා උත්තානන්තමෙවන්ති.

එකච්චං අජ්ඣිති ඛණ්ඩානෙ අනිත්තා නිවසිතා.

ඉද්දති සතිපට්ඨානකථා නාම හොති. තන්ත “වතුන්තං භික්ඛවෙ සති පට්ඨානානං සමුදයඤ්ච අත්ථභගමඤ්ච දෙසෙස්සාමි”ති සතිපට්ඨාන සංයුතෙන වුත්තනායෙනෙව යෙසං කායාදයො සතියා ආරම්භෙධම්මෙ ගහෙත්වා සබ්බෙ ධම්මා සතිපට්ඨානාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අක්ඛි කානං. අක්ඛිකා නාම පුබ්බසෙලියා, අපරසෙලියා, රාජගිරියා, සිද්ධිත්ථිකාති ඉමෙ පච්ඡා උප්පන්නතිකායා. නෙසං ලද්ධිවිවෙචන්තන්තං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පරිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. තන්ත යස්මා පතිට්ඨාති ඵනෙසුති පට්ඨානා. කා පතිට්ඨාති සති. සතියා පට්ඨානා සතිපට්ඨානාති ඉමිත්තා අත්තෙත සතිගොවරොපි සතිපට්ඨානා. පතිට්ඨානන්ති පට්ඨානා. කා පතිට්ඨානන්ති. සතියො. සතියොව පට්ඨානා සතිධම්මානාති ඉමිත්තා අත්තෙත සතියොව සතිපට්ඨානා. තස්මා දොපි වාද පරියායෙන යුජ්ජන්ති. යෙ පන තං පරියායං පහාය එකන්තෙනෙව සබ්බෙ ධම්මා සතිපට්ඨානාති වදන්ති, නෙ සක්ඛියං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ආරම්භෙවසෙන පරිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. සබ්බෙ ධම්මා සතීති අනුසුත්තස්ස පන සබ්බෙසං සති සභාවාභාවතො පරිකෙට්ඨො තස්සෙව. තන්ත ඛණ්ඩානෙති ආදීති මග්ගවිසෙසනාති. එකායනමග්ගො හි කිලෙසානං බයභූතං තිබ්බානං ගච්ඡන්ති ඛණ්ඩානෙ. වත්තාරි සච්චාති බුජ්ඣන්තො ගච්ඡන්ති බොධගාමි. වට්ටං අපචිතන්තො ගච්ඡන්ති අපච්ඡගාමි. එවමෙනෙහි පදෙහි කිත්තො සබ්බෙ ධම්මා එවරූපො නෙ එකායනො මග්ගො හොතිති පුච්ඡති. අනාගතා අසංසොජ්ඣිකාති ආදීති ලොකුත්තරභාවං පුච්ඡන්තාය වුත්තාති. බුද්ධානුස්සන්ති ආදීති පභෙදපුච්ඡාවසෙන වුත්තාති. වක්ඛායන්තං සතිපට්ඨානන්ති ආදි සබ්බධම්මානං පභෙදපුච්ඡාවසෙන

1. ම. පඤ්ඤාව.

2. ම. බති පවසන්තිතො.

3. සත්තා, කම්මප්පවයො.

වුත්තං. නන්දාපි සතිවසෙන පටිකෙබ්බො, ආරමමණවසෙන පටිඤ්ඤති එවං සබ්බපසේනාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. සුත්තසාධනා උත්තානන්දා යෙවංති.

සතිපට්ඨානකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති හෙවත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සබ්බෙපි අතීතාදි-
හෙදා ධම්මා රූපාදිවසෙන අත්ථි අතීතං අනාගතපච්චුප්පත්තවසෙන,
අනාගතපච්චුප්පත්තාති වා අතීතාදිවසෙන නත්ථි, තස්මා සබ්බමෙවිදං
එවං අත්ථි එවං නත්ථිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති වුත්තප්පහෙදනං
අකිකානං. තෙ සකියං අතීතං. අත්ථිති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. හෙවත්ථි
හෙවත්තත්ථි¹ විස්සජ්ජනං පරවාදිස්ස. තත්ථ හෙවංති එවං.² අථ නං
සකවාදී යදි අතීතොව එවං අත්ථි එවං නත්ථිති ලද්ධි, එවං සනෙත
සොයෙව අත්ථි සොයෙව නත්ථි නාමාති³ පුච්ඡන්තො හෙවත්ථි හෙව
ත්තත්ථි⁴ ආහ. ඉතරෙ තෙනෙව සභාවෙන අත්ථිතං තෙනෙව නත්ථිතං
සකියං පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨං සකභාවෙනෙව අත්ථිතං පරභාවෙ-
තෙව නත්ථිතං සකියං පටිජානාති. තතො පරං අත්ථිපට්ඨා
නත්ථිපට්ඨාති අත්ථිසභාවො නත්ථිසභාවො නාම හොතිති පුච්ඡති.
ඉමිනාවුපායෙන සබ්බවාරෙස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. පරියොසානෙ පන
තෙනාති අතීතං. හෙවත්ථි හෙවත්තත්ථි⁵ ව තෙනාති රූපං. හෙවත්ථි
හෙවත්තත්ථි⁶ අයොනිසො පතිට්ඨාපිතත්තා වාති ආදීති වත්තා
කිඤ්චාපි පරවාදිනා ලද්ධි පතිට්ඨාපිතා පනෙසා අපතිට්ඨාපිතායෙවංති.

හෙවත්තිකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

මහාවග්ගො තිට්ඨිතො.

ඉදුති පරුපහාරකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ අරහත්තං පටිජා
නන්තානං, අප්පතෙන පත්තසඤ්ඤිතං අධිමානිකානං, කුහකානං වා
අරහත්තං පටිජානන්තානං සුක්කම්පට්ඨිං⁷ දිස්වා මාරකායිකා දෙවතා
අරහතො අසුචි උපසංහරන්ති මඤ්ඤන්ති, සෙය්‍යථාපි එතරති
පුබ්බසෙලියා ව අපරසෙලියා ව. තෙ සකියං අත්ථි අරහතොති පුච්ඡා
සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. ඉදුති යස්මා සුක්කම්පට්ඨි නාම
රුහසමුට්ඨානා හොති, තස්මා අත්ථි. අරහතො තිගොති අනුයොගො
ආරඥො. සො සබ්බොපි උත්තානත්ථොයෙව. මාරකායිකා දෙවතා

1. ම. හෙවත්ති හෙවත්තත්ථි.

2. ම. හෙවංති හෙව එව.

3. ම. හො යෙව අත්ථි නත්ථිකාමිති.

4. ම. සබ්බවාදෙදු.

5. ම. හෙවත්ති හෙවත්තත්ථි 3. සුක්කම්පට්ඨිං.

6. ම. හෙවත්ති හෙවත්තත්ථි.

7. ස්‍යා. අසුචි-

අනන්තයාහි ආදිපඤ්ඤා යසමා නාසං දෙවනාහං සුක්කවිසංචි නාම නත්ති, අඤ්ඤාසම්පි සුක්කං ගහෙත්වා න උපසංභරනති, අරහතො පන සුක්කමෙව නත්ති, නසමා න හෙවනති පටික්ඛිපති. නෙව අනන්තයාහි පඤ්ඤා පන නිමිතිත්වා උපසංභරනතිති ලද්ධියා පටිජානාති. ලොමකුපෙහිති පඤ්ඤා සපටිකෙලානං විශ ලොමකුපෙහි උපසංභරණභාවං දිස්වා පටික්ඛිපති. ඤායතිති බ්‍යවසායනෝ¹ තිපානො. අරහා නුබො අහං නොති එවං විමිතිං ගාහසිය්‍යාමාති එවං බ්‍යවසායං කත්වා උපසංභරනතිති අනේවා. අනේ අරහතො විමිතිති පුට්ඨො අට්ඨවජ්ඣුහං විවිකිච්ඡං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො ඉත්තිපුරිසාදීනං නාමගොතතාදීසු සනතිට්ඨානාභාවං සක්ඛාය පටිජානාති. අනේ නාසං ආසප්පොති තස්ස සුක්කස්ස උච්චාරපස්සාවානං විශ පතිට්ඨානොකාසො අනේති පුච්ඡති. සබ්බමකුසලස්සාති අත්තනොපි² අරහතතඨමමතතොයෙව කුසලස්ස. පඤ්ඤාවිමුත්තං සක්ඛායෙවං වදති. පරබ්බමකුසලස්සාති සබ්බමතො පරස්මිං අට්ඨසමාපත්තිධමෙව කුසලස්ස. උභතොභාගවිමුත්තං සක්ඛායෙවං වදති. සෙසමෙත් පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

පරුපභාරකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති අඤ්ඤාණං, කඛ්ඛා, පරච්ඡිතරණාති තියෙසා කථා නාම ගොනති. තත්ථ යෙසං අරහතො ඉත්තිපුරිසාදීනං³ නාමගොතතාදීසු ඤාණපථවතතියා⁴ අභාවෙන අනේ අඤ්ඤාණං, තනේව සනතිට්ඨානා භාවෙන අනේ කඛ්ඛා, යසමා ව තෙසං තාති වජ්ඣති පරෙ විතරනති පකාසෙනති ආවිකකනති තසමා තෙසං අනේ පරච්ඡිතරණාති ඉමා ලද්ධියො, සෙය්‍යථාපි එතරගි පුබ්බසෙලියාදීනං. තෙසං තා ලද්ධියො භික්ඛුං තිසුපි කථාසු පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ව පටිකෙට්ඨො ව ඉතරස්ස. තත්ථ සබ්බසුපි පඤ්ඤාසු වෙව විස්සර්ජනෙසු ව පාළිං අනුගතත්වා ව අනේවා වෙදිතබ්බනති.

අඤ්ඤාණකඛ්ඛාපරච්ඡිතරණකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති වච්ඡෙදකථා ගොති. තත්ථ යෙසං සොනාපත්තිමග්ගකකිණේ පඨමං ක්ඛානං සමාපන්නස්ස දුක්ඛනති වාචා භිජ්ජතිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරගි පුබ්බසෙලියාදීනං. තෙ සක්ඛාය සමාපන්නස්ස අනේ වච්ඡෙදෙති පුච්ඡා සකවාදියං. ලද්ධියං ණත්වා පටිඤ්ඤා පරවාදියං. පුන සබ්බත්ථාති තයො භවෙ සක්ඛාය පුට්ඨො අරුපං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. සබ්බදුති කාලවසෙන පුට්ඨො පඨමමග්ගකකිණේ පඨමජ්ඣාතික

1. ම, වචසායනො.

2. ස්‍යා, අත්තනො

3. ම, ඉත්තිපුරිසානං දමිත්තං.

4. ස්‍යා, ඤාණපථවතතියා.

සමාපන්නතො අඤ්ඤං සබ්බං සමාපන්නිකාලං සක්කාය පටික්ඛිපති. **සබ්බසං සමාපන්නානානති** පුට්ඨො ලොකියසමාපන්නියො සමාපන්නො සක්කාය පටික්ඛිපති. **සබ්බසමාපන්නීසුති** පුට්ඨො දුතියජ්ඣානාදිකං ලොකුත්තරං සබ්බඤ්ච ලොකියසමාපන්නිං සක්කාය පටික්ඛිපති. **කායභෙදෙති** අභික්කමාදිවසෙන පටිත්තකායවිඤ්ඤානති. ඉදං යාති විත්තාති වච්චිඤ්ඤානතිං. සමුට්ඨාපෙනති, තානෙව කායවිඤ්ඤානතිං, එවං සන්නො කසමා කායභෙදෙපි න හොතිති වොදනත්ථං පුච්ඡති. ඉතරෙ ලද්ධිවසෙන පටික්ඛිපති වෙව පටිජානාති ව. ඉදති යදි සො මග්ගකකිණේ දුක්ඛනති වාවං භාසති, සමුදයොති ආදිකම්පි භාසෙය්‍ය, යදි වා තං න භාසති, ඉතරම්පි න භාසෙය්‍යාති වොදනත්ථං **දුක්ඛනති ඡන්තෙනාති ආදසො** පඤ්ඤා වුත්තා. ඉතරෙ පන අත්තතො ලද්ධි-වසෙනෙව පටිජානාති වෙව පටික්ඛිපති ව. ලොකුත්තරං පඨමජ්ඣානං සමාපන්නො දුක්ඛං දුක්ඛනති විපස්සාතිති හිස්ස ලද්ධි. ඤාණනති ලොකුත්තරං වතුසට්ඨඤ්ඤං. **සොනනති** සොතවිඤ්ඤාණං අධිපෙපතං, යෙන තං සද්දං සුණාති. **මිත්තං එස්සානනති** සොතසම්ඨස්සමනො සම්ඨස්සානං. **මනා වග්ග රෙ වග්ගබෙබ්බි** යදි අවිසෙසෙන යංකිඤ්චි සමාපන්නස්ස නත්ථි වච්චෙදෙ, න අවිසෙසෙන වත්තබ්බං සමාපන්නස්ස අත්ථි වච්චෙදෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව සද්ධිං සුත්තසාධනාය. යං පනෙත්තන¹ “සිබ්බස්ස ආනන්ද හගවතො”ති පරියොසානෙ සුත්තං ආහතං, තත්ථ යෙන සමාපන්නිවිත්තෙන සො වච්චෙදෙ, සමුට්ඨිනො, කායභෙදෙපි තෙන සමුට්ඨාතියෙව. න ච තං ලොකුත්තරං පඨමජ්ඣාන-විත්තං, තසමා අසාධකනති.

වච්චෙදකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා

ඉදති දුක්ඛාගාරකථා නාම හොති. තත්ථ දුක්ඛං දුක්ඛනති වාවං භාසන්නො දුක්ඛෙ ඤාණං ආහරති, තං දුක්ඛාගාරෙ නාම වුච්චති. තඤ්ච පනෙතං මග්ගබ්බං මග්ගපරියාපන්නනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරගි පුබ්බසෙලියානං, තෙ සක්කාය **දුක්ඛාගාරෙති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ පරවාදිස්ස. **සෙ හෙවිති** පඨමපඤ්ඤා අවිපස්සකෙ සක්කාය පටික්ඛිපති. දුතියපඤ්ඤා විපස්සනෙ සක්කාය පටිජානාති. තං පනස්ස ලද්ධිමත්තමෙව, තසමා **සබ්බෙ භෙති** වාදස්ස හින්දනත්ථං **බාලපුපුජ්ජනාති** ආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙවාති.

දුක්ඛාගාරකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා

ඉදති විත්තට්ඨිතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සමාපන්නි විත්තඤ්චෙව හවබ්බවිත්තඤ්ච අනුපපබ්බෙති පටිත්තමානං දිස්වා එකමෙව විත්තං චිරං තිට්ඨතිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරගි හෙට්ඨා

1. සං. යම්පනෙතං.

වුත්තප්පභෙදනං අකිකානං. නංලද්ධිවිසොධනත්ථං එකවිගනං දිවසං. 1
තිට්ඨතීති පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා පරවාදිසං, උපධිදිවසො
උපපාදකභිණොති එත්ථ සීතිකකණං අනාමසිඤ්ඤා “අනිච්චා වත සඤ්ඤා
උපපාදවයධම්මිනො”ති දෙසනානසෙන උපපාදවයවසෙනෙව පුච්ඡා
කතා. තෙ ධම්මා විගතනන ලුප්පිවගතාති පුට්ඨා විතතනො ලුප්පි
තරපරිවතනිනො ධම්මෙ අපසංසෙනො පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨා
යසං විතතසං දිසට්ඨිති. ඉච්ඡති, නං සකියං පටිජානාති. ආවනාසුඤ්ඤා
තිට්ඨතීති පඤ්ඤා “වුලාසිතිසහසාති භාපා තිට්ඨනති යෙ මරු”ති
ආදිවචනවසෙන ආරුප්පනො අඤ්ඤානු පටිකම්පති. ආරුප්පෙ පටි-
ජානාති. මුත්තං මුත්තං උපපජ්ජති පඤ්ඤා පරවාදිසං “උපපාද
වයධම්මිනො”ති ආදිසුත්තවිද්ධෙධනසෙන පටිජානාති. සීතිං පනසං
ලද්ධිවසෙන ඉච්ඡති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

විගතට්ඨිතිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති කුකකුලකථානාම හොති. තත්ථ යෙසං “සබ්බං භික්ඛවෙ
ආදිත්තං, සබ්බෙ සඤ්ඤා දුක්ඛා”ති ආදීති සුත්තාති අයොනිසො
ගහෙත්වා තිප්පරියායෙනෙව සබ්බෙ සඤ්ඤා කුකකුලා විතච්චිතඤ්ඤා-
සම්මසංජාරිකසද්ධිසාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති ගොකුලිකානං.
තෙසං නානප්පඤ්ඤාසුඤ්ඤාසෙන නං ලද්ධිං විචෙවෙත්තුං පුච්ඡා
සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා පරවාදිසං. තත්ථ අනොධිං කඤ්ඤාති මධිං
මරියදං කොට්ඨාසං අකරිත්වා අවිසෙසෙන සබ්බෙයෙවාති අත්තො.
සෙසං සබ්බං පාලිතයෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්ධිං සුත්තසාධනායාති.

කුකකුලකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති අනුපුබ්බෙතිසමයකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං,

“අනුපුබ්බෙන මෙධාවී ථොතං ථොතං බණ්ණෙ බණ්ණෙ.

කමමාදෙ රජතස්සෙව නිද්ධමෙ මලමත්තනො”ති

ආදීති සුත්තාති අයොනිසො ගහෙත්වා සොනාපතනිඵලසච්ඡි
කිරියාය පටිපනෙනා එකච්චෙ කිලෙසෙ දුක්ඛදස්සනෙන ජහති,
එකච්චෙ සමුදයනිද්ධෙධමඤ්ඤාසෙන, තථා සෙසාපිති එවං සොලසති
කොට්ඨාසෙති අනුපුබ්බෙන කිලෙසප්පහානං කත්වා අරහත්තපටිලාභො
හොතිති එවරුපා නානාභිසමයලද්ධි උප්පනො, සෙය්‍යථාපි එතරති
අකිකසබ්බෙතිසමයෙතිසහද්වයාතිකානං. තෙසං ලද්ධිවිචෙවනත්ථං අනු
පුබ්බාභිසමයොති පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්සං. අනුපුබ්බෙන
සොනාපතනිමග්ගනති පුට්ඨා පන එකස්ස මග්ගස්ස බහුභාවාපතනි
හයෙන පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨා දුක්ඛදස්සනාදිවසෙන පටිජානාති.

නාති වා චතතාරපි සුඤ්ඤානි එකො සොනාපනතිමග්ගොයෙවාති පටි ජානාති, එලං පන එකමෙව ඉච්ඡති. නසමා පටික්ඛිපති. සකදගාමි මග්ගාදීසුපි එසෙව නයො. මග්ගෙ දිට්ඨි ඵලෙ ධිනොති පඤ්ඤා යසමා දුක්ඛදස්සනාදීති දස්සනං අපරිනිට්ඨිතං, මග්ගදස්සනෙන පරි නිට්ඨිතං නාම ගොති. නද සො ඵලෙ ධිනොති සඤ්ඤාං ගච්ඡති. නසමා පටිජානාති. දුක්ඛෙ දිට්ඨි චතතාදි සම්මානිති ප්‍රච්ඡා පරවාදිස්ස. එකාතිසමයවසෙන පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. සුභ දුක්ඛසම්මං චතතාදි සම්මානිති අනුයොගො, චතුරතමපි නානාසභාවතතා පටික්කෙපො නයෙව. රූපකඛණෙ අනිවචනො දිට්ඨිති ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. සමුද්දතො එකඛිත්‍යස්ස රසෙ පටිවිද්ධො සෙසුදකස්ස පටිවෙධො විය එකධමෙම අනිවචාදිතො පටිවිද්ධො සබ්බෙපි පටිවිද්ධා ගොතති ලද්ධියා පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. චතුති ඤාණෙහිති දුක්ඛෙ ඤාණාදීති. අට්ඨති ඤාණෙහිති සාවකානං සාධාරණෙති සම්ම ඤාණෙහි වෙව පටිසම්මදාඤාණෙහි ව. චාදසති ඤාණෙහිති වාදසම්ම පටිච්චසමුපපාදඤාණෙහි. චතුචතතාදිසා ඤාණෙහිති ජරාමරණෙ ඤාණං ජරාමරණසමුදයෙ ඤාණනති එවං නිදනවග්ගෙ චුතතඤාණෙහි. සත්තසත්තතිසා ඤාණෙහිති ජරාමරණං හික්ඛවෙ අනිවචං සඤ්ඤානං පටිච්චසමුපපනනං බයධම්මං †වයධම්මං† විරගධම්මං නිරෝධධම්මනති එවං තත්ත්ව චුතතඤාණෙහි. සෙසමෙත්ථ පාළිතයෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්ධිං සුත්තසාධනෙනාති.

අනුපුබ්බාහිසමසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි වොහාරකථා නාම ගොති. තත්ථ බුද්ධො භගවා ලොකුත්ත රෙන වොහාරෙන වොහරතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අක්කිකානං. තෙ සක්කිය ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා පරවාදිස්ස. ලොකුත්තරෙ සොනෙති ආදීති තස්ස අසුත්තවාදිභාව දිපනත්ථං චුතතාති. අයඤ්ඤත්ථ අධිප්පායො: සද්දයනනමෙව තෙ ලොකුත්තරං, උදුහු සොතාදීතිපිති.? හඤ්චි බුද්ධස්ස භගවතො වොහාතෙ ලොකිසෙ සොනෙ පටිභඤ්ඤාතිති එත්ථ යදි සො¹ ලොකුත්තරෙ පටිභඤ්ඤාය, ලොකුත්තරෙ සියාති එවමත්ථො න ගගෙ- නබ්බො. ලොකියෙ පටිභඤ්ඤාමානස්ස පන ලොකුත්තරතා නාම නත්ථිති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. ලොකිසෙන විඤ්ඤාණෙනාති² එත්ථාපි ලොකියෙනෙවාති අත්ථො. ඉතරථා අනෙකත්තතා සියා, ලොකුත්ත- රඤ්ඤා ලොකියෙනපි ඤාණෙන ඤායති. එවං සබ්බං යථානුරූපතො වෙදිතබ්බං. සබ්බෙ තෙ මග්ගං භාවෙනාති පඤ්ඤාසු යෙ මග්ගං න පටිලභනති, තෙ සක්කිය පටික්ඛිපති. යෙ පටිලභනති, තෙ සක්කිය පටිජානාති. සොචණ්ණමසාසාති³ සුවණ්ණමයාය. ඉදං පරවාදිස්ස

†. ස්‍යා. න මිජ්ජති. 1. ම. යදි. 2. ම. ඤාණෙනාති. 3. ම. සොචණ්ණයාති

උද්ගරණං. එලණ්ඨිසාසාති¹ ඵරණධම්මයාය.² ඉදං සකවාදිස්ස උද්ගරණං. ලොකිසං චොහරනනස්ස ලොකිස්සොති අයමපි එකා ලද්ධි. සා එතරගි එකච්චානං අනිකානං ලද්ධි. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

චොහාරකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති නිරුධකථා නාම හොති. නත්ථ යෙසං අප්පට්ඨසංඛාතිරුධකථා පටිසංඛාතිරුධකථා දොපි එකතො කත්වා නිරුධකච්චනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරගි මහිංසාසකානකඤ්ඤව අනිකානකඤ්ඤ. තෙ සන්ධාය මෙ නිගේධාති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ පරවාදිස්ස. මෙ දුක්ඛනිගේධාති පඤ්ඤාපු යසමා දො දුක්ඛසච්චාති න ඉච්ඡති, තසමා පටික්ඛිපති. යසමා විහාකාරෙති දුක්ඛං නිරුඤ්ඤිති ඉච්ඡති තසමා පටිජානාති. මෙ නිගේධසච්චාතිති පඤ්ඤාපු මිත්තං දුක්ඛ සච්චානං නිරුධකච්චන අතිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. විහාකාරෙති දුක්ඛස්ස නිරුඤ්ඤිතතො පටිජානාති. මෙ නාණානිති ආදීසුපි එසෙව නයො. අත්ථි මිත්තං නිබ්බානානනති ආදීසු පුච්ඡාපු උච්චනිවනාදීති අපස්සන්තො පටික්ඛිපති. අප්පට්ඨසංඛාතිරුද්ධති යෙ පටිසංඛාය ලොකුත්තරෙත ඤ්ඤේන අතිරුද්ධා සුඤ්ඤපකතිකත්තා වා උද්දෙසපරි පුච්ඡාදීනං වා වසෙන න සමුද්වරණතො නිරුද්ධාති වුච්චනති තෙ සංඛාරෙ. පටිසංඛා නිගේධෙධානිති ලොකුත්තරඤ්ඤේන නිරුධකෙති අනුප්පතතිභාවං ගමෙනති. නනු අප්පට්ඨසංඛා නිරුද්ධා සංඛාධාති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. නත්ථ භග්ගානං පුන අභිඤ්ඤන්තො³ අප්පට්ඨ සංඛාතිරුද්ධානං වා අරියමග්ගෙ උප්පන්නෙ තථා නිරුඤ්ඤිතතොව සකවාදී අවචන්තභග්ගනං පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

නිගේධකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

දුතිස්සා වග්ගො

නිට්ඨිතො.

ඉද්දති බලකථා නාම හොති. නත්ථ යෙසං අනුරුද්ධිසංයුතෙන “ඉමෙසඤ්ඤ පනාහං ආවුසො වසුන්තං සතිපට්ඨානානං භාවිතත්තං බහුලිකත්තං ධානඤ්ඤ ධානතො අට්ඨානඤ්ඤ අට්ඨානතො යථාභුතං පජානාමි”ති ආදීති දස සුත්තාති අයොනිස්සො ගගෙත්වා තථාගතබලං සාවකසාධාරණනක්ඛි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරගි අනිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධියං ධත්වා පටිඤ්ඤ පරවාදිස්ස. තථාගතබලඤ්ඤ නාමෙතං සාවකෙති සාධාරණමපි අත්ථි අසාධාරණමපි සාධාරණං—

1. ම. එලණ්ඨිසාසාති.

2. ම. එලණ්ඨිමයාය.

3. ස්‍යා, භඤ්ඤන්තො.

සාධාරණමයි. තත් ආසවානං බයෙ සද්දණං සාධාරණං. ඉන්ද්‍රියපරෙ-
පරියතතිසද්දණං අසාධාරණං. සෙසං සාධාරණස්ස අසාධාරණස්සවි.
සානාසානාදීති හි සාවකා පදෙසෙන ජානනති, තථාගතා තිපපදෙසෙන.
ඉති තාති උදෙසෙන සාධාරණාති, න තිදෙසෙන. අයං පන
අවිසෙසෙන සබ්බමි සාධාරණනති ආහ. තමෙනං තතො විවෙවෙතුං
තථාගතබලං සාවකබලනති පුන අනුයොගො ආරඥො. තත් පඨම
පසෙක නිදෙසෙන සබ්බාකාරවිසයනං සකුංය පටික්ඛිපති. දුතිය
පසෙක උදෙසෙන සානාසානමතතාදිජානනවසෙන පටිජානාති.
තෙසෙසු වාති ආදිපසෙකපු සබ්බාකාරෙන නින්නානාකරණතාය¹
අභාවෙන පටික්ඛිපති. **පුබ්බසොගො ව පුබ්බවිජිසා** ව අත්තො එකං,
තථා **බමමකවානස්සව බමමදෙසනා** ව. ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතතිපසෙක
එකදෙසෙන සාධාරණතං සකුංය සාවකවිසයෙ පටිජානාති. ඉදුති
යසවා උදෙසෙන සානාසානාදීති සාවකො ජානාති, තසම සාවකස්ස
තථාජානනං² පකාසෙති ජානනමතතසාමසෙසුන තෙසං සාවක
සාධාරණතං පතිට්ඨාපෙතුං. **සාවකො ආනාසානං ජානාති**ති
ආදයො පරවාදිපසුනා හොනති.

තත් ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතතිසද්දණං ජනනං අසාධාරණසද්දණතං
අසද්දතරනති න ගතිනං. **ආසවකවසෙන වා ආසවකවසනති** යං
තථාගස්ස ආසවකවසෙන සද්ධිං සාවකස්ස ආසවකයං පටිච්ච
වතතබ්බං සියා නානාකරණං, තං නත්ති. **විමුච්ඡාතිසා වා විමුච්ඡති**ති
පදෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත් උත්තානත්මෙව. ඉදුති යං සක
වාදිනා ආසවානං බයෙ සද්දණං සාධාරණනති අනුසද්දතං, තෙන
සද්ධිං සංසද්දිති සෙසානමපි සාධාරණභාවං පුච්ඡිතුං පුන **ආසවානං**
බසෙති ආදයො පරවාදිපසුනාව හොනති. තෙසං විස්සජ්ජනෙ³
සකවාදිනා ආසවකවසෙ විසෙසාභාවෙන තං සද්දණං සාධාරණනති
අනුසද්දතං. ඉතරෙපුපි විසෙසාභාවෙන සාධාරණතා පටික්ඛිතතා.
පුන සානාසානාදීනං ආසවකවසෙනෙව සද්ධිං සංසද්දිති අසාධාරණ
පුච්ඡා පරවාදියොව. තත් ආසවකයසද්දණෙ පටිකෙකපො, සෙසෙසු⁴
පටිසද්ද සකවාදියො. තතො ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතෙන සද්ධිං
සංසද්දිති අසාධාරණපුච්ඡා පරවාදියො. සා සබ්බිපිතා දසසිතා.
තත්පි ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතෙන පටිසද්ද සෙසෙසු ව පටිකෙකපො
සකවාදියො. තතො සානාසානාදීති සද්ධිං සංසද්දිති ඉන්ද්‍රියපරෙ-
පරියතතස්ස සාධාරණපුච්ඡා පරවාදියො. සාපි සබ්බිපිතාව දසසිතා.
තත් ඉන්ද්‍රියපරෙපරියතෙන පටිකෙකපො සෙසෙසු ව පටිසද්ද
සකවාදියොති.

බලකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා

1. සසා. නානාකරණතාය.

2. සසා. අත්තජානනා.

3. සසා. විසජ්ජනෙන.

4. සසා. සෙසෙසු ව.

ඉදහි විමුක්තිකථා නාම හොති. තත් සෙසං විතරුගවිතතානං විමුක්තිපයෝජනං නාම තත්ථි, යථා පන මලිතං වත්ථං ධොවියමානං මලා විමුච්චති, එවං සරුගං විතතං රුගතො විමුච්චතිති ලද්ධි, සෙසංථාපි එතරහි අකුසානං. තෙ සක්ඛාය සංගහනති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තතො ග්ගසංගහනති ආදිනා තයෙන පුට්ඨො මග්ගකුලිකේ විතතං විමුච්චති නාම. තද ව එවරුපං විතතං තත්ථි පටිකම්පති. සමස්සනති ආදිනා තයෙන පුට්ඨොපි යථා එසෙයා ව විතතඤ්ච උභො රුගතො විමුච්චනති, එවං රුගස්ස විමුක්තිං අපස්සමානො පටිකම්පති. සද්දසාදිසුපි ඉමිනාටුපායෙන අත්ථො වෙද්‍යතබ්බො.

විමුක්තිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිනා.

ඉදහි විමුච්චමානකථා නාම හොති. තත් සෙසං කොතෙන¹ විසංගහනවිමුක්තියා විමුක්තං විතතං මග්ගකුලිකේ සමුච්චේදවිමුක්තියා විමුච්චමානං නාම හොතිති ලද්ධි, තෙ සක්ඛාය විමුක්තං විමුච්චමානනති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන එකදෙසනති පුච්ඡා සකවාදියං. තත් එකදෙසනති භාවනපුංසකං. යථා විමුක්තං එකදෙසෙන වා එකදෙසෙන වා අවිමුක්තං හොති, කිං එවං එකදෙසං විමුක්තං එකදෙසං අවිමුක්තනති පුච්ඡති. කිං කාරණං එවං පුච්ඡතිති. ? විමුක්තං විමුච්ච මානනති විප්පකතභාවෙත චුත්තත්තා. යථා හි කරියමානා කවාදයො² විප්පකගත්තා එකදෙසෙන කතා එකදෙසෙන අකතා හොනති, තථා ඉදමපි එකදෙසං විමුක්තං එකදෙසං අවිමුක්තනති ආපර්ඡති. තතො පරවාදි කවාදිතං විය විතතස්ස එකදෙසාභාවා පරිමපඤ්ඤා පටිකම්පිනා දුග්ගසෙ විමුච්චමානස්ස අපරිනිට්ඨිතවිමුක්තිතාය පටිච්ඡානාති. ලොකීයජ්ඣානකුලිකේ වා සක්ඛාය පටිකම්පති, න හි තං තද සමුච්චේද විමුක්තියා විමුච්චමානං. ලොකුත්තරජ්ඣානකුලිකේ සක්ඛාය පටිච්ඡානාති, තඤ්ඤි තද සමුච්චේදවිමුක්තියා විමුක්තකදෙසෙන විමුච්චමානනතිස්ස ලද්ධි. තතො සකවාදි යදි තෙ එකමෙව විතතං එකදෙසං විමුක්තං එකදෙසං අවිමුක්තං, එවං සනෙත යො එකදෙසෙනෙව³ විතෙතන සොතාපනෙනා හොති, සොපි තෙ එකදෙසං සොතාපනෙනා, එකදෙසං න සොතාපනෙනා ආපර්ඡතිති වොදනත්ථං එකදෙසං සොතාපනෙනාති ආදිමාග. ඉතරෙ තං විධානං අපස්සනෙනා පටිකම්පති, සෙසවාරෙසුපි එසෙව නයො.

උප්පාදකුලිකපඤ්ඤා යදි එකමෙව විතතං විමුක්තඤ්ච විමුච්ච මානඤ්ච එකස්මිං බණේ විමුක්තං එකස්මිං විමුච්චමානං ආපර්ඡති, කිනෙත එවරුපං විතතනති අත්ථො, සුත්තසාධනෙ පරිමසුත්තං පරවාදියං. නත්‍රාස්සායමබ්භිප්පායො: විමුච්චතිති විප්පකතතිද්දෙසො.

1. භ්‍යා, ඤ්ඤෙන.

2. භ්‍යා, කවාදයො.

3. භ්‍යා, එකෙනෙව.

තසමායං තස්ස යොගිනො එවං ජානතො එවං පස්සතො එතෙහි ආසවෙහි විතතං විමුච්චති, තං විමුච්චමානං නාම හොතිති. දුතිය සුතතං සකචාදිස්ස. නත්‍රාස්සායමධිප්පායො: යදි තෙ විමුච්චතිති වචනතො විමුතතං, විමුච්චමානං ඉධ විමුච්චතිති වචනාභාවතො විමුතතමෙව සියා, න විමුච්චමානනති. ඉදුති යථා තෙ විප්පකත විමුතතිතාය විමුච්චමානං, කිං එවං විප්පකතරුගාදිතාය රජ්ජමානාදීනිපි අත්ථිති වොදනත්ථං පුන අත්ථි විතතනති ආදි ආරඬං. පරවාදිනාපි තථාරූපං විතතං අපස්සනෙනන සබ්බං පටික්ඛිතතං. අථ නං සකචාදී වෙසෙව කොට්ඨො තතියා නත්ථිති අනුබොධෙන්නො නිත්‍ර රතනඤ්ඤව අරතනඤ්ඤාති ආදිමාහ. තස්සත්ථො: නත්‍ර හදුමිධ, රුග සමප්පතතං විතතං රතතං විප්පසුතතං අරතතනති දොව කොට්ඨො, රජ්ජමානං නාමාති තතියා කොටි නත්ථි. දුට්ඨාදීසුපි එසෙව නයො. අථ නං ආමග්ගනාති පටිජාතිත්වා සීතං¹ විමුතතිපකෙඤ්ඤි² දොව කොට්ඨො දසෙසත්‍රං හඤ්ඤි රතනඤ්ඤවමාති ආදිමාහ. තස්සත්ථො: යදි එතා දො කොට්ඨො සමප්ටිච්ඡති, අවිමුතතඤ්ඤව විමුතතඤ්ඤාති ඉමානිපි සමප්ටිච්ඡ. කිලෙසසමප්පතතඤ්ඤාති විතතං අවිමුතතං, විප්පසුතතං විමුතතං, විමුච්චමානං නාමාති පරමත්ථතො තතියා කොටි නත්ථිති.

විමුච්චමානකථාචණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති අධර්මකතථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං අනුලොමගොත්‍රභූ මග්ගකඤ්ඤා කිලෙසානං සමුද්ධාරුභාවතො අධර්මකස්ස සොනා පතතිමග්ගධර්මප්‍රග්ගලස්ස වෙ පරිසුට්ඨානා පභිනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරගි අකිකානඤ්ඤව සමමිතියානඤ්ඤ. තෙසං අඤ්ඤතරං සකිය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. මග්ගකඤ්ඤතො පට්ඨාය දිට්ඨියා අනුප්පතති සකිය පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. තතො යසමා දිට්ඨි නාමෙසා සොනා පතනස්සෙව පභිනා, න මග්ගධර්මස්ස, තසමා අධර්මකො පුග්ගලො සොනාපගෙනාති අනුයොගො සකචාදිස්ස. විචිකිච්ඡාපඤ්ඤාපි එසෙව නයො. අනුසයපඤ්ඤ පරිසුට්ඨානතො අඤ්ඤා අනුසයොති තෙසං ලද්ධි. තසමා න ගෙවනති පටික්ඛිතතං. සීලබ්බතපරමාසපඤ්ඤාපි³ සීලබ්බතපරමාසපරිසුට්ඨානනති වොහාරං න පස්සති, තසමා පටික්ඛි පති. පරිසුට්ඨානමෙවස්ස පභිනනති ලද්ධි. මග්ගො භාවිතොති පඤ්ඤා තසමං බණ්ණ භාවෙති, න භාවිතො, තසමා පටික්ඛිපති. අමග්ගනාති ආදි අනුයොගො පඨමමග්ගෙනෙව පභානභාවං⁴ සකිය පටික්ඛිපති. යදි හි අමග්ගෙන පභියෙථ, ගොත්‍රභූප්‍රග්ගලාදීනමි⁵ පභියෙථාති ආපජ්ජනතො උපපජ්ජිස්සතිති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. විස්සජ්ජනං සකචාදිස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ උතතානත්ථමෙවමාති.

අධර්මකතථාචණ්ණනා තිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා. පටිජාතිත්වා

3. ස්‍යා. සීලබ්බතපරමාසපඤ්ඤා.

5. මි. ගොත්‍රභූ-

2. ස්‍යා. මග්ගවිමුතතිපකෙඤ්ඤාපි.

4. ස්‍යා. පභිනභාවං.

පුග්ගලානමිපි.

දිබ්බවක්ඛනො ධම්මපත්ථංගං පඤ්ඤවක්ඛනාවං න ඉච්ඡති, පඤ්ඤවක්ඛංසං පන අත්ථිතාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො මංසවක්ඛු ධම්මපත්ථං දිබ්බවක්ඛනං ගොතිති ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාවති.

දිබ්බවක්ඛනථාමණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති දිබ්බසොතකථා නාම ගොති. තත්ථ එකංසෙව සොනනති පුට්ඨො චිත්තං අත්ථිතාය පටික්ඛිපති. පුන පුට්ඨො යසමා නදෙව ධම්මපත්ථං දිබ්බසොතං නාම ගොති, තසමා පටිජානාති. සෙසං ගෙට්ඨො වුත්තනායමෙවාවති.

දිබ්බසොතකථාමණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති යථාකම්මපගඤ්ඤානථා නාම ගොති. තත්ථ සෙසං “ඉති දිබ්බෙන වක්ඛනා විසුද්ධින-පෙ-යථාකම්මපගෙ සතෙන පජානාති”ති සුත්තං අයොනිසො ගහෙත්වා යථාකම්මපගඤ්ඤානමෙව දිබ්බවක්ඛනති ලද්ධි, තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිංසං. පටිඤ්ඤ ඉතරංසං. පුන සථා කම්මපගනඤ්ඤ මනසිකරොතිති පුට්ඨො එකචිත්තංසං ආරම්භවයා-භාවා පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො නානාචිත්තවසෙන පටිජානාති. පුන ලෙසොකාසං අදන්වා චිත්තං එසංයානනති පුට්ඨො පටික්ඛිපති. ඉති යථා ඉමිතා යථාකම්මපගනපදෙන එවමෙව ඉමෙ වන ගොතොනා සත්තාති ආදි පදෙනාපි සද්ධිං යොජනාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. ආසංඝා සාපිසුතො සථාකම්මපගනං ඤාණං ඡන්තාතිති ඉදං සකවාදී යසමා ථෙරො අපට්ඨව්ඡතාය අභිඤ්ඤාඤාණාති න චලිඤ්ඤාතිති එභාවෙව න ජානනති, තාති පතංසං නෙව අත්ථිති මඤ්ඤනති, තසමා තං දිබ්බවක්ඛනො අලාභී ථෙරොති මඤ්ඤමානං පුච්ඡති. තෙනෙව භාරණෙන අත්ථාසංඝො සාපිසුතංසං දිබ්බවක්ඛනති පරතො පුට්ඨො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො යංකිඤ්ඤි සාවකොන පත්තබ්බං, සබ්බං තං ථෙරෙන අනුපත්තනති පටිජානාති. ඉද්දතිංසං විකෙට්ඨං කරෙතොනා සකවාදී නානු ආසංඝා සාපිසුතොති ආදිවාහ. ඉමඤ්ඤි ගාථං ථෙරො චලිඤ්ඤාන පණ්ඩියා එව අභාවෙන ආහ, න අභිඤ්ඤාඤාණංසං අභාවෙන. පරවාදී පන අභාවෙනෙවාවති අත්ථං සලකෙති, තසමා තංසං ලද්ධියා ථෙරංසං යථාකම්මපගඤ්ඤානමෙව අත්ථි, නො දිබ්බවක්ඛනං තෙන වුත්තං තෙනති න වත්තබ්බං සථාකම්මපගනඤ්ඤාණං දිබ්බවක්ඛනති.

යථාකම්මපගනඤ්ඤානථාමණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදහි සංවරකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං තාවකිංසෙ දෙවෙ උපාදය තභුතනරිදෙවෙසු යසමා තෙ පඤ්චවෙරුති න සමාවරනති තසමා සංවරෙ අප්පිති ලද්ධි. තෙ සකියය පුච්ඡා සකවාදියං. වෙර-සමුදවාරං අපයුසො පටිඤ්ඤ ඉතරයං. තතො යසමා සංවරෙ නාම සංවරිතබ්බෙ අසංවරෙ සති ගොති, තසමා අසංවරපුච්ඡා සකවාදියං. දෙවෙසු පාණාතිපානාදිනං අභාවෙන පටිකෙට්ඨො ඉතරයං. අප්පි මනුසොසුති ආදි සංවරෙ සති අසංවරයං අසංවරෙ ව සති සංවරයං පටිතතිදියංනත්ථං චුතතං. පාණාතිපානා වෙරමණීති ආදිපඤ්ඤාසු පාණාතිපානාදිනං අසමාවරණවසෙන පටිඤ්ඤ, පාණාතිපානාදිනං නප්පිතාය පටිකෙට්ඨො වෙදිතබ්බො, පටිලොමපඤ්ඤා උතතානත්ථං-යෙව. අවසානෙ නප්පි දෙවෙසු සංවරෙති පඤ්ඤා පාණාතිපානාදිති කම්මා පුත තතො සංවරභාවං සකියය පටිඤ්ඤ සකවාදියං. තතො ජලවසෙන සදි සංවරෙ නප්පි සබ්බෙ දෙවා පාණාතිපානිනොති ආදි පුච්ඡා පරවාදියං. දෙවානං වෙරසමුදවාරයං අභාවෙන පටිකෙට්ඨො සකවාදියං. න ගෙමනති වචනමිතතං ගගෙනා ලද්ධිපතිට්ඨාපනං පරවාදියං. එවං පතිට්ඨිතා පන ලද්ධි අපපතිට්ඨිතාව ගොතිති.

සංවරකථාවර්ණනා
තිට්ඨිතා.

ඉදහි අසඤ්ඤකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං “සබ්බාරපච්චයා විඤ්ඤාණ”නති වචනතො විනා විඤ්ඤාණෙන පටිසන්ති නාම නප්පි, “සඤ්ඤාපාදා ව පන තෙ දෙවා නමා කායා චචනති”ති¹ වචනතො අසඤ්ඤාසත්තානමපි චුතිපටිසන්තිකතෙණ සඤ්ඤා අප්පිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති අනිකානං. තෙ සකියය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරයං. තතො නං සකවාදි කිනෙත නං ණානං සඤ්ඤාභවොති ආදිභි වොදෙහුං සඤ්ඤාභවො සඤ්ඤාභවීති ආදිමාග. නං සබ්බං තතො පරඤ්ච පාලිතයෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

අසඤ්ඤකථාවර්ණනා
තිට්ඨිතා.

ඉදහි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං “නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන”නති වචනතො න වතතබ්බං තසමිං භවෙ සඤ්ඤා අප්පිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති අනිකානං. තෙ සකියය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරයං. සෙසමෙත්ථ සබ්බං පාලිතයෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථාවර්ණනා
තිට්ඨිතා.

නතිසො චගගා
තිට්ඨිතො.

1. සං. පටිකතනතිති.

ඉදුනි ගිහිණියා අරභානිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං යසඤ්ඤ පුත්තාදීනං ගිහිණියඤ්ඤානෙ සීතානං අරභනතප්පතනං දිස්වා ගිහි අස්ස අරභානි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරුපථකානං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ ගිහිණියානි යො ගිහිසංයෝජනසම්පසුත්තාය ගිහි, සො අරභං අස්සානි අත්ථො. පරවාදී පන අධිපජායං අසලලකෙඛවා ගිහිණියඤ්ඤානමහනමෙව පස්සනො පටිජානාති. ඉදුනිණි ගිහි නාම ගිහිසංයෝජනෙන හොති, නඛියඤ්ඤානමහෙන. යථාග භගවා:

“අලඛකතො වෙපි සමං වරෙය්‍ය

සනොතො දනොතො නියතො බුහුමවාරී,

සබ්බෙසු භූතෙසු තිබ්බාය දණ්ඩං

සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො සභිකඤ්ඤ”ති.

ඉමං නයං දස්සෙත්‍වං අනථි අරභනොති ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙවාති.

ගිහිණියා අරභානිකථා චණණනා
තිට්ඨිතා.

ඉදුනි උපපතතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං “ඔපපාතිකො¹ හොති තත්ථ පරිනිබ්බාසි”ති ආදිවචනානි අයොනිසො ගහෙනවා සුද්ධා වාසෙසු උපපතතියා² අරභානි ලද්ධි, යෙසං³ “උපහව්ව පරිනිබ්බාසි”ති පදං පරිවත්තෙනවා “උපපජ්ජ පරිනිබ්බාසි”ති පරියාපුණ්ණනානං සහ උපපතතියා අරභා හොතිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරුපථකානං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පරිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත්ථ යසම්භ උපපතති-
විත්තං නාම ලොකීයං, තෙන සොනාපනනාදයොපි න හොනති, පගෙව අරභා, තස්මාස්ස ඉමං නයං දස්සෙත්‍වං සහ උපපතතිසා සොනාපනෙනාති ආදි ආරද්ධං. සාපිපුතොති ආදි ඉමෙසු මහාපෙරෙසු කො එකොපි සහ උපපතතියා අරභා තාමානි වොදනත්ථං වුත්තං. උපපතෙන සීසෙනාති පරිසන්ධිවිත්තෙන. තඤ්ඤි උපපතතිං එසති ගවෙසති තස්මා උපපතෙන සීයනති වුවවති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති

උපපතතිකථා චණණනා
තිට්ඨිතා.

ඉදුනි අනාසවකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ ධම්මා අනාසවස්ස අරභනො සබ්බෙ තෙ අනාසවානි යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරුපථකානං. තෙ සක්ඛිය අරභනොති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පරිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං අනාසවා නාම මග්ගාදයො, කිං තස්ස තෙයෙව උපපජ්ජනතිති වොදනත්ථං මග්ගො එලනති ආදි ආරද්ධං. වක්ඛුං අනාසවනති පුට්ඨො තස්ස සාසවනතා පරිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො අනාසවස්සෙත්තති පටිජානාති. විචරපඤ්ඤා එකොව ධම්මො

අනාසවො සාසවො ව ගොතීති ලක්ඛණවිරෝධතයා¹ පටික්ඛිපති.
දුතියං පුට්ඨො අනාසවස්ස² හුත්වා සාසවස්ස ගොතීති පටිඡානාති.
නසෙකුදුව අනාසවනති පඤ්ඤාභියෙපි එසෙව නයො. සකවාදී පන
නසෙකුදුවාති අනුකුදුතතතා මග්ගො අනාසවො හුත්වාති ආදීති
වොදෙති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත් අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

අනාසවකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති සමන්තාගතකථා නාම ගොතී. තත්ථ ථෙව සමන්තාගමා,
පටිවුප්පත්තකකිණේ සමඛිග්ගාවසමන්තාගමො ව, රුපාවචරදීප්ප අකුදු-
තරභූමිප්පත්තීතො පටිලාභසමන්තාගමො ව. සො යාව අධිගතවිසෙසා
න පරිහායති තාවදෙව ලබ්භති. යෙසං පන ංපෙත්වා ඉමෙ ථෙව
සමන්තාගමෙන අකුදු රුපපත්තිධම්මවසෙක එකො සමන්තාගමො
නාම ගොතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති උත්තරපථකානං. තෙසං
පත්තිධම්මො නාම කොපි තජ්ජිති අනුබොධනත්ථං **අරහා වතුති එලෙහි**
සමන්තාගතොති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පතති සක්ඛාය පටිකුදු ඉතරස්ස.
අථස්ස යදි තෙ අරහා වතුති බකෙති විය වතුති එලෙහි සමන්තා
ගතො, එවං සනෙත යෙ වතුපු එලෙසු වත්තාගේ එස්සාදයො තෙති
තෙ අරගතො සමන්තාගතතා පාපුණාතීති වොදනත්ථං **අරහා**
වතුති එස්සෙහි³ ආදි ආරඬං. තං සබ්බං පරවාදිනා එකකකිණේ
වතුනං එස්සාදිනං අභාවා පටික්ඛිතං. අනාගාමිපඤ්ඤාදීප්පි⁴ එසෙව
නයො. **සොනාපනති එලං විනිවත්තො**ති න පඨමඡ්ඣානං විය
දුතියඡ්ඣානලාභී පුන අනුප්පත්තියා පන විනිවත්තොති පුච්ඡති.
සොනාපනති මග්ගනති ආදි යං විනිවත්තො තෙනස්ස පුන සමන්තාගමං
දස්සෙත්ථං ආරඬං. **තෙති ව අපට්ඨිතො**ති පඤ්ඤා යස්මා යථා
පචචිතිකසමුද්චාරෙත ලොකීයඡ්ඣානධම්මො පරිහායන්දි, න එවං
ලොකුත්තර, මග්ගන හි යෙ කිලෙසා පහියනති එලෙන ව
පටිප්පස්සමනනති, තෙ තථා පහිනාව තථා පටිප්පස්සඬායෙව ව
ගොනති, නස්මා සකවාදිනා **ආමනනා**ති පටිකුදුතං. ස්වායමත්ථො
පරතො **අරහතා වත්තාගේ මග්ගා පටිලද්ධා**ති ආදීපු පනාසිතො-
යෙව. සෙසං උත්තානත්ථමෙව්‍යාති.

සමන්තාගතකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

අරහා ඡති උපෙක්ඛාගීති කථායපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො
වෙදිතබ්බො. අරහා හි ඡස්ස ආරෙස්ස උපෙක්ඛානං උප්පත්තිහබ්බතාය
නාහි සමන්තාගතොති වුවවති, න එකකකිණේ සබ්බාස්ස උප්පත්ති
භාවෙනාති.

උපෙක්ඛාසමන්තාගතකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා, නස්සලක්ඛණවිරෝධතයා

2. ම. අනාසවස්සව,

3. ම. එලෙහිති,

4. ස්‍යා, පඤ්ඤාදීපි,

ඉදුති බොධියා බුද්ධොතිකථා නාම භොති. තත්ථ බොධිති චතුමග්ගස්ස භංගාපි සබ්බස්ස භංගස්ස භංගාපි අධිවචනං. තස්මා යෙසං යථා ඔදනෙන වණ්ණෙන ඔදනො, සාමෙන වණ්ණෙන සාමො, එවං බොධියා බුද්ධොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති උත්තරපථකානංයෙව. තෙ සංඝාය පුච්ඡා ව අනුයොගො ව සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ව පටිකෙට්ඨං පො ව ඉතරස්ස. අනිත්‍යායාති පඤ්ඤා තස්මිං බණ්ණ අභාවතො පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො පටිලාභං සංඝාය පටිජානාති. පුත්‍ර කිච්චවසෙන පුට්ඨො කිච්චාභාවතො පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො යං තෙන නාය කර්ණියං කතං, තත්ථ සමමාභාවං පටිජානාති. ලෙසොකාසං පන අදන්තා දුක්ඛං පටිජානාති අදිනා තයෙන පුට්ඨො තස්ස කිච්චස්ස අභාවා පටිකම්පති. අනාගතපඤ්ඤා තස්මිං බණ්ණ මග්ගස්ස භංගාපි පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො “අගමා රුජගහං බුද්ධො”ති අනාගතාය බොධියා බුද්ධාභාවං¹ මඤ්ඤමානො පටිජානාති. බොධිකර්ණියං භණ්ණති පුට්ඨො තස්මිං බණ්ණ කිච්චා භාවෙන පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො යදි න කරෙය්‍ය, බුද්ධොති න චුළුවෙය්‍ය යස්මා අවස්සං කරිස්සති, තස්මා කරෙති යෙව නාමාති පටිජානාති. පුත්‍ර ලෙසොකාසං අදන්තා පුට්ඨො පටිකම්පති. පච්චුප්පනන පඤ්ඤා සද්ධිං සංසන්දනාය උත්තරාත්තොව. තිස්සො බොධියො එකතො කත්වා පුට්ඨො සබ්බස්ස භංගස්ස භංගාපි තිතිපි බුද්ධොති චත්තබ්බාභාවතො පටිජානාති. පුත්‍ර තිතිති පුට්ඨො සබ්බාසං එකකමණේ අභාවා පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනනස්ස සබ්බස්ස භංගස්ස භංගාපි වසෙන පටිජානාති. පුත්‍ර ලෙසොකාසං අදන්තා සන්තං සමන්තති පුට්ඨො පටිකම්පති. න චත්තබ්බං බොධියාති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. බොධියා අභාවකමණේ අබුද්ධාභාවාපත්තිතො පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. නනු බොධිපටිලාභාති පඤ්ඤා පන යස්මිං සන්තානෙ බොධිසංඛ්‍යාතං මග්ගස්ස උප්පනං, තත්ථ බුද්ධොති සමුත්තිසබ්බා වතො පටිඤ්ඤා තස්මෙව. තස්ස අධිප්පායං අජාතිකාසංඝිති ලද්ධිපතා පරවාදිස්ස. ඉදුතියං අසල්ලකණං පාකටං කාතුං බොධිපටිලාභා බුද්ධොති බොධියා බුද්ධොති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තස්සත්ථො: කිනෙන යස්මා බොධිපටිලාභා බුද්ධො, තස්මා බොධියා බුද්ධොති? ඉතරෙ බොධිපටිලාභො නාම බොධියා උප්පජ්ජිතා නිරුද්ධායපි සන්තානෙ උප්පනනභාවොයෙව, බොධි නාම මග්ගකමණේ ස්ඤ්ඤානති ඉමං විභාගං අසල්ලකෙනෙනොව පුත්‍ර පටිජානාති. තතො සකවාදිනා බොධිපටිලාභා² බොධිති පුට්ඨො වචනොකාසං අලභනො පටිකම්පති.

බොධියා බුද්ධොතිකථාවණ්ණනා
නිවසිතා.

ඉති ඉමා තිස්සොපි කථා උත්තරපථකානංයෙව.

1. ම. බොධිභාවං.

2. ම. බොධිපටිලාභො.

ඉදුනි ලකඩණකථා නාම හොනි. තත් “යෙහි සමන්තාගතස්ස මහාපුරිසස්ස දොව ගතියො භවනති”¹ ති ඉමං සුත්තං අයොනිසො ගහෙනා ලකඩණසමන්තාගතො බොධිසත්තොව හොතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි උත්තරුපථකානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. **වක්කවතතිසත්තොති** පඤ්ඤාසු යසමා වක්කවතතිසත්තො බොධිසත්තොපි අත්ථි, අබොධිසත්තොපි² තසමා අබොධිසත්තං සක්ඛාය පටිකම්පති. බොධිසත්තං සක්ඛාය පටිජානාති. **දවනතිං සිමානීති** සුත්තං බොධිසත්තමෙව සක්ඛාය වුත්තං. සො හි පච්ඡමෙ භවෙ බුද්ධො හොති, ඉතරෙසු වක්කවතති. තස්මා ආභතමපි³ අනාභතසදිසමෙවාති.

ලකඩණකථාවණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි නියමොක්කනතිකථා නාම හොනි. තත් යෙසං ස්විකාර සුත්තෙ ජොතිපාලස්ස පබ්බජ්ජං සක්ඛාය බොධිසත්තො කස්සප-භගවතො පාවචනෙ ඔක්කනනතියාමො වරිතබ්‍රහ්මවරියොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරහි අකිකානං. තෙ සක්ඛාය **බොධිසත්තොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධියං ධ්වං පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. තතො යසමා නියා මොති වා බ්‍රහ්මවරියනති වා අරියමග්ගස්ස නාමං, බොධිසත්තානඤ්ච ධ්වෙත්වා පරමිඤ්ඤං⁴ අඤ්ඤ නියාමොක්කනති නාම නත්ථි, යදි භවෙය්‍ය, බොධිසත්තො සොතාපන්නො සාවකො භවෙය්‍ය, න වෙන-මෙවං, කෙවලඤ්ඤ නං බුද්ධා අත්තනො ඤ්ඤාබලෙ ධ්වං අයං බුද්ධො භවිස්සතිති බ්‍යාකරෙන්නති, තස්මා පුන **බොධිසත්තොති** අනුයොගො සකවාදිස්ස. පච්ඡිමභවං සක්ඛාය පටිකෙට්ඨපො ඉතරස්ස. දුතියපඤ්ඤ ජොතිපාලකාලං සක්ඛාය පටිඤ්ඤ තස්සෙව. **සාවකො හුත්වාති** ආදිප්පි එසෙව තයො. **අනුස්සමිකොති**¹ අනුස්සවෙන පටිවිද්ධමෙමො. පච්ඡිම භවං සක්ඛාය පටිකම්පිත්වා ජොතිපාලකාලෙ අනුස්සවං සක්ඛාය පටි ජානාති. **අඤ්ඤං සසාරනති** ආලාරඤ්ච රුමපුත්තඤ්ච සක්ඛාය වුත්තං. **ආසමා ආනඤ්ඤති** ආදි ඔක්කනනතියාමාව සාවකා හොනති, න ඉතරෙ ඔක්කනනතියාමා එවරුපා හොනතිති දසොක්ඛං වුත්තං. **සාවකො ජාතිං චිතිවගෙනා** තියා ජාතියා සාවකො, තං චිතිවගෙනා අඤ්ඤසමි භවෙ අසාවකො හොනති පුච්ඡති. ඉතරෙ සොතාපන්නාදිතං සොතාපන්නාදිසාවකභාවතො පටිකම්පති. සෙසමෙත් උත්තානත් මෙවාති.

නියාමොක්කනතිකථාවණනා නිට්ඨිතා.

1. ම. වක්කවතතිසත්තොපි ව බොධිසත්තොපි.
3. ස්‍යා. පරමිපුරණං.

2. ස්‍යා. ආභතමපි.
4. පා. අනුස්සමිකො.

ඉදුනි අපරාධ සමන්තාගතකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං චතුස්ථ මග්ගවෙස්ථා පුග්ගලො පනතිධම්මවසේන තිති එලෙහි සමන්තාගතොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති අකුකානං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකවාදියං පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා චතුති එලෙහි සමන්තාගත කථාය වුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

අපරාධ සමන්තාගතකථාවණණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුනි සංයෝජනපසානකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං නිප්පරියා යෙනෙව සබ්බසංයෝජනපසානං අරහත්තනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති අකුකානං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. පුන සබ්බෙ සංසෝජනාති පුට්ඨො හෙට්ඨා වුත්තමග්ගත්තසෙන පනිතො¹ සක්ඛිය පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො තෙන මග්ගෙන අප්පභි- නස්ස අභාවා පටිජානාති. සකකායදිට්ඨිආදිසුපි පඨමමග්ගෙන පනිත- භාවං සක්ඛිය පටිකම්පති. චතුස්ථමග්ගෙන අනවසේසපසානං සක්ඛිය පටිජානාති. එසෙව නයො සබ්බත්ථාති.

සංසෝජනපසානකථාවණණනා තිට්ඨිතා.

චතුස්ථා වග්ගො තිට්ඨිතො.

ඉදුනි විමුත්තිකථා නාම හොති. තත්ථ විපස්සනා, මග්ගො, එලං, පච්චවේකකණන්ති චතුහතං ඤ්ණානං විමුත්තිඤ්ණන්ති නාමං. තෙසු විපස්සනාඤ්ණං තිච්චතිම්හතාදිති² විමුත්තත්තා තදබ්බවිමුත්ති භාවෙන වා විමුත්තත්තා විමුත්තිඤ්ණං. මග්ගො සමුච්චේදවිමුත්ති. එලං පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්ති. පච්චවේකකණඤ්ණං පන විමුත්තිං ජානාතිති විමුත්තිඤ්ණං. එවං චතුබ්බිධෙ විමුත්තිඤ්ණෙ නිප්පරියායෙන එලඤ්ණමෙව විමුත්ති. සෙසාති විමුත්තාතිති වා අවිමුත්තාතිති වා න චත්තබ්බාති. තස්මා ඉදං නාම විමුත්තිඤ්ණං විමුත්තන්ති අවත්වා අවිසේසෙනෙව විමුත්තිඤ්ණං විමුත්තන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුකානං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ පරවාදියං. පුන සංක්ඛිඤ්චිති පුට්ඨො පච්චවේකකණාදිති සක්ඛිය පටිකම්පති. පටිප්පනසානාති පුට්ඨො මග්ගඤ්ණස්ස අනාසවනං සක්ඛිය පටිජානාති. යස්මා පන තං සොනාපනත්තස්ස එලෙ සීතස්ස ඤ්ණං න හොති, තස්මා විමුත්තං නාම න හොතිති වොදනත්ථං පුන සකවාදි සොනාපනත්තාති ආදිමාහ. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

විමුත්තිකථාවණණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුනි අසෙකකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා ආනන්දත්ථරුදයො සෙකකා “උළාගේ හගවා”ති ආදිනා නයෙන අසෙකකේ ජානනති, තස්මා සෙකකස්ස අසෙකකඤ්ඤං අත්ථිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තර-පථකානං, තෙ සංඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. ජානාති පස්සතිති ඉදං අත්තනා අබිගහස්ස ජානනවසෙන වුත්තං. ගොත්‍ර භූතොති ආදි හෙට්ඨිමාය භූමියං සීතස්ස උපරුපරිඤ්ඤාණස්ස අභාව-දස්සනත්ථං වුත්තං. නනු ආසසමා ආනන්දො සෙකකා උළාගේ හගවාති ජානාතිති පරවාදී අසෙකකේ හගවති¹ පවත්තත්තා නං අසෙකකඤ්ඤාණනති ඉච්ඡති, න පනෙතං අසෙකකං, තස්මා එවං පතිට්ඨාපිතාපි ලද්ධි අපපතිට්ඨාපිතාව හොතිති.

අසෙකකඤ්ඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුනි විපරිතකථා නාම හොති. තත්ථ යවායං පඨවිකසිණේ පඨවිසඤ්ඤාදි සමාපජ්ජති, තස්ස නං ඤ්ඤං විපරිතඤ්ඤාණනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං, තෙ සංඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පඨවිං නිස්සාය උපපන්නතිමිත්තඤ්ඤා න පඨවියෙව² තත්‍ර වායං පඨවිසඤ්ඤා³ නසමා විපරිතඤ්ඤාණනති අයමෙතස්ස අබිපජායො. නහො සකවාදී ලකකණපඨවිපි සසමහාරපඨවිපි නිමිත්තපඨවිපි පඨවිදෙවතාපි සබ්බා පඨවියෙව. නාස්ස පඨවිති ඤ්ඤං විපරිතං න හොති, අනිච්චෙ නිච්චනති ආදි විපරිතෙසො පන විපරිතඤ්ඤාණං නාම. කිත්තෙත ඉදං එතෙස්ස අඤ්ඤාතරනති වොදෙචුං අනිච්චෙ නිච්චනති ආදිමාය. ඉහගේ විපල්ලාසලකකණභාවං සංඛාය පටිනක්ඛති. පඨවිතිමිත්තං සංඛාය පටිජානාති. ඤාසලනති සෙකකපුට්ඨජ්ජනානං ඤ්ඤං සංඛාය වුත්තං. අත්ථි අරහතොති පඤ්ඤාස්සුපි විපල්ලාසලකකණ-භාවෙන පටිනක්ඛති. පඨවිතිමිත්තං සංඛාය පටිජානාති. සබ්බෙව පඨවි හොතිති⁴ සබ්බන්තං පඨවිකසිණං ලකකණපඨවියෙව හොතිති පුච්ඡති. සකවාදි හථා අභාවතො පටිනක්ඛති. නනු පඨවි අත්ථි අත්ථි ව කොපි පඨවිං පඨවිතොයෙව සමා පජ්ජති, න ආපතො වා තෙජතො වාති. පඨවි අත්ථිති ආදි යදි යං යථා අත්ථි, තං තථා සමාපජ්ජනාස්ස ඤ්ඤං විපරිතං හොති, නිබ්බානං අත්ථි, තමපි සමාපජ්ජනාස්ස සබ්බවිපරිතෙසසමුග්ගානං මග්ගඤ්ඤාණමපි තෙ විපරිතං හොතිති⁵ දස්සනත්ථං වුත්තනති.

විපරිතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා, අසෙකකා හගවාති. 3. ස්‍යා, පඨවිසඤ්ඤාසමාපජ්ජති.
2. ස්‍යා, හපඨවියෙව. 4. පා, සබ්බෙව පඨවිති. 5. ම, &, ස්‍යා, නානුති,

ඉදුනි නියාමකථා නාම හොති, තත්ථ යො පුග්ගලො සමමන්ත නියාමං ඔක්කමිස්සති තං භබ්බො එස ධම්මං අභිසමෙභුනති යසමා භගවා ජානාති, තස්මා අනියතස්ස පුපුර්ජනස්සෙව සතො පුග්ගලස්ස නියාමගමනාය ඤාණං අත්ථිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති උත්තරං. පථිකානං. තෙ සක්ඛාය අනියතස්සාති ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ නියාම ගමනායාති නියාමො වුව්චති මග්ගො, මග්ගගමනාය මග්ගොක්ක මනායාති අත්ථො. යං පනස්ස ඤාණං දිස්වා භගවා භබ්බො අයනති ජානාති, තං සක්ඛාය පටිඤ්ඤ පරවාදිස්ස. අථස්ස සකවාදි අයුත්ත වාදිනි¹ දිපෙභුං නියතස්සාති විපරිතානුයොගමාහ. තත්ථ පඨමපඤ්ඤා මග්ගෙන නියතස්ස අනියාමගමනාය ඤාණං නාම නත්ථිති පටිකම්පති. දුතියෙ නත්ථිභාවෙන පටිජානාති. තතියෙ අනියතස්ස නත්ථිති පුට්ඨත්තා ලද්ධිවිරෙධෙන පටිකම්පති. පුත්ත පඨමපඤ්ඤාමෙව චතුත්ථං කත්වා නියතස්ස නියාමගමනාදිවසෙන තයො පඤ්ඤා කතා. තෙසු පඨමෙ යසමා ආදිමග්ගෙන නියතස්ස පුත්ත තදත්ථාය ඤාණං නත්ථි, තස්මා පටිකම්පති. දුතියෙ නත්ථිභාවෙනෙව පටිජානාති. තතියෙ ලද්ධිවිරෙධෙනෙව පටිකම්පති. පුත්ත පඨමපඤ්ඤාං අධිමං කත්වා අනියතස්ස අනියාමගමනාදිවසෙන තයො පඤ්ඤා කතා. තෙසං අත්ථො චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බො. පුත්ත පඨමපඤ්ඤාමෙව ආදසමං කත්වා තමමුලකා අත්ථි නියාමොති ආදයො පඤ්ඤා² කතා. තත්ථ යසමා නියාමගමනාය ඤාණං නාම මග්ගඤ්ඤාමෙව හොති, තස්මා තං සක්ඛාය අත්ථි නියාමොති චුත්තං. ඉතරෙ පන නියාමොති චුත්තෙ පටිකම්පති, ඤාණනති චුත්තෙ පටිජානාති. සතිපට්ඨානාදිසුපි එසෙව තයො. පට්ඨතිකං උත්තානත්ථමෙව. ගොත්‍රගුණාති ආදි යෙන යං අප්පත්තං, තස්ස තං නත්ථිති දස්සනත්ථං චුත්තං. භගවා ජානාතීති අත්තනො ඤාණබලෙන ජානාති, න තස්ස නියාමගමනඤ්ඤාසබ්භාවතො,³ තස්මා ඉමිනා කාරණෙන පතිට්ඨිතාපිස්ස ලද්ධි අප්පතිට්ඨිතායෙවාති.

නියාමකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි පටිසම්භිදකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං යංකිඤ්චි අරියානං ඤාණං සබ්බං ලොකුත්තරමෙවාති ගගෙනා සබ්බං ඤාණං පටිසම්භිදති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ සක්ඛාය ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සමමුතිඤ්ඤාපඤ්ඤාසු පඨවිකම්පිණසමමුතිං සමාපත්තිඤ්ඤා සක්ඛාය පටිකම්පති. නිරුත්තරඤ්ඤා සක්ඛාය පටිජානාති. ජෙ කෙවි සමමුතිනති පඤ්ඤා පුපුර්ජනෙ සක්ඛාය පටිකම්පති. වෙනොපරියාය පඤ්ඤාසු පුපුර්ජනස්ස ඤාණං සක්ඛාය පටිකම්පති. අරියස්ස ඤාණං සක්ඛාය පටිජානාති. සබ්බා පඤ්ඤානි පඤ්ඤාසු කම්පිණසමාපත්තිපඤ්ඤාං

1. ඥා, අයුත්තනති. 2. ඥා, තයොපඤ්ඤා. 3. ඥා, නියාමගමනසක්ඛාවන්තා.

සකියාය පරික්ඛිපති. ලොකුතතරං සකියාය පරිජානාති. පට්ඨිකසිණ සමාපනතිනති ආදි යා එනෙසු එතතකෙසු ආනෙසු පඤ්ඤා, කිං සබ්බා සා පරිසමතිදාති පුච්ඡනත්ථං වුත්තං. නෙන හි සබ්බං ඤාණනති යසමා සබ්බා ලොකුතතරපඤ්ඤා පරිසමතිදා, තසමා සබ්බනති වචනං සාමඤ්ඤාඵලෙන¹ සද්ධිං පතිට්ඨාපෙතිති.

පටිසම්භිදකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුති සමමුතිඤ්ඤාකථා නාම හොති. තත්ථ සමමුතිසචං පරමත්ථ සචනති දො සචමාති. යෙ පන එවං විභාගං අකත්වා සචනති වචන සාමඤ්ඤාන සමමුතිඤ්ඤාමපි සචාරමණ්ණමෙවාති වදනති, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ අයුත්තවාදිනොති තෙසං වාදවිසොධනත්ථං අයං කථා ආරඬා. තත්ථ න චන්දනබ්බනති පුච්ඡා පරවාදියං. පරමත්ථසචං සකියාය පරිඤ්ඤා සකවාදියං. සමමුතිසචමනීති සමමුතිං අනුපවිටෙඨී සචමති. පච්චෙනෙත වා භූමමචචනං, සමමුතිසචනති අත්ථා. සමමුතිඤ්ඤාණං සචාරමණ්ණඤ්ඤාචාති පුච්ඡා සකවාදියං. පරිඤ්ඤා ඉතරං. තතො නං යදි තං අවිසෙසෙන සචාරමණ්ණඤ්ඤාචාති තෙන ඤාණෙන දුක්ඛ පරිඤ්ඤාදීති කරෙය්‍යාති වොදෙතුං නෙන ඤාණනාති ආදිමාග.

සමමුතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුති විතතාරමණකථා නාම හොති. තත්ථ 'වෙතොපරියායෙ ඤාණ'නති වචනමත්තමෙව ගහෙත්වා නං ඤාණං විතතාරමණමෙවාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරනී අකිකානං. තෙ සකියාය පුච්ඡා සකවාදියං. පරිඤ්ඤා ඉතරං. අපියං යො සරගාදිවසෙන විතතං ජානාති, තස්ස රුගාදයොපි ආරමණා හොනති, තසමා න චන්දනබ්බං නං විතතාරමණඤ්ඤාචාති වොදනත්ථං නනු අපී කොචිති ආදි ආරඬා. එය්‍යාමමණෙති එය්‍යසබ්බාතෙ ආරමණෙ. වෙදනා රමණෙති ආදීසුපි එසෙව නයො. පුන එය්‍යාරමණෙ ඤාණං න චන්දනබ්බනති පුට්ඨා එය්‍යස්ස පුසනලක්ඛණං මනසිකරෙතො එය්‍යාරමණං² හොතීති පරිජානාති. කිං පනෙතං එය්‍යපටිසාසෙ ඤාණනති පුට්ඨා පන තාදිසස්ස සුත්තපදස්ස අභාවා පරික්ඛිපති. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. ඉදුති යං නිස්සාය³ ලද්ධි, තදෙව දසෙය්‍යනා ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙත්වා නනු වෙතො පටිසාසෙ ඤාණනති ආග.⁴ සා පනෙසා වචනමත්තාතීතිවෙසෙන පතිට්ඨාපිතාපි අපපතිට්ඨාපිතාව හොතීති.

විතතාරමණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

1. ම. & සී. වචනසාමඤ්ඤාතොජලෙන,
2. ම. & සී. එසෙය්‍යාචාරමණං.

3. සතා, නිසසායස්ස.
4. සතා. ඤාණනති ආදිමාග.

ඉදුති අනාගතඤ්ඤානිකාය නාම ගොති. තත්ථ අනාගතං නාම අනතරම්පි අපි අනතරම්පි. තෙසු අනතරං ඵකතෙනෙව ඤ්ඤං තපි යථා ව අනතරං, තථා ඵකපිඨකපචනපරියාපතෙනපි. තත්ථ යෙ සබ්බසම්මපි අනාගතෙ ඤ්ඤං ඉච්ඡන්ති, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සකිංස පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යං තෙ අනාගතෙ ඤ්ඤං, කිං තෙන අනතරං අනාගතං මූලාදි චසෙන ජානාතිති වොදෙදුං **අනාගතං මූලතොති** ආදිමාහ. තත්ථ **මූලතොති** ආදිති සබ්බාති කාරණවෙච්චනානෙව. කාරණඤ්ඤි යං අත්තනො ඵලං කරුති, තං තත්ථ මූලයති පතිට්ඨාතිති මූලං. තතො ව නං හිතොති පචත්තයතිති හෙතු. තදෙව තං නිදෙති හඤ්ඤානං ගණනාති නිය්‍යාතෙති විශාති නිදුනං. තතො තං සමභවතිති සමභවො, පභවතිති පභවො, තත්ථ ව නං සමුට්ඨාති තං වා නං සමුට්ඨා පෙතිති සමුට්ඨානං. තදෙව නං ආගරතිති ආභාරෙ. තඤ්ඤස්ස අපරිච්ච ජ්වබ්බට්ඨෙත ආරම්භං. තදෙව වෙතං පටිච්ච ඵතිති පච්චයො. තතො තං සමුදෙතිති සමුදයොති චුච්චති. යසමා පන අනතරං විතතං ඵතෙහාකාරෙහි න සකකා ජාතිතුං, තස්මා න ගෙවනති පටිකම්පති. **අනාගතං හෙතුපච්චයනනාති** යා අනතරානාගතෙ¹ විතෙන හෙතුපච්චයනා තං ජානාති, යෙ තත්ථ බම්මා හෙතුපච්චයා ගොනති තෙ ජානාතිති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි ඵසෙව නයො. **ගොත්‍රතුතොති** ආදි යසම්ම අනාගතෙ ඤ්ඤං උපපජ්ජති, තං සරුපතො දසෙස්සතුං චුතතං. **පාටලිප්පතඤ්ඤාති** සුත්තං යසම්ම අනාගතෙ ඤ්ඤං උපපජ්ජති තං දසෙස්සතුං ආභටං. යසමා පතෙනා න සබ්බසම්ම අනාගතඤ්ඤාස්ස සාධකං, තස්මා අනාගතමෙවාති.

අනාගතඤ්ඤානිකායානිකායා

නට්ඨිතා.

ඉදුති පච්චුපපනඤ්ඤානිකාය නාම ගොති. තත්ථ යෙසං සබ්බ සබ්බාරෙසු අතිච්චතො දිට්ඨෙසු තමපි ඤ්ඤං අතිච්චතො දිට්ඨං ගොතිති චචනං නිය්‍යාය අවිසෙසෙන සබ්බසම්ම පච්චුපපනෙත ඤ්ඤං අපිඨි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සකිංස **පච්චුපපනනනාති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි අවිසෙසෙන පච්චුපපනෙත ඤ්ඤං අපි, බණ්පච්චුපපනෙතපි තෙන භවිතබ්බං. ඵං සතෙන චිත්තං ඤ්ඤානං ඵකතො අභාවා² තෙනෙව ඤ්ඤානෙත නං ජාතිතබ්බං ගොතිති වොදනත්ථං **තෙනාති** අනුයොගො සකවාදිස්ස. තත්ථ පඨම පඤ්ඤා තෙනෙව ජාතිතුං³ න සකකාති පටිකෙබ්බො ඉතරස්ස. දුතිය පඤ්ඤා සත්තති. සකිංස පටිඤ්ඤා තසෙස්සව. පටිපාරිතො භවිතං පස්සනෙතා⁴භවිතානුපස්සනෙනෙව භවිතානුපස්සනාඤ්ඤං පස්සතිති අධිපපායො. **තෙනා ඤ්ඤානනා නං** ඤ්ඤං ජානාතිති ආදිසුපි ඵසෙව

1. ම. අනතර අනාගතෙ.

2. ස්‍යා. අභාවො.

3. ස්‍යා. තං ජාතිතුං.

4. ම. පස්සනෙතාති.

තයෝ. තෙන ඵසෙසන නං. ඵසෙසනි ආදීනිසං ලෙසොකාසනිවාරණත්ථං වුත්තාති. යං පනෙතෙන ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං නනු සබ්බසම්මාරෙති ආදි වුත්තං. තත්ථ නයතො තං සද්දණං දිට්ඨං හොති, න ආරම්භණොති අභිප්පායෙන පටිසද්ද සකවාදිසං. තස්මා ඵවං පතිට්ඨිතාපිසං ලද්ධි අප්පතිට්ඨිතාව හොති.

පවුසුපනසද්දණං කථාමණණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුති ඵලෙ සද්දණකථා නාම හොති. තත්ථ බුද්ධාපි සත්තානං අරිය ඵලප්පත්තියා ධම්මං දෙසෙන්නති, සාවකාපි, ඉති ඉමිනා සාමසෙද්දන බුද්ධානං විශ් සාවකානම්පි තෙන තෙන සතෙන්න පත්තබ්බෙ ඵලෙ සද්දණං අත්ථිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අනුඤ්ඤානං. තෙ සන්ධිය සාවකස්සාති පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිසද්ද ඉතරස්ස. අථ නං යදි සාවකස්ස ඵලෙ සද්දණං අත්ථි, යථා බුද්ධා සමානෙපි සොතාපත්තිඵලෙ අත්තනො සද්දණබලෙන අයං ඵකඛිජී, අයං කොලංකොලො, අයං සත්තකම්මකුපරමොති ඵලස්සකතං පසද්දපෙනති, කිනෙත ඵවං සාවකොපිති වොදෙදුං සාවකො ඵලස්සකතං පසද්දපෙනති ආග. ඉතරෙ පටිසක්ඛිපති. අත්ථි සාවකස්ස ඵලප්පත්තිසතතිති ආදි ඵලෙ සද්දණස්ස අත්ථිතාය පව්වසපුච්ඡනත්ථං වුත්තං. අයසෙද්දනත්ථ අභිප්පායෝ: බුද්ධානං ඉදං ඵලං පරං, ඉදං ඔපරනති ඵවං ඵලානං¹ උච්චාවචභාවජානනසන්ධිතා ඵලෙ² පරෙපරියතති නාම අත්ථි, තථා ඉන්ද්‍රියපුග්ගලපරෙපරියතතියො නාසං අත්ථිතාය තස්ස තස්ස පුග්ගලස්ස³ තෙසං තෙසං ඉන්ද්‍රියානං වසෙන තං තං ඵලං ජානනති, කිනෙත සාවකස්සාපි ඵතා පරෙපරියතතියො අත්ථිති. අත්ථි සාවකස්ස බන්ධි පසද්දනතිති ආදීනිපි යදි තෙ සාවකස්ස බුද්ධානං විශ් ඵලෙ සද්දණං අත්ථි, ඉමාතිපිසං පසද්දනතිති හවිතබ්බං, කිමස්ස තා අත්ථි, සකෙකාති සො ඵතා පසද්දනතියො අත්තනො: ඵලෙන ජාතිභුං වා පසද්දපෙභුං වාති වොදනත්ථං වුත්තාති. සාවකො ජිනොති ආදි යදි සාවකස්ස බුද්ධානං විශ් ඵලෙ සද්දණං අත්ථි, ඵවං සතෙත සෙවච ජිනොති වොදනත්ථං වුත්තං. සාවකො අනුප්පනස්සාති පසෙද්ධි අයමෙව නයො. අසද්දණීති පසෙද්ධි අවිජ්ජාසන්ධිතස්ස අසද්දණස්ස විහතතතා පටිසක්ඛිතෙතා. න පනස්ස බුද්ධානං විශ් ඵලෙ සද්දණං අත්ථි, තස්මා අප්පතිට්ඨිතොව පරවාදිවාදෙති.

ඵලසද්දණකථාමණණනා
නිට්ඨිතා.

පසෙවමො වගෙහා
නිට්ඨිතො.

මහාපණණාසකො
රුමනෙතො.

ඉදුනි නියාමකථා නාම හොති. තත්ව නිසාමොති “භබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මතත”නති වචනතො අරිය මග්ගො වුවවති. යසමා පන තසමිං උපපජ්ජනා නිරුද්ධෙපි පුග්ගලො අනියතො නාම න හොති, තසමා සො නියාමො නිව්වෙධන අසබ්බි තොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. තතො යදි සො අසබ්බිතො, එවරු පෙන තෙන භවිතබ්බනති දිපෙනො නිබ්බානනති ආදිමාහ. සංසඤ්ඤාපුච්ඡා උත්තානත්ථායෙව. අනුචි කොචිති ආදි නියාමස්ස සබ්බිතභාවදිපනත්ථං වුත්තං. මග්ගො අසබ්බිතොති පඤ්ඤා තස්ස උපපාදනිරෝධභාවතො පටික්ඛිපති. නිසාමො සබ්බිතොති පඤ්ඤා නිරුද්ධෙපි මග්ගෙ නියාමස්ස අනුත්තං සක්කිය පටික්ඛිපති. සොනාපනති නිසාමොති ආදිපඤ්ඤාසුපි අනුලොමතො ව පටිලොමතො ව ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. පඤ්ච අසබ්බිතානිති පුට්ඨො පඤ්චනනං අසබ්බිතානං ආගතට්ඨානං අපස්සනො පටික්ඛිපති. දුතියං පුට්ඨො චතුත්තං සම්මතනිසාමානං නියාමවචනතො නිබ්බා නස්ස ව අසබ්බිතභාවතො පටිජානාති. මිච්ඡන්තනිසාමපඤ්ඤා නියාම වචනමතෙතන අසබ්බිතතාය අසුත්තභාවදිපනත්ථං වුත්තොති.

නිසාමකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි පටිච්චසමුප්පාදකථා නාම හොති. තත්ව යෙසං නිදුතවග්ගෙ “උපපාදු වා තථාගතානං අනුප්පාදු වා තථාගතානං ඝීතාව සා ධාතු ධම්මට්ඨිතතා”ති ආදිවචනතො පටිච්චසමුප්පාදො අසබ්බිතොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානඤ්ච මහිංසාසකානඤ්ච. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අවිජ්ජා අසබ්බිතාති ආදයො පඤ්ඤා අවිජ්ජාදිනංයෙව පටිච්චසමුප්පාදභාවදයානත්ථං වුත්තා. යෙන පනතෙත තත්ව එකෙකං අඛිනං පටිච්චසමුප්පාදොති වුවවති, සො පටිච්චසමුප්පාදවිභවෙන වුත්තොයෙව. අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බාගති යා තත්ව ධම්මට්ඨිතතාති ආදි යෙන සුත්තෙන ලද්ධි පතිට්ඨාපිතා, තස්සෙව අත්ථදයානෙන ලද්ධි භිඤ්ඤත්ථං වුත්තං. අයඤ්ඤත්ථ අත්ථො යා අයං හෙට්ඨාසිතාව යා ධාතු ධම්මට්ඨිතතා ධම්මනිසාමතාතිවුත්තා, න සා අඤ්ඤත්ථ අවිජ්ජාදිති විපුං එකා අනු, අවිජ්ජාදිනං පන පච්චයානං- යෙවෙනං නාමං. උපපන්නෙපි හි තථාගතෙ අනුප්පන්නෙපි අවිජ්ජාතො සබ්බාරා සම්භවනති. සබ්බාරාදිති ව විඤ්ඤාණොදිති. තසමා අවිජ්ජා පච්චයා සබ්බාරාති යා එතසමිං පදෙ සබ්බාරධම්මානං කාරණවෙධන ඝීතතාති ධම්මට්ඨිතතා, තෙසංයෙව ව ධම්මානං කාරණවෙධනෙව නියාමතාති ධම්මනිසාමතාති අවිජ්ජා වුවවති. සා ව අසබ්බිතා නිබ්බා නඤ්ච අසබ්බිතනති පුච්ඡති. පරවාදි ලද්ධිවසෙන පටිජානිති පුත්ත

මේ අසඹනාහිති ප්‍රධාන සුත්තයාවෙහි පරිකල්පිත ලද්ධවිසේතෙව පරිජානාති, සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො, හෙට්ඨා චුත්තසද්ධං පනෙත්ථ චුත්තනගෙහෙව වෙදිතබ්බනති.

පටිච්චසමුප්පාදකථාවන්තරාමයන්ගේ කතා.

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති සච්චකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං “වත්තාරමානි තිකකිවෙ තථානි අවිතථානි”ති සුත්තං නිසංඝාය වත්තාරි සච්චානි අසඹනාහිති¹ ලද්ධි, සෙසපදාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සංඝාය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. අයඤ්ඤා අධිප්පායො: දුක්ඛසමුදය මග්ගෙසු වන්තසච්චං සඹිතං, ලක්ඛණසච්චං අසඹිතං, නිරුද්ධෙ වන්තසච්චං නාම නජී, අසඹිතමෙව තනති. තස්මා ආමිභනාති ආග. තං පනස්ස ලද්ධිමත්තමෙව. සො හි දුක්ඛං වන්තසච්චං ඉච්ඡති, තථා සමුදයං මග්ගඤ්ඤා. යානි පන තෙසං බාධනපහව තිය්‍යානිකලක්ඛණානි, තානි ලක්ඛණසච්චං නාමාති. න ච බාධන ලක්ඛණාදිහි අඤ්ඤාති දුක්ඛාදිති නාම අජජීති. ආමිභනාති ආදිසු අධිප්පායො චුත්තනගෙහෙව වෙදිතබ්බා. දුක්ඛසච්චනති පඤ්ඤා ලද්ධිවිසේත ලක්ඛණං සංඝාය පරිජානාති. දුක්ඛනති පඤ්ඤා වන්තං සංඝාය පරිකල්පති. ඉතො පරං සුද්ධිකපඤ්ඤා ව සංඝඤ්ඤා ව සබ්බෙ පාළිඅනුසාරෙතෙව වෙදිතබ්බා. අවසානෙ ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්ථං ආගට්ඨතං අත්ථස්ස මිච්ඡාගතිත්තතා අනාගට්ඨසද්ධමෙවාති.

සච්චකථාවන්තරාමයන්ගේ කතා.

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති ආරුප්පකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං ‘වත්තාරෙ ආරුප්පා ආනෙඤ්ජා’ති වචනං නිසංඝාය සබ්බෙපි තෙ ධම්මා අසඹනාහි ලද්ධි, තෙ සංඝාය ආබ්බාසානිකාසනනනති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති. සාධකසුත්තමපි අත්ථං අජාතිත්ථා ආගට්ඨතා අනාගට්ඨසද්ධමෙවාති.

ආරුප්පකථාවන්තරාමයන්ගේ කතා.

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති නිරුද්ධසමාපත්තිකථා නාම ගොති. තත්ථ නිරුද්ධසමාපත්තීනි වතුත්තං බන්ධනං අප්පවත්ති. යසො පන සා නාදියමානා නාදියති, සමාපජ්ජයමානා සමාපජ්ජයති, තස්මා නිප්පන්නාති² චුච්චති. සඹිතාසඹිතලක්ඛණානං පන අභාවෙන න වත්තබ්බා සඹිතාහිව්වා

1. ම. ඩී. නිව්මානි අසඹිතාහිති.

2. සං. නිරුච්චාති.

අසඹිතානි මා. තත්ථ යෙසං යසමා සඹිතා න හොති, තසමා අසඹිතානි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානඤ්ච උත්තරපථකානඤ්ච. තෙ සකියාය නිශේධසමාපනතීති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. උප්පාදෙනති ආදි සමාපජ්ජනපටිලාභවසෙනෙව වුත්තං. යථා පන රූපාදයො සඹිතධමෙම උප්පාදෙනති, න තථා තං කෙවි උප්පාදෙනති නාම. නිශේධා වොද්‍යං වුට්ඨානනති ඵලසමාපනති වෙදිතබ්බා. අසඹිතා පන තං නස්මයෙව, තසමා පටිකම්පති. තෙන හිති යසමා සඹිතා න හොති, තසමා අසඹිතානි ලද්ධි, ඉදං පන අසඹිතතාවෙ කාරණං න හොතීති වුත්තමපි අවුත්තසදිසමෙවාති.

නිශේධසමාපනතිකල්පණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති ආකාසකල්පා. නාම හොති. තත්ථ තිච්චො ආකාසො පරිවේෂ්ඨකාසො, කසිණුකාරිමාකාසො, අජ්වාකාසොති. තුච්ඡාකාසොතිපි තසෙසව නාමං. තෙසු පරිවේෂ්ඨකාසො සඹිතො. ඉතරෙ වෙ¹ පඤ්ඤාතතිමත්තා. යෙසං පන දුච්චොපි යසමා සඹිතො න හොති, තසමා අසඹිතොනි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානඤ්ච මහිංසාසකානඤ්ච. තෙ සකියාය ආකාසොති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආකාසකල්පණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති ආකාසො සතිදස්සනොතිකල්පා නාම හොති. තත්ථ යෙසං තාලව්ණ්දදීපු ඤ්ඤාපපවතතිං නිස්සාය සබ්බොපි අජ්වාකාසො සතිදස්සනොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං, තෙ සකියාය ආකාසො සතිදස්සනොති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. අථ නං යදි සතිදස්සනො, එවංචිධො භවෙය්‍යාති වොදනත්ථං රූපනති ආදිවුත්තං. වක්ඛුඤ්ච පටිච්චොති පඤ්ඤාසු එවරූපස්ස සුත්තස්ස අභාවෙන පටිකම්පිත්වා තුලනතරිකාදීනං² උපලද්ධිං නිස්සාය පටිජානාති. ඕනනං රූකම්බානං අනතරනති එත්ථ රූකම්බරූපං වක්ඛුනා දිස්වා අනතරෙ රූපාභාවතො අංකාසනති මනොචාරවීඤ්ඤාණං උපපජ්ජති, න වක්ඛු වීඤ්ඤාණං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තසමා අසාධකමෙත්තති.

ආකාසොසතිදස්සනොතිකල්පණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති පඨවිධාතු සතිදස්සනොතිආදිකල්පා නාම හොති. තත්ථ යෙසං පාසාණඋදකජාලරූකම්බවලනඤ්ච පඤ්චිකුප්පතිට්ඨොකාසානඤ්ච වණණොයත්තං, කායවීඤ්ඤාතතිකාලෙ හත්ථපාදදිරූපඤ්ච දිස්වා පඨවිධාතු

1. ස්‍යා, පන වෙපි.

2. ම, තුලානතරිකාදීනං.

ආදයෝ සනිදස්සනාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සකිය සබ්බකථාසු ආදිපුච්ඡා සභවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසං සබ්බත් පාළිඅනුසාරෙන වෙච †හෙට්ඨා චුත්තනසෙන ච† වෙදිතබ්බනති. පඨවිබාහු සනිදස්සනාති ආදිං කථා කායකමං සනිදස්සනනති පටියෝසානකථා.

පඨවිබාහුසනිදස්සනාතිආදිකථාවර්ණනා

නිට්ඨිනා.

ජලෙට්ඨා වගෙහා

නිට්ඨිතො.

ඉද්දති සබ්බගතිතකථා¹ නාම හොති. තත්ථ යසමා දුමාදිති බලිවද්ද දයෝ විශ් භෙවි ධම්මා කෙතිවි ධම්මෙති සබ්බගතිතා නාම නත්ථි, තසමා නත්ථි භෙවි ධම්මා කෙතිවි ධම්මෙති සබ්බගතිතා, එවං සනෙත 'එක විධෙන රූපසබ්බහො'ති ආදි නිර්ණායකනි යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජ්ඣිතිකානඤ්ඤව සිද්ධිත්තිකානඤ්ඤව. තෙ සකිය අඤ්ඤානෙත්ත සබ්බගහවාං දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවාදියං. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. ඉද්දති යෙනෙත්ත සබ්බහො ලබ්බති, තං දස්සෙතුං නානු අපථි භෙවි ධම්මාති ආදි ආරභ්වා. තං සබ්බං හෙට්ඨා චුත්ත නසත්තා උත්තානත්තමෙව. යා පනෙසා පරවාදිතා ලද්ධිපතිට්ඨාපනත්තං යථා දුමෙනවාති ආදිකා උපමා ආහටා, සකවාදිතා තං අතභිතඤ්ඤා අපපටිකෙකාසිත්තා හඤ්ඤා දුමෙනවාති තස්ස ලද්ධි භික්කාති වෙදිතබ්බා. අයඤ්ඤාත් අත්තො: යදි තෙ දුමාදිති බලිවද්දදයෝ සබ්බගතිතා නාම නත්ථි භෙවි ධම්මා කෙතිවි ධම්මෙති සබ්බගතිතාති.

සබ්බගතිතකථාවර්ණනා

නිට්ඨිනා.

ඉද්දති සමපයුත්තකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා තිලමති තෙලං විශ් න වෙදනාදයෝ සඤ්ඤාදිසු අනුපවිට්ඨා, තසමා නත්ථි භෙවි ධම්මා කෙතිවි ධම්මෙති සමපයුත්තා, එවං සනෙත ඤ්ඤාසමපයුත්තනති ආදි නිර්ණායකා හොතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජ්ඣිතිකාසිද්ධිත්තිකා නඤ්ඤව.² තෙ සකිය අඤ්ඤානෙත්තෙත්ත සමපයුත්තං දස්සෙතුං පුච්ඡා සකවාදියං. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තනසත්තා උත්තානත්තමෙව. යා පනෙසා පරවාදිතා යථා තිලමති තෙලනති ආදිකා උපමාපඤ්ඤා ආහටො, සො යසමා වෙදනාසඤ්ඤානං විශ් තිලතෙලානං ලක්ඛණතො නානත්ත

†. 1. නිට්ඨිතො.

1. 2. සබ්බගහට්ඨා.

2. සො, රුජ්ඣිතිකානඤ්ඤව සිද්ධිත්තිකානඤ්ඤව.

වචනානං නච්චි, සබ්බසුප්පි හි තිලඤ්ඤානවෙසු තිලොති වොහාරමනං
තෙනෙව තෙලං තිබ්බට්ටෙතා ගතිනො¹ පුරිමසණ්ඨානෙන තිලො නාම
න පඤ්ඤායති, නසමා අනාගටසදිසොව හොතිති.

සමපසුත්තකල්පවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති වෙනසිකකල්පා නාම හොති. තත්ථ යසමා එසසිකාදයො නාම
නච්චි, තසමා වෙනසිකෙනාපි න භවිතබ්බං, ඉති නච්චි වෙනසිකො
ධම්මොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජගිරිකසිඬ්ඨිකානං. තෙ සකුය
පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සහන්තොති** සමපසුත්තකහ
ජාතා සකුය වුත්තං. **එසසිකාති** තාදිසං වොහාරං අපස්සන්තස්ස
පුච්ඡා සකවාදිසං.² කිං වොහාරෙන? යථා විත්තනිසසිතකොති වෙන
සිකො, එවං සොපි එස්සනිසසිතතො එසසිකොති වුත්තෙත දොසො
නච්චිති පටිඤ්ඤා පරවාදිසං.³ සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

වෙනසිකකල්පවණ්ණනා

නිට්ඨිතා

ඉදුති දුනකල්පා නාම හොති. තත්ථ දුනං නාම තිව්ධං වාගවෙන-
නාපි විරහිපි දෙය්‍යධම්මොපි. 'සද්ධා හිරියං කුසලඤ්ඤා දුන'නති
ආගතට්ඨානෙ වාගවෙනනා දුනං. 'අභයං දෙනී'ති ආගතට්ඨානෙ
විරහි. 'දුනං දෙනී අන්තං පාන'නති ආගතට්ඨානෙ දෙය්‍යධම්මො. තත්ථ
වාගවෙනනා දෙනී වා දෙය්‍යධම්මං, දෙනති වා එතාය දෙය්‍යධම්මනති
දුනං. විරහි අවබණ්ඩනට්ඨන ලවනට්ඨන වා දුනං. සා හි උපපජ්ජමානා
භයහෙරවාදිසබ්බානං දුසසිලාවෙනනං දති ලුහාති වාති⁴ දුනං.
දෙය්‍යධම්මො දිය්‍යතීති දුනං. එවමෙනං තිව්ධමපි අත්තො වෙන
සිකො වෙව ධම්මො දෙය්‍යධම්මො වාති දුට්ඨං හොති. තත්ථ යෙසං
වෙනසිකොව ධම්මො දුනං, න දෙය්‍යධම්මොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි
රුජගිරිකසිඬ්ඨිකානං. තෙ සකුය **වෙනසිකොති** පුච්ඡා සකවාදිසං.
පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං දෙය්‍යධම්මවසෙන වොදෙහුං **ලබ්බාති**
පුච්ඡා සකවාදිසං. අන්තාදීති විය සො න සකකා දුතුනති පටිකෙට්ඨො
ඉතරස්ස. පුත්ත දළහං කත්වා පුට්ඨං අභසං **දෙනීති** සුත්තවසෙන
පටිඤ්ඤා තස්සොව. එස්සපඤ්ඤාදිසු පන එස්සං දෙනීති ආදි වොහාරං
අපස්සන්තො පටිකම්පතොව. **අනිට්ඨිඵලනති** ආදි අවෙනසිකස්ස
ධම්මස්ස දුනභාවදිපනත්ථං වුත්තං. නති අවෙනසිකො අන්තාදිධම්මො
ආයතීං විපාකං දෙනී, ඉට්ඨිඵලභාවනියමනත්ථං පනෙනං වුත්තනති
වෙදිතබ්බං. අයමපි හෙත්ථ අධිප්පායො: යදි අවෙනසිකො
අන්තාදිධම්මො දුනං භවෙය්‍ය, හිතවිත්තෙන අනිට්ඨං අකන්තං

1. ස්‍යා. තිලං තිබ්බතෙනා ගතිනං. 3. ම. සකවාදිසං.

2. ම. පරවාදිසං.

4. ස්‍යා. බණ්ඩනි ලුහාතිවා.

හෙසජ්ජං දෙනතස්ස නිබ්බේජාදීති විශ්. නිබ්බාදයො අනිට්ඨමෙව ඵලං නිබ්බතෙතය්. යස්මා පනෙත්ථ භිතථරණවාගවෙනනා දුනං,¹ තස්මා අනිට්ඨෙපි දෙය්‍යබ්බමෙව දුනං ඉට්ඨිඵලමෙව හොතිති. එවං පරවාදිනා වෙතසිකබ්බමස්ස දුනභාවෙ පතිට්ඨාපිතෙ සකවාදී ඉතරෙත පරියායෙන දෙය්‍යබ්බමස්ස දුනභාවං සාධෙත්තුං දුනං ඉට්ඨිඵලං චූත්තං ගහවනාති ආදිමාහ. පරවාදී පන විවරුදිනං ඉට්ඨිවිපාකතං අපස්සනෙනා පටික්ඛිපති. සුත්තසාධනං පරවාදීවාදෙපි යුජ්ජති, සකවාදීවාදෙපි. න පන එකෙනෙත්තං. දෙය්‍යබ්බමො ඉට්ඨිඵලොති ඉට්ඨිඵලාභාව මත්තමෙව පටික්ඛිතතං. තස්මා හෙතෙති න වත්තබ්බතති එත් ඉට්ඨි-ඵලභාවෙනෙව න වත්තබ්බතා යුජ්ජති. දුතබ්බට්ඨිත පන දෙය්‍ය බ්බමො දුතමෙව. විත්තඤ්ඤි දුතානං සඤ්ඤාභාවමොවනත්මෙව අයං කථාති.

දුනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති පරිභොගමයපුඤ්ඤකථා නාම හොති. තත් “තෙසං දිවා ව රතෙතා ව සදු පුඤ්ඤං පවෙස්සිති”ති ව “යස්ස භික්ඛවෙ භික්ඛු විවරං පරිභුඤ්ජමානො”ති ව එවමාදීති සුත්තාති අයොතිසො ගහෙත්වා යෙසං පරිභොගමයං නාම පුඤ්ඤං අත්ථිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජ්ඣිරික සිද්ධිභිකසමිතිකානං. තෙ සක්ඛාය පරිභොගමසනති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං පුඤ්ඤං නාම ඵස්සාදයො කුසලා බ්බමා, න තතො පරං,² තස්මා ඵස්සාදීති තෙ වසිතබ්බතාති වොදෙත්තුං පරිභොගමසො ඵස්සාති ආදි ආරද්ධං. තං සබ්බං ඉතරෙත තෙසං අවෙස්සනතො පටික්ඛිතතං. ලබා විසාති ආදීති කිරියාය වා භාවනාය වා විනාපි යථා³ ලතාදීති සයමෙව වෙස්සනති, කිනෙත එවං වෙස්සනති⁴ වොදනත්තං චූත්තාති. තථා පනස්ස අවෙස්සනතො න ගෙවනති පටික්ඛිතතං. න සමන්තාගරනීති පඤ්ඤ පටිග්ගාහකානං පරිභොගෙන පුරිමවෙනතා වෙස්සති, එවං තං හොති පුඤ්ඤනා ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. තතො අනාවට්ටනස්සාති ආදීති පුට්ඨා දයකස්ස වාගවෙනතං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. තත් අනාවට්ටනස්සාති⁵ දුත වෙනතාය පුරෙවාරිකෙන ආවජ්ජනෙන භවබ්බං අනාවට්ටනස්ස අපරිවට්ටනස්ස.⁶ අනාහොගස්සාති නිරුහොගස්ස. අසමන්තාගරනස්සාති න සමන්තාගරනස්ස. ආවජ්ජනඤ්ඤි භවබ්බං විවිජ්ජිත්වා අත්තනො ගතමග්ගෙ උප්පජ්ජමානං දුතවෙනතං සමන්තාගරනී නාම, එවං කිවෙවන ඉමිනා විතෙන අසමන්තාගරනස්ස පුඤ්ඤං හොතිති පුච්ඡති. අමනසිභාගෙවනස්සාති මනං අකරොන්තස්ස. ආවජ්ජනෙන හි⁷ තදුනන්තරං උප්පජ්ජමානං මනං කරොති නාම, එවං

1. ස්‍යා, සිතඵලං දදති
[විභවෙනතා දුනං.
2. ස්‍යා, අඤ්ඤං.
3. ස්‍යා, විනාපි.

4. ම, වෙස්සිති.
5. ස්‍යා, අනාවජ්ජනස්ස.
6. ස්‍යා, අපරිවජ්ජනස්ස.
7. ස්‍යා, ආවජ්ජනඤ්ඤි.

කතෙරනනායකානි අපේ. උපයෝගවනසම්ඥානි එනං භූමමං.
අපෙවනසනනායකානි වෙනනං අනුපපාදෙනායසං. අපපෙවනනායකානි
පන්තාසබ්බානං කුසලවත්ඤං අකරෙන්නායසං. අපපෙවනනායකානි
දුනවෙනනාවසෙන විතතං අට්ඨපෙන්නායකානි අපේ. නඤ්ඤා
ආවපෙවනනායකානි වාරෙ ආභොගයානි ආභොගවතො.¹ අථ වා
ආභොගො අස්ස, ආභොගස්ස වා අනන්තරං තං පුඤ්ඤං ගොතීති අපේ.
විනනං එස්සානනනි ආදිසුපි එකකකිණේ දයකස්ස විතතං එස්සාදිතං
අභාවා පටිකම්පති. දයකස්ස ව පරිභුඤ්ඤානායසං වානි උභින්නං
එස්සාදයො සක්ඛාය පටිජානාති. අපිචස්ස පඤ්චනතං විඤ්ඤාණං
සමොධානං ගොතීති ලද්ධි, තස්සාපි වසෙන පටිජානාති. අථ නං සකවාදී
පරියායස්ස වාරං පිදහිත්වා උජ්ඣිපව්වතිකවසෙන වොදෙභුං කුසලාදි-
පඤ්ඤං පුච්ඡති. තත්තාපි කුසලාකුසලානං එකකකිණේ² සමපයෝගාභාවං
සක්ඛාය පටිකම්පති. පරිභොගමයං පන විතතං විපප්පන්නං³
උපපජ්ජතිති ලද්ධියා පටිජානාති. අථ නං සකවාදී සුත්තෙන
නිගගණ්හාති. සුත්තසාධනෙ ආරුමරෙපකාදිතං අනුස්සරණේ
පටිසම්භරණාදිවසෙන අන්තරන්තර උපපජ්ජමානං පුඤ්ඤං සක්ඛාය
සදු පුඤ්ඤං පටිබ්බතීති වුත්තං. අපපමාණො නස්ස පුඤ්ඤාතිසංඛ්ඤාති
ඉදං⁴ අපපමාදවිහාරිනො⁵ දින්නපට්ඨයත්තා ව එවරුපො මෙ විවරං
පරිභුඤ්ඤාතිති අනුමොදනවසෙන ව වුත්තං, තං සො⁶ පරිභොගමයනනි
සලලකෙති. යසමා පන පටිග්ගාගකෙන පටිග්ගහෙත්වා අපරිභුත්තෙපි
දෙය්‍යධමෙම පුඤ්ඤං ගොතියෙව, තස්මා සකවාදීවාදෙව බලවා. නන්තං
[පටිග්ගාගකෙන පටිග්ගහිතෙනි පදස්ස] පටිග්ගාගකෙන පටිග්ගහිතෙනි
අපේ. දට්ඨබ්බො, සෙසං උත්තානන්තමෙවාති.

පරිභෝගමය පුද්ගලික ජීවිතයන්
නිවසීය.

ඉදුති ඉතොදින්නකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං “ඉතො
දින්නෙන යාපෙනා පෙනා කාලකතා තති”නති වචනං නිසාය යං
ඉතො විවරදිදින්නං, තෙනොව යාපෙනාති ලද්ධි, සෙයොථාපි රුජගිරිත
සිද්ධන්තිකානං. තෙ සකාය ඉතො දින්නනාති පුච්ඡා සකවාදියං.
පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. පුත විවරදිවසෙන අනුපුතො පටිකම්පති.
අසෙසං අසෙසං භාරතොති අසෙසං විපාකාදියානං කම්මානං
අසෙසං භාරතො, න අත්තනාව අත්තනො කම්මං කරෙතීති වුත්තං
හොති. එවං පුටෙයා පුත ඉතරෙ සුත්තවිරෙධනසෙන පටිකම්පති.
දුතං තදනනනති දුතං දදමානං දිසවාති අත්තො. තත්ථ යසො අත්තනො
අනුමොදිත්තතා ව තෙසං තත්ථ හොගා උපපජ්ජනති, තසමාසං

1. ම. අනුගාමිකත්වය 3. ම. විකල්ප පද්ධතිය 5. සහ අප්‍රේමිකත්වය

2. ම. එකසෙසකකඩයේ, 4, සයා, දුදුමි, 6. ම. වුනකහනි මහා.

†. ම. න. විජ්ජනි.

ඉමිනා කාරණෙන ලද්ධි පතිට්ඨාපෙනනියාපි¹ අපථිට්ඨිනාව හොති. න හි තෙ ඉතො දිනෙනතෙව වන්තා² යාපෙනති. සෙසෙසුපි සුත්ත සාධනෙසු එසෙව නයොති.

ඉතොදිනනකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිනා.

ඉද්දති පස්ථි කම්මවිපාකොතිකථා නාම හොති. නන්ව යසමා “අපි ඉස්සරියසංවත්තනියං කම්මං ආබිපච්චසංවත්තනියං කම්ම”නති එන් ඉස්සරුනං ඉස්සරියං නාම අබිපනිනාඤ්ච ආබිපච්චං නාම පස්ථිස්සරිය ආබිපච්චසංවත්තනිකාඤ්ච කම්මං අප්පිති වුත්තං, තසමා යෙසං පස්ථි කම්ම විපාකොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුතානං. තෙ සකුය පස්ථිති ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සුඛවෙදනීයාති ආදි කම්මවිපාකසභාව දස්සනවසෙන වුත්තං. එස්සො හොතිති ආදිනා නයෙන නිද්දිට්ඨසු විපාකෙසු එස්සො සුඛවෙදනීයාදිහෙදො හොති. සො ව සඤ්ඤාදයො ව සුඛවෙදනාදීහි සමපසුත්තා වෙදනාදයො සඤ්ඤාදීහි සබ්බෙපි සාරම්මණ, අපි ව තෙසං පුරෙවාරිකආවට්ඨනාදිසකුතානං ආවර්ජනං, කම්මපථවයභූතා වෙනනා, යො³ තන් ඉට්ඨිවිපාකො, තස්ස පන්තා පණ්ඩානවසෙන පවත්තා මුලනණ්ණා, කිං තෙ එවරුපා පස්ථිති ප්‍රච්ඡති. ඉතරෙ පටිකම්පති. පටිලොමපුච්ඡාදීහි උත්තානන්තොතෙව. කම්ම විපාකො පරසං. සාධාරණොති පඤ්ඤා එස්සාදයො සකුය පටිකම්පති. කම්මසමුට්ඨානං රුපඤ්ච පස්ථිආදිනංයෙව ව සාධාරණ භාවං සකුය පටිජානාති. අසාධාරණමඤ්ඤාසනති සුත්තං පරසම යතො ආහරිතා දසසිතං. සබ්බෙ සත්තා පස්ථිං. පටිභුඤ්ජනීති පඤ්ඤා පස්ථිං අනිසිතෙ සකුය පටිකම්පති. නිසිතෙ සකුය පටිජානාති. පස්ථිං. අපටිභුඤ්ජනා පටිතිබ්බාසනාති පඤ්ඤා ආරුපෙය පටිතිබ්බාසනානං වසෙන පටිජානාති. කම්මවිපාකං අබෙපෙතාති ඉදං පරසමයවසෙන වුත්තං. කම්මවිපාකඤ්ච බෙපෙතාව පටිතිබ්බාසනාති තෙසං ලද්ධි. සකසමයෙන පන කතොකාසස්ස කම්මස්ස උප්පන්නං විපාකං අබෙපෙතා පටිතිබ්බානං නපි. තෙසඤ්ච ලද්ධියා පස්ථි සාධාරණවිපාකත්තා උප්පන්නවිපාකොයෙව හොති. තං විපාකභාවෙන සීතං අබෙපෙතා පටිතිබ්බානං න සුජ්ජති⁴ වොදෙභූං වට්ටති. ඉතරෙ ලද්ධිවසෙන පටිකම්පති. වක්ක වතතිසත්තස්ස කම්මවිපාකනති පඤ්ඤා අසාධාරණං එස්සාදිං සකුය පටිකම්පති. සාධාරණං සකුය පටිජානාති. පස්ථිසමුද්දසුරිය වන්දිමාදයො සබ්බෙසං සාධාරණකම්මවිපාකොති තෙසං ලද්ධි. ඉස්සපි සංවත්තනියනති එන් ඉස්සරියං නාම බහුධනතා. ආබිපච්චං

1. ස්‍යා, පතිට්ඨාපෙනනස්සාපි,

2. ම, දිනනාතෙව වන්තා,

3. ම, වෙනනාදයො,

4. ම, සුජ්ජති,

නාම සෙසජනෙ අත්තනො වසෙ වනෙනචා තෙති ගරුකාතබ්බවෙය්න අබ්පතීභාවො. තත්ථ කමමං¹ පටිලාභවසෙන තංසංවත්තනිකං නාම හොති, න ජනකවසෙන. තස්මා විපාකභාවෙ² අසාධකමෙතනති.

පඤ්චකමමවිපාකොතිකථාවණණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති ජරාමරණං විපාකොතිකථා හොති. තත්ථ යෙසං “අපි දුබ්බණ්ණසංවත්තනියං කමමං අප්පායුකසංවත්තනියං කමම”නති එත්ථ දුබ්බණ්ණතා නාම ජරා, අප්පායුකතා නාම මරණං, තංසංවත්තනියඤ්ච කමමං අපි, තස්මා ජරාමරණං විපාකොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරං. පටිලොමපඤ්ඤ අනාරමමණනති රුපධමානං නාම අනාරමමණමෙව, අරුපානං පනජරාමරණංසමප්‍රයොගලක්කණ්භාවාඅනාරමමණමෙව. අකුසලානං³ ධම්මානං ජරාමරණං අකුසලානං ධම්මානං විපාකොති පඤ්ඤ ජරාමරණෙන නාම අතිට්ඨවිපාකෙන හවිතබ්බනති ලද්ධියා පටිජානාති. තෙනෙව කාරණෙන කුසලානං ධම්මානං ජරාමරණං කුසලවිපාකතං පටිකම්පති. පරතො වස්ස අකුසලවිපාකතඤ්ඤච පටිජානාති. කුසලානඤ්ච අකුසලානඤ්චාති පුච්ඡාවසෙන එකතො කතං, එකකම්මෙ පන තං නපි. අබ්‍යාකතානං අවිපාකානං ජරාමරණං විපාකොති වත්තබ්බතාය පරියායො නපි, තස්මා අබ්‍යාකතවසෙන පුච්ඡා න කතා. දුබ්බණ්ණසංවත්තනිසනති එත්ථ දුබ්බණ්ණියං නාම අපරිසුඬවණ්ණතා. අප්පායුකතා නාම ආයුතො චිරං පවත්තිතුං අසමත්තා. තත්ථ අකුසලකමමං කමමසමුට්ඨානස්ස දුබ්බණ්ණරුපස්ස කමමප්පව්වයො හොති. අසද්දිසත්තා පනස්ස තංවිපාකො න හොති. උකුසමුට්ඨානාදිහෙදෙන⁴ තංපටිලාභවසෙන ආයුතො ච උපවේදක වසෙන පව්වයො හොති. එවමෙනං පරියායෙන තංසංවත්තනිකං නාම හොති, න විපාකථස්සාදීනං විය ජනකවසෙන, තස්මා විපාකභාවෙ අසාධකං. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තසද්දිසමෙවාති.

ජරාමරණං විපාකොතිකථාවණණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති අරියධමමවිපාකකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං කිලෙසප්ප-භානමිත්තමෙව සාමඤ්ඤඵලං, න විත්තවෙතසිකා ධම්මාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සන්ධාය නපි අජිකධමමවිපාකොති පුච්ඡා සකවාදියං. තත්ථ අජිකධමමවිපාකොති මග්ගසංඛ්‍යාතස්ස අරියධමමස්ස විපාකො කිලෙසකම්මයමානං අරියඵලනති ලද්ධියා පටිඤ්ඤ ඉතරං.

1. ම. කාමි.

3. ම. කුසලානං.

2. ස්‍යා. කමමවිපාකභාවෙ.

4. ස්‍යා. උකුසමුට්ඨානාදිහො.

සාමඤ්ඤානි සමණභාවො. මග්ගසේය්‍යනං නාම. “සාමඤ්ඤාදි වො
තිකධවෙ දෙසෙය්‍යාමි සාමඤ්ඤාඵලඤ්ඤා”¹ති භි වුත්තං. චුග්ගවෙසෙඤ්ඤාපි
එසෙව නයො. සොනාපනතිඵලං න විපාකොති ආදිසු සොනාපනති
මග්ගාදීනං අපවයගාමිතං සක්කිය අරියඵලානං න විපාකභාවං
පටිජානාති, දුතඵලාදීනං පටිකම්පති. සො භි ආවයගාමිතිකස්ස ඵලං
අත්ථං ධාරෙති: විපාකසංඛ්‍යානං ආවයං ගව්ඡන්ති, තං වා ආවිනන්තා
ගව්ඡන්තිති ආවයගාමිනො, විපාකං අපවිනන්තා ගව්ඡන්තිති අපවය
ගාමිනොති. තසමා ඵලං පටිජානාති ව පටිකම්පති ව. කාමාවචරං
කුසලං සම්පාකං ආවයගාමිති ආදිකා පුච්ඡා පරවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ව
පටිකෙට්ඨො ව සනවාදිස්ස. ලොකියඤ්ඤා කුසලවිපාකං චුතිපටිසක්ඛියො
වෙව වට්ටඤ්ඤා ආවිනන්තං ගව්ඡන්ති ආවයගාමි. ලොකුත්තරකුසලං
චුතිපටිසක්ඛියො වෙව වට්ටඤ්ඤා අපවිනන්තං ගව්ඡන්ති අපවයගාමි.
එවමෙතං සම්පාකමෙව හොති, න අපවයගාමිවචනමනෙතන
අවිපාකං. ඉමමත්ථං සක්කියෙත්ථ සකදගාමිනො පටිඤ්ඤා ව
පටිකෙට්ඨො ව වෙදිතබ්බාති.

අරියධම්මවිපාකකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති විපාකො විපාකධම්මධම්මොතිකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා
විපාකො විපාකස්ස අඤ්ඤාමඤ්ඤාදිපච්චයවසෙන පච්චයො හොති,
තසමා විපාකොපි විපාකධම්මධම්මොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි
අක්කානං. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සනවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. නස්ස¹
විපාකොති තස්ස විපාකධම්මධම්මස්ස විපාකස්ස යො විපාකො, සොපි
තෙ විපාකධම්මධම්මො හොතිති පුච්ඡති. ඉතරො ආයතිං විපාක
දුතභාවං සක්කිය පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො තප්පච්චයාපි අඤ්ඤාස්ස
විපාකස්ස උපපතියං සක්කිය පටිජානාති. ඵලං සන්තෙත පනස්ස
කුසලාකුසලස්ස විය තස්සාපි විපාකස්ස විපාකො, තස්සාපි විපාකොති
වට්ටානුපවෙඡ්ඤො ආපජ්ජතිති පුට්ඨො සමයවිරෙධගයෙන පටිකම්පති.
විපාකොති වාති ආදිමති වචනසාධනෙ පන යදි විපාකස්ස විපාක
ධම්මධම්මත² එකත්ථා භවෙය්‍ය, කුසලාකුසලාබ්‍යාකතානං එකත්ථානං
ආපජ්ජෙය්‍යාති පටිකම්පති. විපාකො ව විපාකධම්මධම්මො වාති
එත්ථ අයං අධිප්පායො: සො භි චතුසුපි විපාකකඛිකේසු එකෙකං අඤ්ඤා-
මඤ්ඤාපච්චයාදිසු පච්චයට්ඨන්ති විපාකධම්මධම්මතං පච්චුප්පන්නට්ඨන්ති ව
විපාකං මඤ්ඤාමානො විපාකො විපාකධම්මධම්මොති පුට්ඨො
ආමග්ගාති පටිජානාති. අථ නං සනවාදි යසමා තයා එකකඛිණේ
චතුසු බිකේසු විපාකොපි විපාකධම්මධම්මොපි අනුඤ්ඤාතො, තසමා
තෙසං සහගතාදිභාවො ආපජ්ජතිති වොදෙකුං එවමාහ. ඉතරො
කුසලාකුසලසංඛ්‍යානං³ විපාකධම්මධම්මං සක්කිය පටිකම්පති. නඤ්ඤාපි
අකුසලනති යදි තෙ විපාකධම්මධම්මො යො අකුසලවිපාකො, සො

1. ඤා: කථා, 2. ම, විපාකධම්මෙන, 3. ඤා: කුසලසංඛ්‍යානං.

අකුසලං ආපජ්ජති. කසමා? විපාකධම්මධම්මෙන එකතතා. නසෙසෙව කුසලනාති ආදීප්පි ඵසෙව නයො. අසෙසෙව සෙවසාති¹ ඉදං සහජාතානං පච්චයමන්තවසෙන වුත්තං, තසමා අසාධකං. මහාභූතා- නමපිව අසෙසෙවසෙවසාති වුත්තං, න ච නාති විපාකාති, න ච විපාකධම්මධම්මාති.

විපාකොවිපාකධම්මධම්මොතිකථාමණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සත්තමො වග්ගො.
නිට්ඨිතො.

ඉදුති ගතිකථානාම² ගොති. තත් අපුරුකායෙන සද්ධං ඡ ගතියොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුසලානසෙව උත්තරපථකා- නසෙව. තෙ සකිය පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤ ඉතරසං. අප් නං සකවාදී ‘පඤ්ච බො පනිමා සාරිපුත්ත ගතියො’ති ලොමහංසනපරියායෙ පරිච්ඡින්නානං ගතීනං වසෙන වොදෙතූං නනු පඤ්චගතිසොති ආදිමාන. ඉතරෙ සුත්තපිරිධානයෙන පටිජානාති. කසමා පන සකවාදී ඡ ගතියො න සමපටිච්ඡති? නනු “වතුහපායෙහි ච විප්ප මුත්තො”ති එත් අපුරුකායොපි ගතීතොති? සච්චං ගතීතො, න පනෙසා ගති. කසමා? විජුං අභාවතො. අපුරුකායසම්ඤ්ඤි කාලකඤ්ඤා අපුරු පෙනගතියා සංගතීතා. වෙපටිත්තපරිසා දෙවගතියා. අපුරුකායොති විජුං එකා ගති නාම නත්. ඉදුති එකමෙව³ අත් දෙසොතූං නනු කාලකඤ්ඤාති ආදි ආරද්ධං. තත් සමානවණ්ණාති සද්ධරූප සණ්ඨානා. බිහවජාති විරූපා දුර්ග්ගිකා. සමානවණ්ණාති සද්ධමෙත්ත සමාචාර. සමානාභාගති සද්ධබෙලසිඤ්ඤානිකපුබ්බලොතිතාදිආහාර. සමානාසුකාති සද්ධආයුපරිච්ඡද. ආවාහවිවාහනති කඤ්ඤගහ ඤ්ඤෙව කඤ්ඤදුහසෙව. සුකකපකෙක සමානවණ්ණාති සද්ධරූප සණ්ඨානා අභිරූපා පාසාදිකා දසුනියා පහාසමපන්නා. සමාන ගොගාති සද්ධපඤ්ඤාකාමගුණභොගා. සමානාභාගති සද්ධසුභො ජනාදි ආහාර. සෙසං වුත්තනයමෙව. නනු අපි අපුරුකායොති ඉදං අපුරුකායෙසෙව සාධකං, නසං පන විජුං ගතිපරිච්ඡදහාවෙන න ගතියාධිකනති.

ගතිකථාමණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුති අත්තරුහවකථා නාම ගොති. තත් යෙසං ‘අත්තරු පරිතිබ්බාසි’ති සුත්තපදං අයොනිසො ගහෙත්වා අත්තරුහවො නාම අත්ති, යත් සත්තො දිබ්බවකුක්කො විය අදිබ්බවකුක්කො ඉද්ධිමා විය

අතිදිමා මාතාපිතිසමගමකෙටුව උතුසමයකට ඔලොකයමානෝ සත්තාහං වා අතිරේකසත්තාහං වා තිට්ඨතීති ලද්දී, සෙය්‍යථාපි පුබ්බ සෙලියානකෙටුව සමමිතියානකෙටුව. තෙ සකියාය අප්පිති පුච්ඡා සකවාදියා. ලද්දියා ස්ත්‍රී පරිඤ්ඤා ඉහරයා. අථ නං යෙ ව භගවතා තයො භවා වුත්තා, තෙසං වසෙන වොදෙද්දා භාමහවොති ආදිමාහ.

හත්‍රායං අධිප්‍යායො: යදි තෙ අනාරාභවො නාම කොපි භවො අප්පි, තෙන කාමභවාදිනං යෙව අඤ්ඤානරේන භවිතබ්බං, පඤ්චවොභාර භවාදිනා විය¹. තෙන නං පුච්ඡාමි තිනෙන අයං අනාරාභවො නාම කාමභවො, උදුහු රුපභවො අරුපභවො වාති.? ඉතරො තථා අතිච්ඡන්තො සබ්බං පටික්ඛිපති. භාමහවය්‍ය වාති ආදි යදි අනාරා භවො නාම අප්පි, ඉමෙසං භවානං අනාරා විනානං සීමානං සීමන්තරිකා විය භවෙය්‍යතී වොදෙද්දා ආරාධං. පරවාදි පන තථා අතිච්ඡන්තො සබ්බපඤ්ඤා පටික්ඛිපති, කෙවලං ලද්දියා න සහගමෙමන. තෙනෙව නං සකවාදි නො වන රෙහි පටිසෙයෙති. පඤ්චමි යා යොගිති ආදිති යථාපරච්ඡන්තයොති ආදිසු සො සමොධානං න ගව්ඡති. අථ හෙන තතො තතො අතිරේකෙන භවිතබ්බන්ති වොදෙද්දා වුත්තාති. අනන්තභවුපගං කමමන්ති යදි සොපි එකො භවො, යථා කාමභවුපගාදිති කමමාති අප්පිති සත්ථාරා විහජ්ඣා දසසිතාති, එවං තදුපගෙනාපි කමෙමන භවිතබ්බන්ති වොදනන් වුත්තං. යසමා පන පරසමයෙ අනාරාභවුපගං නාම පාරිසෙකකං කමමං නප්පි, යං යං භවා උපපජ්ජියාති, තදුපගෙනෙව කමෙමන අනාරාභවෙ තිබ්බත්තන්ති තෙසං ලද්දී, තසමා න කෙමන්ති පටික්ඛිත්තං. අප්පි අනන්ත භවුපගං සත්තාති පුට්ඨොපි කාමභවුපගායෙව² නාම තෙහි ලද්දියා පටික්ඛිපති. ජායගිති ආදිති පුට්ඨොපි තත්ථ ජාතිජරා මරණාති වෙව වුති පරිසක්ඛිපරමපරකෙටු අතිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති. රුපාදිවසෙන පුට්ඨොපි යසමා අනාරාභවසත්තයා අතිදසනං රුපං වෙදනාදයොපි අඤ්ඤාසං විය න ඔලාරිකාති තයා ලද්දී, තසමා පටික්ඛිපති. ඉමිනාව කාරණෙන පඤ්චවොභාරාභවහාවෙපි පටිකෙටුපො වෙදිතබ්බො.

ඉද්දති භාමහවො ගතීති ආදි භවසංසද්දනං නාම ගොති. හත්‍රායං අධිප්‍යායො: යදි තෙ අනාරාභවො නාම කොපි ගතිභවො³ ගවෙය්‍ය, යථා කාමභවාදිසු භවගතිආදිභොදො ලබ්භති, තථා තත්‍රාපි ලබ්භති. යථා වා තත්ථ න ලබ්භති, තථා ඉමෙසුපි න ලබ්භති. සමානාසමිකෙති භවහාවෙ එතෙසෙවෙස විහාගො අප්පි, න ? හරස්මන්ති කො එත්ථ විසෙසගෙතුති.? ඉතරො පුන⁴ ලද්දිමන්ත වසෙන තං තං පටිජානාති වෙව පටික්ඛිපති ව. සබ්බසංසද්දකෙටු සත්තානං අප්පි අනන්තභවොති පුට්ඨො යසමා තීරසුපගඅසඤ්ඤසත්තු

1. ම. භවාදිනා විය

3. ස්‍යා. භාවො,

2. ම. කාමභවරුපභවුපගායෙව,

4. ස්‍යා. පන.

පහඅරුප්පහානං අනතරුභවං න ඉච්ඡති, නසමා පටික්ඛිපති. තෙනෙව භාරණෙන පටිලොමෙ¹ පටිජානාති. අනන්තජිකාසාති ආදි යෙසං සො අනතරුභවං න ඉච්ඡති, තෙ නාව මිහජ්ඣා දසොසං චුත්තං. නං සබ්බං පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිනබ්බං සද්ධිං සුභතසාධනෙනාති.

අනන්තජිකාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති කාමගුණකථා නාම හොති. තත්ථ සකස්මයෙ නාව කාම ධාතුති වජ්ඣකාමාපි චුච්චනති කිලෙසකාමාපි කාමහවොපි. එතෙසු හි වජ්ඣකාමා කමතිශ්වෙය්න කාමා, සභාවතිස්සත්තසුඤ්ඤතවෙය්න ධාතුති කාමධාතු. කිලෙසකාමා කමතිශ්වෙය්න වෙච කමනවෙය්න ව කාමා, යථාචුත්තෙනෙවත්තෙව ධාතුති කාමධාතු. කාමහවො කමතිශ්වෙය්න කමනවෙය්න වජ්ඣකාමපචත්තදිසෙවෙය්නාති තිහි භාරණෙති කාමො, යථාචුත්තෙනෙවත්තෙව ධාතුති කාමධාතු. පරසමයෙ පන 'පඤ්චමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා'ති වචනමත්තං තිස්සාය පඤ්ඤව කාමගුණා කාමධාතුති ගතිනං. නසමා යෙසං අයං ලද්ධි, සෙය්සථාපි එතරති පුබ්බසෙලියානං. තෙ සක්ඛාය කාමධාතුනානත්තං බොධෙවුං² පඤ්ඤවචාති පුච්ඡා සකචාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. නනු අජ්ඣිති ආදි කිලෙසකාමදස්සනත්තං චුත්තං. තත්ථ නප්පටිසංසුතෙනාති කාමගුණපටිසංසුතෙනා, කාමගුණාරම්මණෙති අත්තො. නො වන රෙ වත්තබ්බෙ පඤ්ඤවචාති ඉමෙසු නප්පටිසංසුතත්තජ්ඣදීප්ප සති පඤ්ඤව කාමගුණා කාමධාතුති න වත්තබ්බං. එතෙපි හි ඡන්දයො කමතිශ්වෙය්න කාමා ව ධාතු වාතිපි කාමධාතු. කමනවෙය්න කාමසක්ඛාතා ධාතුතිපි කාමධාතුති අත්තො. මනුස්සානං චක්ඛුති ආදි වජ්ඣකාම දස්සනත්තං චුත්තං. තත්ථ පරවාදී ඡන්තමපි ආයතනානං වජ්ඣකාම භාවෙන න කාමධාතුභාවං පටික්ඛිපිත්වා පුන මනොති පුට්ඨා මහග්ගනලොකුත්තරං සක්ඛාය³ න කාමධාතුභාවං පටිජානාති. යසමා පන සබ්බොපි තෙභුමකමනො කාමධාතුයෙව, නසමා නං සකචාදී සුත්තෙන නිග්ගණ්හාති. කාමගුණා හවොති ආදි භවස්ස කාමධාතුභාව දස්සනත්තං චුත්තං. යසමා පන කාමගුණමත්තෙ හවොති වොහාරෙ නත්ති, නසමා පරවාදී නිග්ගමනති පටික්ඛිපති. කාමගුණපහං කමමනති ආදි සබ්බං කාමගුණමත්තස්ස න කාමධාතුභාවදස්සනත්තං චුත්තං. කාමධාතුසක්ඛාතං කාමහවුපගමෙව හි කමමං අජ්ඣ, කාමහවුපහා එව ව සත්තා හොනාති, තත්ථ ජායනති ජියනති මියනති වචනති උපපජ්ජනති න කාමගුණෙසුති ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්තො වෙදිනබ්බොති.

කාමගුණකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා, පටිලොමෙන,

2. ස්‍යා, වොදෙවුං.

3. ස්‍යා, තෙ සක්ඛාය,

ඉදුති කාමකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං “පඤ්චමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා”ති වචනමතතං නිස්සාය රූපායතනාදීති පඤ්චව්‍යායතනාති කාමාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙසං¹ කිලෙසකාමයෙසව නිප්පරියායෙන කාමභාවං දයෙසුං පඤ්චව්‍යායති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

කාමකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා

ඉදුති රූපධාතුකථා නාම ගොති. තත්ථ රූපිනොව ධම්මා රූප-
ධාතු නාමාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානාං. තෙ සකිකාය රූපි
ගොති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං සකවාදී යසමා
රූපධාතු නාම රූපභවො, න රූපමත්තමෙව, තසමා තෙනත්තෙත
වොදෙදුං රූපභවොති ආදිමාහ. තං සබ්බං කාමගුණකථායං වුත්ත
තයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සාව කාමධාතුති පුට්ඨා භූමිපරිවේෂ්ඨෙන
විරෙධං පස්සමානො පටිභක්ඛිති. පුන දළහං භක්ඛා පුට්ඨා අත්තනො
ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. එවං සත්තො පන චිති භවෙති² සමන්තාගතතා
ආපජ්ජති. තෙන තං සකවාදී කාමභවෙන වාති ආදිමාහ. ඉතරෙ
එකස්ස චිති භවෙති සමන්තාගතාභාවතො පටිභක්ඛිති.

රූපධාතුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අරූපධාතුකථායපි ඉමිනාප්‍රපායෙන අත්ථා වෙදිතබ්බො. අරූප
ධම්මෙසු පන වෙදනාකකිකිමෙව ගගෙනා වෙදනා භවොති ආදිනා
තයෙනෙත්ථ දෙසනා කතා. තත්ථ කිත්තෙත අරූපිනො ධම්මාති සබ්බං
ගතා වෙදනාදිසු අඤ්ඤාතරං ගොතිති එවමත්ථා දට්ඨබ්බො. සෙසං
භෙට්ඨා වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

අරූපධාතුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති රූපධාතුයා ආයතනකථා නාම ගොති. තත්ථ යෙසං “රූපි
මනොමයො සබ්බභ්ගපච්චධිස් අතිනිත්ථියො”ති සුත්තං නිස්සාය බ්‍රහ්ම
භාසිකාහං ඝායාදීතිමත්තාතිපි ආයතනානෙවාති කප්පපත්තා සලා
යනතිකො තෙසං අත්තනාවොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානාඤ්චව
සවමිතියානඤ්ච. තෙ සකිකාය සලායනතිකොති පුච්ඡා සකවාදියං.
ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යං තත්ථ ආයතනං තත්ථ,
තස්ස වසෙන වොදෙදුං අත්ථ ගත්ථ ඝායායනාතිනති ආදි ආරද්ධං.

1. සතා, තෙ සකිකාය.

2. ම, මිති.

තතො පරවාදී යං තත් අර්ථකතනිකානං තිණ්ණං ආයතනානං
 ඝාතාදිකං¹ සණ්ඨානනිමිතතං, තදෙව ආයතනනති ලද්ධියා පටිජානාතී,
 බාහිරුතං ගඤ්ඤායතනාදීනං වසෙන පුට්ඨො ඝාතප්පසාදදයො තත්
 න ඉවජ්ඣි, තසමා තෙසං ගොචරං පටිසෙධෙනො² පටිකම්පති,
 පටිලොමපඤ්ඤාසංසන්ධපඤ්ඤාසුප්පි ඉමිනාවුපායෙන අත්ථො වෙදි
 හබ්බො. අත්ථි තත් ඝාතායතනං අත්ථි ගඤ්ඤායතනං තෙන ඝාතෙත
 නං ගඤ්ඤා ඝාතනීති තස්මිංයෙව පරසමයෙ ඵකවෙව ආචරියෙ සන්ධාය
 වුත්තං, තෙ කීර තත් ඡ අර්ථකතනිකාති ආයතනාති පරිපුණ්ණාති
 ඉවජ්ඣති. ආයතනෙන ව නාම සතිච්චකෙන හවිතබ්බනති තෙති
 ඝාතාදීති හෙ ගඤ්ඤාදයො ඝායනති සායනති පුසනතිතිපි ඉවජ්ඣති. තං
 ලද්ධිං සන්ධාය පරවාදී ආමනනාති පටිජානාති. අත්ථි තත් මූලගඤ්ඤාති
 ආදීති පන පුට්ඨො අත්ථිභාවං සාධෙත්ථං අසකෙකානො පටිකම්පති.
 නත්ථ අත්ථි තත් ඝාතනිමිතනනති ආදි සණ්ඨානමහතයෙව
 සාධකං, න ආයතනයස්ස. තසමා උදහවමපි අනුදහවසදිසමෙවාති.

රූපධාතුසා ආයතනකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති ආරූපෙප රූපකථා නාම ගොති. තත් යෙසං “විඤ්ඤාණ-
 පච්චයා නාමරූප”නති වචනතො අරූපභවෙපි ඔලාරිකරූපා
 තිස්සට්ඨං³ සුමුමරූපං අත්ථිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. හෙ සන්ධාය
 අත්ථි රූපනති පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤා ඉතරයා. සෙසමෙත්ථ
 උත්තානත්ථමෙවාති.

ආරූපෙපරූපකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති රූපං කම්මනතිකථා නාම ගොති. තත් යෙසං කායවේ
 විඤ්ඤාණසිඤ්ඤානං රූපමෙව කායකම්මං වට්ඨිකම්මං නාම, තඤ්ච
 කුසලසමුට්ඨානං කුසලං අකුසලසමුට්ඨානං අකුසලනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි
 මහිංසාසකානඤ්ඤාව සමමිතියානඤ්ඤා. තෙ සන්ධාය කුසලෙන විතෙතන
 සමුට්ඨිනනති පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤා ඉතරයා. අථ තං සචෙ තං
 කුසලං යවායං සාරමමණාදිපෙතෙදා කුසලයා ලබනති, අත්ථි තෙ සො
 නය්‍යාති වොදෙත්ථං සාරමමණනති ආදි ආරූඨං. තත් පස්ථානා පණ්ඩිති
 වෙතනායෙවෙනං වෙච්චනං. කුසලවෙතනායෙව හි පසාපසයමානා
 පස්ථානාති පසාපසවසෙන සිතතනා පණ්ඩිති ව වුච්චති. පරතො පන
 කුසලෙන විතෙතන සමුට්ඨිනා වෙදනාසඤ්ඤාවෙතනාසද්ධාති ආදීසු
 වෙදනාදීනඤ්ඤාව වෙත්ථ⁴ පස්ථානා පණ්ඩිති ලබනති, න වෙතනාය.

1. සො, ඝාතාදිකං.

2. සො, පටිසෙවෙනො.

3. සො, ඔලාරිකරූපාතිස්සිතං.

4. සො, වෙතනා.

කසමා? විතනං වෙනනානං එතනො අභාවා. සොනපතිතතතා පන එවං තනතිගතාති වෙදිතබ්බා. රූපාසනනනති ආදි පුරිමවාරෙ සබ්බං නං සුසලෙනති සංඛිතතසස පහෙදදසසනතං වුතනං. සෙසා සංසදනතයා වචිකමනති කථා.¹ අසුසලෙන විතනන සමුට්ඨිතනති ආදි- විධානසුචි සබ්බං පාලිඅනුසාරෙනව වෙදිතබ්බං. අසුචිති පනෙත්ථ සුඤ්ඤං අධිපෙභං. සුභතසාධනං උතතානත්ථෙව.

රූපංභමමනතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුනි ජිවිතින්ද්‍රියකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ජිවිතින්ද්‍රියං නාම විතතවිපසුතෙනා අරූපබ්බමො,² තසමා රූපජිවිතින්ද්‍රියං නාමෙති ලද්ධි, සෙයංථාපි පුබ්බසෙලියානසෙච්ච සමමිතිභානසුචි. තෙ සකුංය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. නජි රූපිනං බමමානං ආයුති පසෙඤ උපාදිනනරූපානමපි තිණ්හඬාදිනමපි සනතානවසෙහ පවතතිමෙව ආයු සීති යපනා යාපනා ඉරියනා වතතනා පාලනාති ඉච්ඡති, තසමා පටිකම්පති. අජිති පසෙඤපි ඉමිනා කාරණෙන පටිජානාති. අජි අරූපජිවිතින්ද්‍රියසනති පසෙඤ අරූපබ්බමානං විතත විපසුතනං ජිවිතින්ද්‍රියසනතානං නාම අජිති ඉච්ඡති, තසමා පටි ජානාති. රූපිනං බමමානං ආයු අරූපජිවිතින්ද්‍රියසනති පසෙඤ සතත සනතානෙ රූපිනො වා හොනතු³ අරූපිනො වා, සබ්බෙසං විතතවිපස යුතනං අරූපජිවිතින්ද්‍රියමෙව ඉච්ඡති, තසමා පටිජානාති. තිරෙධ සමාපනතපසෙඤසුචි විතතවිපසුතනං අරූපජිවිතමෙව⁴ සකුංය පටිකම්පති ව පටිජානාති ව. සකවාදි පන නං අසමපටිච්ඡෙනො යං අරූපපවතෙන අසති අජි රූපෙන හවිතබ්බනති⁵ වොදෙතුං හසුචිති ආදිමාහ. සඬාරකකිකිපසෙඤ එසාදිසඬාරකකිකිං සකුංය පටිකම්පති. කායකමමාදිසඬාරකකිකිං සකුංය පටිජානාති. භාස විඤ්ඤනති චචිවිඤ්ඤනති සමමාවාවා සමමාභමමනො ජිවිතින්ද්‍රිය සනති එවමාදයොපි බමමා සඬාරකකිකිපරියාපනනාතිස්ස ලද්ධි. සකවාදි පන නං අසමපටිච්ඡෙනො යදි නිරුද්ධෙපි අරූපපවතෙන සඬාරකකිකිං අජි, වතුනනමපි බකිනං අජිතා හොතුති වොදෙතුං අජි වෙදනාකකිකිනා ආදිමාහ. ඉතරෙ අනොසමාපනතිං සකුංය පටිකම්පති. සමාපජ්ජනතස්ස ව වුට්ඨගනනස්ස ව පුබ්බාපරභාගං සකුංය පටිජානාති. අසසුඤ්ඤසතතවාරෙපි එසෙව නයො. තසා හි ලද්ධියා අසසුඤ්ඤසතතානං පටිසකිකාලෙ විතනං උපපජ්ජිකා නිරුද්ධිති, තෙන සහ විතතවිපසුතනං අරූපජිවිතින්ද්‍රියං උපපජ්ජිකා යාවනායුකං පවතනති, තසමා තෙසං ජිවිතින්ද්‍රියං නාමෙති පුට්ඨං පටිකම්පති. අජිති පුට්ඨං පටිජානාති. වෙදනාකකිකිකිදයොපි තෙසං පවතති

1. ම. වචිකමනථා.	3. සසා බමමා හොනති.	5. ම. තෙන හවිතබ්බනති
2. සසා, අරූපිබ්බමො.	4. සසා, ජිවිතින්ද්‍රියමෙව.	

වසෙන පටිකම්පති. ප්‍රතිපටිසක්ඛවසෙන පටිජානාති. සකවාදී පන නං අතිව්ජනෙනා සවෙ තත්ථ එකකතියෙපි වෙදනාදයො අත්ථි, පඤ්ච වොකාරහවතනං පාපුණාතීති වොදෙතුං පඤ්චවොකාරහවොති ආහ. ඉතරෙ සුත්තවිරෙධහයා පටිකම්පති. එකදෙසං හිජ්ජති පඤ්ඤා සමපසුත්තං හිජ්ජති, විපපසුත්තං තිට්ඨතීති වාසා ලඬ්ඛි, තසමා පටිජානාති. මෙ ජීවිතින්ද්‍රියානීති පුච්ඡා පරවාදියා. පටිඤ්ඤා සකවාදියා. රූපාරූපවසෙන හි දො ජීවිතින්ද්‍රියානි. තෙනියෙව සතොයා ජීවති, තෙසං හඬෙහන මරතීති ප්‍රචචති. ප්‍රතිකතණසම්ඤ්ඤි දොපි ජීවිතාති සහෙව හිජ්ජනතීති.

ජීවිතින්ද්‍රියසකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති කම්මහෙතුකථා නාම හොති. තත්ථ යෙන අරහතා පුරිමහවෙ අරහා අබ්භාවිකම්පප්‍රබ්බා, සො වාසා කම්මසා හෙතු අරහත්තා පරිභායතීති යෙසං ලඬ්ඛි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානසෙදව සමමිතියා නඤ්ච. තෙ සක්ඛාය කම්මහෙතුති පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤා ඉතරසා. සෙසං පරිභානිකථායං වුත්තනයමෙව. හඤ්ඤා හි අරහත්තානං අබ්භාවිකම්පතීති ඉදං යසා කම්මසා හෙතු පරිභායති, තං සමපටිච්ඡාපෙත්‍රං වදති. අථ නං සකවාදී තං පක්ඛං පටිජානාපෙත්වා යදි එවං යෙහි අරහතො න අබ්භාවිකම්පප්‍රබ්බා¹ තෙ සබ්බෙ අරහත්තං පාපුණෙය්‍යුනති වොදෙතුං සෙ භෙවිති ආදිමාහ. ඉතරෙ තසා කම්මසා අරහත්තං සමපාපුණතෙ නියාමං අපසානො පටිකම්පති.

කම්මහෙතුකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

අධිමො වගො

තිට්ඨිතො.

ඉදුති ආතිසංසකථා නාම හොති. තත්ථ සකසමයෙ සබ්බාතර ආදීනවතො තිබ්බානඤ්ච ආතිසංසතො පසානත්තසා සංයෝජ නප්පහානං හොතිති නිව්ජයො. යෙසං පන තෙසු මිසුපි එකංසවාදො² ගහෙත්වා ආතිසංසදස්සාවිතොව සංයෝජනප්පහානං හොතිති ලඬ්ඛි, සෙය්‍යථාපි අකුසානා. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤා ඉතරසා. අථසා එකංසිකවාදො³ තසා ගතීතො, ආදීනවොපි දට්ඨබ්බොයෙතාති විභාගදස්සනත්ථං සකවාදී සබ්බාතරති ආදිමාහ. සබ්බාතර ව අනිවචනො මනසිකගේති තිබ්බාතොව ආතිසංසදස්සාවි හොතිති පඤ්ඤාසමි අගමධිප්පායො: ආතිසංසදස්සාවිසා සංයෝජනානං

1. ඥා, අබ්භාවිකම්පප්‍රබ්බා. 2. ඥා, එකං සකවාදො. 3. ඥා, එකසකවාදො.

පහානං හොතිති හෙසං ලද්ධි. නනු සබ්බාතර අතිව්වතො මනසි
 කතේතො සංයොජනා පභියනතිති ව පුට්ඨො ආමනනාති පටිජානාති,
 හෙතෙ භව සක්කාපර ව අතිව්වතො මනසිකරොති නිබ්බානෙ ව
 ආතිසංසදස්සාපි පහානං ඉදං ආපජ්ජති, කිං සව්පට්ඨමි ඵලනති? **?**
 තහො පරවාදී ඵලවිභවනකුණං සක්කාය පටිසංකප්පති. දුතියං පුට්ඨො
 නානාවිභවසෙත පටිජානාති. සකවාදී පනස්ස අධිපපායං මද්දිත්වා
 අතිව්වමනසිකාරස්ස ආතිසංසදස්සාපිතාය ව ඵලතො පටිසංකප්පනතො
 මිත්තං ඵස්සානං විත්තා විත්තානං සමොධානං හොතිති පුට්ඨති. ඉතරො
 මිත්තං සමොධානං අපස්සනෙනා පටිකම්පති. **දුතියො** ආදි
 පසෙකසුපි ඵසෙව නයො. කිං පනෙත්ථ සනතිට්ඨානං? කිං අතිව්වාදිතො
 මනසිකරොතො සංයොජනා පභියනති, උදනු නිබ්බානෙ ආතිසංස
 දස්සාපිස්ස, උදනු දොපි ඵකතො කරොන්තස්සාති? යදි තාව
 අතිව්වාදිතො මනසිකරොතො පහානං භවෙය්‍ය, විපස්සනාවිත්තතො ව
 භවෙය්‍ය. අථ ආතිසංසදස්සාපිතො අනුස්සවවසෙත නිබ්බානෙ
 ආතිසංසං පස්සනස්ස විපස්සනාවිත්තතො ව භවෙය්‍ය. අථ දොපි
 ඵකතො කරොන්තස්ස භවෙය්‍ය, මිත්තං ඵස්සාදිතං සමොධානං
 භවෙය්‍ය. යස්මා පන අරියමග්ගකුණේ අතිව්වාදිමනසිකාරස්ස
 කිව්වතිපථනං ගච්ඡති, පුන නිව්වතොති ආදිගහණස්ස අනුපපත්ති
 ධම්මභාවතො නිබ්බානෙ ව පට්ඨකම්පතො ආතිසංසදස්සානං ඉජ්ඣති.
 තස්මා කිව්වතිපථනවිසෙත අතිව්වාදිතො මනසිකරොතො ආරම්භණං
 කත්වා පට්ඨතිවසෙත ව නිබ්බානෙ ආතිසංසදස්සාපිස්ස සංයොජනානං
 පහානං හොතිති වෙදිතබ්බං. **නිබ්බානෙ සුඛානුපෙක්ඛිති සුත්තං**
 නිබ්බානෙ සුඛානුපස්සනාදිභාවමෙව සාධෙති, න ආතිසංසදස්සාපිතා-
 මතෙත්ත සංයොජනානං පහානං, තස්මා අනාභතසදිසමෙවාති.

ආතිසංසකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදති අමතාරමමණකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං “නිබ්බානං
 මඤ්ඤති”ති ආදිතං අයොනිස්සො අත්ථං ගහෙත්වා අමතාරමමණං
 සංයොජනං හොතිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. හෙ සක්කාය
 පුට්ඨා සකවාදිස්ස, පටිසංකප්ප ඉතරස්ස. අථ නං සවෙ අමතාරමමණං
 සංයොජනං, අමතස්ස සංයොජනියාදිභාවො ආපජ්ජතිති වොදෙද්දං.
අමතං සංයොජනිකනති ආදිමාග. ඉතරො සුත්තමිතරොධනසෙන සබ්බං
 පටිකම්පති. ඉමිනා උපායෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො,
නිබ්බානං නිබ්බානතොති අගට්ඨත්තං පන දිට්ඨධම්මනිබ්බානං
 සක්කාය භාසිතං, තස්මා අසංඛකනති.

අමතාරමමණකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදහි රූපං සාරමමණනිකථා නාම හොති. නත් රූපං සප්පච්ච යටෙඨන සාරමමණං නාම හොති, න අඤ්ඤං ආරමමණං චායෙති ආරමමණප්පච්චයවසෙත. යෙසං පන අවිසෙසෙන රූපං සාරමමණනි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරුපථකානං. තෙ සක්ඛාය ආරමමණභියස්ස විභාගදස්සනත්ථං පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පාළිඅනුසාරෙනව වෙදිතබ්බං. න චතතබ්බනති පඤ්ඤා ඔලුභා රමමණං සක්ඛාය පටිඤ්ඤා සකචාදිස්ස. දුතියපඤ්ඤාපි පච්චයාරමමණං සක්ඛාය පටිඤ්ඤා නස්සෙව. ඉති සප්පච්චයටෙඨනෙවෙත්ථ සාරමමණනා සිද්ධාති.

රූපං සාරමමණනිකථා වණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදහි අනුසයා අනාරමමණනිකථා නාම හොති, නත් යෙසං අනුසයා නාම විතතවිප්පයුතතා අහෙතුතා අබ්‍යාකතා, තෙනෙව ච අනාරමමණනි ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්ඛානඤ්ඤව ඵකච්චානඤ්ඤ උත්තරුපථකානං. තෙ සක්ඛාය අනුසයානි පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අප්ථං අනාරමමණෙන නාම ඵචංවිධෙන භවිතබ්බනති වොදෙද්දං රූපනති ආදිමාග. කාමධිගොති ආදි කාමරුගානුසයතො අනඤ්ඤතතා¹ දසසිතං. සඛාරකකතො අනාරමමණනි පඤ්ඤා විතතසමපයුතතසඛාරකකතං සක්ඛාය පටිකම්පති. අනුසයං ජීවි තිත්ථියං කායකමාදිරූපඤ්ඤා සඛාරකකතපරිශාපනං, තං සක්ඛාය පටිජානාති. ඉමිනාපුපායෙන සබ්බවාරෙජ්ඣ අත්ථො වෙදිතබ්බං. සානුසයොති පඤ්ඤා පන අප්පතිනානුසයතතා සානුසයතා අනුඤ්ඤා, න අනුසයානං පවත්තිසබ්බාවා. යො හි අප්පතිනො, න සො අතිතො නානාගතො න පච්චුප්පනො ව. මග්ගවජ්ඣනිලෙසො පනෙස අප්පතිනතතාව අප්පති වුච්චති. ඵවරූපස්ස ච ඉදං නාම ආරමමණනි න චතතබ්බං නසමා තං පටිකම්පතං. තං පනෙනං න කෙවලං අනුසයස්ස. රුගාදිතමි තාදිසමෙව, තසමා අනුසයානං අනාරමමණනා-සාධනං න හොතිති.

අනුසයා අනාරමමණනිකථා වණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදහි ඤාණං අනාරමමණනිකථා නාම හොති, නත් යසම් අරහා චකුට්ඨිඤ්ඤාණසමඛිති ඤාණිති වුච්චති, තස්ස ඤාණස්ස තසම් ඛණෙ ආරමමණං නත්ථි, තසමා ඤාණං අනාරමමණනි යෙසං ලද්ධි සෙය්‍යථාපි අක්ඛිකානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස සෙසමෙත්ථ අනුසයකථායං වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

ඤාණං අනාරමමණනිකථා වණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි අතීතාරම්මණකථා¹ නාම හොති. තත්ථ යසමා අතීතානාගතා-
රම්මණං නාම² නත්ථි, තසමා තදරම්මණෙන විතෙතන ආරම්මණස්ස
නත්ථිතාය අතාරම්මණෙන භවිතබ්බනති අතීතං³ අතාරම්මණනති
යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානං, තෙ සන්ධාය අතීතාරම්ම
ණනති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස, සෙසමෙත්ථ
යථාපාප්‍රිමෙව නිය්‍යාතිති.

අතීතාරම්මණකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි විතක්කානුපතිතකථා නාම හොති. තත්ථ විතක්කානුපතිතා
නාම දුට්ඨා ආරම්මණතො ව සම්පයෝගතො ව. තත්ථ අසුභවිතතං
නාම විතක්කාස්සාරම්මණං න හොතිති⁴ නියමාභාවතො සියා සබ්බං
විතතං විතක්කානුපතිතං, විතක්කවිප්පයුත්තවිතතසභාවතො පන
න සබ්බං විතතං විතක්කානුපතිතං. ඉති ඉමං විභාගං අකත්වා අපි
සෙසෙතෙව සබ්බං විතතං විතක්කානුපතිතනති යෙසං ලද්ධි,
සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානං, තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා
ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පාප්‍රිවසෙතෙව නිය්‍යාතිති.

විතක්කානුපතිතකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි විතක්කවිප්පාරසද්දකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා විතක්ක
විචාර වචිසඛාරති චුත්තා, තසමා සබ්බස්සා විතක්කයතො
විචාරයතො අනතමස්සා මනොධාතූපචක්ඛිකාලෙපි විතක්කවිප්පාරෙ
සද්දෙයෙවාවති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං, තෙ සන්ධාය
සබ්බස්සාති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි
විතක්කවිප්පාරමතතං සද්දෙ ඵස්සාදිවිප්පාරෙපි සද්දෙ භවෙය්‍යාති,
වොදෙතුං සබ්බස්සා පුසෙතාති ආදිමාහ. ඉතරෙ තාදිසං සුත්තලෙසං
අපස්සන්තො පටිකම්පති. විතක්කවිප්පාරෙ සද්දෙ සොන
විඤ්ඤාසෙය්‍යාති විතක්කස්ස විප්පාරමතතමෙව සද්දෙති කත්වා පුච්ඡති.
න විතක්කවිප්පාරසමුට්ඨිතං සුභතපමත්තානං සද්දං. ඉතරෙ පටිකම්
පති. නනු විතක්කවිප්පාරසද්දෙ න සොනවිඤ්ඤාසෙය්‍යාති ඉදං
තස්සෙව ලද්ධියා දස්සෙති. සො හි විතක්කවිප්පාරමතතමෙව සද්දං වදති,
සො න සොනවිඤ්ඤාසෙය්‍යාති. ඉතරෙ පන “විතක්කවිප්පාරසද්දං සුචා
ආදිසති”ති වචනතො සොනවිඤ්ඤාසෙය්‍යාවාති වදති.

විතක්කවිප්පාරසද්දකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා, අතීතානාගතාරම්මණකථා.

2. ස්‍යා, අතීතානාගතාරම්මණං.

3. ස්‍යා, ඉතිතං.

4. ස්‍යා, භොතිති.

ඉදුති න යථාචිත්තස්ස වාචාතිකථා නාම හොති. තත්ථ යසො කොපි අඤ්ඤං භණ්ණියාමිති අඤ්ඤං භණ්ති, තසමා න යථාචිත්තස්ස වාචා චිත්තානුරූපා චිත්තානුගතිකා න හොති, විනාපි විතෙතන පචත්තනීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සභවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. අථ නං යදි නංසමුට්ඨාපකං චිත්තං න සියා, එස්සාදයොපි තසමං බණේ න සිත්තනි වොදෙචුං අථස්සභසාති ආදිමාහ. න භණ්ණුකාමොති ආදිස්ස යසමා අඤ්ඤං භණ්ණියාමිති අඤ්ඤං භණ්තොති භණ්ණුකාමොයෙව නාම හොති, තසමා න භෙවනති පටිකම්පති. නානු අපඨි භොවි අඤ්ඤං භණ්ණියාමිති ආදිස්ස චිවරනති¹ භණ්ණුකාමො චිවරනති² භණ්ණිය, තත්ථ අඤ්ඤං භණ්ණුකාමිනා විජ්‍යා, අඤ්ඤං භණ්ණිචිත්තං, ඉති පුබ්බභාගෙන විතෙතන අසද්දසත්තා අයථාචිත්තො නාම හොති. භොතස්ස කෙවලං අනාපචති නාම හොති, න පන චිවරනති³ චවනසමුට්ඨාපකචිත්තං තස්මි, ඉති අචිත්තකා සා වාචාති අත්ථං සක්ඛාය ඉමිනා ලද්ධරණෙන න යථාචිත්තස්ස වාචාති පතිට්ඨාපිතාපි අපචතිට්ඨිතාව හොතිති.

නසථාචිත්තස්සවාචාතිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති න යථාචිත්තස්ස කායකමමනතිකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා කොපි අඤ්ඤානු ගච්ඡියාමිති අඤ්ඤානු ගච්ඡති, තසමා න යථාචිත්තස්ස කායකමමං චිත්තානුරූපං චිත්තානුගතිකා න හොති, විනාපි විතෙතන පචත්තනීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං-යෙව, තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සභවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිහබ්බනති.

නසථාචිත්තස්සභාසභ්‍රමමනතිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති අනිත්තානාගතොති සමනනාගතකථා නාම හොති. තත්ථ සමනනාගතපඤ්ඤානති පටිලාභපඤ්ඤානති ද්‍රෝ පඤ්ඤානතියො වෙදිතබ්බා. නාස්ස පච්චුපපනාධම්මසම්බන්ධ සමනනාගතොති වුවවති. අට්ඨසමාපනතිලාභිනො පන සමාපනතියො කිඤ්චාපි න එකකබ්බණේ පචත්තනති, අඤ්ඤා අනිත්තා හොනති, අඤ්ඤා අනාගතා, අඤ්ඤා පච්චුපපනා, පටිච්ඡක්ඛන්වා අපරිනිත්තාය පන ලාභිති වුවවති. තත්ථ යෙ ඉමං විභාගෙ අග්ගහෙත්වා යසමා ක්කානලාභිතං අනිත්තානාගතොති ක්කානාතිපි අපඨි තසමා තෙ අනිත්තනපි අනාගතොති සමනනාගතොති

1. ස්‍යා, චිවරනති.

2. ස්‍යා, චිවරනති. 3. චිවරනති.

3. ස්‍යා, චිවරනති.

දැඩි, සෙය්‍යථාපි අකුකානං. තෙ සකිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. සෙසමෙත් උත්තානත්මෙව. අට්ඨමිමොක්ඛකාසීති ආදි පන ලාභිභාවය සාධනං, න සමන්තාගතභාවයෝති.

අතිනානාගතෙතිසමයනාගතකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිනා.

නවමො වගො
නිට්ඨිතො.

ඉද්දති නිරෝධකථා නාම ගොති. තත් යෙසං උපපතෙතසියනති සඤ්චිතතස්ස භවචිතචිත්තතස්ස භබ්බිණෙන සහෙව නිරියාති සඤ්චං ගතා කුසලා වා අකුසලා වා වත්තාරෙ බකා විත්තසමුට්ඨාන රූපඤ්චාති පඤ්චකකිකා උපපජ්ජති, හෙසු හි අනුපපතෙනසු භවමෙහි¹ නිරුද්ධො සත්තතිවිචේජදො භවෙය්‍යාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුකානං. තෙ සකිය උපපතෙතසියෙති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. තත් උපපතෙතසියෙති වතුසුපි පදෙසු බහුවචන භුමමෙත් එකවචනභුමමං, උපපතෙතසියෙසු පඤ්චසු බකෙසු අතිරුද්ධොසුති² අයඤ්ඤාත් අත්තො. දසනනනති උපපතෙතසියබකා නඤ්ච නිරියබකානඤ්ච වසෙන වුත්තං. තත් පඨමපඤ්ඤා බකි ලක්ඛණවසෙන නිරියවසෙන ව පඤ්චව නාම හෙ බකාති පටිකම්පති. දුතියපඤ්ඤා පුරිමපච්ඡිමවසෙන උපපතෙතසියනිරියා වසෙන ව නානත්තං සකිය පටිජානාති. චිත්තං පන එය්‍යානං විත්තානඤ්ච සමොධානං පුට්ඨා සුත්තලෙසාභාවෙන පටිකම්පති. කිට්ඨො වත්තාගෙති රූපෙන විතා කුසලා වා අකුසලා වා වත්තාරෙ ගතිතා. කිට්ඨො ඤාණනති පරවාදිනා වකචුට්ඨිඤ්ඤාණසමඛිතිකඤ්ඤා අරහතො අනුඤ්ඤාතං අනාරමණඤ්ඤාණං. නිරුද්ධො මගො උපපජ්ජතිති පුච්ඡා පරවාදියං. අතිරුද්ධො අනුපපජ්ජනතො පටිඤ්ඤා සකවාදියං. මනො මගං භාවෙතීති ඡලෙන පුච්ඡා පරවාදියං. යසම පන පටිසක්ඛිතො යාව වුච්චිත්තා සතො, ජ්වහියෙව නාම, නසම සකවාදි න ගෙවනති පටිකම්පති.

නිරෝධකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිනා.

ඉද්දති රූපං මගොතිකථා නාම ගොති. තත් යෙසං සමමාවාවා-කමමත්තාජ්චා රූපනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකසමමිතියමහා-සඤ්චිකානං. තෙ සකිය මගසමඛිතියාති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරං. අථ නං යදි තෙ සමමාවාවාදයො රූපං, න චිරතියො, යථා

1. ස්‍යා, භවචිතචිත්තො.

2. ම, නිරුද්ධොසුති.

සමවාදිව්‍යාදිමග්ගො සාරමමණාදිසභාවො, එවං තච්ච රූපං සියාති වොදෙද්වං සාරමමණානති ආදිමාහ. තත්ථ පටිකෙබ්බො ච පටිඤ්ඤා ච පරවාදිනො ලද්ධිඅනුරූපෙන වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තා තත්ථමෙවාති

රූපං මග්ගොති කල්‍යාණිකානා
තිට්ඨිතා.

ඉදං පඤ්චවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස මග්ගකල්‍යාණානාම ගොති. තත්ථ සෙසං “වනබ්බානා රූපං දිසවා න නිමිත්තභග්ගොති ගොති”ති සුභං නිස්සං පඤ්චවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනාති ලද්ධි, සෙසං ඵාපි මහා-සබ්බිකානං. තෙ සඤ්ඤා පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සවෙ භස්ස මග්ගභාවනා අත්ථි, පඤ්චවිඤ්ඤාණගතිකොන වා මග්ගෙන, මග්ගගතිකෙති වා පඤ්චවිඤ්ඤාණෙති භවිතබ්බං. න ව තාති මග්ගගතිකාති, අතිබ්බානාරමමණත්තා අලොභානාරත්තා ව. න මග්ගො පඤ්චවිඤ්ඤාණගතිකො, තෙසං ලක්ඛණෙන අසම්බති තත්තාති වොදෙද්වං නනු පඤ්චවිඤ්ඤාණා උපපන්නවජ්ජුකාති ආදිමාහ. නත්තායං අධිපජායො යදි පඤ්චවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස මග්ගභාවනා සියා, යෙන මනොවිඤ්ඤාණෙන මග්ගො සම්පයුතො, තච්ච පඤ්චවිඤ්ඤාණ සමබ්බිස්ස සියා. එවං සන්තො යදිදං පඤ්චවිඤ්ඤාණා උපපන්නවජ්ජුකාති ආදිලක්ඛණං වුත්තං. එවං¹ අවතො ඡ විඤ්ඤාණාති වත්තබ්බං සියා. නථා පන අවතො පඤ්චවිඤ්ඤාණානෙව වුත්තං. තස්මා න වත්තබ්බං පඤ්චවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස අත්ථි මග්ගභාවනාති. යස්මා වෙත්ථ අයමෙව අධිපජායො, නස්මා සකවාදි නං ලක්ඛණං පරවාදිං සම්පට්ඨිතපෙත්වා නො චන රෙ වත්තබ්බෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස අත්ථි මග්ග භාවනාති ආහ.

අපරෙ නයො: පඤ්චවිඤ්ඤාණා උපපන්නවජ්ජුකා. මග්ගො අවජ්ජුකොපි ගොති. තෙ ව උපපන්නාරමමණා, මග්ගො න වත්තබ්බාරමමණො. තෙ පුරෙජානවජ්ජුකාව, මග්ගො අවජ්ජුකොපි. තෙ පුරෙජානාරමමණා, මග්ගො අපුරෙජානාරමමණො. තෙ අජ්ඣන්තිකවජ්ජුකාව, මග්ගො අවජ්ජුකොපි ගොති. තෙ ව රූපාදි වසෙන බාතිරුරමමණා, මග්ගො නිබ්බානාරමමණො. තෙ අතිරුද්ධි වජ්ජු නිස්සං කත්වා පවත්තනනො අසම්බන්ධවජ්ජුකා, මග්ගො අවජ්ජුකොපි. තෙ අතිරුද්ධිනෙව රූපාදිති ආරබ්භ පවත්තනනො අසම්බන්ධාරමමණා, මග්ගො නිබ්බානාරමමණො. තෙ නානාවජ්ජුකා, මග්ගො අවජ්ජුකො වා එකවජ්ජුකො වා. †තෙ නානාරමමණා, මග්ගො එකාරමමණො. † තෙ අත්තනො අත්තනොව රූපාදිගොවරෙ පවත්තනනො න අඤ්ඤාමඤ්ඤාස්ස ගොවරවිසයං පට්ඨනුභොනති, මග්ගො රූපාදිසු එකමපි ගොවරං න කරෙති. තෙ කිරියමනොධාද්වං

1. ස්‍යා, තං එවං. † ස්‍යා, න මජ්ඣිම.

පුරෝචාරිකා හඬා උපපජ්ජනතො න අසමන්තාශාරා න අමනසිකාරා උපපජ්ජනති, මග්ගො නිරුවජ්ජනොව. තෙ සමපට්ඨන්තාදීති චොක්ඛිණ්ණා උපපජ්ජනති, මග්ගස්ස චොක්ඛාරොසෙව නජී. තෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤං පුබ්බවිරම්භාවෙන උපපජ්ජනති, මග්ගස්ස තෙති සද්ධිං පුරිමපට්ඨමතාව නජී, තෙසං අනුප්පන්නාලෙ නික්ඛම්පස්සනාසමයෙ තෙසං අනුප්පන්නදෙසෙ ආරුපෙපට්ඨ ව උපපජ්ජනතො. තෙ සමපට්ඨන්තාදීති අනතර්ගතතා න අඤ්ඤාමඤ්ඤස්ස සමන්තතරා උපපජ්ජනති, මග්ගස්ස සමපට්ඨන්තාදීති අනතර්ගතාවොව නජී. තෙසං අඤ්ඤතු අභිනිපාතා ආභොගමිත්තමපි කිච්චං නජී, මග්ගස්ස කිලෙසසමුග්ගානතං කිච්චනති. යසමා චෙත්ථ අයමපි අධිප්පායො, තසමා සකමාදි ඉමෙතානාරොති පරවාදිං මග්ගස්ස අපඤ්චවිඤ්ඤාණ ගතිකමාවං සමපට්ඨන්තොහො වන රොමනතෙබ්බ පඤ්චවිඤ්ඤාණ සමබ්බිස්ස අපි මග්ගභාවනාති ආග. සුඤ්ඤානං ආරබ්භාති යථා ලොකුහතරමග්ගො සුඤ්ඤානං නිරබ්භානං ආරබ්භ, ලොකියො සුද්ධසංඛාර පුඤ්ඤං ආරබ්භ උපපජ්ජනති, කිනෙත එවං චක්ඛුචිඤ්ඤාණනති පුච්ඡති. ඉතෙතෙ “චක්ඛුඤ්ඤා පටිච්ච රුපෙ වා”ති වචනතො පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො “න නිමිත්තග්ගාති”ති වචනතො යං තත්ථ අනිමිත්තං, තදෙව සුඤ්ඤානනති සක්කිය පටිජානාති. චක්ඛුඤ්ඤා පටිච්චාති පඤ්ඤාද්වයෙපි එසෙව නයො චක්ඛුචිඤ්ඤාණං අනිත්තානාගතං ආරබ්භාති එත්ථ අයමධිප්පායො: මනොවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස අපි මග්ගභාවනා, මනො විඤ්ඤාණඤ්ඤා අනිත්තානාගතමපි ආරබ්භ උපපජ්ජනති, කිනෙත එවං චක්ඛුචිඤ්ඤාණමපිති. එස්සං ආරබ්භාති ආදිසුපි එසෙව නයො. චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාතිති එත්ථ ජවනකකිණෙන නිමිත්තග්ගාතිනා වුත්තො, න චක්ඛුචිඤ්ඤාණකකිණෙන, තසමා ලොකිය මග්ගමපි සක්කියෙනං අසාධකනති.

පඤ්චවිඤ්ඤාණසමබ්බිස්ස මග්ගසාමන්තො නිරිසිතො.

ඉද්දති පඤ්චවිඤ්ඤාණං කුසලාපිතිසාමා නාම හොති. සා¹ හෙට්ඨො වුත්තනසෙතොව අත්ථතො වෙදිතබ්බාති.²

පඤ්චවිඤ්ඤාණකුසලාපිතිසාමන්තො නිරිසිතො.

ඉද්දති පඤ්චවිඤ්ඤාණං සාහොගාතිසාමා නාම හොති.³ තත්ථ ආහොගො නාම කුසලාකුසලවසෙන හොති. සත්ථාරා ව “චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාති හොති, න නිමිත්තග්ගාති හොති”ති ආදි වුත්තො.

1. ම. සො

2. ම. චෙදිතෙබ්බාති.

3. ම. ආහොගසාමා.

නං අයොනිසො භගෙවා පඤ්චිකාදාණා සාහොගාති¹ යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඬ්ඛිකානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

ප ඤ්චිකාදාණාසාහොගාතිකථාවණණනා
නිවසිතා.

ඉදුනි විභි සිලෙහිතිකථා නාම හොති. තත්ථ “සිලෙ පතිට්ඨාය නරෙ සපඤ්ඤා”ති ආදිවචනතො යසමා ලොකියෙන සිලෙන සිලවා ලොකුතතරං මග්ගං භාවෙති, තසමා පුරිමෙන ව ලොකියෙන මග්ගකකුලෙ ලොකුතතරෙන වාති විභි සිලෙහි සමන්තාගතො නාම හොතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඬ්ඛිකානංයෙව. තෙ සක්කාය මග්ගසමඬ්ඛිති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අප්ඨ නං යදි සො එකකකුලෙ ලොකියලොකුතතරෙහි විභි සිලෙහි සමන්තාගතො, විභි එස්සාදිහිපි තෙන සමන්තාගතෙන භවිතබ්බනති වොදෙතුං විභි එස්සෙහිති ආදිමාහ. ඉතරෙ තථාරූපං තයං අපස්සනො පටිකම්පති. ලොකියෙන ව ලොකුතතරෙන වාති පඤ්ඤා පුබ්බෙ සමාදින්නාඤ්ච මග්ගකකුලෙ උප්පන්නසමමාචාරාදිති ව සක්කාය පටිජානාති. ලොකියෙ සිල නිරුද්ධෙති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. බණ්ඨක නිරුද්ධං සක්කාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. ඉතරෙ පන නං විභිකකමං විස සලලකෙකෙනො දුස්සිලොති ආදිමාහ. ලද්ධිපතිට්ඨාපනං පනස්ස පුබ්බෙ අභින්නසිලතංයෙව දිපෙති, න විභි සමන්තාගතතං, තසමා අප්පතිට්ඨිතාව ලද්ධිති.

විභි සිලෙහිති කථාවණණනා
නිවසිතා.

ඉදුනි සිලං අවෙතසිකනතිකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා සිලෙ උප්පජ්ඣා නිරුද්ධෙපි සමාදානගෙතුකො සිලොපවයො නාම අජ්ඣි, යෙන සො සිලවා² නාම හොති. ත්ඨසමා සිලං අවෙතසිකනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඬ්ඛිකානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ දුතං අවෙතසිකනතිකථායං වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං. ලද්ධිපතිට්ඨාපනමපි අයොනිසො ගතිතතතා අප්පතිට්ඨාපනමෙවාති.

සිලං අවෙතසිකනතිකථාවණණනා
නිවසිතා.

ඉදුනි සිලං න විත්තානුපරිවහ්නිතිකථා නාම හොති. තත්ථ න විත්තානුපරිවහ්නිති භාසනතරමෙව තානං. සෙසං පුරිමකථා-සදිසමෙවාති.

සිලං න විත්තානුපරිවහ්නිතිකථාවණණනා
නිවසිතා.

ඉදුති සමාදානගෙතුකකථා නාම ගොති. තත්ථ “ආරාමරොපා”¹ති ගාථාය අත්ථං අයොතිසො ගගෙතො “සද පුඤ්ඤං පටිඝ්ඝිති”²ති වචනතො සමාදානගෙතුකං සිලං වඛ්ඝිති³ යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානඤ්ඤව. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. විතත විපප්පත්තං සිලොපවයං සක්ඛාය පටිඤ්ඤ පරිවාදිස්ස සෙසං පුරිමකථා-සද්දිසමෙවාති.

සමාදානගෙතුකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති විඤ්ඤතති සිලනතිකථා නාම ගොති. තත්ථ කායවිඤ්ඤතති කායකමමං, වජිවිඤ්ඤතති වජිකමමනති ගතිතත්තා විඤ්ඤතති සිලනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානඤ්ඤව සමමිතියානඤ්ඤව. තෙ සක්ඛාය විඤ්ඤතති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යස්මා සිලං නාම විරති, න රුපධිමෙවා, තස්මා තෙනතෙත්ත වොදෙතුං පාණාතිපාතා චෙරමණීති ආදිමාග. අභිවාදනං සිලනති⁴ ආදි යථාරූපං විඤ්ඤතතියො සිලනති මඤ්ඤති,⁵ නං උද්ධරිතො දස්සෙතුං වුත්තං. යස්මා පන සා විරති න ගොති,⁶ තස්මා පුන පාණාතිපාතාති ආදිමාග. ලද්ධි පනස්ස ඡලෙන පතිට්ඨිතත්තා අපපතිට්ඨිතායෙවාති.

විඤ්ඤතතිසිලනතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති අවිඤ්ඤතති දුස්සිලානතිකථා නාම ගොති. තත්ථ විතත විපප්පත්තං අපුඤ්ඤපවයඤ්ඤව ආණතතියා ව පාණාතිපාතාදීසු අභගපාරිපුරි සක්ඛාය අවිඤ්ඤතති දුස්සිලානති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං සථෙ සා දුස්සිලා⁷ පාණාතිපාතාදීසු අඤ්ඤතරං සියාති වොදෙතුං පාණාතිපාතොති ආදිමාග. පාපහමමං සමාදිසිකොති අසුකං නාම ඝාතෙස්සාමි, අසුකං හණ්ඩං අවහරිස්සාමිති එවං පාපසමාදානං කතො. උගො වඛ්ඝිනතීති පුට්ඨො දානකධණෙ පාපස්ස අනුපපත්තිං සක්ඛාය පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨො විතතවිපප්පත්තං පාපුපවයං සක්ඛාය පටිථානාති. සෙසමෙත්ථ පරිභොගමයකථායං වුත්තනගෙතෙව වෙදිතඛං. ලද්ධිපතිට්ඨාපනමපිස්ස පාපසමාදින්න පුඛ්භාගමෙව සාධෙති, න අවිඤ්ඤතතියා දුස්සිලතාවනති.

අවිඤ්ඤතතිදුස්සිලානතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසමො වග්ගො නිට්ඨිතො.

දුතියොපණ්ණාසකො ඥමත්තො.

1. ස්‍යා පටිඝ්ඝිති.

2. ස්‍යා, අභිවාදනාදීති සිලනති.

[ම. අභිවාදනාසිලනති.

3. ස්‍යා, යථාරූපං විඤ්ඤතතියො

4. ම. ගොති.

[සිලනති පඤ්ඤතති.

5. ම. දුස්සිලං.

ඉදුනි අනුසයා අබ්‍යාකතා අගෙතුකා විතතවිපසුතතාති තිස්සො¹ අනුසයකථා නාම ගොතති. තත්ථ යසමා පුපුර්ණො කුසලාබ්‍යානතො විතෙන වතනමානෙ සානුසයොති වතනබ්බො. යො වස්ස තස්මිං ඛණ්ඤෙහු, න තෙන ගෙතුනා අනුසයා සගෙතුකා, න තෙන විතෙනන සමපසුතතා, තස්මා තෙ අබ්‍යාකතා අගෙතුකා විතතවිපසුතතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඤ්ඤිකානඤ්ඤෙව සමමිතියානඤ්ඤි. තෙ සක්කිය නිසුපි කථාසු පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසං ගෙට්ඨා චුත්තනායතතා සකකා පාළිමගෙහතෙව ජාතිතුනති තස්මා න විත්ථාරිතනති.

තිස්සොපි අනුසයකථා වණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි සද්දණ්ඨකථා නාම ගොතති. තත්ථ මග්ගඤ්ඤාණෙන අඤ්ඤාණෙ විගතෙපි පුහ වකුට්ඨිඤ්ඤාණාදිවසෙන ඤ්ඤාණවිපසුතතවිතෙන වතන මානෙ යසමා තං මග්ගවිතතං නපවතනති, තස්මා න වතනබ්බං ඤ්ඤාණීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඤ්ඤිකානං. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. අථ තං යදි අඤ්ඤාණෙ² විගතෙ ඤ්ඤාණීති පඤ්ඤාතති න සියා, රුගාදිසු විගතෙසු විතරගාදිපඤ්ඤාතතිපි න සියාති පුග්ගලපඤ්ඤාතතියං අහොපිදෙසීති³ වොදෙතුං රුගෙ විගතෙති ආදිමාහ. ඉහරෙ තෙසු විගතෙසු සරුගාදිභාවෙ යුතතිං අපස්සනො පටිකම්පති. පටියොසානෙ යසමා ඤ්ඤාණපටිලාභෙන සො ඤ්ඤාණීති වතනබ්බතං අරහති, තස්මා නි ගෙවනති පටිකෙබ්බො සකවාදිස්සාති.

ඤ්ඤාණකථා වණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි ඤ්ඤාණං විතතවිපසුතතනති කථා නාම ගොතති. තත්ථ යසමා අරහා වකුට්ඨිඤ්ඤාණාදිසමමිති පටිලද්ධිං මග්ගඤ්ඤාණං සක්කිය ඤ්ඤාණීති චුච්චති, න වස්ස තං තෙන විතෙනන සමපසුතතං, තස්මා ඤ්ඤාණං විතතවිපසුතතනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. අථ තං යදි තෙ ඤ්ඤාණං විතතවිපසුතතං, විතතවිපසුතතෙසු රුපාදිසු අඤ්ඤාතරං සියාති වොදෙතුං රුපනති ආදිමාහ. ඉහරෙ පටිකම්පති. සෙසං ගෙට්ඨා චුත්තනායමෙව. පටියොසානෙ පන පඤ්ඤාතාති පුට්ඨො පටිලාභ වසෙන තං පවතතිං ඉච්ඡති, තස්මා පටිජානාතිති.

ඤ්ඤාණං විතතවිපසුතතනති කථා වණණනා

නිට්ඨිතා.

1 ස්‍යා, තිස්සොපි.

2 ස්‍යා, ඤ්ඤාණ.

3 ස්‍යා, අහොපිදෙසීති.

ඉදුනි ඉදං දුක්ඛනතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං ලොකුතතර මග්ගකතණේ යොගාවච්ඡරේ ඉදං දුක්ඛනති වාචං භාසති, එවමස්ස ඉදං දුක්ඛනති වාචං භාසතො ව ඉදං දුක්ඛනති සදුණං පච්චතනීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. මග්ගකතණේ තථා වාචාභාසනං සදුණප්පච්චතනිඤ්ච සක්ඛාය පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. යස්මා පන සො සෙසසම්මපටිසංයුතං වාචං පුට්ඨ්ඤ්ඤානොච භාසති, න ච තස්ස¹ තථා සදුණප්පච්චතනීති² ඉච්ඡති, තස්මා සමුදයාදිපඤ්ඤාසු පටික්ඛිපති. රූපං අභිමමනති ආදි දුක්ඛපරියායදස්සනවසෙන වුත්තං. ඉතරේ පන සහසමයෙ තාදිසං වොහාරං අපස්සනො පටික්ඛිපති. ඉති වදන්තිවාති ආදි යදි තස්ස දුක්ඛෙ සදුණං පච්චතනති, ඉතාර-දංකාරදුකාරබ්භාසරසු පටිපාටියා චතුති සදුණෙති පච්චතනබ්බනති³ දස්සෙත්තුං වුත්තං. ඉතරේ පන තථා න ඉච්ඡති, තස්මා පටික්ඛිපතිති.

ඉදං දුක්ඛනතිකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුනි ඉද්ධිබලකථා නාම හොති. තත්ථ ඉද්ධිපාදභාවනාතිසංසස්ස අත්ථං අයොතිසො ගගෙකා ඉද්ධිබලෙන සමන්තාගතො කප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඝිකානං. තෙ සක්ඛාය ඉද්ධිබලෙන සමන්තාගතො කප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ කප්පො නාම මහාකප්පො, කප්පකදෙසො, ආයුකප්පොති තිට්ඨො. “චත්තාරිමාති තික්ඛිවෙ කප්පස්ස අසඬෙය්‍යාති”ති එත්ථ හි මහාකප්පොච කප්පොති වුත්තො. “බ්‍රහ්මකායිකානං දෙව්‍යානං කප්පො ආයුප්පමාණ”නති එත්ථ කප්පකදෙසො. “කප්පං නිරයමිති පච්චති, කප්පං සග්ගමිති මොදති”ති එත්ථ ආයුකප්පො. ආයුකප්පනං ආයු විධානං, කම්මස්ස විපාකවසෙන වා වස්සගණ්ණාය වා ආයුපර්වේෂ්ඨෙති අත්තො. තෙසු මහාකප්පං සක්ඛාය පුච්ඡති. ඉතරේ පටිජානාති. අථ නං සකවාදි සම්මෙ තෙ ඉද්ධිබලෙන සමන්තාගතො “යො මිරං ජිවති සො වස්සසහං අප්පං වා තිස්සො”ති එවං පරිච්ඡින්නා ආයුකප්පා ලද්ධං මහාකප්පං වා මහාකප්පකදෙසං වා ජිවේය්‍ය, ඉද්ධිමයිකොනස්ස ආයුනා හම්බබ්බනති වොදෙත්තුං ඉද්ධිමයිකො සො ආයුති ආදිමාහ. ඉතරේ ජිවිතිත්ථිතං නාම ඉද්ධිමයිකං නත්ථි, කම්මසමුච්ඡානමෙවාති වුත්තත්තො පටික්ඛිපති. නො පනෙත්ථ ඉද්ධිමතො විසෙසො, නත්ථ අනිද්ධිමාපි ආයුකප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති. ? අයං විසෙසො, ඉද්ධිමා හි යාවතායුකං ජිවිතප්පච්චතනියා අන්තරායකරේ ධම්මෙ ඉද්ධිබලෙන පටිබාහිත්වා අන්තරා අකාලමරණං නිවාරෙත්තුං සකෙකාති. අනිද්ධිමතො එතං බලං නත්ථි. අයමෙත්තෙසං විසෙසො. අනිතං අනාගතනති ඉදං අවිසෙසෙන කප්පං තිට්ඨෙය්‍යාති පටිඤ්ඤාත්තො වොදෙති. මෙ කප්පොති ආදි යදි ඉද්ධිමා ජිවිත-

1, ම, කවගස්ස.

2, ස්‍ය, සදුණං පච්චතනීති.

3, ස්‍ය, පච්චතනීති.

පරිවේෂදං අතික්කම්භුං සකෙකාති, න කේවලං එකං, අනෙකෙපි කප්පෙ තිට්ඨෙය්‍යාති වොදනත්ථං වුත්තං. උප්පන්නා එකස්සාති ආදි න සබ්බං ඉද්ධියා ලබ්භති, ඉද්ධියා අවිසයොපි අත්ථිති දස්සෙත්ථං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ඉද්ධිමලකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්ධි සමාධිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං එකචිත්තක්කණේ උප්පන්නාපි එකග්ගතා සමාධානවේන සමාධිති අග්ගහෙත්වා “සත්ත රතතින්ද්‍රිවාති එකග්ගත්ථුප්පිසංවේදී විහරිතු”නති ආදිවචනං නිස්සාය විත්තසන්නති සමාධිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි සබ්බත්ථවාදුනඤ්ඤව උත්තර පථකානඤ්ඤ. තෙ සක්ඛාය විත්තසන්නති ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි විත්තසන්නති සමාධිවිත්තසන්නති නාම, අතිතාපි අත්ථි, අනාගතාපි අත්ථි, න හි එකං පච්චුප්පන්නවිත්තමෙව විත්තසන්නති නාම හොති. කිත්තෙ සබ්බාපි සා සමාධිති වොදෙත්ථං අතිතාපි ආදිමාහ. ඉතරෙ තථා අතිච්ඡන්නො පටික්ඛිපති. නිත්තු අතිතං නිරුද්ධනති ආදි විත්තසන්නතිස්ස පච්චුප්පන්නමෙව විත්තං කිව්වකරං, අතිතානාගතං නිරුද්ධත්තා අනුප්පන්නත්තා ව නත්ථි, කථං තං සමාධි නාම හොතිති දස්සෙත්ථං වුත්තං. එකවිත්තක්කණිකොති ප්‍රච්ඡා පරවාදිස්ස. තත්තො යා සකසමයෙ “සමාධිං හික්කවේ භාවෙථා”ති ආදිප්පු පච්චුප්පන්නකුසලවිත්තසමප්පන්නා එකග්ගතා සමාධිති වුත්තා. තං සක්ඛාය පටිඤ්ඤ සකවාදිස්ස. චක්ඛුමිඤ්ඤාණසමබ්බිති ආදි “එකවිත්තක්කණිකො”ති වචනමත්තං ගගෙත්වා ජලෙන වුත්තං. තෙතෙව සකවාදිතා පටික්ඛිත්තං. නිත්තු වුත්තං ගගවතාති සුත්තං පුරිමපච්ඡිමවසෙන පචත්තමානස්ස සමාධිස්ස අබ්බාතිණණතං සාධෙති. න සන්නතිසා සමාධිභාවං, තස්මා අසාධකනති.

සමාධිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්ධි ධම්මට්ඨිතතාකථා¹ නාම හොති. තත්ථ “සීතාව සා ධාතු”ති වචනං නිස්සාය පටිච්චසම්ප්පාදසබ්බාතා ධම්මට්ඨිතතා නාම එකා අත්ථි, සා ව පරිනිපථන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්ඛිකානං. තෙ සක්ඛාය ප්‍රච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි පරිනිපථන්නානං අප්ප්ඤ්ඤාදිනං අඤ්ඤ ධම්මට්ඨිතතා නාම පරිනිපථන්නා අත්ථි, තායපි ව තෙ ධම්මට්ඨිතතාය අඤ්ඤ සීතතා පරිනිපථන්නා ආප්ප්ඤ්ඤති වොදෙත්ථං නාය සීතතාති ආදිමාහ. පරවාදී එවරුපාය ලද්ධියා

අභාවෙන පටිඝඛිපති. දුතියං පුච්ඡො අනන්තරපච්චයනඤ්ච අඤ්ඤ මඤ්ඤපච්චයනඤ්ච සක්ඛිය පටිජානාති. සෙසං ගෙට්ඨා චුත්තනයන්තො උත්තානන්තමෙවාති.

බමමට්ඨිගනාකථාවණනා

නිට්ඨිතා.

ඉද්දති අනිච්චනාකථා නාම ගොති. නන්ද අනිච්චානං රූපාදීනං අනිච්චනාපි රූපාදයො විය පරිනිප්පන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්ඛිකානං. හෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සභවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ රූපාදයො විය අනිච්චනා පරිනිප්පන්නා, තස්සාපි අඤ්ඤ පරිනිප්පන්නාය අනිච්චනාය භවිතබ්බන්ති වොදෙචුං. **නාස අනිච්චනාකාති** ආහ. ඉතරෙ චිත්තං අනිච්චනානං එකතො අභාවෙන පටිඝඛිපිඤ්ඤා පුන යස්මා සා අනිච්චනා නිච්චා න ගොති, තෙනෙව අනිච්චන සද්ධිං අනන්තරධායති, තස්මා පටිජානාති. අථස්ස සභවාදි ලෙසොසාසං අද්චා යා හෙන දුතියං අනිච්චනා පටිඤ්ඤනා, තායපි තතො පරායපිති පරමපරාවසෙන අනුපපෙජ්ජදෙසං ආරෙපෙනො **නාස නාසෙව**ාති ආදිමාහ. ජන් පටිනිප්පන්නාති ආදි යස්මා උප්පන්නස්ස ජරමරණතො අඤ්ඤ අනිච්චනා නාම නපි, තස්මා අනිච්චනාවිභාගානු-සුඤ්ජනවසෙන චුත්තං. නත්‍රාපි පරවාදිනො පුරිමතයෙනෙව පටිඤ්ඤ ව පටිඤ්ඤපො ව වෙදිතබ්බා. **රූපං පටිනිප්පන්න**ාති ආදි යෙසං සා අනිච්චනා, තෙහි සද්ධිං සංසද්ධන්තං චුත්තං. නන්ද යථා පරිනිප්පන්නානං රූපාදීනං අනිච්චනාජරමරණාති අපි, එවං පරිනිප්පන්නානං අනිච්චනාදීනං නාති නපිති මඤ්ඤමානො එකතෙන පටිඝඛිපතියෙවාති.

අනිච්චනාකථාවණනා

නිට්ඨිතා.

එකාදසමො වගෙහි

නිට්ඨිතො.

ඉද්දති සංවරෙ කම්මන්තිකථා නාම ගොති. නන්ද “වක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තඤ්ඤාති ගොති, න නිමිත්තඤ්ඤාති ගොති”ති සුත්තං. නිස්සාය සංවරෙපි අසංවරෙපි කම්මන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඛිකිකානං. හෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සභවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යා සභසමයෙ වෙනනා කම්මන්ති චුත්තං යථා සා කායවච්-මනොඥායෙරසු පටිත්තමානා කායකම්මාදිනාමං ලභති, තථා යදි තෙ සංවරෙ කම්මං, සොපි වක්ඛුන්දියාදිසු පටිත්තමානො වක්ඛුකම්මාදිනාමං ලභෙය්‍යාති වොදෙචුං. **වක්ඛුන්දිසං සංවරෙ වක්ඛුකම්මන්ති** ආදිමාහ.

ඉතරෙ තාදිසං සුත්තපදං අපසසනෙනා චතුස්ථ ආරෙස්ථ පටිකම්පිනා පඤ්චමෙ කායආරෙ පසාදකායං සක්කාය පටිකම්පති, විඤ්ඤානිකායං සක්කාය පටිජානාති. සො හි පසාදකායමපි විඤ්ඤානිකායමපි කායිඤ්ඤායනෙච ඉච්ඡති. මනොආරෙපි විපාකආරං සක්කාය පටිකම්පති, කාමආරං සක්කාය පටිජානාති. අසංවරෙපි එසෙව නයො. **චක්ඛුනා රූපං දිශාති** සුත්තං තෙස්ස ආරෙස්ථ සංවරමෙව දීපෙති, න තස්ස කාමමහාවං, තස්මා අසාධකනති.

සංවරෙකමමනතිකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති කාමමකථා නාම හොති. තත්ථ “නාහං භික්ඛුවෙ සඤ්ඤාන නිකානං කාමානං”නති සුත්තපදං නිස්සාය සබ්බං කාමං සම්පාකනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසම්බ්බිකානං. තෙසං “වෙනනාහං භික්ඛුවෙ කාමං¹ වදාමි”ති සන්ථාදා අවිසේසෙන වෙනනා කාමමනති වුත්තා. සා ව² කුසලාකුසලාව සම්පාකා, අඛ්‍යාතනා අවිපාකාති ඉමං විහාගං දස්සෙත්තුං සබ්බං කාමමනති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. පුන සබ්බා වෙනනාති පඤ්ඤාස්ස අඛ්‍යාතනං සක්කාය පටිකෙඛපො. කුසලා-කුසලෙ සක්කාය පටිඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. **විපාකාඛ්‍යාතනාති** ආදි³ සම්පාකා විපාකවෙනනං⁴ සරූපෙන දස්සෙත්තුං වුත්තා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. **නාහං භික්ඛුවෙති** සුත්තං සති පච්චයෙ දිට්ඨබ්බමාදිස්ස විපාකපටිසංවෙදනං සක්කාය වුත්තං, තස්මා අසාධකනති.

කාමමකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති සද්දො විපාකොතිකථා නාම හොති. තත්ථ “සො තස්ස කාමමස්ස කතන්තා උපචිතන්තා උස්සන්තන්තා විපුලන්තා බ්‍රහ්මස්සරෙ හොති”ති ආදීති අයොනිසො ගහෙත්වා සද්දො විපාකොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසම්බ්බිකානං. තෙසං කාමමසමුට්ඨානා අරූපබ්බමාව⁵ විපාකොති⁶ නාමං ලභනති. රූපබ්බමෙස්ස පනායං වොහාරෙ නෂ්ඨිති දස්සෙත්තුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **සුඛවෙදනිශොති** ආදි විපාකො නාම එවරූපො හොතිති දස්සනත්ථං වුත්තං. **සො නස්ස කාමමස්සාති** සුත්තං ලක්ඛණපටිලාභදස්සනත්ථං වුත්තං. මහාපුරිසො හි කාමමස්ස⁷ කතන්තා සුචිපට්ඨාරෙපි හොති, න ච පට්ඨාරෙ විපාකො, තස්මා අසාධකමෙතනති

සද්දොවිපාකොතිකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා, කාමමනති.

2. ස්‍යා, භාපි,

3. ස්‍යා, ආදිස්ස

4. ස්‍යා, විපාකා විපාකවෙනනං,

5. ස්‍යා, පුරිමකාමමස්ස.

6. ස්‍යා, අරූපබ්බමො,

7. ස්‍යා, විපාකාති.

ඉදුති සලායනනකථා නාම ගොතී. නැන් යසමා සලායනනං කමමසා කතතතා උප්පන්නං, නසමා විපාකොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඤ්ඤානං. නෙ සකියා වකඛාසනනං විපාකොති ප්‍රච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තනයමෙව. සලාසනනං විපාකොති එන් මනායනනං සියා විපාකො, සෙසාති කෙවලං කමමසමුට්ඨානාති, න විපාකො, නසමා අසාධකමෙනනුති.

සලාසනනකථාවන්තනා
තිට්ඨිතා.

ඉදුති සත්තකඛනනුපරමකථා නාම ගොතී. නැන් යසමා “සත්තකඛනනුපරමො”ති චුත්තං, නසමා සත්තකඛනනුපරමො පුග්ගලො සත්තකඛනනුපරමනය නියගොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තර-පට්ඨානං. නෙසං ධර්මො අරියමග්ගං අඤ්ඤා නසා නියමො නප්ඵි, යෙන සො සත්තකඛනනුපරමනය නියතො හවෙය්‍යාති ඉමං විභාගා දසෙසා ප්‍රච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. මානා ජීවිතාති ආදීසු අයමධිප්‍රායො: දො නියමා සමමත්තනියමො ව මිච්ඡත්ත නියමො ව. සමමත්තනියමො අරියමග්ගො. සො අවිනිපාතධම්ම තඤ්ඤව එලුප්පනතිඤ්ඤ නියමෙති.¹ මිච්ඡත්තනියමො ආනන්තරිය-කමං. තං අනන්තර නිරසුප්පනතිං නියමෙති. නැන් සත්තකඛනනු පරමො සොනාපතතිමග්ගෙන අවිනිපාතධම්මනය ව එලුප්පනතිය ව නියමිතො. සෙසමග්ගනියමො පනස්ස නප්ඵි, අනගිගතතතා. ආනන්තරියමපි² කාචං සො අහබ්බො. තිං පනස්ස නියමං ඉච්ඡි. තෙන නං වද්දම, කිනෙන සො ඉමිනා මිච්ඡත්තනියමෙන නියමිතොති? අහබ්බො ආනන්තරිය පඤ්ඤාසු ආනන්තරියභාවං සකියා පටිකම්පති. සත්තකඛනනුපරමං සකියා පටිච්ඡානාති. අප්ඵි සො නිසාමොති පඤ්ඤා³ සත්තකඛනනුපරමනය නියමං අපස්සනෙනා පටිකම්පති. අප්ඵි සො සතිපට්ඨානාති ආදි නියමසඤ්ඤාතෙ මග්ගධම්මෙ දසෙසා චුත්තං. නසා පන පුත්ත පඨමමග්ගානුප්පනතිනො තෙති නප්ඵි, නසමා පටිකම්පති. සෙසමෙත් උත්තානත්මෙව. නනු සො සත්තකඛනනු පරමොති එන් හභවා අයං පුග්ගලො එත්තකෙ හවෙ සකියා විත්තා පරිතිබ්බාසියාති, අයං එත්තකෙති අත්තනො ඤ්ඤානලෙහ බ්‍යාකරෙති, න හවතියමං නාම කිඤ්චි, තෙන සත්තකඛනනුපරමො කොලංකොලො එකඤ්ච වාති⁴ චුත්තං. නසමා අසාධකමෙනනුති.

සත්තකඛනනුපරමකථාවන්තනා
තිට්ඨිතා.

කොලංකොලප්ඵකඤ්චිකථායොපි ඉමිනා වුපායෙන වෙදිතබ්බාති.

1. ම. නිජාමෙති.

2. ස්‍යා. අනන්තරියමපි.

3. ස්‍යා. පඤ්ඤාසු.

4. ස්‍යා. එකඤ්චි.

ඉදුනි ජීවිතා වොරොපනකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා දෙස සමපයුත්තවිනේතන පාණානිපානො හොති, දෙසො ච දිට්ඨිසමපන්නායා අපපතිනො, තසමා දිට්ඨිසමපන්නො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරො පෙය්‍යාහි යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.¹ නෙ සකියා දිට්ඨිසමපන්නානි පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤ ඉහරස්ස. සඤ්චිච්ච මාතරනනි ආදි පසෙකසු පන “අට්ඨානමෙතං අනවභාසො”ති සුත්තභයෙන පටිකම්පති. සන්ධි අගාරවොති ආදි සන්ධාරිදිසු සගාරවස්ස සික්කාපදස්ස² විතික්කමාභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. ඉහරො පන අකුසලවසෙන තස්ස අගාරවො නාම තත්ථිති පටිකම්පිතා සගාරවභාවසඤ්ච සමපට්ඨිතා පුන අගාරවොති පුට්ඨො තෙසු තෙසු කිලෙච්ඡ පසුතභාය විකම්පතානං අසතියා අමනසිකාරෙන වෙතියෙ අභිවාදනපදකම්මකරණාභාවං සකියා පටිජානාති. පුන ඔදහෙස්සාති³ ආදිනා නයෙන පුට්ඨො තාදිසාය කිරියාය සඤ්චිච්ච අකරණෙනා පටිකම්පති. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්මෙවාති.

ජීවිතාවොරොපනකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුනි දුග්ගතිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ දුග්ගතිඤ්ච දුග්ගති-සත්තානං රූපාදිආරම්මණං තණ්හඤ්චාති උභයමපි දුග්ගතීති ගහෙතා පුන නථා අවිභජිතා අවිසෙසෙනෙව දිට්ඨිසමපන්නායා පතිනා දුග්ගතීති වදනති, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකා. නෙ සකියා පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤ ඉහරස්ස. ආපාසිනෙ රූපෙ රජජ්ජාති ආදි පරවාදිනො ලද්ධියා දිට්ඨිසමපන්නායා දුග්ගති අපපතිනා, තස්සා⁴ වසෙන වොදෙතුං වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්මෙව. නිරසං උපපජ්ජස්සාති ආදි දුග්ගතිපභානමෙව දුග්ගතිගාමිති තණ්හා-පභානං වා දීපෙති, න දුග්ගතිසත්තානං රූපාදිආරම්මණාය තණ්හාය පභානං, තසමා අසාධකනති.

දුග්ගතිකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

සත්තමභවිකකථායපි ඵසෙව නයොති.

දවාදසමො චගෙහා

තිට්ඨිතො.

ඉධාති කප්පධම්මකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං “සඬ්ඝං සමග්ගං හෙතාන කප්පං නිරයමගි පච්චති”ති සකලමපි කප්පං සඬ්ඝහෙදනො නිරයෙ තිට්ඨතීති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජතිරිකානං. නෙ සකියා

කප්පටෙය්හි පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. බුද්ධො ච ලොකෙති ඉදං විනා බුද්ධුප්පාදෙන සමඝභෙදස්ස අභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. කප්පො ච සණ්ඨාති සංඛ්‍යා ච ගිජ්ජනීති ආදි යදි සො සකලං කුප්පං තිට්ඨති, සණ්ඨානනො පට්ඨාය නං කමමං කතො නත්ථ උප්පජ්ජනා තිට්ඨෙය්සාති දස්සෙහුං වුත්තං. අනිගනනි ආදි හෙට්ඨා වුත්තාධිප්පායමෙව. කප්පටෙය්හි ඉද්ධිමාති පඤ්ඤා භාවනාමයං සක්ඛාය පටික්ඛිපති. පරසමයෙ පනස්ස ජාතිමයං ඉද්ධිං ඉච්ඡන්ති, නං සක්ඛාය පටිජානාති. ජ්ඣද්ධිපාදෙහි ආදි ජාතී පභාය ඉද්ධියා ඉද්ධිමාති ලද්ධිමත්තමෙතො, කිත්තොන යදි පනස්ස ඉද්ධි අත්ථි, ඉමිනා නුයෙන¹ ඉද්ධිපාදා භාවිතා භවෙය්සුන්ති වොදනත්ථං වුත්තං. ආපා සිත්ඤා තෙතරසිත්ඤාති සුත්තං යං සො එතං කප්පං අසීතිභාගෙ කතො නනො එකභාගමත්තං කාලං තිට්ඨෙය්ස, නං ආයුකප්පං සක්ඛාය වුත්තං. නසමා අසාධකන්ති.

කප්පට්ඨකථාවිණිශ්චාය

තිට්ඨිතා.

ඉද්ධි කුසලවිත්තපටිලාභකථා² නාම හොති. තත්ථ කප්පටෙය්හි සකසමයෙ කාමාවචරකුසලමෙව පටිලභති, යෙන පන තං උප්පත්තිං පටිබාහෙය්ස, තං මහගතං ලොකුත්තරං වා න පටිලභති. යෙසං පන ඉමං විභාගං අකතො අවිසෙසෙනෙව සො කුසලවිත්තං න පටිලභතීති ලද්ධි, සෙය්සථාපි උත්තරප්පභානං. තෙසං විභාගදස්සනෙන තං ලද්ධිං තිද්ධිහුං පුච්ඡා සකවාදියා. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තරා-
නත්ථමෙවාති.

කුසලවිත්තපටිලාභකථාවිණිශ්චාය

තිට්ඨිතා.

ඉද්ධි අනන්තරපසුත්තකථා නාම හොති. තත්ථ අනන්තරපසුත්තො නාම යෙන ඛකිභෙදනො අනන්තර විපාකද්දයනං මාත්‍ර-
සාතාදිආනන්තරියකමමං ආණත්තං. තත්ථ යස්ස³ නියතාය ආණත්තියා ආණත්තො නං කමමං කරිස්සති, සො අත්ථසාධිකාය වෙතනාය උප්පාදිතත්තා මිච්ඡත්තනියතො හොති, අභබ්බො සමමත්තනියමං⁴ ඔක්කමිහුං. යස්ස අනියතාය ආණත්තියා ආණත්තො නං කමමං කරිස්සති, සො අත්ථසාධිකාය වෙතනාය අනුප්පාදිතත්තා න මිච්ඡත්තනියතො භබ්බො සමමත්තනියමං ඔක්කමිහුන්ති ඉදං සකසමයෙ සන්තිට්ඨානං.

1. ස්‍යා. ඉමෙ තෙන.

2. ම. කුසලපටිලාභ.

3. ම. තස්ස.

4. ම. සමමත්තං.

යෙසං පන අනියතායපි ආණතතියා අභබ්බායෙව සම්මතන නියමං ඕකකම්මානති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානං තෙසං ලද්ධිං¹ තිත්ථිං සකවාදී පුබ්බපක්ඛං දත්වා අනිගනන් පසුගෙනාති පරවාදිනා අත්තානං පුච්ඡාපෙති. තෙනෙත්ථ පඨම පුච්ඡා පරවාදියං. අත්ථසාධිකවෙනතාය අභාවං සක්ඛාය පටිඤ්ඤ සකවාදියං. තතො පරවාදී මාභුඝාතාදිකම්මෙය්‍ය ආණතතතතාව සො මිච්ඡත්තනියතොති මඤ්ඤති. තස්මා මිච්ඡත්තනියාමඤ්චාති පඤ්ඤං පුච්ඡති. සකවාදී පන එකස්ස පුග්ගලස්ස මිත්තං නියමානං අනොකකනති කමෙව² සක්ඛාය නි භෙවනති පටිකම්පති. නනු නං කම්මෙනති මාභු ඝාතාදිකම්මං. තත්ථ අනියතාණතතිං සක්ඛාය ආමග්ගාති පටිඤ්ඤ සකවාදියං. අනියතමපි හි ආණතතිං පයොජෙත්වා සීතස්ස අනනුච්ඡ පිකං මයා කතනති කුකකුච්චං උපපජ්ජතෙව විපපටිසාරො ජායතෙව. භඤ්චීති ආදි කුකකුච්චුප්පත්තිමිත්තං ගහෙත්වා පරවාදිනා ලද්ධිපතිට්ඨා පනත්ථං වුත්තං.

ඉද්දති යස්ස අනියතාණතතිකස්සාපි අනන්තරං පසුත්තස්ස පරාදිනා සම්මතනතියාමොකකම්මං පටිලද්ධං, තමෙව පුග්ගලං ගහෙත්වා අනිගනන් පසුගෙනා සුග්ගලො අභබ්බාති පුච්ඡා සකවාදියං. අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං සකවාදී අභබ්බා නාම මාභුඝාතාදිකම්මානං කාරකො, කිත්තෙ තෙන තාති කම්මාති කතාතිති වොදෙත්වා මාතා ජීවිතා වොග්ගිතාති ආදිමාහ. ඉතරො තෙසං චතුක්ඛං අරොගතාය තථාරූපං කිරියං අපස්සනොනා නි භෙවනති පටිකම්පති. නං කම්මං පටිසංභට්ඨොති අනියතාණතතිකම්මං සක්ඛාය වුත්තං. තං හි මා බො මයා ආණතතං අකාසීති ආණතතං නිවාරෙනෙන පටිසංභවං නාම හොති. පටිසං භට්ඨතායෙව වෙත්ථ කුකකුච්චං පටිච්ඡිනොදිතං විපපටිසාරො පටි චිනොදිතො නාම හොති. එවං සනෙතපි පනෙත්ථ පුරිමාණතතියා-යෙව නියතභාවං මඤ්ඤමානො පරවාදී ආමග්ගාති පටිජානාති. අථ නං සකවාදී තස්ස කම්මස්ස පටිසංභට්ඨාවං සමපට්ච්ඡා-පෙත්වා අත්තනො ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙත්වා භඤ්චීති ආදිමාහ. පුන අනිගනන් පසුගෙනාති පටියොසානපඤ්ඤා පඨමපඤ්ඤා විය පුච්ඡා පරවාදියං. පටිඤ්ඤ සකවාදියං. නනු නං කම්මෙනති අනු යොගො පරවාදියං. පටිසංභට්ඨාලතො පුබ්බ පසුත්තකාලං සක්ඛාය පටිඤ්ඤ සකවාදියං. පසුත්තපුබ්බතාමත්තං ගහෙත්වා අනියතාණතති වසෙන භඤ්චීති ලද්ධිපතිට්ඨාපනං පරවාදියං. අයං පන ලද්ධි අයොතිසො පතිට්ඨිතතතා අප්පතිට්ඨිතාව හොතිති.

අනිගනන් පසුගතභව්‍යම ආණතා
තිට්ඨිතා.

ඉදහි නියතස්ස නියාමකථා නාම හොති. තත්ථ දුට්ඨො නියාමො ඔච්ඡත්තනියාමො ච ආනන්තරියකමමං, සමමත්තනියාමො ච අරිය චූෂණා. ඉමෙ චෙ නියාමෙ ධ්වජො අසේඤ්ඤ නියාමො¹ නප්ථි. සුඤ්ඤිපි හි සෙසා තෙභූමකධම්මා අනියතා නාම. තෙහි සමත්තාගන්තොපි අතීයතොයෙව. බුද්ධො හි පත අත්තන්තො ඤ්ඤාභලෙන අයං සතෙතො අනාගතෙ බොධිං පාපුණ්ණානීති බ්‍යාකන්තො බොධිසත්තො පුඤ්ඤස්ස-දත්තා නියතොති වුච්චති. ඉති ඉමං වොහාරමත්තං ගහෙතො පච්ඡම භවිකො බොධිසත්තො. තාය ජාතියා භබ්බො ධම්මං අභිසමෙභුනති අධිප්පායෙන² †නියතො† නියාමං ඔක්කමතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉහරස්ස. මිච්ඡත්තනිසන්ධොති ආදි අසේඤ්ඤ නියාමෙන නියතස්ස අසේඤ්ඤනියාමාභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. පුබ්බෙ මග්ගං භාවෙධොති ආදි නියමිප්පභෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. සතිපට්ඨානනති ආදි එකසම්මපි නියාමෙ ධම්මභෙදදස්සනත්ථං වුත්තං. භවෙබ්බා බොධිසත්තොති වචනං කෙවලං බොධිසත්තස්ස භබ්බතං දීපෙති, න නියතස්ස නියාමොක්කමනං. තස්මා අසාධකං. සො හි පුබ්බෙ එකෙනපි නියතධම්මෙන අනියතො, මොඛිමුලෙ සච්චදස්සනෙන නියාමං ඔක්කන්තොති.

නියතස්ස නියාමකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදහි නිවුත්තකථා නාම හොති. තත්ථ සුද්ධස්ස සුද්ධිනිව්වාභාවතො නිවරණෙහි නිවුතො ඔපුටො පරියොනද්ධො ච නිවරණං ජහතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානං. තෙ සක්කාය නිවුතොති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉහරස්ස. රත්තො ඤ්ඤනති ආදි නිවුත්තස්ස නිවරණජහනෙ දෙසදස්සනත්ථං වුත්තං. පටිසුද්ධො පටිසොද්දනොති ආදි වික්කම්භනවිසුද්ධියා විසුද්ධියා සමුවෙඡ්දවිසුද්ධිදස්සනත්ථං වුත්තං. තස්ස එමං භ්වතොති ආදි ජානතො පස්සතො ආසවක්කයං දීපෙති, න නිවුත්තස්ස නිවරණජහනං, තස්මා අසාධකනති.

නිවුත්තකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදහි සමමුඛිභූතකථා නාම හොති. තත්ථ සමමුඛිභූතො සංයොජනානං සමමුඛිභාවං, තෙහි සමධිතිභාවං උපගතො, සෙසමෙත්ථ නිවුත්තකථාසද්ධමෙවෑති.

සමමුඛිභූතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා නියාමොනාම.

2. ස්‍යා, අධිප්පායතො

†. ස්‍යා නප්ථි.

ඉදුති සමාපනො අස්සාදෙතීතිකථා නාම ගොති. තත්ථ “පඤ්ඤානිකානං උපසම්පජ්ජ විහරති, සො තදස්සාදෙතී”ති ආදිවචනං තිස්සාය සමාපනො අස්සාදෙති, සා වස්ස ක්කානතිකතති ක්කානාරම්මණා ගොතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සක්කාය සමාපනොති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **නං ක්කානං නස්ස ක්කානස්ස ආරම්මණතති පඤ්ඤාසු තස්සෙව තදාරම්මණතං අපස්සනො සුත්තවිරෝධිභයෙන පටිකම්පති.** ‘තදස්සාදෙතී’ති වචනමත්තෙන පටිජානාති. **සො නං අස්සාදෙතීති** සුත්තං ‘ක්කානලාභිනො ක්කානා වුට්ඨාය ක්කානස්සාදං සාධෙති. න අනො සමාපනතියංයෙව ක්කාන තිකතතියා ක්කානාරම්මණතං. තස්මා අසාධකතති.

සමාපනො අස්සාදෙතීතිකථා වණණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති අසාතරුගකථා නාම ගොති. තත්ථ “යංකිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා සො තං වෙදනං අභිනන්ති අභිවදති”ති සුතෙන¹ දිට්ඨාභිනන්තිවසෙන වුත්තං. අභිනන්තිති වචනං තිස්සාය දුක්ඛවෙදනායපි රුගස්සාදවසෙන අභිනන්ති² ගොති, තස්මා අපි අසාතරුගොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරුපථිකානං. තෙ සක්කාය අපි **අසාතරුගොති** පුච්ඡා සකවාදිස්ස. තත්ථ **අසාතරුගොති** අසාතෙ දුක්ඛවෙදසිතෙ අනො වත මෙ එතදෙව භවෙය්‍යාති රජ්ජනා. **ආමනාති** ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තාතත්ථ මෙව. ‘සො තං වෙදනං අභිනන්ති’ති සුතෙන පන විතිවට්ටොති දුක්ඛවෙදනමෙව ආරම්භ රුගුප්පතති නාම තත්ථ. සමුග්ගහණෙන පන වෙදසිතලක්ඛණං ධම්මං දුක්ඛවෙදනමෙව වා අත්තතො සම්භු පස්සනො දිට්ඨිමඤ්ඤානාසකිකානාය දිට්ඨාභිනන්තිනාය වෙදනං අභිනන්ති, න³ දුක්ඛාය වෙදනාය විපරිණාමං අභිනන්ති. දුක්ඛාය වෙදනාය අභිභූතො තස්සා පටිපක්ඛං කාමසුඛං පත්ථයනොපි දුක්ඛ වෙදනං අභිනන්ති නාම. එවං දුක්ඛවෙදනාය අභිනන්ති ගොතීති අධිප්පායො. තස්මා අසාධකමෙතං අසාතරුගස්සාති.

අසාතරුගකථා වණණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති ධම්මතණ්හා අබ්‍යාකතාතිකථා නාම ගොති. තත්ථ රූප තණ්හා-පෙ-ධම්මතණ්හාති ඉමාසු ඡසු තණ්හාසු යස්මා සබ්බපච්ඡිමා තණ්හා ධම්මතණ්හාති වුත්තං. තස්මා සා⁴ අබ්‍යාකතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසපඤ්ඤානං පාලියා අත්ථො නිය්‍යාති. කාමතණ්හාති

ආදිහි තීති කොට්ඨාසෙහි ඡපි නණනා සංඛිට්ඨො දසසිභා. රූපාදිසු හි¹ ඡපු ආරම්භණෙසු නාමසංසාදවසෙන පවතතා නණනා සාමනණනා, හවිසංහි අනතා ව ලොකො වාති සංසාදධිධිසගගනා නණනා හවනණනා, න හවිසංහිති උචෙත්දදිධිසගගනා නණනා විභවනණනාති. නිඤ්ඤා සා ධම්මනණනාහි පදං නණනාය ධම්මාරම්භණං ආරම්භ පවතතිං දිපෙති, න අබ්බාසනනාවං, න සමා අසාධකනති.

ධම්මනණනා අබ්බාසනනාහි කථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදති ධම්මනණනා න දුක්ඛසමුදයොති කථා නාම ගොති. තත්වාපි යසමා සා ධම්මනණනාහි වුතතා, න සමා න දුක්ඛසමුදයොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානංයෙව. තෙ සංඛාය පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස, සෙසං පුරිමකථාසද්ධිසමෙවති.

ධම්මනණනා න දුක්ඛසමුදයොති කථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

තෙරසමො වගෙහා

නිට්ඨිතො.

ඉදති කුසලාකුසලපටිසංඛානකථා නාම ගොති. තත්ථ කුසලං වා අකුසලස්ස අකුසලං වා කුසලස්ස අනන්තර උපපජ්ජනකං නාම නන්දිති තෙසං අඤ්ඤාමඤ්ඤං පටිසංඛානං න සුජ්ජති. යෙ පන යසමා ඵකවන්තසම්ඤ්ඤාව රජ්ජති විරජ්ජති ව, න සමා නං අඤ්ඤාමඤ්ඤං පටිසංඛගතිති ලද්ධිං ගගෙහො ඕහා, සෙය්‍යථාපි මහාසංඛිකා. තෙ සංඛාය පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. ආවට්ටනා පණ්ඩිති උභයං ආවජ්ජනස්සෙව නාමං. තඤ්ඤි භවඕනං ආවට්ටනිති ආවට්ටනා. භවඕනාරම්භණො අඤ්ඤාසම්භං ආරම්භණෙ විතතං පණ්ඩිතති ධම්මනිති පණ්ඩි. කුසලං අනාවට්ටනස්සාහි යං නං අකුසලානන්තරං පටිසංඛගනනං කුසලං උපපජ්ජති, නං අනාවට්ටනස්ස උපපජ්ජති පුච්ඡති. ඉතරෙ පන විතා ආවජ්ජනෙන කුසලස්ස උපපතතිං අපස්සනෙනා පටිකම්පති. කුසලං අයොනිසො මහාසංඛගතොති ඉදං යදි අකුසලානන්තරං කුසලං උපපජ්ජය්‍ය, අකුසලස්සෙව ආවජ්ජනෙන අයොනිසො මහාසංඛගතො උපපජ්ජය්‍යාහි වොදනත්ථං වුතතං. සෙසං යථාපාලිමෙව නිය්‍යාති. නිඤ්ඤා සංඛිට්ඨො වන්තසම්භති වවනං ඵකාරම්භණෙ සරගම්භ අපපතතිං දිපෙති, න කුසලාකුසලානං අනන්තරනං, න සමා අසාධකනති.

කුසලාකුසලපටිසංඛානකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

1. සං, රූපාදිසුපි.

ඉදුනි සලායනනුපපන්නිකථා නාම ගොති, තත් උපපත්තෙයිසෙන පටිසන්ධිවිනේන සගෙව ඔපපාතිනානං සලායනනං උපපජ්ඣති. ගබ්බසෙය්‍යකානං අරුකිත්තිකායනනෙසු මානායනනකායායනනානෙව පටිසන්ධිකතෙණ උපපජ්ඣන්ති, සෙසානි වහනාරි සත්තසත්තතිරන්තිමිති. ¹ නානි ව බො යෙන කවමුතා පටිසන්ධි ගතිතා, නයෙසව අඤ්ඤාසා වා කතතනාති අයං සකසමයෙ වාදෙ, යෙසං පන එකභවමසමභවතතා සමපනනසාධාවිටපානං රුකකාදීනං අභිකුරෙ විය බිජමත්තං සලායනනං මාභුකුච්ඡිමි. පටිසන්ධිකතෙණයෙව උපපජ්ඣති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. ² තෙ සන්ධාය සලායනනනි පුච්ඡා සකවාදියං, පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සබ්බභවපට්ඨමභනති ආදි සලායනනෙ සති එවරුපො හුතා ඔකකමෙය්‍යාති වොදනත්ථං චුතතං. මාභුකුච්ඡිගතස්සාති පුච්ඡා පරවාදියං. පරතො මාභුකුච්ඡිගතස්ස පච්ඡා කෙසාති පුච්ඡා සකවාදියං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සලායනනුපපන්නිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුනි අනන්තරපපච්චයකථා නාම ගොති, තත් නවවතිතාදිසු රුපදස්සනසද්දසවණාදීනං ලුහුපරිවත්තිතං දිස්වා ඉමානි විඤ්ඤාණානි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අනන්තර උපපජ්ඣන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථිකානං. හෙ සන්ධාය වක්ඛවිඤ්ඤාණස්සාති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සොනවිඤ්ඤාණං රුපාරමමණඤ්ඤවාති යදි වක්ඛවිඤ්ඤාණස්ස අනන්තර උපපජ්ඣය්‍ය, විපාකමනොධාභු විය රුපාරමමණං සියාති වොදෙත්ථං චුතතං. වක්ඛඤ්ඤ පට්ඨව රුපෙව උපපජ්ඣති සොනවිඤ්ඤාණනි පඤ්ඤාසු සුත්තාභාවෙන පටිකම්පිත්වා අනන්තරපපවත්ති. ³ සලලකෙට්ඨනො ලද්ධිවසෙන පටිජානාති. නඤ්ඤව වක්ඛවිඤ්ඤාණං නං සොනවිඤ්ඤාණනි යථා පසමජවනාන්තරං දුතියජවනං මනොවිඤ්ඤාණභාවෙන තඤ්ඤව ගොති, කිනේන තථා එතමපි වයං එකමෙවාති පුච්ඡති. ඉමිතා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො, නවමති භාසති. ආදිවචනං ආරමමණසමොධානෙ ලුහුපරිවත්තිතාය වොකිණ්ණභාවං දීපෙති, න අනන්තරපපච්චයතං, තසමා අසාධකනති.

අනන්තරපපච්චසකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුනි අරියරූපකථා නාම ගොති, තත් සමමාවාචාකමමනනා රුපං, “තඤ්ඤබො සබ්බං රුපං” ⁴ වහනාරි ව මහාභුතාති වඛුනකඤ්ඤ මහාභුතානං උපාදයරූප” නති චචනගො උපාදයරූපනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි

1. ස්‍යා, සත්තසත්තරහතිමිති

3. ස්‍යා, අනන්තරූපපනති.

2. ස : පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.

4. ස්‍යා, සබ්බං.

උත්තරපථනානං. තෙ සක්ඛාය අභිසරුපං මහාදුන්නානං උපාදයාති පුච්ඡා සභවාදිස්ස. නත්ථ අරියානං රුපං, අරියං වා රුපනති අරියරුපං. **ආමනනාති** ලද්ධියං සත්වා පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. **කුසලෙනාති** පුට්ඨො ලද්ධි වසෙනෙව පටිජානාති. අනාසවපුච්ඡාදීසුපි ඵසෙව නයො. **සංකිඤ්චි රුපනති** සුත්තං සපෙඤ්චා භූතාති සෙසරුපස්ස උපාදයභාවො දීපෙති, න සමමාවාවානමනනානං. තෙසඤ්ඤා රුපමහතඤ්ඤාව අසිද්ධං, කුතො උපාදයරුපනා, තස්මා අසාධකනති.

අභිසරුපකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදං අඤ්ඤා අනුසයොතිකථා නාම භොති. නත්ථ යස්මා පුප්ථුජනො කුසලාඛ්‍යාතෙන විතෙන පවත්තමානෙ සානුසයොති වත්තබ්බො, න පරිසුට්ඨිගොති, තස්මා අඤ්ඤා අනුසයො අඤ්ඤං පරිසුට්ඨානනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුකානං. තෙ සක්ඛාය **අඤ්ඤා කාමර්ශානුසයොති** පුච්ඡා සභවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසං භෙට්ඨා, අනුසයකථායං වුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බං. **සානුසයොති** ආදි පන තස්මිං සමයෙ අනුසයස්ස අපභිනත්තා සානුසයොති වත්තබ්බතං අනුපනත්තා ව පරිසුට්ඨිගොති අවත්තබ්බතං දීපෙති, න අනුසයපරිසුට්ඨානානං අඤ්ඤත්තං, තස්මා අසාධකනති.

අඤ්ඤාඅනුසයොතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදං පරිසුට්ඨානං විත්තවිපසුත්තනතිකථා නාම භොති. නත්ථ යස්මා අනිවවාදිනො මනසිකරෙතොපි රුගාදයො උපපජ්ජනති, වුත්තමපිවෙනං “අපෙකද භො භාරඤ්ඤා අසුභතො මනසිකරිස්සාමිති සුභතොව මනසිකරෙති”ති, තස්මා පරිසුට්ඨානං විත්තවිපසුත්තනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුකානංයෙව. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සභවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථෙවොති.¹

පටිසුට්ඨානංවිත්තවිපසුත්තනතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදං පරියාපන්නකථා නාම භොති. නත්ථ යස්මා කාමරුගො කාමධාතුං අනුසෙති කාමධාතුපරියාපනෙතාති ව වුච්චති. තස්මා රුපා-රුපර්ශාදි² රුපධාතුඅරුපධාතුයො අනුසෙතති, රුපධාතුඅරුපධාතු පරියාපනායෙව ව නාම භොනතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුකා නඤ්ඤාව සමමිතිශානඤ්ඤා. තෙ සක්ඛාය **රුපර්ශොති** පුච්ඡා සභවාදිස්ස.

1. සෘෂා භෙට්ඨා වුත්තනසෙනා උත්තානත්ථෙවොති. 2. සෘෂා & ඔ. රුපර්ශාදි.

පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත් අනුසෙතිති යථා කාමරුගො කාමවිතක්ක සංකාතං කාමධාතුං සහජානවසෙන අනුසෙති, නිනෙන් එවං රුප රුගො රුපධාතුනති පුච්ඡති. පටිසාපනෙනාති යථා ච සො නිවිධාය කාමධාතුයා නිලෙසකාමවසෙන පරියාපන්නතතා කාමධාතුපරියා පනෙතා, නිනෙන් එවං රුපරුගොපි රුපධාතුපරියාපනෙනාති පුච්ඡති. ඉතරො පනස්ස අබිප්පායං අසලලකෙනෙනා කෙවලං ලද්ධිවසෙන ආමනනාති පටිජානාති. අථ නං තමත්ථං සලලකතාපෙතුං කුසලපිපාසා කිරියාසංකාතෙති සමාපනෙතසියාදීති සංසද්ධිතා පුච්ඡතුං සමාපනෙත සිසොති ආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නියසාති. නනු කාමරුගොති ආදිවචනමපි කාමරුගස්සෙව කාමධාතුයං අනුසයභාවඤ්ච පරියාපන්නතඤ්ච දීපෙති, න ඉතරෙසං ඉතරධාතුසුති.

පටිසාපනකල්පවණ්ණනා

නිවසිතා.

ඉදුති අබ්‍යාකතකල්පා නාම භොති. තත් විපාකකිරියාරුපතිබ්බාන සංකාතං චතුබ්බධං අබ්‍යාකතං අවිපාකතතා අබ්‍යාකතනති වුත්තං. දිට්ඨිගතං “සස්සතො ලොකොති බො වච්ඡ අබ්‍යාකතමෙත”නති සස්සතාදිභාවෙන අකට්ඨතතා. යෙසං පන ඉමං විභාගං අග්ගභෙත්වා පුරිමාබ්‍යාකතං විය දිට්ඨිගතමපි අබ්‍යාකතනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකු කානඤ්ඤව උත්තරුපථකානඤ්ච. තෙසං තං විභාගං දස්සෙතුං දිට්ඨිගතං අබ්‍යාකතනති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නියසාති.

අබ්‍යාකතකල්පවණ්ණනා

නිවසිතා.

ඉදුති අපරියාපන්නකල්පා නාම භොති. තත් යසමා පුට්ඨජ්ඣනො ක්කානලාභී කාමෙසු විතරුගොති චත්තබ්බො භොති, න පන විගත-දිට්ඨිකොති, තසමා දිට්ඨිගතං අපරියාපන්නති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නියසාති.

අපටිසාපනකල්පවණ්ණනා

නිවසිතා.

මුද්දසමො චගො

නිවසිතො.

ඉදුති පච්චයකල්පා නාම භොති. තත් යො ධම්මො ගෙභුප්පච්චයෙන පච්චයො, සො යෙසං ගෙභුප්පච්චයෙන පච්චයො, තෙසඤ්ඤව යසමා ආරමෙණානනතරසමනනතරප්පච්චයෙන පච්චයො න භොති, යො වා

ආරම්භකපව්වයෙන පව්වයෝ, සො යසමා තෙසංයෙව අනන්තර සමන්තරපව්වයෙන පව්වයෝ න හොති, තසමා පව්වයනා වචනිනාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඛිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති.

පව්වසනාකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති අඤ්ඤාමඤ්ඤාපව්වයකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සමයෙ අවිජ්ජාපව්වයා සඞ්ඛාරාති අයමෙව නනති, සඞ්ඛාරපව්වයාපි අවිජ්ජාති අයං නත්ථි,¹ තසමා අවිජ්ජාව සඞ්ඛාරානං පව්වයෝ, න පන සඞ්ඛාර අවිජ්ජායාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඞ්ඛිකානං. තෙ සන්ධාය අවිජ්ජා සඞ්ඛාරාදීනං අඤ්ඤාමඤ්ඤාපව්වයනාපි අත්ථිති දසෙස්සානුං පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අවිජ්ජා සඞ්ඛාරෙන්නාති එත්ථ අසුඤ්ඤාති-සඞ්ඛාරෙව ගතීතො. තසමා සඞ්ඛාරපව්වයාපි අවිජ්ජාති එත්ථ සහජාන-අඤ්ඤාමඤ්ඤාඅත්ථිඅවිගතසමපයුත්තවසෙන පව්වයනා වෙදිතබ්බා. උපාදානපව්වයාපි නණ්ණාති එත්ථ ඔපෙත්වා කාමුපාදානං සෙසාති තිණ්ඤි උපාදානාති අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා විය නණ්ණාය පව්වයා හොන්නති වෙදි තබ්බාති. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. ජග්ගමරණපව්වයාති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. නාමරූපං විඤ්ඤාණපව්වයාති සකවාදිස්සාති.

අඤ්ඤාමඤ්ඤාපව්වයකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති අද්ධාකථා නාම හොති. තත්ථ “තිණ්ණිමාති භික්ඛවෙ කථා වඤ්ඤිති”ති සුත්තං නිස්සාය කාලසඞ්ඛාතො අද්ධා නාම පරිනිප්පන්නො අත්ථිති යෙසං ලද්ධි, තෙසං අද්ධා නාම කොච්ඡි පරිනිප්පන්නො නත්ථි අඤ්ඤානු කාලපඤ්ඤානම්මනා, රූපාදයො පන බන්ධාවා² පරි නිප්පන්නාති. විහාගං දසෙස්සානුං අද්ධා පටිනිප්පන්නාති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සවෙ සො පරිනිප්පන්නො රූපාදිසු අඤ්ඤාතරෙත්ථ³ භවිතබ්බන්ති වොදෙත්වා රූපනති ආදිමාග. ඉතරෙ පටිකම්පති. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතිති.

අද්ධාකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

බණ්ලයමුහුත්තකථාසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙපි ගෙනෙ බණා දයො අද්ධාපරියායා එවාති.

බණ්ලයමුහුත්තකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා' අවිජ්ජාති නත්ථි.

2. ස්‍යා, බන්ධා.

3. ම. අනෙත අඤ්ඤාතරෙත්ථ.

ඉදුති ආසවකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා චතුති ආසවෙති උත්තරිං අඤ්ඤා ආසවො නාම නත්ථ, යෙන චත්තාරො ආසවා සාසවා සිසුං, තසමා චත්තාරො ආසවා අනාසවාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාද්‍යනං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ ආසවා අනාසවා, එවං සනෙත තෙහි මග්ගාදි-ලක්කණප්පතෙනති භවිතබ්බනති වොදෙද්දං මග්ගාති ආදිමාහ. සෙසමෙත්ථ උත්තාතත්ථමෙවාති.

ආසවකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති ජරාමරණකථා නාම හොති. තත්ථ ජරාමරණං නාම අපරි නිප්පන්නතතා ලොකියනති වා ලොකුත්තරනති වා න චත්තබ්බං. “ලොකියා ධම්මා ලොකුත්තරා ධම්මා”ති හි දුතො ජරාමරණං නෙව ලොකියපදෙ, න ලොකුත්තරපදෙ නිද්දිට්ඨං. තත්ථ යෙසං ඉමං ලක්කණං අනාදිසිචා ලොකුත්තරානං ධම්මානං ජරාමරණං ලොකුත්තරනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසඤ්ඤානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව තිය්‍යාතිති.

ජරාමරණකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති සඤ්ඤාවෙදසිතකථා නාම හොති. තත්ථ සඤ්ඤාවෙදසිත නිරෝධසමාපනති නාම න කොචි ධම්මො, චතුත්තං පන බක්ඛානං නිරෝධො, ඉති සා නෙව ලොකියා, න ලොකුත්තරා. යසමා පන ලොකියා න හොති, තසමා ලොකුත්තරාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාද්‍යනංයෙව. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

සඤ්ඤාවෙදසිතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති යසමා සා ලොකුත්තරා න හොති, තසමා ලොකියාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙතුවාද්‍යනං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

දුතිසඤ්ඤාවෙදසිතකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා

ඉදුති යසමා අසුකො මරණධම්මො අසුකො න මරණධම්මොති සත්තානං මරණධම්මතාය නියමො නත්ථිති සඤ්ඤාවෙදසිතනිරෝධං සමාපන්නොපි කාලං කරොය්‍යාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජගිරිකානං.

තෙසං සමාපන්නායපි මරණධම්මනාය මරණසමයෙද්ව අමරණසමයෙද්ව දෙසෙවුං පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යසමා කාලං කරෙන්නස්ස නාම මරණනතිකෙහි එස්සාදිහි භවිතබ්බං, තස්මා තෙනාකාරෙන වොදෙද්වං අනුච්ඡිද්ධාදිමාහ. අපිඤ්ඤාසං භාලිකිඤ්ඤාති ආදිති පුට්ඨො සෙසසහෙන සක්කාය පටික්ඛිපති. ඔසං භගෙසොති ආදිති පුට්ඨො සමාපන්නිආනුභාවං සක්කාය පටික්ඛිපති. දුතියවාරෙ සරිට්ඨකතිං සක්කාය පටිච්ඡානාති. එවං සනෙත පන සමාපන්නිආනු භාවො නාම න භොති. තෙනෙව නං න නිරෝධසමාපනෙනාති¹ අනු යුඤ්ඤති. න කාලං කප්පෙසොති පුච්ඡා පරවාදිසං. අනු භො ගිසා මොති² පරවාදිසං පඤ්ඤා පන යසමා එවරුපො නියාමො නාම නත්ථි, තස්මා පටික්ඛිපති. වකුට්ඨිඤ්ඤාණසමඛිති ආදි සකවාදිනා නියාමෙ අසනෙතපි මරණසමයෙනෙව³ මරති, න අසමයෙනාති දෙසෙවුං වුත්තං. තත්ත්වමධිප්පායො යදි නිශමාභාවෙන කාලකිරියා භවෙය්‍ය, වකුට්ඨි චිඤ්ඤාණසමඛිතොපි භවෙය්‍ය, තතො “පඤ්ඤාති චිඤ්ඤාණෙහි න වචති න උපපජ්ජති”ති සුත්තවිරෝධො සියා. යථා පන වකුට්ඨිඤ්ඤාණ සමඛිතිය කාලකිරියා න භොති, තථා නිරෝධසමාපන්නස්සාපිති.

නතිසසඤ්ඤාවේදසිතකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා.

ඉද්දති අසඤ්ඤාසත්තපිකාකථා නාම භොති. තත්ථ සඤ්ඤාවිර්ගව සෙත පවත්තභාවනා අසඤ්ඤාසමාපන්නිපි නිරෝධසමාපන්නිපි සඤ්ඤා වේදසිතනිරෝධසමාපන්නි නාම. ඉති දෙව සඤ්ඤාවේදසිතනිරෝධ සමාපන්නියො ලොකියා ව ලොකුත්තර ව. තත්ථ ලොකියා පුච්ඡිජ්ජනස්ස අසඤ්ඤාසත්තපිකා භොති, ලොකුත්තර අරියානං. සා ව නාසඤ්ඤා සත්තපිකා. ඉමං පන විභාගං අනත්වා අවිසෙසෙනෙව සඤ්ඤාවේදසිත නිරෝධසමාපන්නි අසඤ්ඤාසත්තපිකාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙදු වාද්දනං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යසමා අසඤ්ඤාසමාපන්නිං සමාපන්නස්ස අලොභාදයො අනුච්ඡිද්ධා, න නිරෝධසමාපන්නිං, තස්මා තෙසං වසෙන වොදෙද්වං අනුච්ඡිද්ධා. ඉධාපි අසඤ්ඤාති පඤ්ඤා ඉධ සඤ්ඤාවිර්ගව සෙත සමාපන්නත්තා අසඤ්ඤාති අනුඤ්ඤාතා. තත්ත්ව⁴ අසඤ්ඤාසත්තෙනෙව, තස්මා ඉමං පටිඤ්ඤාං ගහෙතො ලද්ධිං පතිට්ඨිපෙන්නන ඡලෙන පතිට්ඨාපිතා භොති. ඉධ වා නිරෝධසමාපන්නිං සක්කාය අසඤ්ඤාති අනුඤ්ඤාතා. තත්ත්ව ඉතො වුත්තස්ස අනාගාමිනො නිරෝධසමාපන්නිමෙව, තස්මාපි ඉමාය පටිඤ්ඤාය පතිට්ඨාපිතා ලද්ධි, අප්පතිට්ඨාපිතායෙවාති.

අසඤ්ඤාසත්තපිකාකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා.

1. ම, තං නිරෝධසමාපනෙනාති. 3. ම, නියමොතිව,
2. ස්‍යා, සමයෙනෙව. 4. ස්‍යා, තත්ත්ව.

ඉදුති කමමුපවයකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං කමමුපවයො නාම කමමතො අඤ්ඤා විතතවිපසයුතො අබ්බාසතො අනාරම්මණොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානඤ්ඤව සමමිතියානඤ්ඤි. තෙ සක්කිය අඤ්ඤං භමමනති පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉහරස්සං. අථ නං යදි කමමතො අඤ්ඤා කමමුපවයො, එය්‍යාදිතොපි අඤ්ඤාන එය්‍යුපවයාදිනා හවිතබ්බනති වොදෙද්‍යුං අඤ්ඤා ඵයෙය්‍යාති ආදිමාහ. ඉතරෙ ලද්ධියා අභාවෙන පටිකම්පති. **කමමන සහජතොති** පඤ්ඤාසු විතතවිපසයුතං සක්කිය පටිකම්පති. විතතසමපසුතං සක්කිය පටිජානාති. **කුසලොති** පඤ්ඤාසුපි විපසයුතං සක්කිය පටිකම්පති. සමපසුතං සක්කිය පටිජානාති. පරතො අකුසලොති පඤ්ඤාසුපි එසෙව නයො. **සාරම්මණොති** පුට්ඨා පන එකතං අනාරම්මණමෙව ඉච්ඡති, තස්මා පටිකම්පති. **විතතං හිජ්ජමානනති** යද, විතතං හිජ්ජමානං හොති, තද කමමං හිජ්ජතිති අර්ථො. භූමමන්ථ වා පච්චතං, හිජ්ජමානෙති අර්ථො. අයමෙව වා පාඨො. තත්ථ යස්මා සමපසුතො හිජ්ජති විපසයුතො න හිජ්ජති, තස්මා පටිජානාති වෙව පටිකම්පති ව. **කමමමහිකමමුපවයො**ති කමමෙ සති කමමුපවයො, කමමෙ වා පතිට්ඨිතෙ කමමුපවයො, කමමුපවයතොව විපාකො තිබ්බතනතිති. තස්මිං පන කමමෙ තිරුද්ධො යාව අභිකුරුප්පාදා ඛිජ්ජං විය යාව විපාකුප්පාදා කමමුපවයො තිට්ඨතිතිස්ස ලද්ධි, තස්මා පටිජානාති. **නඤ්ඤා භමමං සො කමමුපවයො සො භමමවිපාකො**ති යස්මා කමමමහි කමමුපවයො, සො ව යාව විපාකුප්පාදා තිට්ඨතිතිස්ස ලද්ධි, තස්මා නං තෙසං තිණ්ණමපි එකතං පුච්ඡති. **විපාකො සාරම්මණොති** ඉදං විපාකො විය විපාක ධමමධමොපි ආරම්මණපටිබ්බොයෙවාති වොදනත්ථං පුච්ඡති. ඉතරෙ පන ලද්ධිවසෙනෙකං පටිජානාති. එකං පටිකම්පති. පටිලොමෙපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ යථාපාලිමෙව නිය්‍යාතිති.

කමමුපවයකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

පණ්ණරසමො වගෙහා

තිට්ඨිතා.

නතිසොපණ්ණාසකො

සමතො.

ඉදුති තිග්ගහකථා නාම හොති. තත්ථ යෙ ලොකෙ බලප්පතො වසිභූතා, තෙ යදි පරස්ස විතතං තිග්ගණනිභූං න සකකුණෙය්‍යං, කා තෙසං බලප්පතති? කො වසිභාවො? බලප්පතතියා පන වසිභාවෙන ව අද්ධා තෙ පරස්ස විතතං තිග්ගණනනතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි

මහාසඞ්ඛිකානං. තෙ සක්ඛාය පණේ පරස්සාති පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. තත් නිගහණ්ණාති සඞ්ඛිලෙසාපනතිනො නිවා රෙති. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතිති.

නිගහණකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

පග්ගහකථායපි එසෙව නයො.

ඉදති සුඛානුපපදනකථා නාම හොති. තත් “බ්‍රහ්මනං වත නො භගවා සුඛබ්බමානං උපහනන්තා”ති සුත්තං නිස්සාය පණේ පරස්ස සුඛං අනුපපදෙතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙවුවාදනං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. දුක්ඛං අනුපපදෙතිති පුට්ඨො පන තාදිසං සුත්තපදං අපස්සන්නො පටිකම්පති. අත්තනො සුචනති ආදිපඤ්ඤා යං අත්තනො වා පරස්ස වා තං අනුපපදතුං න සකකා, යං තස්සෙව, කිං තත් අනුපපදනං නාමාති පටිකම්පති. නොවත්තනොති ආදිපඤ්ඤා පන යං එවරුපං න තං අනුපපදින්නං නාම භවිතුමරහතිති ලද්ධියා පටිච්ඡානාති. නො වත රෙති තාදිසස්ස සුඛස්ස අභාවා වුත්තං. සුඛබ්බමානං උපහනන්තාති වචනං භගවතො පරෙසං සුබ්‍රුප්පත්තියා පච්චයභාවං දිපෙති. න අත්තාදිනං විය සුඛස්ස අනුපපදනං, න සමා අසාධකන්ති.

සුඛානුපපදනකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදති අධිගග්ග මනසිකාරකථා නාම හොති. තත් දුච්චධො මනසිකාරෙ නයතො ව ආරම්මණතො ව. තත් එකසඞ්ඛාරස්සාපි අනිච්චතාය දිට්ඨාය සබ්බෙ සඞ්ඛාර අනිච්චාති අවසෙසෙසු නයතො මනසිකාරෙ හොති. අනිතෙ පන සඞ්ඛාරෙ මනසිකාරෙන්නො න අනාගතෙ මනසිකාවුං සකෙකාති. අනිතාදිසු අඤ්ඤාතරං මනසිකාරෙතො ආරම්මණතො මනසිකාරෙ හොති. තත් පච්චුප්පන්නෙ මනසිකාරෙන්නො යෙන විතෙත්ත නෙ මනසිකාරෙති, තං පච්චුප්පන්නකල්පෙ මනසිකාවුං න සකෙකාති. තත් යෙසං “සබ්බෙ සඞ්ඛාර අනිච්චා”ති ආදිවචනං නිස්සාය මනසිකාරෙන්නො නාම අධිගග්ග අධිගණ්ණිත්වා සබ්බෙ¹ සඞ්ඛාරෙ එකතො මනසිකාරෙතිති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං.² තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ තං යසමා සබ්බෙ එකතො මනසිකාරෙන්නෙ යෙන විතෙත්ත නෙ මනසිකාරෙති, තච්ච මනසිකාතබ්බං හොති, න සමා නංවිත්තතාය වොදෙතුං නොන

1. ස්‍යා, සඞ්ඛණ්ණිත්වා සබ්බෙ.

2. ස්‍යා, පුබ්බසෙලියානං.

විනේශනාති ආදිමාග. ඉතරෙ ආරම්භණං කථා න සකකා ජාතිතුනති සකකාය පටික්ඛිපති. එවංලක්ඛණං විතතනති ඤාතත්තා පන තමපි විතතං ඤාතමෙව හොතිති සකකාය පටිජානාති. අථ වා තඤ්ඤෙව තස්ස ආරම්භණං න හොතිති පටික්ඛිපති. “සබ්බෙ සබ්බාරු අනිච්චාති යද පඤ්ඤය පස්සති”ති ආදීති නිස්සාය උපපන්නලද්ධිවසෙන පටිජානාති. සෙසපඤ්ඤාදායෙපි එසෙව නයො. **තෙන ඵසස්සනාති ආදිසු පන තථාරූපං සුතතං අපස්සනො පටික්ඛිපතෙව.**¹ අනිච්චාදිපඤ්ඤසු හෙට්ඨා වුත්තනසෙනෙව පටික්ඛෙපපටිඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. සෙසං යථාපාළිමෙව නියයාතිති. **සබ්බෙ සබ්බාරුති ආදිවචනං නයතො දස්සනං සකකාය වුත්තං. න එකක්ඛණෙ ආරම්භණතො, තස්මා අසාධකනති.**

අබිග්ගෙවනසිකාරකථාවණණනා නිට්ඨිතා.

ඉදති රූපං හෙතුතිකථා නාම හොති. තත්ථ හෙතුති කුසල මූලාදිනො හෙතුහෙතුස්සාපි නාමං. යස්ස කස්සපි පච්චයස්සාපි. ඉමං පන විභාගං අකථා “චත්තාරෙ මහාභූතා හෙතු”ති වචනමත්තං නිස්සාය අවිසෙසෙනෙව රූපං හෙතුති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානං. තෙ සකකාය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. **අලොභො හෙතුති කිනෙත රූපං අලොභසබ්බාතො හෙතුති පුච්ඡති.** ඉතරෙ පටික්ඛිපති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **මහාභූතා උපාදුස රූපානං උපාදුසහෙතුති එත්ථ පච්චයවෙදින හෙතුභාවො වුත්තො න මූලවෙදින, තස්මා අසාධකනති.**

රූපං හෙතුතිකථාවණණනා නිට්ඨිතා.

රූපං සහෙතුකනතිකථායපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

රූපං සහෙතුකනතිකථාවණණනා නිට්ඨිතා.

ඉදති රූපං කුසලාකුසලනතිකථා නාම හොති. තත්ථ “කායකමමං වචිකමමං කුසලමපි අකුසලමපි”ති වචනං නිස්සාය කායවචිකමමසබ්බාතං.² කායවිඤ්ඤාතතිවචිවිඤ්ඤාතතිරූපං කුසලමපි අකුසලමපිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකානඤ්චව සමමිතියානඤ්ච. තෙ සකකාය රූපං **කුසලනති පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ රූපං කුසලං, එවංවිධෙන අනෙත හවිතබ්බනති †සාරම්මණනති† ආදිමාග.** පරතො අකුසලපඤ්ඤපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවොති.

රූපං කුසලාකුසලනතිකථාවණණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුති රූපං විපාකොතිකථා නාම හොති. තත් කමමස්ස¹ කතන්තා උපපන්නා විතතවෙත්තස්සා විය කමමස්ස කතන්තා උපපන්නා රූපමපි² විපාකොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානසෙච්ච සමමිතියා නසෙච්. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙ රූපං විපාකො, එවංවිධෙන අනෙත භවිතබ්බනති වොදෙත්තුං සුඛමෙදගිස්සනති ආදිමාන. සෙසං³ යථාපාත්‍රිමෙව නිය්‍යාතිති.

රූපං විපාකොතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති රූපං රූපාවචරං අරූපාවචරනතිකථා නාම හොති. තත් යං කාමාවචරකමමස්ස කතන්තා රූපං, නං යසමා කාමාවචරං, තසමා රූපාවචරරූපාවචරකමමානමපි කතන්තා රූපෙන රූපාවචරරූපාවචරෙන⁴ භවිතබ්බනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ සක්කාය අනපි රූපං රූපාවචරනති⁵ පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ත හෙට්ඨා චුත්තනායමෙවාති.

රූපං රූපාවචරරූපාවචරනතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති රූපරුගො රූපඛානුපට්ඨයාපනෙනා අරූපරුගො අරූපඛානු පට්ඨයාපනෙනාතිකථා නාම හොති. තත් යසමා කාමරුගො කාමඛානු පට්ඨයාපනෙනා, තසමා රූපරුගො රූපරුගෙතිපි රූපඛානු අරූපඛානු පට්ඨයාපනෙනා⁶ භවිතබ්බනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. කෙවලඤ්ඤා තත් රූපඛානුං අනුසෙති අරූපඛානුං අනුසෙතිති පදං. විසෙසො. සා ව ලද්ධි, අක්කිකානසෙච්ච සමමිතියානසෙච්. අයං අක්කිකානංයෙවාති.

රූපරුගො රූපඛානුපට්ඨයාපනෙනා අරූපරුගො අරූපඛානු

පට්ඨයාපනෙනාතිකථාවණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

සොලසමො වගො

නිට්ඨිතො.

ඉදුති අනපි අරහතො පුඤ්ඤාපවයොතිකථා නාම හොති. තත් යෙසං අරහතො දුක්ඛසංවිහාගවෙතිශ්චඤ්ඤාදීති කමමාති දිස්වා⁷ අනපි අරහතො පුඤ්ඤාපවයොති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං අරහා නාම පභිත

1. ස්‍යා යං කමමස්ස.

2. ස්‍යා, තං රූපමපි.

3. ස්‍යා, සෙසමෙත්ත.

4. ස්‍යා, රූපාවචරෙන.

5. ස්‍යා, ඤ, ම, රූපාවචරරූපා-

6. ස්‍යා, නිස්සංය, [වචරනඤ්ඤා].

පුඤ්ඤාපාපො, සො යදි පුඤ්ඤං කරෙය්‍ය, පාපමි කරෙය්‍යාති වොදෙතුං අපුඤ්ඤාපමසොති ආහ. ඉතරො පාණාතිපාතාදිකිරියං අපය්‍යානොතා පටිකම්පති. පුඤ්ඤාභිසංඛාරනති ආදිසු භවගාමිකමං.¹ අරහතො නත්ති පටිකම්පති. දුතං දදෙය්‍යාති ආදිසු කිරියාවිතොතා දුතාදිපවතතිසංඛාවතො සකවාදි පටිජානාති. ඉතරො චිත්තං අනාදිසිඤා කිරියාපවතතිමතතදය්‍යානොතොව ලද්ධං පතිට්ඨාපෙති, සා පන අයොනිසො පතිට්ඨාපිතතතා අපපතිට්ඨාපිතා හොතිති.

**අත්තිඅරහතොපුඤ්ඤාපමසොතිකල්පණනා
නිට්ඨිතා.**

ඉදුති නත්ති අරහතො අකාලමවුතිකල්පා නාම හොති. තත්ථ “නාහං භික්ඛවෙ සඤ්ඤාතතිකානං කමමානං කතානං උපපිතානං විපාකං අපපටිසංවෙදෙතා බ්‍යන්තිභාවං වදාමි”ති සුත්තය්‍ය අත්ථං අයො නිසො ගහෙතා අරහතා නාම සංඛිකමමවිපාකං පටිසංවෙදසිත්තාව පරිතිබ්බාසිතබ්බං. තස්මා නත්ති අරහතො අකාලමවුති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජගිරිකානඤ්ඤාව සිද්ධන්තිකානඤ්ඤා. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤා ඉතරය්‍යං. අථ නං සවෙ නය්‍ය නත්ති අකාලමවු, අරහතනසාතකෙන නාම න භවිතබ්බනති වොදෙතුං නත්ති අරහතන සාතකොති ආහ. ඉතරො ආනන්තරියකමය්‍ය වෙව නාදිසානඤ්ඤා පුග්ගලානං සංඛාවතො පටිකම්පති. විසං නි කමෙය්‍යාති පඤ්ඤා යාව පුබ්බෙ කතකමමං පටිකම්පයං න ගවජ්ඡි තාව න කමතිති ලද්ධියා පටිකම්පති. සෙසමෙත්ථ යථාපාළමෙව තිය්‍යාති. “නාහං භික්ඛවෙ”ති සුත්තං ඉදං සක්කාය වුත්තං: සඤ්ඤාතතිකානං කමමානං කතානං විපාකං අපපටිසංවෙදෙතා අවිඤ්ඤා අනනුභවිතා බ්‍යන්තිභාවං තෙසං කමමානං පරිවුට්ඨපරිවර්තනභාවං න වදාමි. තඤ්ඤා බො දිට්ඨ ධම්මවෙදනීයානං දිට්ඨෙව ධම්මෙ, න තතො පරං. උපපජ්ඡ වෙදනීයානං අනන්තරං උපපත්තිං උපපජ්ඡිතාව, න තතො පරං. අපරපරියවෙදනීයානං යද, විපාකොකාසං ලභනති, තථාරූපෙ අපරෙ² වා පරියායෙ. එවං සංඛිකාපි සංසාරපවතෙන සති ලද්ධි-විපාකවාරෙ කමෙම, “න විජ්ජතෙ සො ජගතිපපදෙසො යත්ථට්ඨිතො න මුඤ්ඤෙය්‍ය පාපකමමා”ති. එවං සතෙන යදෙනං අලද්ධිවිපාක වාරමි කමමං අවය්‍යං අරහතා³ පටිසංවෙදිතබ්බනති කප්පනාවසෙක නත්ති අරහතො අකාලමවුති ලද්ධිපතිට්ඨාපනං කතං, තං දුක්ඛකමමෙවාති.

**නත්තිඅරහතොඅකාලමවුතිකල්පණනා
නිට්ඨිතා.**

ඉදහි සබ්බමිදං කම්මතොතිකථා නාම. හොති. තත්ථ “කම්මතා වත්තති ලොකො”ති සුත්තං නිසාය සබ්බමිදං කම්මතිලෙසවිපාක වට්ටං කම්මතොව හොතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි රුජ්ඣිතා නස්සෙව සිද්ධිත්තිකානස්සෙව. තෙ සංඛාය සබ්බමිදං ප්‍රච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං ඵලං සන්තෙ කම්මමපි කම්මතො ආපජ්ජතිති වොදෙද්‍රං **කම්මමපි කම්මතොති** ආහ. ඉතරෙ යදි කම්මමපි කම්මතොව නාම, තං කම්මං විපාකොයෙව සියාති පටිකම්පති. **පුබ්බෙ කතභෙදානි** යදි සබ්බමිදං කම්මතො, පුබ්බෙ කතභෙදානා තෙන හවිතබ්බනාති වොදෙද්‍රං ප්‍රච්ඡති. ඉතරෙ පුබ්බෙ කතභෙදවාදහයෙන පටිකම්පති. **කම්මමපිපාකතොති** යදි සබ්බමිදං කම්මතො, යං අතීතභවෙ පවත්තස්ස හෙදාද්‍රං කම්මං, තමපි පුරිමභවෙ කම්මතොති කම්මවිපාකො සවපජ්ජති. තෙන තෙ සබ්බමිදං කම්මවිපාකතො ආපජ්ජතිති? වොදෙද්‍රං ප්‍රච්ඡති. ඉතරෙ ඛිජ්ජතො අභිකුරස්සෙව පටිප්‍රපජ්ජනපවත්තස්ස කම්මතො නිබ්බතතිං සංඛාය පටිකම්පති. දුතියං පුට්ඨං නස්සාපි කම්මස්ස ඛිජ්ජස්ස පුරිමඛිජ්ජතො විය පුරිමකම්මතො පවත්තත්තා පටිජානාති. **පාණං හන්තොති** ආදි යදි සබ්බං කම්මවිපාකතො ආපජ්ජති පාණාතිපාතාදිති කම්මවිපාකතොව කරෙය්‍යාති වොදෙද්‍රං වුත්තං. ඉතරෙ දුස්සිලාවෙනනාපි පුරිමකම්ම නිබ්බතා ඵලෙන පරියායෙන විපාකොයෙවති ලද්ධියා පටිජානාති. අථ නං යදි හෙ පාණාතිපාතො කම්මවිපාකතො නිබ්බතති, පාණාතිපාතො විය විපාකොපි සථලො ආපජ්ජතිති වොදෙද්‍රං **සථලොති** ආහ. ඉතරෙ පාණාතිපාතස්ස තිරයසංවත්තතිකාදිභාවතො සථලතං පස්සන්තො පටිජානාති. කම්මවිපාකස්ස පන ඉදං නාම ඵලනති වුත්තධ්‍යානං අපස්සන්තො පටිකම්පති. අදිනාද්‍රාදිසුපි ඵසෙව නයො. **ගිලානපච්චසෙසසජ්ජකධානෙ සථලොති** දෙය්‍ය ධම්මවසෙස දුකථලං ප්‍රච්ඡති. “කම්මතා වත්තති”ති සුත්තං නත්ථි කම්මනති අකම්මවාදිතං පටිකම්පිත්වා අත්ථිකම්මනති කම්මවාදිතං කම්මස්සකතං දිපෙති, න සබ්බස්සෙව කම්මතො නිබ්බතතිං, නස්වා අසාධකනති.

සබ්බමිදං කම්මතොති කථාවර්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉදහි ඉන්ද්‍රියබ්බකථා නාම හොති. තත්ථ දුට්ඨං දුක්ඛං ඉන්ද්‍රිය බ්බං අතීන්ද්‍රියබ්බස්සෙව. ඉන්ද්‍රියබ්බං දුක්ඛවන්තාය දුක්ඛං. අතීන්ද්‍රිය බ්බං උදයබ්බපටිපිළිනට්ඨන යදනිච්චං තං දුක්ඛනති සංඛාතිත්තත්තා දුක්ඛං. ඉමං විභාගං අග්ගහෙත්වා යස්ස පටිඤ්ඤාය භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති, තං ඉන්ද්‍රියබ්බමෙව දුක්ඛං, න ඉතරනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙද්‍රවාද්‍රං. තෙසං¹ ඉතරස්සාපි දුක්ඛභාවං දස්සෙද්‍රං **ඉන්ද්‍රියබ්බසෙසසජ්ජකධානි** ප්‍රච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං

1. ස්‍යා, තෙ සංඛාය.

යසමා භගවතා යදතිච්චං තං දුක්ඛනති වුත්තං, තසමා ඉන්ද්‍රියබලධි-
තෙව තෙන අතිවෙචන භවිතබ්බන්ති වොදෙහුං **ඉන්ද්‍රියබලධිසෙක්ඛව**
අතිවචනති ආදිමාභ. **නනු අතින්ද්‍රියබලධිං අතිවචනති** නනු පස්ථිපබ්බහ
පාසාණාදිඅතින්ද්‍රියබලධිපි අතිවචනති අත්තො. **න චත්තබ්බං ඉන්ද්‍රිය**
බලධිසෙක්ඛව දුක්ඛනති පඤ්ඤා ආමනනාති පටිඤ්ඤා සකවාදිසං.
ඉන්ද්‍රියබලධිසෙක්ඛ දුක්ඛදොමනස්සානං ආරම්භණං හොති. උණ්ඨ
කාලසම්ඤ්ඤා අගති සීතකාලෙ ච වාතො දුක්ඛස්ස ආරම්භණං, තිච්චමපි
භොගවිනාසාදයො දොමනස්සස්ස. තසමා විනාපි අතිවචට්ඨෙන
අතින්ද්‍රියබලධිං දුක්ඛනති චත්තබ්බං. කමමතිලෙසෙති පන
අතිබ්බත්තත්තා දුක්ඛං අරියසච්චනති න චත්තබ්බං, නථා මග්ගෙන
අපරිඤ්ඤායාත්තා. යසමා පන තිණ්ඤාට්ඨාදිතිරොධො වා උතුබ්බිජාදි
තිරොධො වා දුක්ඛතිරොධං අරියසච්චං නාම න හොති. තසමා ඉන්ද්‍රිය
බලධිං දුක්ඛසෙක්ඛව අරියසච්චස්ච, ඉතරං පන දුක්ඛමෙවාති ඉදං
නානත්තං දසෙස්සාදං පටිජානාති. **යථා ඉන්ද්‍රියබලධිස්සාති** ආදිවචනං
ඉන්ද්‍රියබලධිස්ස පටිඤ්ඤාය බ්‍රහ්මවරියවාසං පටිඤ්ඤාතස්ස පුන
අනුපපත්ති දිපෙති. තෙනෙවෙත්ථ සකවාදිනා පටිකෙක්ඛපො කතො.
“යදතිච්චං තං දුක්ඛ”නති වචතෙන පන සබ්බතිතස්ස අතින්ද්‍රියබලධිස්ස
දුක්ඛභාවං පටිසෙසෙට්ඨං න සක්කාති, තසමා අසාධකනති.

ඉන්ද්‍රියබලධිභාවණණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති ධූපෙත්වා අරියමග්ගනතිකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා
අරියමග්ගො දුක්ඛතිරොධගාමිතිපටිපදාති වුත්තො, තසමා ධූපෙත්වා
අරියමග්ගං අවසෙසා සබ්බාරා දුක්ඛාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි
හෙතුචාදානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ
නං යදි ඵලං සමුදයස්සාපි දුක්ඛභාවො ආපජ්ජතිති වොදෙහුං **දුක්ඛ**
සමුදයොපිති ආහ. ඉතරෙ හෙතුලක්ඛණං සක්ඛාය පටිකම්පති. පුන
පුට්ඨා පචත්තපරියාපනභාවං සක්ඛාය පටිජානාති. **තිණ්ඤොති**
පඤ්ඤාසු සුත්තවිරොධභයෙන පටිකම්පති. ලද්ධිවසෙන පටිජානාති.
සෙසමෙත්ථ උත්තාතත්ථමෙවාති.

ධූපෙත්වාඅරියමග්ගනතිකථාවණණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති න චත්තබ්බං සබ්බෙසා දක්ඛිණං පටිග්ගණනාතිකථා නාම
හොති. තත්ථ පරමත්ථතො මග්ගථලාතෙව සබ්බෙසා, මග්ගථලෙති
අඤ්ඤා සබ්බෙසා නාම නපි. මග්ගථලාති ව න කිඤ්චි පටිග්ගණනති.
තසමා න චත්තබ්බං සබ්බෙසා දක්ඛිණං පටිග්ගණනාතිති යෙසං ලද්ධි,
සෙය්‍යථාපි ඵතරති මහාපුඤ්ඤවාදිසබ්බාතානං වෙතුලලකානං. තෙ
සක්ඛාය **න චත්තබ්බනති** පුච්ඡා සකවාදිසං. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං

යදි¹ සඤ්ඤා න පටිග්ගණේගය්, න නං සන්තා ආනුගේගය්නාති ආදිති ථොමෙග්නාති වොදෙතුං නනු සඤ්ඤා ආනුගේගය්නාති ආදිමාහ. සඤ්ඤා දුතං දෙතනිති යෙ තෙ සඤ්ඤා දෙනති, තෙ පටිග්ගාහනෙසු අසති කස්ස දදෙය්සුනති වොදනන්තං වුතනං. ආනුතිං ඡන්තවෙදෙ වාති සුතනං පරසමයනො ආහනං. නන්ත මහාමෙඤ්ඤාති මෙසවුට්ඨං සන්ධාය වුතනං. වුට්ඨිඤ්ඤාති මෙදිති පටිග්ගණගති, න මෙසමෙව. මෙග්ගා පටිග්ගණගතිති මග්ගථලාති සඤ්ඤාති ලද්ධියා වදති. න ව මග්ගථලානෙව සඤ්ඤා, මග්ගථලපාතුභාවපරිසුඤ්ඤා පන බන්ධෙ උපාදය පඤ්ඤානා අට්ඨප්පග්ගලා සඤ්ඤා, න සමා අසාධනමෙතනති.

නවතනබ්බංසඤ්ඤාදකම්ණංපටිග්ගණගතිතිකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා.

ඉද්දති න වතනබ්බං සඤ්ඤා දකම්ණං විසොධෙතිතිකථා නාම ගොති. නන්ත මග්ගථලානෙව සඤ්ඤා නාම, න ව තාති දකම්ණං විසොධෙතුං සතෙකානති, තසමා න වතනබ්බං සඤ්ඤා දකම්ණං විසොධෙතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්සථාපි තෙසඤ්ඤාදව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිසංඤ්ඤා ඉතරස්ස. ආනුගේගය්නාති ආදි යදි සඤ්ඤා දකම්ණං විසොධෙතුං න සන්ධා,² න නං සන්තා ථවං ථොමෙග්නාති දස්සනන්තං වුතනං. විසොධෙතිති මහපථලං කරෙති. සඤ්ඤාසමිඤ්ඤා අප්පං දිනනං බහු ගොති, බහු දිනනං බහුතරං. දකම්ණෙග්ගය්නාති දකම්ණාරහා, දකම්ණාය අනුච්ඡිකා, දකම්ණං විසොධෙතුං සමන්තාති අන්තො. දකම්ණං ආග්ගධනාති සමපාදෙනති, අප්පමනතිකායපි දකම්ණාය මහනනං ථලං පාපුණන්තිති අන්තො. සෙසං ගෙට්ඨා වුතනතයමෙවති.

නවතනබ්බංසඤ්ඤාදකම්ණංවිසොධෙතිතිකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා.

ඉද්දති න වතනබ්බං සඤ්ඤා භුඤ්ඤාතිතිකථා නාම ගොති. තත්තාපි මග්ගථලානෙව සඤ්ඤා නාම, න ව තාති කිඤ්ඤා භුඤ්ඤානති, නසමා න වතනබ්බං සඤ්ඤා භුඤ්ඤාති පිච්ඡි බාදති සායතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්සථාපි තෙසංගෙව. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිසංඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යදි සඤ්ඤා න භුඤ්ඤාය, සඤ්ඤාහතනාදිකරණං නිරන්තං හවෙය්නාති වොදෙතුං නනු අනුච්ඡිකා සඤ්ඤාහතනාදිති කරෙන්නති ආදිමාහ. ගණගොජනනාති ආදි යදි සඤ්ඤා න භුඤ්ඤාය කස්ස ගණගොජනාදිති සිසුනති වොදනන්තං වුතනං. අට්ඨපානාතිති ඉදමපි යදි සඤ්ඤා න පිච්ඡෙය්, කසෙය්නාති පානාති සන්තා අනු ජානෙය්නාති වොදනන්තං වුතනං. සෙසමිධාපි ගෙට්ඨා වුතනතයෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

නවතනබ්බංසඤ්ඤාභුඤ්ඤාතිතිකථාවණ්ණනා
තිට්ඨිතා.

1. ස්වා, යදිතෙ

2. ස්වා, න සන්ධාගේගය්.

ඉදුති න වතනබ්බං සඛසස්ස දින්නං මහපථලනතිකථා නාම හොති. නත්තාපි මග්ගථලානෙව සඛෙසා නාම, න ව සක්කා තෙසං කිසිඤ්ච දායං, න ව තෙති පටිග්ගණ්හිදායං, නාපි තෙසං දානෙන කොච උපකාරෙ ඉජ්ඣති, නසමා න වතනබ්බං සඛසස්ස දින්නං මහපථලනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසංයෙව. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. ආහුණ්ණෙස්සාති ආදි යදි සඛසස්ස දින්නං මහපථලං න භවෙය්‍ය, න නං සන්තා එවං ථොමෙය්‍යාති දස්සනන්තං වුත්තං. සෙසං යථාපාලිමෙව නිය්‍යාතිති.

නවතනබ්බං සඛසස්ස දින්නං මහපථලනතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුති න වතනබ්බං බුද්ධස්ස දින්නං මහපථලනතිකථා නාම හොති. තන්තං බුද්ධො භගවා න කිසිඤ්ච පරිභුඤ්ඤාති, ලොකානුචතනන්තං පන පරිභුඤ්ඤාමානං විශ අත්තානං දස්සෙති, තසමා නිරුපකාරත්තා න වතනබ්බං තසමිං දින්නං මහපථලනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසංයෙව. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. දිපදානං අග්ගොති ආදි මනුස්සදුස්සිලෙපි දානං සහස්සතුණං හොති, කිමච්ඡං පන එවරුපෙ අග්ගපුග්ගලෙපි දස්සනන්තං වුත්තං. සෙසං මෙත්තං යථාපාලිමෙව නිය්‍යාති.

නවතනබ්බං බුද්ධස්ස දින්නං මහපථලනතිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුති දක්ඛිණාවිසුද්ධිකථා නාම හොති. තන්තං යදි පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණා විසුප්පෙකියස් මහපථලා භවෙය්‍ය, දායකෙන දානං දින්නං, පටිග්ගාහකෙන විපාකො නිබ්බන්ධිතොති අඤ්ඤාදායස්ස කාරකො භවෙය්‍ය. පරංකතං සුබදුක්ඛං ආපජේය්‍ය, අඤ්ඤා කාරෙය්‍ය, අඤ්ඤා පටිසංවෙදෙය්‍ය,¹ තසමා දායකතොව දානං විසුප්පෙති, තො පටිග්ගාහකතො, දායකස්සෙවෙත්තං විසුද්ධි² විපාකදායිකා හොතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරපථකානං. තෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. ආහුණ්ණෙස්සාති ආදි යදි පටිග්ගාහකතො දානං න විසුප්පෙකියස්, කිමස්ස ආහුණ්ණෙය්‍යාදිභාවො කාරෙය්‍යාති දස්සනන්තං වුත්තං. අඤ්ඤාදායස්ස කාරකොති යදි දායකස්ස දානවෙනතො පටිග්ගාහකෙන කතා භවෙය්‍ය, යුත්තරුපං සියා. තස්ස පන දාන වෙනතො පරිසුද්ධා පටිග්ගාහකසංඝානං වන්තං පටිච්ච මහාවිපාකවෙදින විසුප්පෙති, තසමා අවොදනා එසා පටිග්ගාහකතො³ දානං විසුප්පෙතිති.

දක්ඛිණාවිසුද්ධිකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

සත්තරසමො චග්ගො
නිට්ඨිතො.

ඉදහි මනුස්සලොකකථා නාම ගොතී. තත් “භගවා ලොකෙ ජනො ලොකෙ සංවදො ලොකං අභිභූය්‍ය ථිගරති අනුපලිතො ලොකො”ති සුත්තං අයොනිසො ගගෙති භගවා භූසිතභවතො තිබ්බතො නතෙව වසති, න මනුස්සලොකං ආගමති, තිමම්තරුපමත්තං පතෙත් දසෙතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එතරති වෙභුලලභානං-යෙව. තෙ සක්කිය පුම්පා සංචාරිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං පුමෙස්සානාසෙන වෙව සුත්තසාධනෙන ව පඤ්ඤපෙභුං නනු අජිති ආදිමාහ. ලොකෙ ජානොති පරවාදී භූසිතපුරං සක්කිය වදති. සත්ථා පතෙනං මනුස්සලොකෙඤ්ඤව සක්කිය ලොකං වුත්තං. ලොකං අභිභූය්‍යාති පරවාදී මනුස්සලොකං අභිභවිතොති දිට්ඨියා වදති. සත්ථා පන ආරමභ්‍යලොකං අභිභවිතො විහාසි. අනුපලිතො ලොකොති පරවාදී මනුස්සලොකෙන අනුපලිතතාවං සක්කිය වදති. සත්ථා පන ලොකධිමෙසු කිලෙසෙති අනුපලිතො විහාසි, තස්මා අසාධනමෙතනති.

මනුස්සලොකකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදහි ධම්මදෙසනාකථා නාම ගොතී. තත් භූසිතපුරෙ සිතො භගවා ධම්මදෙසනත්ථාය අභිතිමම්තං පෙසෙසි. තෙන වෙව නස්ස ව දෙසනං සමපට්ඨිතො ආයසමහා ආනන්දෙන ධම්මො දෙසිතො, න බුද්ධෙන භගවතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි වෙභුලලභානාඤ්ඤව. තෙ සක්කිය පුම්පා සංචාරිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි තෙන ධම්මො දෙසිතො, සෙව සත්ථා භවෙය්‍යාති වොදෙභුං අභිතිමම්තො ජිනොති ආදිමාහ. ඉතරෙ තථා අසමපට්ඨිතො පටිකම්පති, සෙසමෙත් උත්තාතත්මෙවති.

ධම්මදෙසනාකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදහි කාරුණිකථා නාම ගොතී. තත් පියාසිහානං වස්සුනං විපතනියා සරුගානං රුගවසෙන කාරුණිකපට්ටපනං පවත්නං දිස්වා රුගොව කාරුණික නාම, සො ව භගවතො නච්චි, තස්මා තච්චි බුද්ධස්ස භගවතො කාරුණික යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි උත්තරුපට්ඨානං. තෙ සක්කිය පුම්පා සංචාරිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං කාරුණික නාමෙසා තිකතිලෙසනාය වෙව සත්තාරමභ්‍යනාය ව වෙතො විමුත්තිනාය ව එකාදසාතිසංසනාය ව මෙත්තාදිති සමානජාතිකා. තස්මා යදි භගවතො කාරුණික නච්චි, මෙත්තාදයොපිස්ස න සිසුනති

වොදනත්මං නත්ති බුද්ධස්ස භගවතො මෙතනාති ආදිමාන. අකාරුණි-
කොති පඤ්ඤා නථාරුපං වොතාරං අපස්සනො පටිකම්පති.
සෙසමෙත් උත්තානත්මෙවාති.

කරුණාකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති ගඤ්ජානකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං බුද්ධෙ භගවති
අයොතිස්සා පෙම්මසෙත භගවතො උච්චාරපස්සාවො අඤ්ඤා
ගඤ්ජාතෙ අතිවිය අධිගණනාති, නත්තිතොව සුගඤ්ජාතරං ගඤ්ජානනති
ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං අකුසානඤ්ඤව උත්තරපථකානඤ්ඤ.
තෙ සකිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. සෙසමෙත්
යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතිති.

ගඤ්ජානකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති එකමග්ගකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං භගවති
අයොතිස්සා පෙම්මසෙනෙව භගවා සොනාපනො හුචා සකදගාමී
සකදගාමී හුචා අනාගාමී අනාගාමී හුචා¹ අරහතං සච්ඡාකාසි,
එකෙනෙව පන අරියමග්ගෙන චත්තාරි ඵලාති සච්ඡාකාසිති ලද්ධි,
සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤව. තෙ සකිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා
ඉහරස්ස. අථ නං චතුති ඵලෙති සද්ධිං උප්පන්නානං චතුත්තං එස්සාදිනං
එකතො සමොධානවසෙන වොදෙතුං චතුත්තං එස්සාදිනනති
ආදිමාන. සොනාපනතිමග්ගනාති ආදි කතරමග්ගෙන සච්ඡිකරෙතිති
පුච්ඡනත්මං වුත්තං. අරහතතිමග්ගනාති ව චුත්තෙත තෙන සකකිය
දිට්ඨිආදිනං පහානාභාවවසෙන වොදෙති. ගඤ්ජා සොනාපනෙනාති
බුද්ධභූතස්ස සොනාපනතභාවො නත්ති පටිකම්පති. පරතො
පඤ්ඤාආයෙපි එසෙව තයො. සෙසමෙත් යථාපාළිමෙව නිය්‍යාතිති.

එකමග්ගකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති කුසානසංකතනිකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං “ඉධ
භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙති පඨමං කුසානං උපසම්පජ්ජ විහරති,
විතකකම්මාරුතං වුපසමා දුග්ගං කුසානං නතියං කුසානං චතුත්තං කුසානං
උපසම්පජ්ජ විහරති”ති ඉමං පටිපාටිදෙසනං නිස්සාය තස්ස තස්ස
කුසානස්ස උප්චාරප්පනතිං විනාව කුසානා කුසානං සංකමනිති ලද්ධි,
සෙය්‍යථාපි මහිංසාසකානඤ්ඤව එකච්චානඤ්ඤ අකුසානං. හෙ සකිය
පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉහරස්ස. අථ නං යදි තෙ දුග්ගං කුසානුප-

1. ස්වා, සොනාපනො හුචා සකදගාමී හුචා අනාගාමී හුචා.

වාරං අප්පච්ඡා උප්පට්ඨායා පස්මජ්ඣානා දුතියජ්ඣානමෙව සබ්බමති,
පස්මනො තතියං දුතියනො චතුත්ථමි¹ සබ්බමෙය්‍යාති වොදෙද්දං
පස්මජ්ඣානාති ආදිමාග. සා පස්මය්‍යාති ආදි යදි පස්මනො අනන්තරං
දුතියං, දුතියාදිති වා හතියාදිති සමාපජ්ජති, එකාවජ්ජනෙන සමා-
පජ්ජෙය්‍යාති වොදනන්තං වුත්තං. කාමෙ ආදිනවනොති පස්මං කාමෙ
ආදිනවනො මහසීගරෙතො පච්ඡා උප්පජ්ජති, ක්කානක්කණෙ පනෙස
තිත්තතමෙව මහසීගරෙති. නසෙඤ්ඤව පස්මනාති යදි පුරිමජ්ජනනො
පච්ඡිමජ්ජනං වීය අනන්තරං උප්පජ්ජෙය්‍ය ධපෙච්ඡා පුරිමපච්ඡිම-
භාවං ලක්ඛණෙනා තෙඤ්ඤව තං භවෙය්‍යාති වොදෙද්දං පුච්ඡති.
ඉමිනා උපායෙන සබ්බන්තං අත්ථා වෙදිතබ්බො. විචිචෙව භාගෙගිති
ආදිති පටිපාටියා ක්කානානං දෙසිතභාවං දීපෙති, න අනන්තරුප්පත්ති.
තස්මා අසාධකනති.

ක්කානසබ්බන්තකථාවණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉද්දති ක්කානන්තරිකකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං සමයෙ
පඤ්චකනසෙ පඤ්ච ක්කානාති විභතතාති, කොවලං තයො සමාධි
උද්ධංති අවිතකකවිචාරමත්තතස්ස සමාධිනො ඔසාසං අජානන්තානං
පස්මය්‍ය ව දුතියය්‍ය ව ක්කානය්‍ය අනන්තරෙ ක්කානන්තරිකා නාම එසාති
ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි සමමිතියානඤ්ඤව එකවිචාරනඤ්ඤ අක්කානං. තෙ
සක්කාය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං ක්කානමි² වෙතසිකා
ධම්මා එය්‍යාදයොපි, තස්මා යදි ක්කානන්තරිකා නාම භවෙය්‍ය,
එය්‍යන්තරිකාදීති වි භවිතබ්බනති³ වොදනන්තං අත්ථි එය්‍යන්තරිකාති
ආදිමාග. දුතියය්‍ය ව ක්කානය්‍යාති යදි ක්කානන්තරිකා නාම භවෙය්‍ය,
දුතියතතියාදීතිපි ක්කානානෙව, තෙසමපි අනන්තරිකාය භවිතබ්බනති
වොදනන්තං වුත්තං. සො කොවලං ලද්ධියා අභාවෙන පටිකම්පති වෙව
පටිජානාති ව. පස්මය්‍ය වාති පුට්ඨො ලද්ධිවසෙන පටිජානාති.
සමිනකෙකා සමිචාගෙති ආදි තිණ්ණමපි සමාධිතං සමාධිභාවෙ
සමානෙ අවිතකෙකා විචාරමත්තොව සමාධි ක්කානන්තරිකො, න
ඉතරෙති හො එන් විසෙසගෙනුති වොදනන්තං වුත්තං. අවිතනං
ක්කානානං පටුප්පනනානති⁴ පස්මදුතියාති සක්කාය පුච්ඡති.
ඉතරෙ තෙසං පටුප්පනානංයෙව⁵ අනන්තරෙ අවිතතො විචාර
මත්තො සමාධි ක්කානන්තරිකො නාම හොතිති ලද්ධියා පටිජානාති.
පස්මං ක්කානං තිරුද්ධනති පුට්ඨො තිණ්ණං එකක්කණෙ පච්චති
න සුත්තාති පටිජානාති. අවිතකෙකා විචාරමත්තො සමාධි පස්මං
ක්කානනති චතුක්කකයවසෙන පුච්ඡති. සකවාදි තස්මිං තයෙ තය්‍ය

1. ම, පස්මනො චතුත්ථමි.

2. ම, නමි.

3. ස්‍යා, තෙ භවිතබ්බනති.

4. ම, පටුප්පනනානති

5. ම, පටුප්පනනානංයෙව.

අභාවා පටිඛණ්ඩිකා. නිත්‍ය නසො සමාධිති එත්ථ අයමධිප්පායො: යථා තෙසු තිසු සමාධිසු දො සමාධි ක්‍රියානාතො ව න ක්‍රියානන්තරීකා. එවං ඉහරෙතපි ක්‍රියාතොතො ව භවිතබ්බං, න ක්‍රියානන්තරීකායාති

ක්‍රියානන්තරීකාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති සමාපනෙනා සද්දං සුණාතිතිකථා නාම ගොති. තත්ථ යසො පස්මස්ස ක්‍රියානස්ස සද්දො කණ්ටකො වුතොතා ගතවහා, යදි ඒ සමාපනෙනා නං න සුණෙය්‍ය, . නථං කණ්ටකො යියා? තස්මා සමාපනෙනා සද්දං සුණාතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සකිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉහරස්ස. වක්ඛනා රූපං පස්සතිති ආදි සමාපනාස්ස නාම පඤ්චාරූපවතං නඤ්ච, තස්මිං අසති යදි සො සද්දං සුණෙය්‍ය, රූපමපි පස්සෙය්‍යාති වොදනත්ථං වුතං. “සද්දො කණ්ටකො”ති විනෙකපකරතා¹ වුතං. ඔළාරිකෙන හි සද්දෙන සොතෙ සට්ටිතෙ පස්මස්සකිනො වුථානං ගොති, තෙනෙතං වුතං. තස්මා අසාධකං. දුතිස්ස ක්‍රියානස්සාති ආදි යථා අඤ්ඤාපි කණ්ටකො අනෙතා සමාපනතියං නඤ්ච, එවං සද්දසංවණමපිති බොධනත්ථං වුතං. තං සබ්බං උතතානත්ථෙව්‍යාති.

සමාපනෙනාසද්දංසුණාතිතිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති වක්ඛනා රූපං පස්සතිතිකථා නාම ගොති. තත්ථ “වක්ඛනා රූපං දිස්වා”ති වචනං තිස්සාය පසාදවක්ඛමෙව රූපං පස්සතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසම්මිකානං. තෙ සකිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉහරස්ස. අථ නං යදි වක්ඛනා රූපං පස්සෙය්‍ය, රූපෙන රූපං පස්සෙය්‍යාති වොදෙත්ථං රූපෙන රූපං පස්සතිති ආහ. ඉහරෙ රූපායතං සකිය පටිඛණ්ඩිකා පුන පුට්ඨා වක්ඛමෙව සකිය පටිජානාති. පටිට්ඨානාතිති එත්ථ අයමධිප්පායො: පස්සතිති හි මයං පටිජානනං සකිය පුච්ඡාම, න වක්ඛපසංභාරමතං, තස්මා වදෙති තාව කිනෙත වක්ඛමා රූපෙන රූපං පටිට්ඨානාතිති? ඉහරෙ පුරිම තයෙනෙව පටිඛණ්ඩිකා වෙව පටිජානාති ව. අථ නං එවං සනෙත රූපං මනෝවිඤ්ඤාණං ආපජ්ජති, තඤ්ඤ පටිට්ඨානාති නාමාති වොදෙත්ථං රූපං මනෝවිඤ්ඤාණනාති ආහ. ඉහරෙ ලෙසං අලංභනො පටිඛණ්ඩිකාවෙ. අත්ථ වක්ඛස්ස ආවච්ඡනාති ආදි යදි වක්ඛපටිට්ඨානනවෙධන පස්සති, වක්ඛවිඤ්ඤාණස්ස විය නස්සාපි ආවජ්ජනාය භවිතබ්බනති වොදෙත්ථං පුච්ඡති. ඉහරෙ යසො න ආවජ්ජනපටිබද්ධං වක්ඛ, න තං² ආවජ්ජනානන්තරං උපපජ්ජති, තස්මා න ගෙමනාති පටිඛණ්ඩිකා.

සොනෙන සද්දනති ආදීසුපි එසෙව නයො. “ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු වක්ඛනා රූපං පය්‍යති”ති සසම්භාරභට්ඨානසෙන වුත්තං. යථා භි උසුනා විජ්ඣනෙතාපි ධනුනා විජ්ඣතිති වුවති. එවං වක්ඛු-විඤ්ඤාණෙන පය්‍යනෙතාපි වක්ඛනා පය්‍යතිති වුත්තො. නයමා අසාධකමෙයං. සෙසෙසුපි එසෙව නයොති.

වක්ඛනාරූපං පය්‍යතිති භට්ඨා වණිශ්කරා,
නිට්ඨිනා.

අට්ඨාරසමො වගො
නිට්ඨිනො.

ඉද්දති කිලෙසජ්ඣනභට්ඨා නාම හොති. තත්ථ යසමා කිලෙසප්පනානං නාම අත්ථි, පභිතකිලෙසස්ස ව අතීතාපි කිලෙසා පභිතාව හොනති අනාගතාපි පච්චුප්පනනාපි, තස්මා අතීතෙපි කිලෙසෙ පජ්ඣති අනාගතෙපි පච්චුප්පනෙපිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එභව්වානං උත්තරං පට්ඨකානං. තෙ සංකාය අතීතෙපිති ආදිපුච්ඡා සභවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. තත්ථි කිලෙසෙ ජහතිති¹ ඉමස්මිං පන පරවාදියං පඤ්ඤා යසමා කච්චරං ජ්ඣන්තස්ස කච්චරෙ ජඤ්ඤතවායාමො විය කිලෙසෙ පජ්ඣන්තස්ස න අතීතාදිභෙදෙසු කිලෙසෙසු වායාමො අත්ථි, නිබ්බානාරම්මණේ පන අරියමග්ගෙ පච්ඤතිතෙ කිලෙසා අනුප්පනනායෙව නුප්පජ්ජන්තිති පභිතා නාම හොනති. තස්මා න භෙවනති පටික්ඛිපති. තෙනති අතීතෙ කිලෙසෙ ජහතිති ආදි පන යසමා තත්ථි කිලෙසප්පජ්ඣනාති න වත්තබ්බං, තස්මා අතීතාදිභෙදෙ පජ්ඣතිති ඡලෙන වුත්තං.

කිලෙසජ්ඣනභට්ඨා වණිශ්කරා
නිට්ඨිනා.

ඉද්දති සුඤ්ඤතාභට්ඨා නාම හොති. තත්ථ සුඤ්ඤතාති ථෙව සුඤ්ඤතා ඛක්ඛානඤ්ච අනත්තලක්ඛණං, නිබ්බානඤ්ච. තෙසු අනත්තලක්ඛණං නාව එකච්චං එකෙන පරියායෙන සියා සංකාරකකිංචරියාපන්නං. නිබ්බානං අපරියාපන්නමෙව. ඉමං පන විභාගං. අග්ගතෙත්වා සුඤ්ඤතා සංකාරකකිංචරියාපන්නාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අනිකානං. තෙ සංකාය පුච්ඡා සභවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අනිමිත්තනති සබ්බ නිමිත්තරහිතං නිබ්බානං. අප්පණ්ණිතොතිපි තය්‍යෙව නාමං. කස්මා පනෙනං ආභතනති? අවිභජ්ජවාදීවාදෙ දෙසාග්ගපනත්ථං. යස්ස හි අවිභජ්ජවාදී ඵලදෙසෙනෙව සුඤ්ඤතා සංකාරකකිංචරියාපන්නාති ලද්ධි, තස්මා නිබ්බානමපි සංකාරකකිංචරියාපන්නනති ආපජ්ජති. ඉමස්ස

දෙසසායාදෙපනත්ථං අනිමිතනං අප්පණිතිතනාති ආභතං, ඉතරෙ තස්ස පරියාපනනභාවං අනිච්ඡන්තො පටිකම්පති. **සඛාරකාමකො** න අනිච්චොති ආදි තිබ්බානසඛායාය සුඤ්ඤායාය අනිච්චභාවාපනාති දෙසදස්සනත්ථං වුත්තං. **සඛාරකාමකියසා සුඤ්ඤානා**ති යදි අඤ්ඤායාය ධම්මසා සුඤ්ඤානා අඤ්ඤාකක කිපරියාපනනා, සඛාරකක කිසුඤ්ඤානායපි සෙසකක කිපරියාපනනාය භවිතබ්බනාති චොදනත්ථං වුත්තං. **සඛාරකාමකියසා සුඤ්ඤානා න චගතබ්බා**ති ආදි යදි සඛාරකක කිසුඤ්ඤානා සෙසකක කිපරියාපනනා න භොතිති¹, සෙසකක කිසුඤ්ඤානාපි සඛාරකක කිපරියාපනනා න භොතිති පටිලොමදස්සනත්ථං වුත්තං. **සුඤ්ඤමිදං භික්ඛවෙ සඛාරාති** සුත්තං පරසමයතො ආභතං. තත්ථ **සඛාරාති** 'සබ්බෙ සඛාරා අනිච්චා'ති ආගතවට්ඨානෙ විය පඤ්චකකකා. තෙ ච අත්තභතනියසුඤ්ඤානා සුඤ්ඤාති සාසනාවචරං භොති, න විරුඤ්ඤාති, තසමා අනුඤ්ඤාතං. යසමා පනෙතං සුඤ්ඤානාය සඛාරකක කිපරියාපනනභාවං දිපෙති, තසමා අසාධකනති.

සුඤ්ඤානාකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති සාමඤ්ඤාඵලකථා නාම භොති. තත්ථ මග්ගවිට්ඨයමපි ඵලසමා පනතිවිට්ඨයමපි² අරියමග්ගස්ස විපාකවිත්තං සාමඤ්ඤාඵලං නාමාති සත සමයෙ සනතිට්ඨානං. යෙසං පන තථා අග්ගගෙනා කිලෙසප්පනා නඤ්ඤව ඵලප්පනති ච සාමඤ්ඤාඵලං, තසමා අසඬ්ඛිතනති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියානං. තෙ සකාය පුච්ඡා සභවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්සා. සෙසමෙත්ථ ගෙට්ඨා වුත්තනයත්තා යථාපාලිමෙව නිය්‍යාති.

සාමඤ්ඤාඵලකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති පනතිකථා නාම භොති. තත්ථ යං පටිලබ්භති තස්ස තස්ස පටිලාභො පනති නාම. සා ච අසඬ්ඛිතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි පුබ්බ සෙලියානඤ්ඤව. තෙ සකාය පුච්ඡා සභවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්සා. සෙසමධාපි ගෙට්ඨා වුත්තනයත්තා යථාපාලිමෙව නිය්‍යාති. න චගතබ්බනාති ආදි යාය ලද්ධියා පනති අසඬ්ඛිතාති මඤ්ඤති,³ තං පනා සෙඬුං වුත්තං. තත්ථ සභවාදි න ගෙට්ඨං චගතබ්බනාති පටිකම්පන්තො නෙවලං පනතියා රුපාදිභාවං න සමපට්ඨති. න හි පනති නාම කොපි ධම්මො අත්ථි. න පන⁴ අසඬ්ඛිතභාවං අනුජානාති. ඉතරෙ පන පටිකෙට්ඨපත්තෙනෙව අසඬ්ඛිතාති ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙති. සා අයො නිසො පතිට්ඨාපිතතනා අප්පතිට්ඨිතායෙථාති.

පනතිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

1. ස්‍යා, නාම භොතිති.

2. ඵලසමාපනතියමපි,

3. ස්‍යා, පඤ්ඤාතති.

4. ම, කද.

ඉදුති තථතාකථා නාම හොති. තත්ථ යෙසං රූපාදීනං සබ්බ-
ධම්මානං රූපාදීභාවසංඛානා තථතා නාම අත්ථි. සා ච සංඛිතෙසු රූපා-
දීසු අපරියාපනතතා අසංඛිතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරු
පථභානං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස.
සෙසම්ඛාපි හෙට්ඨා චුත්තනයතතා පාකවමෙවාති

තථතාකථාවණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති කුසලකථා නාම හොති. තත්ථ අනවජ්ජමපි කුසලං ඉට්ඨි
විප්‍රාකම්පි. අනවජ්ජං නාම කිලෙසවිපසුත්තං. අයං නයො යපෙතො
අකුසලං සබ්බධමෙ භජති. ඉට්ඨිවිපාකං නාම ආයතිං උපපතති-
පවිතෙතසු ඉට්ඨිඵලනිපථාදකං පුඤ්ඤං. අයං නයො කුසලතතිකෙ
ආදිපදමෙව භජති. යෙසං පන ඉමං විභාගං අග්ගහෙත්වා අනවජ්ජභාව-
මිතෙතතෙව නිබ්බානං කුසලතති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්ඛිනානං. තෙසං
ඉට්ඨිවිපාකට්ඨිත නිබ්බානස්ස කුසලතාභාවං දිපෙත්වා පුච්ඡා සකචාදිස්ස.
අත්තනො ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. සෙසම්ඛාපි හෙට්ඨා චුත්ත-
නයතතා උත්තානත්මෙවාති.

කුසලකථාවණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුති අවචනනනියාමකථා නාම හොති. තත්ථ “යෙසං සක්ඛි-
තිමුග්ගො තිමුග්ගොව හොති”ති සුත්තං නිස්සාය අත්ථි පුච්ඡ්ඤාස්ස
අවචනනනියාමතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරුපථභානං.
තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. මානුෂානකොති
ආදි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ච මානුෂානකාදීනඤ්ච සමානෙ මිච්ඡතත
නියමෙ මානුෂානකාදිති තෙ අවචනනනියතෙති භවිතබ්බතති
වොදනත්ථං චුත්තං. ඉතරෙ නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකො සංසාරබාණ්ණකො
භවනතරෙපි නියතොව. ඉමෙ පන එකසමිඤ්ඤාව අත්තභාවෙති
ලද්ධියා න භවනති පටිකම්පති. විවිඛිච්ඡා උපපජ්ජයාති
අයං නියතො වා නො වාති එවං උපපජ්ජයාති පුච්ඡති.
ඉතරෙ අනුප්පතතිකාරණං අපස්සනො පටිජානාති. නුප්පජ්ජයාති
පුට්ඨො පන යං දිට්ඨිං ආසෙවනො නියාමං ඔක්ඛනො
තත්ථ අනුප්පතති සක්ඛිය පටිජානාති. තතො පඨිනාති පුට්ඨො
මග්ගෙන අප්පතිනතො පටිකම්පති. තං දිට්ඨිං ආරබ්භ අසමුද-
චාරනො පටිජානාති. අථ නං යසමා පභානං නාම විනා අරියමග්ගෙන
කථි, තසමා තස්සවසෙන වොදෙත්වා සොනාපනතිමග්ගනාති ආදිවා.
සො එකමග්ගෙනාපි අප්පතිනතො පටිකම්පති. පුන භවනමෙනාති
පුට්ඨො මිච්ඡාමග්ගං සක්ඛිය අකුසලෙනාති ආදිවා. උචෙජ්ජදිට්ඨි
උපපජ්ජයාති දුතියතිකාමුප්පතති පුච්ඡති. ඉතරෙ යසමා “යෙපි තෙ
උක්ඛණ්ණවස්ස අඤ්ඤා නත්ථිකචාද අකිරියවාද අගෙතුකචාද”ති

වචනතො තියෙසාපි තියනම්වජාදිට්ඨියො එකස්ස උපපජ්ජති, නසමා පටිජානාති. අථ නං නව නාම සො හොති¹ අවචනනතියමොති වොදෙත්තුං භඤ්චිති ආදිමාහ. අවචනනතියතස්ස හි දුතියතියාමො තිරත්තො. නුපපජ්ජන්තාති පඤ්ඤා යං සස්සහදිට්ඨියා සස්සතනති ගතිනං, තදෙව උච්ඡිජ්ජස්සතිති² ගහෙත්වා අනුපපතතිං සක්කාය පටිජානාති. පතිනාති පුට්ඨා මග්ගෙන අපපතිනතො පටිකම්පති. වුත්තනසෙන අනුපපජ්ජනතො පටිජානාති. සස්සහදිට්ඨි උපපජ්ජන්තාති ආදිසුපි එසෙව නයො. සෙසං විචිකිච්ජාවාසෙ වුත්තනසමෙව. න චතනබ්බතති පුච්ඡා පරවාදිස්ස. සුත්තස්ස³ අත්තාය පටිඤ්ඤා සකවාදිස්ස. න පන සො භවනතරෙපි තිවුග්ගොව. ඉමසම්ඤ්ඤාව හි භවෙ අභබ්බො සො තං දිට්ඨිං පජ්ඣිතුනති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. නසමා අසාධකමෙතනති. සබ්බකාලං උච්චුජ්ජිත්වා තිවුජ්ජතිති ආදිවචනමිත්තෙත අභිතිවෙසං අභත්වා අත්තො පන පරියෙසිතබ්බොති දස්සනත්ථ වුත්තනති.

අවචනනිකාමකල්පාචණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

ඉදුති ඉන්ද්‍රියකල්පා නාම හොති. තත්ථ ලොකියා සද්ධා සද්ධා එව නාම, න සද්ධිත්‍රියං. තථා ලොකියං චිරියං සති සමාධි පඤ්ඤා පඤ්ඤා-යෙව නාම, න පඤ්ඤාත්‍රියනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි හෙත්වාදා නඤ්ඤව මහිංසාසකානඤ්ඤව. හෙ සක්කාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. නත්ථි ලොකිකා සද්ධාති⁴ ආදි යසමා ලොකියාපි සද්ධා-දයොව ධම්මා අධිපතියට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියං, න සද්ධාදිති අඤ්ඤා සද්ධිත්‍රියාදි නාම අත්ථි, නසමා ලොකියානම්පි සද්ධාදිනඤ්ඤාව සද්ධිත්‍රියාදිභාව දස්සනත්ථ වුත්තං. අත්ථි ලොකිකො මනෝති ආදි යථා හෙ ලොකියාපි මනාදයො ධම්මා මතිත්‍රියාදිති, එවං ලොකියා සද්ධාදයොපි සද්ධිත්‍රියා-දිතිති උපමාය නස්සත්ථස්ස විභාවනත්ථ වුත්තං. සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව තියන්තිති.

ඉන්ද්‍රියකල්පාචණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

එකුනවිසතිමො චග්ගො

තිට්ඨිතො.

ඉදුති අසඤ්චිවකල්පා නාම හොති. තත්ථ ආනන්තරියවත්ථුති නාම ගරුති භාරියාති, නසමා අසඤ්චිවම්පි තෙසු වත්ථුසු විකොපිතෙසු ආනන්තරිකො හොතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකව්‍යානං උත්තර පථකානං. හෙ සක්කාය අසඤ්චිවම්පි පුච්ඡා සකවාදිස්ස. ලද්ධිවසෙන පටිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං යසමා ආනන්තරියකමමං නාම කමම-

1. ස්‍යා, නං නාමිසො.

2. ස්‍යා, උච්ඡිජ්ජතිති.

3. ස්‍යා, තස්ස සුත්තස්ස.

4. ස්‍යා, නත්ථි ලොකියා.

පථපසන්නං, යදි ච¹ අසඤ්චිව කමමපථහෙදො සියා, අවසෙසා පාණාති පානාදයොපි අසඤ්චිව භවෙය්‍යුනති වොදනන්ථං අසඤ්චිව පාණං භනමාති ආදිමාග. ඉතරෙ තථාරූපාය ලද්ධියා අභාවෙන පටික්ඛිපති. සෙසං යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. න චන්තබ්බං මාතුසානකොති පුච්ඡා පරවාදියං. රෙගපටිකාරුද්ධකාලෙ² අසඤ්චිව සාතං සක්ඛිය පටිඤ්ඤ සකවාදියං. නිත්‍ය මාතා ප්‍රීතිතා වොගේසිනාති පඤ්ඤාපි අසඤ්චිව වොරුද්ධිතං සක්ඛිය පටිඤ්ඤ පරවාදියොව. එවං අබිප්පායං පන අග්ගභෙත්වා හඤ්චිති ලද්ධිපතිට්ඨාපනං ඉතරං. තං අයොනිසො පතිට්ඨාපිතතො අප්පතිට්ඨිතමෙව. පිතුසානකාදීසුපි එසෙව නයො. සඛස හෙදණ පන ධම්මසඤ්ඤිං සක්ඛිය සඛසහෙදණො ආනානන්ධිකොති පුච්ඡා සකවාදියං. “සඛසං සමග්ගං හෙත්වාන කප්පං නිරයමති පච්චති”ති වචනං අයොනිසො ගහෙත්වා පටිඤ්ඤ පරවාදියං. පුන සමබ්බති පුට්ඨා සකප්පකෙ ධම්මසඤ්ඤිං සක්ඛිය පටික්ඛිපති. පරපකෙ ධම්ම සඤ්ඤිං සක්ඛිය පටිජානාති. ධම්මසඤ්ඤිති පඤ්ඤාභියෙපි එසෙව නයො. නිත්‍ය වුත්තං භගවතාති සුත්තං එකන්තනතෙව ධම්මවාදියං ආනන්තරිකභාවදියනන්ථං වුත්තං. ආපාසිකො නොරසිකොති ගාථායපි අධම්මවාදියෙව³ අබිප්පෙතො. ඉතරෙ පන අබිප්පායං අග්ගභෙත්වා ලද්ධිං පතිට්ඨිපෙති. සා අයොනිසො පතිට්ඨාපිතතො අප්පතිට්ඨිතායෙව්‍යාති.

අසඤ්චිවකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

ඉදාති ඤාණකථා නාම ගොභි. තන්ථ දුට්ඨං ඤාණං ලොකීයඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච. ලොකීයං සමාපත්තිඤාණමපි ගොභි, දුනාදිවසෙන පටිත්තං කම්මසාකතඤාණමපි. ලොකුත්තරං සම්මපරිචේන්දකං මග්ග ඤාණමපි, එලඤාණමපි. ඉමං පන විභාගා අකත්වා සම්මපරිචේන්දකමෙව ඤාණං, න ඉතරං, තසමා නත්ති පුරුජනස්ස ඤාණනති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි භොවුවාදනං. තෙ සක්ඛිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරං. පඤ්ඤාති ආදි ඤාණවේච්චනදියනන්ථං වුත්තං. තෙතෙනං දිපෙති: යදි තස්ස ඤාණං නත්ති, පඤ්ඤදයොපි නත්ති. අථ පඤ්ඤදයො අත්ති, ඤාණමපි අත්ති. කසමා? පඤ්ඤදිනං ඤාණතො අනඤ්ඤතො. පඨමං ඤානනති ආදි සමාපත්තිඤාණස්ස දියනන්ථං වුත්තං. දුතං⁴ දදෙස්වාති ආදි කම්මසාකතඤාණස්ස. දුක්ඛං පටිජානාතිති ලොකුත්තරමග්ගඤාණමෙව දිපෙති, න ච ලොකුත්තරමෙව ඤාණනති.

ඤාණකථාවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

1. භ්‍යා. සදි.

3. ම අධම්මවාදියොව.

2. භ්‍යා. රෙගතිනිවර්තාරුද්ධකාලෙ.

4. ම. අත්තං.

ඉදුනි තිරයපාලකථා නාම හොති. තත් තිරයෙ නෙරසිකනමවා-
නෙව තිරයපාලරූපවසෙන¹ වධෙනති, තත් තිරයපාලා නාම සත්තාති
යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදියං.
පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි තත් තිරයපාලා න සිද්ධං, කම්ම
කරණංපි න භවෙය්‍යං. කරණිකෙසු හි² සති කරණාති වොදෙද්‍යං
නාත්ති නිරසෙසුති ආදිමාහ. අත්ති මනුසෙසුති පච්චකෙනන ඤාපනත්තං
වුත්තං. යථා හි මනුසෙසු සති කරණිකෙසු කරණා, එවං තත්තාපිති
අයමෙත්ත අභිප්පායො. අත්ති නිරසෙසුති පුච්ඡා පරවාදියං. පටිඤ්ඤ
ඉතරස්ස. න වෙසෙහු නො පි ව පෙතතිග්ජාති පරවාදිනා සකසමයතො
සුත්තං ආභතං. නං පන සාසනාවචරිකතති සකවාදිනා අනුඤ්ඤතං.
තත් වෙසෙහුති එකො දෙවො. පෙතතිග්ජාති පෙතතිවිසයෙ පෙත-
මිතිද්ධිකො. සොමාදයො පානවා එව. ඉදං වුත්තං හොති: අනතතො
කමෙමි ඉතො පනුණං පරලොකං පනතං. පුරිසං න. එතෙ
වෙසෙහුආදයො භතනති. යෙහි පන සො කමෙමි නත් පනුණොනා,
තාති සකාති කම්මාතිගෙව නං තත් භතනතිති කම්මස්සතං දිපෙති,
න තිරයපාලානං අභාවං. සකවාදිනා පන තමෙතං ගිකමවෙති
ආභතාති සුත්තපද්ධති නිත්තත්තෙවාවාති.

තිරයපාලකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි තිරව්ජානගතකථා නාම හොති. තත් දෙවෙසු ඵරුවණාදයො
දෙවපුත්තා හත්තිවණ්ණං අස්සවණ්ණං විකුබ්බනති, තත් තත්
තිරව්ජානගතා. යෙසං පන තිරව්ජානවණ්ණිනො දෙවපුත්තෙත දිස්වා
අත්ති දෙවෙසු තිරව්ජානගතාති ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අක්කිකානං. තෙ
සක්කිය පුච්ඡා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි දෙව
යොනියං තිරව්ජානගතා සිද්ධං, තිරව්ජානයොනියමපි දෙවා සිද්ධතති
වොදෙද්‍යං අත්ති තිරව්ජානගතෙසුති ආදිමාහ. කිංවාති ආදි යෙසං
සො අභාවං ඉච්ඡති, දසෙසුං තෙ වුත්තං. එතිවණොති පඤ්ඤ තස්ස
අත්තිතාය පටිඤ්ඤ සකවාදියං, න තිරව්ජානගතස්ස.³ හත්තිකිංවාති
ආදි යදි තත් හත්තිආදයො සිද්ධං, හත්තිකිංවාදයොපි සිද්ධතති
වොදනත්තං වුත්තං. තත් සාවසිකාති යවස්ස දයකා. කාරණිකාති
හත්තාවරියාදයො, යෙහි තෙ නානාවිධං කාරණං කරෙය්‍යං. හත්ත
කාරකාති හත්තිආදිනං හත්තරක්කිකා. න හෙමිනති තථා අතිව්ජනො
පටිකම්පතිති.

තිරව්ජානගතකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි සාසනකථා නාම ගොතී. තත්ථ තිස්සො සබ්බිනිසො සක්කිය සාසනං නවං කතනති ව අත්ථ කොපි තථාගතස්ස සාසනං නවං කරුනීති ව ලබ්භා තථාගතස්ස සාසනං නවං කාතුනති ව යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකවචනං උත්තරපථකානං. තෙ සක්කිය නිසුච කථාසු පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සතිපට්ඨානානි ආදි සාසනං නාම සතිපට්ඨානාදයො වෙච අරියධම්මා, කුසලාදීනඤ්ච දෙසනා. තත්ථ යෙසං භගවතා දෙසිතා සතිපට්ඨානාදයො ඤාපෙත්වා තෙ අඤ්ඤාසං වා සතිපට්ඨානාදීනං කරුණෙන අකුසලාදීනං වා කුසලාදීභාවකරුණෙන සාසනං නවං කතං නාම භවෙය්‍ය, කීන්තං එවං කතං කෙනවි? අප්පි වා කොපි එවං කරුනි? ලබ්භා වා එවං කාතුනති? නිසුචි පුච්ඡාසු වොදනත්ථං වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ යථාපාළිමෙව තිස්සාතීති.

සාසනකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි අවිචිතතකථා නාම ගොතී. තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස යො ධම්මො පච්චුප්පනෙතා, සො තෙන අවිචිතෙතා නාමාති ඉදං සකසමයෙ සන්තිට්ඨානං. යස්මා පන පුපුරුණෙන තෙධාතුයා ධම්මා අපරිඤ්ඤාතා, තස්මා සො එකකල්පණයෙව සබ්බෙහිපි තෙධාතුකෙහි ධම්මෙහි අවිචිතෙතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤච. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. එසෙස්සෙහි ආදි සබ්බෙසං එස්සාදීනං එකකල්පණ පවත්තිදෙසදස්සනත්ථං වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තාතත්ථමෙවාති.

අවිචිතතකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදුනි සඤ්ඤාජනකථා නාම ගොතී. තත්ථ යස්මා අරහා සබ්බං බුද්ධච්ඡයං න ජානාති. තස්මා තස්ස තත්ථ අවිජ්ජාචිචිකිච්ඡාහි අප්ප-
තිතාහි භවිතබ්බතති සඤ්ඤාය අප්පි කිඤ්චි සඤ්ඤාජනං අප්පහාය අරහතතප්පතති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසම්බ්බිකානං. තෙ සක්කිය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අප්පි කිඤ්චි සත්තාස දිට්ඨිනති ආදි අරහතො සබ්බෙසංයොජනප්පහානදස්සනත්ථං වුත්තං. සබ්බං බුද්ධච්ඡයෙන පඤ්ඤාදායෙ අරහතො සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණාභාවෙන පටිසෙධො කතො, න අවිජ්ජාචිචිකිච්ඡානං අප්පහානෙන. ඉතරෙ පන තෙසං අප්පතිතනං සක්කිය තෙනා හිති ලද්ධිං පතිට්ඨාපෙති. සා අයොතිසො පතිට්ඨාපිතතතා අප්පතිට්ඨිතාව ගොතීති,

සඤ්ඤාජනකථාවණණනා

නිට්ඨිතා.

ඉදහි ඉදහිනාට නාම හොඳි. නැත් ඉදහි නාමෙසා කැන්ඩ් ඉදහි කැන්ඩ් න ඉදහි. අතිවිවාදිනං නිවිවාදිකරණෙ එකතෙතනෙව න ඉදහි, සභාගසන්නාං පන පරිවෙනෙනා විසභාග සන්නාතිකරණෙ වා සභාගසන්නාතිවසෙනෙව විරතරපවතනනෙ වා යෙසං අන්තං කිරියති, තෙසං පුඤ්ඤදිති කාරණාති නිසාය කැන්ඩ් ඉදහි. හික්කුනං අන්තං පානියසප්පිකිරිකරණෙ විග මහාධාතු- නිබානෙ දිපාදිනං විරසන්නානපවතනනෙ විග වාති ඉදං සකසමයෙ සන්නාධානං. යං පන¹ ආයසමා පිලිඤ්ඤා රඤ්ඤ පාසාදං සුවණෙනෙව අධිවුච්චි, නං නිසාය යෙසං අභි අධිප්පාධිධිති ලද්ධි, සෙය්පාධි අකිකානං. තෙ සකිය අභි අධිප්පාධිධිති ප්‍රච්ඡා සකවාදිය. නැත් අධිප්පාධිධිති අධිප්පායං ඉද්ධි, යථා අධිප්පායං ඉදහිනඉද්ධිති අන්තං. ආමනාති ලද්ධිමතෙන ධර්මා² පරිඤ්ඤ පරවාදිය. අප නං අතිවිවාදිනං නිවිවාදිනාය අනුසුඤ්ඤාං නිවිවණ්ණාරුකා හොනතුති ආදිමා. සෙසමෙත් උත්තානත්මෙව. ලද්ධිපතිධාපනෙ³ සුවණ්ණා ව පනාසිති රඤ්ඤ පුඤ්ඤ පතිසයෙන ආසි, න කෙවලං ථෙරසා අධිප්පායෙනෙව. තසමා අසාධකමෙනනාති.

કુદ્દિનાં, વિનાના
 નીવડેલા.

ඉදිරි බුද්ධිකථා නාම හොඳි, තණ් ඔපෙඩ්වා තසමිං තසමිං කාලෙ සරිරවෙමත්තතං ආයුවෙමත්තතං පභාවෙමත්තතසුචි සෙසෙහි බුද්ධිමමෙති බුද්ධානං බුද්ධෙති භිනාතිරෙකතා නාම තණ්, යෙසං පන අච්ඤාසෙසනෙව අප්පිති ලුඬි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං, තෙ සනිාය අප්පි බුද්ධානනති පුච්ඡා සකවාදිසං, පටිඤ්ඤ ඉතරසං, අථ නං බුද්ධි මමෙති අනුසුඤ්චං සතිපට්ඨානතොති ආදිවාග, ඉතරෙ තෙසං වසෙත භිනාතිරෙකතං⁴ අපසංකොතො පටිකම්පතියෙවාති.

විද්‍යාකර්මයන්ගේ
නිවේදනය.

ඉදහි සබ්බද්ධසාකථා නාම ගොති. තත්ථ චතුස්ස දිසාස්ස ගොට්ඨා උපජිති සමන්තතො ලොකධාතුසන්තිවාසං, සබ්බලොකධාතුස්ස ච බ්‍රහ්මා⁵ අජෙති අත්තතො විකප්පසිප්පං උප්පාදෙත්වා සබ්බදිසාස්ස බ්‍රහ්මා තිට්ඨන්තිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි මහාසංඝිකානං. තෙ සන්ධාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සුරත්ථිමාසාති පුට්ඨො සත්තමුතිං සන්ධාය පටිඤ්ඤති, පුන පුට්ඨො ලද්ධිවසෙන අඤ්ඤලොකධාතුයං සීතං සන්ධාය පටිජානාති. **ඛං නාමො සො භගවාති** ආදි සවෙ නාම ජානාසි, නාමාදිවසෙන නං කාථෙතිති වොදනත්ථං වුත්තං. ඉමිනා උපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

සබ්බදිසානම්භණ්ණනා
නිවසිතා.

1. ③, අග්. පන.

2. සයා, ධීවරයා.

3. **ආය. ලදිවිපභිට්ඨා**

(ප්‍රකාශිත.)

4. ම. භික්ෂුන්ගේ පාලන පාං.

5. ③. இரட்டியா.

ඉදුනි ධම්මකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා රූපාදයො රූපාදි සභාවෙන නියතා තතං සනාථං විජගනති, තසමා සබ්බධම්මා නියතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකුතානඤ්ඤව ඵනවම්භඤ්ඤ උත්තරා පථකානං. තෙ සක්කාය සබ්බෙ ධම්මාති පුජ්ජා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං සවෙ තෙ නියතා මිච්ඡත්තනියතා වා සියං සමමත්ත නියතා වා, ඉතො අඤ්ඤා නියතො නාම තත්ථි¹ වොදෙදුං මිච්ඡත්ත නියතාති ආදිමාහ. තත්ථ පටිකෙඛපො ච පටිඤ්ඤ ච පරවාදියං. රූපං රූපට්ඨෙය්‍යාති ආදි යෙනතෙත්ත නියතාති වදති, තස්සවසෙන වොදෙදුං වුත්තං. නත්‍රායං අධිප්‍යායො: රූපඤ්ඤා රූපට්ඨෙන නියතනති රූපං රූපමෙව, න වෙදනාදිසභාවනති අධිප්‍යායෙන වත්තබ්බං. ඉතො අඤ්ඤා භා වත්තබ්බං. කසමා? රූපට්ඨතො අඤ්ඤස්ස රූපස්ස අභාවා. රූපසභාවො හි රූපට්ඨො, රූපසභාවො ච රූපමෙව, න රූපතො අඤ්ඤා. වෙදනාදිහි පනස්ස තානත්තපඤ්ඤපනත්ථං එස වොහාරො හොතිති. තසමා රූපං රූපට්ඨෙන නියතනති වදනෙනන රූපං නිය තනති වුත්තං හොති. නියතඤ්ඤ නාම මිච්ඡත්තනියතං වා සියං සමමත්ත නියතං වා ඉතො අඤ්ඤා නියමො නාම තත්ථි. අථ කසමා පටිජානා- තිති. ² අත්ථත්තරවසෙන. රූපං රූපට්ඨෙන නියතනති එත්ථ හි රූපං රූපමෙව, න වෙදනාදිසභාවනති අයමතෙත්ථ, තසමා පටිජානාති. ඉතො අඤ්ඤා පනස්ස නියතතං තත්ථි. පුන තෙනෙව තයෙන වොදෙදුං මිච්ඡත්තනියතනති ආදිමාහ. තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව. තෙන හි රූපනති ලද්ධිපි අයොතිසො පතිට්ඨාපිත්තතො අපපතිට්ඨිතාච හොතිති.

ධම්මකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා

ඉදුනි කම්මකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා දිට්ඨධම්මවෙදනියාදීති² දිට්ඨධම්මවෙදනාදීති³ නියතාති, තසමා සබ්බෙ කම්මා නියතාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤව. තෙ සක්කාය පුජ්ජා සකවාදියං. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. දිට්ඨධම්මවෙදනියට්ඨෙන නියතනති එත්ථ දිට්ඨ ධම්මවෙදනියං දිට්ඨධම්මවෙදනියමෙව. සවෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං දුදුං සකෙකාති, දෙති, තො වෙ අහොසිකම්මං නාම හොතිති ඉමමත්ථං සක්කාය පටිඤ්ඤා සකවාදියං. මිච්ඡත්තසමමත්තනියමවසෙන⁴ පතෙනා අනියතමෙවාති. සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනතයෙනෙව වෙදිතබ්බනති.

කම්මකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා

එකවිසතිමො වග්ගො

තිට්ඨිතො.

1. ස්‍යා නියමො.

2. ස්‍යා, දිට්ඨධම්මවෙදනියධර්මාදීති.

3. ස්‍යා, දිට්ඨධම්මවෙදනියධර්මාදීති.

4. ස්‍යා, මිච්ඡත්තනියමවසෙන

ඉදුනි පරිනිබ්බානකථා නාම ගොති. තත්ථ යස්මා අරහා සබ්බඤ්ඤ-
විසයෙ අප්පතිතසංයොජනොව පරිනිබ්බායති. නස්මා අපි කිඤ්චි
සංයොජනං අප්පභාය පරිනිබ්බානන්ති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි
අක්කිකානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස.
සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

පරිනිබ්බානකථාවග්ගනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුනි කුසලවිත්තකථා නාම ගොති. තත්ථ යස්මා අරහා සති-
වේපුලලප්පතො පරිනිබ්බායතොපි සතො සම්පජානොව පරිනිබ්බා-
යති, තස්මා කුසලවිත්තො පරිනිබ්බායතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි
අක්කිකානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං
යස්මා කුසලවිත්තො නාම පුඤ්ඤභිසංඛාරාභිසංඛාරණාදිවසෙත ගොති.
නස්මා තෙනත්තෙව වොදෙද්දං අරහා පුඤ්ඤභිසංඛාරානති ආදිමාහ.
සෙසමෙත්ථ යථාපාළිමෙව නිය්‍යාති. සතො සම්පජානොති ඉදං ජව
නකකිණේ කිරියාසතිසම්පජ්ඤඤානං වසෙත අසමොගමරණදීපනත්ථං
වුත්තං. න කුසලවිත්තදීපනත්ථං, තස්මා අසාධකන්ති.

කුසලවිත්තකථාවග්ගනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුනි ආනෙඤ්ජකථා නාම ගොති. තත්ථ භගවා වතුත්ථස්සානෙ
සීතො පරිනිබ්බායීති සලලකෙතියා අරහා ආනෙඤ්ජ සීතො
පරිනිබ්බායතිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරපථානං.
තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. පකතිවිත්තෙති
භවබ්ගවිත්තෙ. සබ්බෙ භි සඤ්ඤදීනො සත්තා භවබ්ගවිත්තෙ සීතා¹ භවබ්ග
පරියොසානෙන වුත්ථිවිත්තෙන නාලං කරොන්ති. ඉති නං ඉමිනා
අත්තෙව වොදෙද්දං එවමාහ. තත්ථ කිඤ්චාපි වතුචොකාරභවෙ
අරහතො පකතිවිත්තමපි ආනෙඤ්ජං ගොති. අයං පන පඤ්ඤා
පඤ්චචොකාරභවවසෙත උද්ධවො, තස්මා නො වන රෙ වත්තඤ්ඤිති ව
ආහ. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ආනෙඤ්ජකථාවග්ගනා
නිට්ඨිතා.

ඉදුනි ධම්මාභිසම්මයකථා නාම ගොති. තත්ථ අතීතභවෙ සොනා-
පනං මාතුකුච්ඡයං වසිත්වා නික්කන්තං දිස්වා අපි ගබ්ගසෙය්‍යාය
ධම්මාභිසම්මයොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං උත්තරපථ
කානං. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකචාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. අථ නං යදි

1. ස්‍යා ධම්මා.

තත්ථ ධම්මාභිසම්මයො අප්පි, ධම්මාභිසම්මයස්ස කාරණෙති ධම්මදෙසනාදිති¹ භවිතබ්බතාති වොදෙද්දං අප්පි ගබ්භසෙය්‍යාය ධම්මදෙසනාති ආදිමාහ. සුතකය්‍යාති ආදි භවබ්බවාරං සක්ඛාය වුත්තං. ගබ්භසෙය්‍යාය ති යෙභුයෙයන භවබ්බමෙව පවත්නාති. තෙනෙව සුභෙතා කිරියසම්මප්ප-
වත්තාභාවා සුභෙතා භාවනානුයෝගස්ස අභාවා පමනෙතා කම්මට්ඨාන පරිග්‍රහාගකානං සතිසම්පජ්ඣාද්දං අභාවා මුට්ඨස්සාති අසම්පජ්ඣානාම හොති, තථාරූපස්ස කුතො ධම්මාභිසම්මයොති.

ධම්මාභිසම්මයකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති තිස්සොපි² කථානාම හොතති. තත්ථ අවිරජානානං පන සොනා-
පනනානං අරහත්තප්පත්ති, සුප්පවාසාය ව උපාසිකාය සත්තවසස්සිකං ගබ්භං දිස්වා අප්පි ගබ්භසෙය්‍යාය අරහත්තප්පත්ති ව සුපිනෙතො ආකාස ගමනාදිති දිස්වා අප්පි ධම්මාභිසම්මයොති ව අප්පි තත්ථ අරහත්තප්පත්තිති ඉධාපි යෙසං ලද්ධියො සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ පුරිමකථාසදිසමෙවාති.

තිස්සොපිකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති අබ්‍යාකතකථා නාම හොති. තත්ථ අත්ථෙසා භික්ඛවෙ චෙතනා සා ව බො අබ්බොගාරිකා'ති වචනනො සබ්බං සුපිනගතස්ස විත්තං අබ්‍යාකතනාති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකවචනං උත්තරපථකා නඤ්ඤෙව. තෙ සක්ඛාය පුච්ඡා සකවාදිස්ස. පටිඤ්ඤ ඉතරස්ස. සෙසමෙත්ථ යථාපාලිමෙව නියාති. සුපිනගතස්ස විත්තං අබ්බොගාරි-
කනාති ඉදං ආපනතිං සක්ඛාය වුත්තං. සුපිනගතස්ස හි පාණතිපාතාදි-
වසෙන කිඤ්චාපි අකුසලවිත්තං පවත්නාති, වජ්ඣවිනොපනං පන තප්පිති න සකකා තත්ථ ආපනතිපඤ්ඤපෙභුං, ඉමිනා කාරණෙන තං අබ්බො ගාරිකං, න අබ්‍යාකතනාති.³

අබ්‍යාකතකථාවණණනා

තිට්ඨිතා.

ඉද්දති ආසෙවනප්පච්චයකථා නාම හොති. තත්ථ යසමා සබ්බෙ ධම්මා බුණ්ණිකා, න කොපි මුහුත්තමපි යත්ථා ආසෙවනප්පච්චයං ආසෙවති නාම, තසමා තප්පි කිඤ්චි⁴ ආසෙවනප්පච්චයනා, ආසෙවනප්පච්චයනාය උප්පන්නං පන න කිඤ්චි අප්පිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි තෙසඤ්ඤෙව.

1. ස්‍යා. එත්ථ ධම්මදෙසනාදිති.

2. ම. තිස්සො.

3. ම. අබ්‍යාකතනනාති.

4. ස්‍යා. කිඤ්චාපි.

තෙ සකිය පුළුන් සකවාදිය. පරික්ෂක ඉතරය. අප නං සුතනවසෙනෙව පසුකපෙහි නිකු වුනනං සකවනා පාණාතිපාණාති ආදි ආහනං, තං සකිං උතතානන්මෙවයි.

ආසෙවනප්‍රවේශකථාවන්තනා

නිවසිතා.

ඉදුති බණ්කකථා නාම හොති. තන් යසමා සකිසකිතධම්මා අතිව්වා, තසමා එකවිතතකනණ්කායෙව. සමානාය හි අතිවිවනාය එකො ලුහුං හිජ්ජති, එකො විරෙනාති, කො එන් නියමොති¹? යෙසං ලද්ධි, සෙය්පාපි පුබ්බසෙලියාපරසෙලියානං. තෙ සකිය එක විතතකනණ්කාති පුළුන් සකවාදිය. පරික්ෂක ඉතරය. විතත මහාපෙමිති ආදිපු තෙසං තථා සකියානං අපසන්නො පටිකම්පති. වකවාසනනනනි ආදි යදි සකෙබ් එකවිතතකනණ්කා හවෙය්, වකවාසනනනනි වකවික්ෂකකොදිති සද්ධියෙව උපපජ්ජිතා තිරුජෙකියනනි වොදනන් වුනනං. ඉතරො පන අනොමානු-කුල්කතසා වික්ෂකකුප්පනනි සකිය පටිකම්පති. පවනනං සකිය ලද්ධිවසෙන² පටිජානාති. සෙසමෙන් උතතානන්මෙවයි. තෙන හි එකවිතතකනණ්කාති යසමා නිව්වා න හො නති, තසමා එකවිතතකනණ්කාති අතතනො රුපියා කාරණං වදති. තං අවුතතසදිසමෙවයි.

වණ්කකථාවන්තනා

නිවසිතා.

බාවිසතිමො වසොනා

නිවසිතො.

ඉදුති එකාධිප්පායකථා නාම හොති. තන් කාරුකෙකුත් වා එකෙන අධිප්පායෙන එකාධිප්පායො, සංසාරෙ වා එකතො හවිසාමාති ඉහියා සද්ධිං බුද්ධිපුජාදිති කතො පණ්ඩිතවසෙන එකො අධිප්පායො, එවරුපො දවිනනමපි ජනානං එකාධිප්පායො මෙජුනො ධම්මො පටිසෙවිතබ්බොති යෙසං ලද්ධි, සෙය්පාපි අනිකානකෙව්ව වෙතුලානකුත්. තෙ සකිය පුළුන් සකවාදිය. පරික්ෂක ඉතරය. සෙසමෙන් යථාපාළිමෙව නිය්නාති.

එකාධිප්පායකථාවන්තනා

නිවසිතා.

1, සා, විසෙසෙති.

2, සා, ලබ්බසෙනෙව.

ඉදුනි අරහනනවණනකථා නාම හොති. තත් ඉරියාපථසමපනො
ආකපසසමපනො පාපහිකුටු දිසවා අරහනනානං වණෙණන අමනුසා
මෙට්ඨනං ධම්මං පටිසෙවනතීති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකච්චානං
උත්තරපථකානං. තෙ සකියං පුච්ඡා සකවාදිසා. පටිඤ්ඤා ඉතරසා.
සෙසමෙත් උත්තානත්මෙවාවි.

අරහනවණනකථාවණනනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි ඉසාරියකාමකාරිතාකථා නාම හොති. ඡද්දනනජාතකාදිති
සකියං බොධිසතො ඉසාරියකාමකාරියහෙතුච්ඡිපානං ගච්ඡති,
ගබ්බසෙය්‍යං ඔකකමති, දුක්ඛකාරිකං අකාසි, අපරනතපං අකාසි,
අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසිති යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සකියං
පුච්ඡා සකවාදිසා. පටිඤ්ඤා ඉතරසා. සෙසං පඨමකථායං උත්තානත්-
මෙව. දුතියකථායං ඉද්ධිමාවි යදි ඉසාරියකාමකාරිතාහෙතු¹-
ගච්ඡෙය්‍ය, ඉද්ධියා ගච්ඡෙය්‍ය, න කම්මවසෙනාති වොදනත්-
චුත්තං. ඉතරෙ පන පඨමපඤ්ඤා භාවනාමයං සකියං පටිකම්පති.
දුතියපඤ්ඤා පුඤ්ඤද්ධිං සකියං පටිජානාති. තතියකථායං ඉසාරිය
කාමකාරිතාහෙතු නාම දුක්ඛකාරිකා මිච්ඡාදිට්ඨියා කරියති. යදි ව
සො නං කරෙය්‍ය, සසාතාදිති ගණෙය්‍යාති වොදනත්- සසාතො
ලොකොති ආදි චුත්තං. වතුත්තකථායපි එසෙව නයොති.

ඉසාරියකාමකාරිතාකථාවණනනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි රුගපතිරූපකාදිකථා² නාම හොති. තත් මෙත්තා කරුණ
මුදිතායො සකියං න රුගො රුගපතිරූපකොති ව ඉසාමච්ඡරිය
කුකකුච්චාති සකියං න දෙසො දෙසපතිරූපකොති ව හසිතුපපාදං
සකියං න මොහො මොහපතිරූපකොති ව දුම්මඛකුනං පුග්ගලානං
නිග්ගහං පෙසලානං භික්ඛුනං අනුග්ගහං පාපගර්හිතං කල්‍යාණපසංසං
ආයසමනො පිලිඤ්චව්ඡසා වසලවාදං හගවතො බෙලාසිකවාදං
මොසපුරිසවාදඤ්ච සකියං න කිලෙසො කිලෙසපතිරූපකොති ව යෙසං
ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි අකිකානං. තෙ සකියං සබ්බකථාපු පුච්ඡා සකවාදිසා.
පටිඤ්ඤා ඉතරසා. අථ නං යසමා එසාදිපතිරූපකානං එසාදයො නාම
නච්ඡි, නසමා රුගාදිපතිරූපකා රුගාදයොපි නච්ඡිති වොදෙතුං
අච්ඡි න එසෙය්‍යාති ආදිමාහ. ඉතරෙ තෙසං අභාවා පටිකම්පති.
සෙසං සබ්බත් උත්තානත්මෙවාවි.

පතිරූපකකථාවණනනා නිට්ඨිතා.

ඉදුනි අපරිනිපථනනකථා නාම ගොතී. තත් “දුක්කමෙව හි සමොහානි දුක්කං තිට්ඨති වෙනි ව, නාඤ්ඤානු දුක්කා සමොහානි නාඤ්ඤං දුක්කා නිරුජ්ඣති”නි වචනං නිසංයාය දුක්කඤ්ඤාව පරිනිපථනනං, සෙසා ඛනියායනාධාතුඉන්ද්‍රියධර්මා අපරිනිපථනනානි යෙසං ලද්ධි, සෙය්‍යථාපි එකවචනං උතතරුපථකානඤ්ඤාව ගෙතු-වාද්‍යනඤ්ච. තෙ සන්ධාය රූපං අපරිනිපථනනනි පුච්ඡා සකවාදියං. පරිඤ්ඤා ඉතරස්ස. අථ නං සවෙ රූපං අපරිනිපථනනං, න අනිවචාදි සභාවං සියති වොදෙත්තුං රූපං න අනිවචනනි ආදිමාග. ඉතරෙ තථාරූපං රූපං අපස්සනෙනා පරික්ඛපති. සකවාදි නිනු රූපං අනිවචනනි ආදිවචනෙන නස්ස එකං ලද්ධිං පරිසෙධෙත්වා දුතියං පුච්ඡනෙනා දුක්කඤ්ඤාව පරිනිපථනනනි ආදිමාග. අථස්ස තමපි ලද්ධිං පරිසෙධෙත්තුං නිනු සදනිවචනනි ආදිමාග. තත්‍රායං අධිප්පායො: න කෙවලඤ්චි පඨමසවමෙව දුක්කං. යං පන කිඤ්චි අනිවචං, තං දුක්කමෙව. රූපඤ්ච අනිවචං, තස්මා තමපි පරිනිපථනනං. ඉති යං ත්වං වෙදසි රූපං අපරිනිපථනනං දුක්කඤ්ඤාව පරිනිපථනනනි තං නො වන ටෙ වත්තතෙඛ දුක්කඤ්ඤාව පරිනිපථනනනි. වෙදනාදි මූලිකාදිසුපි යොජනාසු එසෙව නයො. ධර්මායතනධර්මධාතුසු පන ධර්මො නිබ්බානං සෙසධර්මානං වසෙන අනිවචනා වෙදිතබ්බා. ඉන්ද්‍රියානි අනිවචනෙන වාතී.

අපරිනිපථනනකථාවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

නෙවිසනිමො වගෙහා

තිට්ඨිතො.

එ තතාවතා ව:

පණ්ණාසකෙනි වතුති තීති වගෙහිදෙව ව,
සසගගෙත්වා කථා සබ්බා උභනතිසතභෙදනා.

කථාවන්දුපපකරණං කථාමග්ගෙසු කොවිදො,
යං ජිනො දෙසසී තස්ස නිට්ඨිතා අත්ථවණ්ණනා.

ඉමං තෙරසමතෙනති භාණවාරෙහි තතතිසා,
චිරට්ඨිතත්ථං ධර්මස්ස සබ්බරුදෙනෙන යං මයා.

යං පනතං¹ කුසලං තෙන ලොකොයං සතරුමරෙ,
ධර්මරජස්ස සද්ධම්ම රසමෙවාබ්බච්ඡතුති.

කථාවන්දුපපකරණවණ්ණනා

තිට්ඨිතා.

1. සතා, සම්පතො.

TRIPITAKA PUBLICATIONS.

Vol. No.	NAME OF BOOK.	EDITED BY.
1.	Petavatthu Aṭṭhakathā, Second Edition	Siri Dhammaramatissa Nayaka Thero & Acarya Pandit Mapalagama Candajoti Thero Welivitiye Pandit Sorata Thero
2	Thera-Gāthattṭhakathā, 1st Part	Suriyagoda Sumangala Thero & Weboda Sangharatana Thero
3.	Theri-Gāthattṭhakathā,	Bihalpola Siri Dewarakkhita Nayaka Thero
4.	Digha Nikāyattṭhakathā 1st Part	Heyyantuduwe Dhammakitti Siri Dewa- mitta Nayaka Maha Thero
5.	Dhammapadatṭhakathā 1st Part	K, Siri Sumangala Ratanasara Nayaka Maha Thero
6.	Udānatṭhakathā Second Edition	Bihalpola Siri Dewarakhita Nayaka Thero, Welivitiye Pandit Sorata Thero & Pandit Palannoruwe Vimaladhamma Thero
7.	Suttanipādatṭhakathā Second Edition	Suriyagoda Sumangala Thero & Pandit Mapalagama Candajoti Thero Acharya Baddegama Siri Piyaratana Maha Thero
8.	Visuddhimaggatṭha- kathā	Pamunuwe Buddhadatta Maha Thero
9.	Nettipakaranatṭha- kathā	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
10.	Mahāniddesatṭhakathā	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
11.	Khuddakapāṭhatṭha- kathā	Acarya Pandit Welipitiye Dewananda Nayaka Thero
12.	Buddhawamsatṭhakathā	Pandit Yagirala Paññananda Nayaka Maha Thero
13	Dhammapadatṭhakathā 2nd Part	K. Siri Sumangala Ratanasara Nayaka Maha Thero
14.	Cūlaniddesatṭhakathā	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
15.	Anguttara Nikāyatṭha- kathā, 1st Part	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
16.	Samyuttanikāyatṭha- kathā, 1st Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
17.	Vimānavatthu Aṭṭha- kathā	M. Siri Siddhattha Nayaka Maha Thero & Acarya Morontuduwe Siri Dhamma- nanda Nayaka Thero

(TRIPITAKA PUBLICATIONS.)

Vol. No.	NAME OF BOOK.	EDITED BY
18.	Thera-Gāthapāṭhakathā 2nd Part	Rerukane Ariyañāna Thero
19	Dīgha Nikāyaṭṭhakathā 2nd Part	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
20.	Jātakapāṭhakathā 1st Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
21.	Paṭisambhidā Magga- ṭhakathā	M. Dhammakitti Siri Jinaratana Nayaka Maha Thero, M. Siri Anomadassi Nayaka Thero & Welivitiye Pandit Sorata Thero
22.	Samyutta Nikāyaṭṭha- kathā, 2nd Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
23.	Itivuttakapāṭhakathā	Acarya Morontuduwe Siri Dhammananda Nayaka Thero
24.	Jātakapāṭhakathā 2nd Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
25.	Sutta Sanghapāṭhakathā	Acarya Baddegama Siri Piyaratana Maha Thero
26.	Cariyāpīṭakapāṭhakathā	Acarya Kukulnape Siri Dewarakkhita Thero
27.	Catubhānawārapāṭhakathā	Pandit Doranegoda Nanasena Thero
28.	Samantapāsādikā Vinayaṭṭhakathā, 1st Part.	Acarya Baddegama Siri Piyaratana Thero & Welivitiye Pandit Sorata Thero
29.	Apadānapāṭhakathā,	Welivitiye Pandit Sorata Thero
30,	Mātikapāṭhakathā	Siri Saddhammakitti Karandana Jinaratana Maha Thero
31.	Samyutta Nikāyaṭṭha kathā, 3rd Part,	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
32.	Jātakapāṭhakathā, 3rd Part,	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
33.	Anguttara Nikāyaṭṭha- kathā, 2nd Part,	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
34.	Vibhangapāṭhakathā	Pandit Yagirala Siri Paññananda Nayaka Maha Thero
35.	Majjhima Nikāyaṭṭha- kathā, 1st Part,	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
36.	Jātakapāṭhakathā 4th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
37.	Jātakapāṭhakathā 5th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
38.	Pancappakarnapāṭhakathā 1st Part	Rerukane Ariyañāna Thero